

NARODNE NOVINE

S L U Ž B E N I L I S T R E P U B L I K E H R V A T S K E

GODIŠTE CLXXXV,

BROJ 2, ZAGREB, 4. SIJEČNJA 2023.

ISSN 0027-7932

S A D R Ž A J

STRANICA

17	Strategija digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032. godine.....	1
18	Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine.....	31
19	Rješenje o razrješenju i imenovanju članice Upravnog vijeća Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju	112
20	Rješenje o razrješenju i imenovanju predstavnika Vlade Republike Hrvatske u Nacionalnom vijeću za umirovljenike i starije osobe	112
21	Rješenje o razrješenju državne tajnice u Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja	112
22	Rješenje o razrješenju državnog tajnika u Ministarstvu poljoprivrede.....	112
23	Rješenje o imenovanju državne tajnice u Ministarstvu znanosti i obrazovanja	112
24	Rješenje o razrješenju člana Upravnog vijeća Hrvatskih voda	113
25	Pravilnik o dopunama Pravilnika o načinu upisa u sudske registre	113
26	Pravilnik o izmjenama i dopuni Pravilnika o uvjetima, kriterijima i načinu dodjele potpore u okviru mjeri II.10. »Akvakultura koja osigurava usluge zaštite okoliša«.....	113
27	Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o gradskim porezima Grada Belišća	114
28	Odluka o porezima Općine Tinjan	115

STRANICA		STRANICA
29	Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o općinskim porezima Općine Sraćinec	116
30	Odluka o naknadi za razvoj trgovačkog društva »VODOVOD – OSIJEK« d.o.o. Osijek.....	116
31	Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-IIIA-4975/2022 od 24. studenoga 2022.	117

HRVATSKI SABOR

17

Na temelju članka 11. stavka 2. Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (»Narodne novine«, br. 123/17.) Hrvatski sabor na sjednici 16. prosinca donio je

STRATEGIJU

DIGITALNE HRVATSKE ZA RAZDOBLJE DO 2032. GODINE

1 PREDGOVOR

Stvaranjem regulatornog, investicijskog i poreznog okruženja koje djeluje poticajno na tehnološki razvoj i inovacije, ulaganjem u digitalne kompetencije građana i povećanjem broja stručnjaka u informacijsko-komunikacijskim tehnologijama, kako u privatnom tako i javnom sektoru, te primjenom naprednih tehnologija u javnim i tržišnim djelatnostima, Hrvatska 2032. godine želi biti zemlja digitalno i gospodarski konkurentnih poduzeća i digitalizirane javne uprave s personaliziranim javnim uslugama.

Ostvarivanje ovakve vizije temelji se na činjenici da se na razvojni put Hrvatske ka konkurentnoj, inovativnoj i sigurnoj zemlji kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih prilika, može značajno utjecati usklađenim naporom svih društvenih dionika u pripremi dobro osmišljenih i pravodobno provedenih javnih politika digitalizacije. Stoga, Strategijom digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032. godine (u dalnjem tekstu: Strategija) određujemo smjernice za ostvarenje ciljane transformacije naše države prema zelenom i digitalnom načinu života kao preduvjetima za budući održivi gospodarski rast i društveni razvoj. Kako bi ostvarenje ciljane transformacije Hrvatske bilo sveobuhvatno i strukturirano, Strategijom uspostavljamo set jasnih ciljeva digitalne tranzicije Hrvatske u sljedećih deset godina te definiramo prioritetna područja provedbe javnih politika u svim segmentima digitalnog ekosustava: infrastrukture, tehnologije, znanosti i obrazovanja te inovacija i tržišta.

Hrvatska, kao i ostatak svijeta, nalazi se u periodu intenzivnih promjena uslijed geopolitičkih, javnozdravstvenih, ekoloških, okolišnih i gospodarskih izazova. Kako bismo se u nadolazećim godinama uspješno nosili s navedenim izazovima, Hrvatska treba iskoristiti snagu digitalnih tehnologija koje, ako se njima pravilno upravlja, omogućuju stvaranje klimatski neutralnog, resursno učinkovitog te otpornog gospodarstva i društva. Nedavna iskustva tijekom pandemije su ukazala da su države s većom razinom digitalizacije bilježile u prosjeku niže stope gospodarskog pada od onih s nižom digitalnom zrelošću, tako da digitalizacija ne samo da osnažuje gospodarstvo, već pruža državama i veću otpornost u kriznim vremenima.

Ova Strategija u sljedećem desetljeću prepostavlja primjenu naprednih tehnologija kao što su 5G/6G, umjetna inteligencija (engl. *artificial intelligence – AI*), strojno učenje (engl. *machine learning*), računarstvo u oblaku (engl. *cloud computing*), tehnologija velikih količina podataka (engl. *Big data*) i tehnologija ulančanih blokova (engl. *blockchain*) u javnom i privatnom sektoru, ali i ostaje otvorena za implementaciju nekih budućih disruptivnih tehnologija koje će se pojaviti u promatranom periodu. Primjena navedenih naprednih tehnologija omogućit će kvalitetniju obradu i uporabu podataka što će, zauzvrat, doprinijeti učinkovitosti u radu javnih tijela, kreiranju javnih politika utemeljenih na podatcima, personaliziranju javnih usluga, administrativnom rasteraćenju, efikasnijoj komunikaciji javnih tijela i građana te boljim prilikama za suradnju javnog i privatnog sektora. Prilikom primjene novih tehnologija, od posebne će važnosti biti ostvarenje suradnje akademске zajednice, privatnog i javnog sektora kako bi se ostvarila sinergija znanja, ljudskog kapitala, regulatornog okvira i izvora financiranja. Posebna pažnja posvetit će se pohrani i zaštiti osobnih podataka naših građana u sigurnim podatkovnim centrima sukladno važećim propisima.

Strategija, također, podrazumijeva integraciju kibernetičke sigurnosti kao osnove za pouzdanost i suverenost nacionalne infrastrukture i s njome povezanih sustava i podataka. Naime, kibernetički napadi smatraju se jednim od najvećih rizika na globalnoj razini u narednom desetogodišnjem razdoblju¹, stoga se i ovom Strategijom anticipira jačanje postojeće obrane od distribuiranih napada, kao i drugih mogućih ugroza u snažno povezanom informacijskom svijetu. Drugim riječima, Strategija podrazumijeva kontinuirani rad tijekom sljedećih deset godina na povećanju sigurnosti cjelokupne infrastrukture te svih sustava i procesa zaštite uzimajući u obzir prirodu i opseg ugroze uz primjenu načela razmernosti.

Digitalizacijom društva u sklopu ove Strategije stavlja se naglasak i na razinu digitalno-medijiske pismenosti u hrvatskom društvu, koja

bi građanima trebala omogućiti učinkovit pristup informacijama i medijima te njihovu uporabu, kao i sigurno i odgovorno stvaranje i dijeljenje medijskih sadržaja na različitim digitalnim platformama. Medijska pismenost u digitalnom okruženju ne odnosi se samo na korištenje različitih elektroničkih uređaja i poznavanje s njima povezanih informacijsko-komunikacijskih tehnologija, nego na prepoznavanje dezinformacija koje se pojavljuju u javnom prostoru i na sposobnost zaštite privatnosti i osobnih podataka². Posebno je važno djecu od najranije dobi učiti o vještinama kritičkog razmišljanja, razlučivanju mišljenja i činjenica, te o negativnim oblicima ponašanja i o štetnom sadržaju na kojem mogu naći na internetu. U Hrvatskoj kompetenciju medijske pismenosti i kritičkog promišljanja učenici razvijaju u nizu nastavnih predmeta i međupredmetnih tema u osnovnim i srednjim školama, poput Hrvatskog jezika, Informatike, Matematike, Uporabe informacijske i komunikacijske tehnologije, Osobnog i socijalnog razvoja. Zato ova Strategija uključuje i prioritetna područja provedbe javnih politika iz područja razvoja obrazovanja.

Nadalje, Hrvatska će ostvarivati vlastite ciljeve digitalizacije slijedeći načela dobrog upravljanja i »ne činjenja značajne štete« (engl. »*do no significant harm*«) te će podržavati vrijednosni i etički pristup kao osnovu digitalne transformacije. Pri tome će, u skladu s Europskim zelenim planom (engl. *A European Green Deal*), staviti snažan naglasak na zaštitu prirodnih resursa vodeći računa da implementacija novih digitalnih tehnologija doprinosi smanjenju energetske potrošnje, a time i smanjenju emisija štetnih plinova. Naime, iako su informacijske i komunikacijske tehnologije veliki potrošači električne energije³, a ubrzanje društvene digitalizacije može povećati elektronički otpad i njegov utjecaj na okoliš, digitalne tehnologije, ako se njima pravilno upravlja, mogu pomoći u stvaranju klimatski neutralnog i resursno učinkovitog gospodarstva i društva te uštedjeti resurse u ključnim gospodarskim sektorima koji su odgovorni za većinu emisija stakleničkih plinova. Stoga se pri provedbi ove Strategije očekuje da će sva nadležna tijela tijekom nabavke i uporabe digitalne infrastrukture i rješenja voditi računa o ostvarivanju sinergije između zelene i digitalne tranzicije.

Također, uzimajući u obzir povećanje učestalosti i intenziteta globalnih geopolitičkih, gospodarskih, socijalnih i klimatskih poremećaja, a koji mogu dovesti do promjena pretpostavki na kojima se bazira ova Strategija, tijela nadležna za provedbu izabranih strateških ciljeva moraju razviti agilnost i prilagodljivost kako bi pravovremeno i učinkovito odgovorila na novonastale okolnosti zadržavajući sposobnost ostvarenja strateških ciljeva iz ovog dokumenta.

Zaključno, ova Strategija rezultat je dijaloga i transparentnosti u radu sa svim dijonicima stručne radne skupine (i podskupina), a temelji se na načelima točnosti i cjelovitosti podataka popraćenih europskom i svjetskom statistikom te oslanjajući se na preporuke Europske komisije o zajedničkom i usklađenom razvoju.

2 UVOD U STRATEGIJU DIGITALNE HRVATSKE ZA RAZDOBLJE DO 2032. GODINE

Strategijom se definira vizija digitalizacije društva, javne uprave i gospodarstva Republike Hrvatske, zatim pripadajući strateški ciljevi i njihovi ključni pokazatelji učinka, a kako bi se oni ostvarili predložena su prioritetna područja djelovanja javnih politika.

² [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XG0609\(04\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020XG0609(04)&from=EN)

³ Prema podacima Europske komisije iz Izvješća o strateškim predviđanjima 2022., informacijske i komunikacijske tehnologije odgovorne su za 5–9 % globalne potrošnje električne energije

Strategija je ujedno jedan od akata strateškog planiranja kojim se podupire provedba Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine (»Narodne novine«, broj 13/21.), hijerarhijski najvišeg akta strateškog planiranja, odnosno njezina Strateškog cilja 11. »Digitalna tranzicija društva i gospodarstva u okviru razvojnog smjera »Zelene i digitalne tranzicije«. Osim iz nacionalnog konteksta, potreba za izradom Strategije proizlazi i iz europskih zahtjeva, pa je stoga njezin sadržaj uskladen i s razvojnim potrebama, prioritetima i ciljevima relevantnih europskih dokumenata. Naime, Europska je komisija uvrstila digitalnu transformaciju Europe među šest ključnih prioriteta u ovom mandatnom razdoblju te je u 2021. godini predstavila sveobuhvatni plan⁴ u kojem je utvrdila ambiciju i ciljeve digitalne transformacije Europe do 2030. godine.

2.1 Svrha i pristup izrade višeektorske strategije

Svrha je Strategije definiranje strateških ciljeva za digitalnu transformaciju Hrvatske u narednom razdoblju, s naglaskom na digitalnu transformaciju gospodarstva i javne uprave putem unaprijeđenja potrebe infrastrukture, digitalizacije poslovnih procesa i usluga te podizanja digitalnih kompetencija u svim segmentima hrvatskog društva.

Radi ostvarenja svrhe Strategije, njezina se izrada temeljila na aktivnom dijalogu svih ključnih dionika javnog i privatnog sektora, udruga i akademske zajednice tijekom svih četiriju osnovnih projektnih faza: (1) Pripreme – u sklopu koje je usuglašena metodologija rada i projektnih aktivnosti, definirani su ključni projektni dionici te je organiziran prvi sastanak Stručne radne skupine; (2) Analize trenutačnog stanja – koja je uključivala sustavnu procjenu vanjskog i unutarnjeg okruženja u kontekstu trenutačnog statusa digitalizacije hrvatskog društva i gospodarstva, s osvrtom na razvojne potrebe i potencijale; (3) Izrade Nacrta prijedloga Strategije – koja je obuhvaćala definiranje strateških ciljeva i pripadajućih pokazatelja učinka, usuglašavanje prijedloga područja djelovanja te institucionalnog okvira za praćenje provedbe Strategije, (4) Izrade sažetka Nacrta prijedloga Strategije – što je obuhvačalo kreiranje izvršnog sažetka te finalizaciju cijelovitog dokumenta Strategije uključujući grafičko uređenje, kao i izradu sveobuhvatnog završnog projektnog izvješća.

2.2 Poveznica Strategije s digitalnom agendom za Europu

Mnogobrojni novi načini komunikacije, pristupa informacijama ili trgovine proizvoda i pružanja usluga na internetu sve su zastupljeniji u našoj svakodnevničkoj te se neprestano razvijaju. Upravo se Europska digitalna agenda za desetljeće 2020. – 2030. bavi usmjerenjem europskog društva na stvaranje sigurnih digitalnih usluga i prostora, na kreiranje jednakih uvjeta na digitalnim tržištima te na jačanje digitalne neovisnosti Europe, uz istodobni doprinos europskom cilju klimatske neutralnosti do 2050. godine.

Digitalna agenda za Europu objavljena je nastavno na Lisabonsku strategiju iz 2010. godine, kojom je prvi put prepoznato kako informacijske i komunikacijske tehnologije imaju ključnu ulogu pri ostvarenju većine ciljeva Europske unije. Također, 2015. godine Digitalna agenda dodatno je razvijena u okviru Strategije jedinstvenog digitalnog tržišta, kojom su utvrđene dodatne odredbe koje se temeљje na sljedećim trima stupovima:

1. pružiti bolji pristup digitalnoj robi i uslugama za potrošače i poduzeća diljem Europe,
2. stvoriti odgovarajuće uvjete za procvat digitalnih mreža i usluga,
3. iskoristiti puni potencijal za rast digitalnoga gospodarstva.

Cilj spomenuta tri stupa jest osigurati pravedno, otvoreno i sigurno digitalno okruženje.

Izgradnja digitalne budućnosti Europe iz 2020. godine petogodišnja je digitalna strategija koja je usmjerena na tri ključna cilja kada govorimo o digitalnom napretku: tehnologija u interesu građana; pravedno gospodarstvo koje potiče tržišno natjecanje; te održivo, otvoreno i demokratsko društvo.

Nakon toga, Europska je komisija 2021. godine donijela desetogodišnji Digitalni kompas: europski pristup za digitalno desetljeće, čime su digitalne ambicije za 2030. godinu pretočene u konkretne zadatke. Europski Digitalni kompas sastoji se od četiri glavne točke kojima se određuju digitalne ambicije Europske unije za 2030., a to su: (1) Digitalizacija javnih usluga, (2) Digitalna transformacija poduzeća, (3) Sigurna, učinkovita i održiva digitalna infrastruktura te (4) Digitalno kvalificirani građani i visokokvalificirani stručnjaci.

2.3 Poveznica Strategije s Nacionalnom razvojnom strategijom Republike Hrvatske do 2030. godine

Kao što je prethodno navedeno, Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. (u daljnjem tekstu »Nacionalna razvojna strategija« ili »NRS 2030.«) hijerarhijski je najviši i sveobuhvatni akt strateškog planiranja kojim se dugoročno usmjerava razvoj društva i gospodarstva u svim važnim pitanjima za Hrvatsku. Nacionalna razvojna strategija definira četiri razvojna smjera u sklopu kojih se nalazi trinaest strateških ciljeva, a kroz cijeli dokument naglašen je zahtjev za ulaganjima u digitalnu infrastrukturu i uvođenje digitalnih rješenja u interesu građana i hrvatskog gospodarstva.

Predmetna tema posebno je obrađena u Razvojnom smjeru 3: »Zelena i digitalna tranzicija«, gdje su predstavljene i politike usmjerenе ka ostvarivanju strateškog cilja 11. »Digitalna tranzicija društva i gospodarstva«. U sklopu ovog strateškog cilja odabrana su četiri prioritetsna područja provedbe javnih politika na kojima se treba temeljiti Strategija digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032., a to su: (1) Digitalna tranzicija gospodarstva, (2) Digitalizacija javne uprave, (3) Razvoj širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža i (4) Razvoj digitalnih kompetencija i digitalnih radnih mjesta.

Pokazatelj kojim će se mjeriti uspješnost ostvarenja navedenog strateškog cilja 11. je Indeks gospodarske i društvene digitalizacije, odnosno DESI (engl. *The Digital Economy and Society Index*). Njime se prati napredak država članica EU-a u digitalnoj konkurentnosti kroz četiri glavna područja Digitalnog kompasa: (1) ljudski kapital, (2) širokopojasna povezivost, (3) integracija digitalne tehnologije i (4) digitalne javne usluge.

2.4 Primjena načela partnerstva

Digitalizacija, kao jedan od prioriteta područja javnih politika, ključni je element svih javnih resora. Stoga je prilikom izrade ove Strategije bila potrebna snažna koordinacija te jasan plan suradnje svih zainteresiranih strana hrvatskog društva kako bi se izgradila snažna digitalizirana javna uprava, digitalizirano gospodarstvo i digitalno društvo građana.

Za izradu i provedbu Strategije zadužen je Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva (u daljnjem tekstu »SDURRD«). Metoda izrade Strategije temeljila se na partnerstvu s glavnim projektnim dionicima, odnosno nadležnim javnim tijelima, predstavnicima gospodarskih udruženja i socijalnih partnera, akademiske i znanstvene zajednice, organizacija civilnoga društva te zainteresirane javnosti, a koji su sudjelovali u radu Stručne radne skupine i njezinih podskupina. Na taj je način u proces izrade Strategije bilo uključeno

⁴ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europees-digital-decade-digital-targets-2030_hr

više od 40 organizacija, što je detaljnije opisano u Prilogu 2: »Pre-gled članova Stručne radne skupine i podskupina te njihov doprinos izradi Strategije digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032. godine«. SDURDD je tijekom izrade Strategije koordinirao sve dionike redov-nom komunikacijom te organizacijom i održavanjem radnih sasta-naka. Na taj je način osiguran partnerski odnos u izradi strateškog okvira te su uvažene sve perspektive javnog i privatnog sektora pri kreiranju odgovarajućih mjera.

2.5 Vizija Strategije digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032. godine

U »Nacionalnoj razvojnoj strategiji do 2030. godine« (NRS 2030.) definirana je vizija razvoja Republike Hrvatske na sljedeći način:

Hrvatska je u 2030. godini konkurentna, inovativna i sigurna zemlja prepoznatljivog identiteta i kulture, zemlja očuvanih resursa, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih prilika za sve.

S obzirom da digitalizacija javnog i privatnog sektora doprinosi ostvarenju navedene vizije tako što podupire stvaranje konkuren-tnog i inovativnog gospodarstva te učinkovite javne uprave, a u konačnici i poboljšanju kvalitete životnih uvjeta, vizija Strategije digitalne Hrvatske za razdoblje do 2032. godine glasi:

»Hrvatska unaprijeđena digitalnom transformacijom«.

3 RAZVOJNE POTREBE I POTENCIJALI ZA DIGITALIZACIJU HRVATSKOG DRUŠTVA, JAVNE UPRAVE I GOSPODARSTVA

Razvojne potrebe i potencijali proizlaze iz analize stanja digitaliza-cije hrvatske javne uprave i gospodarstva odnosno društva u cjelini, kao i iz razumijevanja informacijsko-komunikacijskih tehnoloških trendova koji imaju ili će imati disruptivni utjecaj na naše živote.

3.1 Sažetak analize trenutačnog stanja digitalizacije hrvatskog društva i gospodarstva

Svrha izrade analize stanja je sustavna procjena vanjskog okruženja, uključujući društveno-gospodarske i geopolitičke čimbenike te tren-dove, kao i unutarnjeg okruženja, uključujući organizacijske čimbe-nike i provedbene kapacitete javne uprave, koji imaju pozitivan ili negativan utjecaj na sposobnost Vlade Republike Hrvatske da ostvari svoju viziju i strateške ciljeve u kontekstu digitalizacije hrvatskog društva i gospodarstva.

Analiza stanja provedena je u skladu s prethodno definiranim nacio-nalnim okvirom za cijeloviti sustav strateškog planiranja i upravljanja razvojem. Stoga je prilikom analize stanja proven detaljni uvid u svu relevantnu stratešku EU i nacionalnu dokumentaciju, kao i prateći zakonodavni okvir. Naime, sukladno sustavu akata strateškog planiranja u Republici Hrvatskoj, prilikom izrade ove analize stanja bilo je potrebno uzeti u obzir sve informacije iz relevantnih važećih akta strateškog planiranja, kao analitičke podloge generirane u sklopu njih. Također, prikupljeni su i obrađeni statistički podaci i informacije iz drugih izvora relevantni za ovu Strategiju.

Na temelju obrade prikupljenih informacija generirane su različi-te dubinske analize, kao što su PESTLE i SWOT, a u sklopu kojih su definirani i vrednovani svi čimbenici internog okruženja snaga i slabosti, kao i vanjskog okruženja prilika i prijetnji relevantnih za sva četiri prioritetna područja: digitalnu tranziciju gospodarstva, digitalizaciju javne uprave, razvoj širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža te razvoj digitalnih kompetencija i digitalnih radnih mjeseta. Navedene analize provedene su u suradnji s članovi-ma stručnih radnih podskupina. U prilogu 3: »Analiza trenutačnog

stanja i financijskog okvira« ovog dokumenta prikazana je cijelovita analiza trenutačnog stanja, dok je u sljedećim odlomcima istaknuto nekoliko ključnih zaključaka.

Osnovni zaključci provedenih analiza po prioritetnim područjima:

Digitalna tranzicija gospodarstva

• Prema posljednjim dostupnim podacima u pogledu Indeksu gos-podarske i društvene digitalizacije – DESI, a koji se odnosi na 2022. godinu, Republika Hrvatska je u kategoriji »Integracija di-gitalne tehnologije« bila iznad bodovnog prosjeka zemalja EU-a, na središnjoj poziciji na listi među državama EU-a (na 14. mjestu od 27 zemalja). Naime, DESI ukazuje da među hrvatskim malim i srednjim poduzećima njih 50 % ima barem osnovnu razinu digi-talnog intenziteta, što je neznatno ispod prosjeka EU-a od 55 %. Kad je riječ o primjeni IKT-a u svrhu okolišne održivosti, 75 % hrvatskih poduzeća bilježi srednji/visok intenzitet zelenih mjera primjenom IKT-a, što je znatno više od prosjeka EU-a (66 %). Lošije rezultate Hrvatska bilježi za podciljeve »Elektroničko dijelje-nje informacija« (24 %) i »Uporaba društvenih mreža u poslovne svrhe« (24 %), što upućuje na slabije prihvaćanje vrlo naprednih i integriranih IT rješenja u radu poduzeća. Hrvatska poduzeća is-kořistavaju prilike koje pruža internetska trgovina: 29 % malih i srednjih poduzeća prodaje putem interneta (iznad prosjeka EU-a od 18 %), dok 13 % svih malih i srednjih poduzeća prodaje preko granica, a 13 % prometa dolazi iz segmenta internetske prodaje. Napredne digitalne tehnologije sve su popularnije među hrvatskim poduzećima pa njih 35 % upotrebljava rješenja u oblaku, 43 % upotrebljava e-račune, a 9 % upotrebljava disruptivne tehnologi-je utemeljene na umjetnoj inteligenciji (engl. AI), prema čemu je Hrvatska po sva tri pokazatelja iznad prosjeka EU-a.

• Prema IMD-ovoj Svjetskoj ljestvici digitalne konkurentnosti (engl. *IMD World Digital Competitiveness Rankings*) za 2020., Hrvatska je zauzela 52. mjesto od 63 države. Prema istom izvoru, Hrvatska zaostaje za ostalim državama, posebno u području međunarodnog iškustva, osposobljavanja zaposlenika, regulatornog okvira za ra-zvoj i primjenu tehnologije te sposobnosti poduzeća da brzo odgo-vore na prilike i prijetnje. U potkategoriji »e-Računi« Hrvatska je rezultatom u 2021. nadmašila prosjek EU-a za 10,8 postotnih po-ena, na što je bitno utjecao beskontaktni način poslovanja tijekom pandemije bolesti Covid-19, ali i početak primjene Zakona o elek-troničkom izdavanju računa u javnoj nabavi (»Narodne novine«, broj 94/18.). Iako se navedenim Zakonom regulira izričita obveza prema javnim naručiteljima, nedvojbeno je da je predmetni Zakon potaknuo poslovne subjekte da međusobno razmjenjuju e-račune.

• Važan ekonomski čimbenik daljnje digitalizacije hrvatskog društva je snaga nacionalne IT industrije. Naime, hrvatska IT industrija kontinuirano raste te je po posljednjim dostupnim podacima u 2019. godini činila 4,48 % nacionalnog BDP-a, a u 2021. je dopri-nosila 5,8 % ukupnom izvozu Republike Hrvatske. Daljnje jačanje te industrije važan je zalog za zadržavanje IKT stručnjaka u Hrvatskoj, a samim time i nacionalne sposobnosti ostvarenja ubrzane digitalizacije društva i gospodarstva. Također, rast nacionalne IT industrije rezultirao je primjetnim porastom dostupnosti (cjenovno atraktivnog) kapitala za razvoj/akvizicije IT poduzeća.

• Pored IKT industrije, finansijski je sektor jedan od sektora koji utječe na digitalnu transformaciju društva. Digitalna transforma-cija finansijskog sektora, posebice digitalizacija platnih sustava i instrumenata, igra važnu ulogu u bržem prihvaćanju digitalnih promjena u gospodarstvu i društvu općenito, kroz razvoj povjere-nja potrošača u funkcioniranje e-trgovine i e-usluga. Stoga daljnje poticanje digitalizacije platnih sustava i instrumenata treba biti poluga ubrzane digitalne transformacije hrvatskog društva.

- Analiza isto tako upućuje na činjenicu da još uvjek nije napravljeno dovoljno na nacionalnoj razini po pitanju dalnjeg poreznog rasterećenja rada i davanja na pojedina primanja radnika (npr. oporezivanje primitaka od nagrada u obliku dodjele dionica i opcijeske kupnje dionica (tzv. ESOP – engl. *Employee Stock Ownership Plan*), niti po pitanju poticanja ulaganja fizičkih osoba (tzv. Anđeli investitori; engl. *Angel investors*) u startup poduzeća u ranoj fazi razvoja kroz ciljane porezne olakšice u sustavu poreza na dohodak, a sve kako bi sustav postao konkurentniji u usporedbi s predmetnom industrijom u drugim državama srednje i istočne Europe te usmjeren zadržavanju ključne IKT radne snage u Hrvatskoj.
- Istraživanja⁵ ukazuju na rast ukupnih globalnih prihoda od zabave i medija te se predviđa da će 2026. oglašavanje činiti gotovo 35,1 % svih prihoda globalne industrije zabave i medija. Distributeri će se usredotočiti na više lokalnog sadržaja unutar nacionalnih tržišta, pa će trend povećane dostupnosti raznovrsnih medijskih sadržaja, usluga i iskustava nastaviti privlačiti sve veću pažnju potrošača. Istraživanje⁶ o potrebama digitalne transformacije kulturnih i kreativnih industrija u Hrvatskoj provedeno 2021. godine iznosi da samo 25,89 % ispitanika iz te industrije smatra da formalno obrazovanje u Hrvatskoj omogućuje stjecanje za to potrebnih kompetencija. Samo je 35 % ispitanika upoznato s mogućnostima financiranja iz EU fonda Kreativna Europa iz kojeg je moguće finansirati kulturne, medijske i međusektorske projekte, pa je jasna potreba izgradnje dodatnih kapaciteta hrvatskih dionika iz kreativnog i kulturnog sektora.

Digitalizacija javne uprave

- Na portalu e-Građani, 2022. godine bilo je dostupno više od 100 digitalnih javnih usluga. Sustav je u listopadu 2022. imao 1,7 milijuna korisnika što je rast od 30 % u godinu i pol dana. Broj korisnika je porastao zbog redizajna sustava koji je unaprijedio korisničku perspektivu (engl. *user experience*) te korištenje učinio jednostavnijim i intuitivnijim, dok je COVID pandemija primorala sve građane da putem portala e-Građani aktiviraju digitalne COVID propusnice i putne potvrde zbog lakšeg kretanja. Konačno, popisivanje stanovništva u 2021. godine omogućilo je samostalno (digitalno) popisivanje članova kućanstva pa je i to bio motiv za korištenje sustava e-Gradana.
- Po pitanju digitalizacije infrastrukture javne uprave napravljeni su znatni pomaci u proteklom razdoblju, posebice u kontekstu razvoja Centra dijeljenih usluga (CDU) poznatog i kao »državni oblak«. Do 2022. godine preko 300 javnih institucija, kao što su ministarstva, tijela državne uprave, bolnice i dr. postali su korisnici CDU te se služe nekom od usluga CDU-a.
- Usvojena je Uredba o uredskom poslovanju (»Narodne novine«, broj 75/21.) kojom se propisuje obveza prilagodbe odnosno uspostave informacijskih sustava uredskog poslovanja državne uprave. Njome se omogućuje cijelovito uredsko poslovanje u elektroničkom obliku te se propisuje funkcionalna obaveza povezivanja i razmjene podataka s drugim informacijskim sustavima koji se zasebno vode za određena upravna područja, kao i mogućnost povezivanja

⁵ PwC-ovo istraživanje »Perspectives from the Global Entertainment & Media Outlook 2022–2026« <https://www.pwc.com/gx/en/industries/tmt/media/outlook/outlook-perspectives.html> Global Entertainment & Media 2022–2026 Perspectives Report (pwc.com)

⁶ Istraživanje o potrebama digitalne transformacije kulturnih i kreativnih industrija u Hrvatskoj ISPITIVANJE-POTREBA-DIGITALNE-TRANSFORMACIJE-KULTURNIH-I-KREATIVNIH-INDUSTRIJA.pdf (digitalnapismenost.com.hr)

i razmjene podataka sa sustavom izvješćivanja o stanju rješavanja upravnih postupaka⁷.

- Uspostavljena je platforma s elektroničkim uslugama za e/m-Potpis i e/m-Pečat, a čime se omogućuje elektroničko i mobilno potpisivanje te ovjera i provjera valjanosti elektroničkog potpisa i pečata u okviru poslovanja tijela državne i javne uprave. Do lipnja 2022. na platformu su spojene 33 institucije državne i javne uprave odnosno jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave.
- U sustavu se pravosuđa, također, kontinuirano ulagalo u razvoj novih usluga, aplikacija i funkcionalnosti. Iz perspektive građana to je najvidljivije kroz uspostavu i funkcioniranje sustava »e-Komunikacija«, »e-Predmet«, »Uvjerenje da se ne vodi kazneni postupak« i »Zemljišnoknjizični izvadak«. Nadalje, uspostavljen je integrirani sustav za upravljanje sudskim predmetima – tzv. eSpis koji se koristi na svim sudovima, nadograđen je sustav za praćenje predmeta (CTS) državnog odvjetništva koji upotrebljavaju sva općinska i županijska državna odvjetništva, a Zajedničkim informacijskim sustavom zemljišnih knjiga i katastra (ZIS) je uspostavljena jedinstvena baza podataka i aplikacija za vođenje i održavanje podataka kataстра i zemljišne knjige.
- Pojedina nacionalna javna tijela koja moraju pratiti EU zahtjeve radi zajedničkog usklajivanja, standardizacije i integracije informacijskih sustava, poput Carinske uprave, uspješno ispunjavanju do sada postavljenje uvijete. Tako je Republika Hrvatska već uspješno razvila dio e-carinskih sustava radi pojednostavljenja trgovine i učinkovitosti carinskih provjera, smanjujući na taj način troškove za poslovanje i rizik za društvo, dok će u tekućem desetljeću, sukladno Carinskom zakoniku Unije (EU 952/2013) i Višegodišnjem strateškom planu za elektroničku carinu (MASP-C) razviti preostale e-sustave i novim funkcionalnostima nadograđivati i poboljšavati postojeće carinske e-sustave.
- U kontekstu mehanizama koordinacije i interoperabilnosti koji su potrebni pri razmjeni podataka i poslovnoj analitici javne uprave, nastavljen je razvoj državne sabirnice (engl. *Government Service Bus – GSB*) kao središnje osnovice za sigurnu razmjenu podataka. Tijekom 2022. godine 17 tijela državne uprave integriralo je 33 registra i evidencije u proizvodnjsku okolinu te 32 registara i evidencija u testnu okolinu GSB-a, s ciljem osiguranja sigurne razmjene podataka među državnim tijelima i institucijama koje imaju zakonsko pravo razmjenjivati podatke s temeljnim i javnim registrima. Nadalje, na GSB se integriralo 90 tijela/institucija koje su podatke preuzimale za svoje poslovne procese, a za preuzimanje podataka integrirano je ukupno 44 web servisa/sučelja za programiranje (API-ja). Navedeni rezultati korak su naprijed prema realizaciji cilja koji treba biti ostvaren u narednom periodu, a to je uspostava središnjeg sustava interoperabilnosti radi konsolidacije temeljnih registara te integracije tih registara na državnu sabirnicu, kao i uspostava središnjeg portala za interoperabilnost u skladu s Europskim okvirom za interoperabilnost, uz kreiranje standarada i politika vezanih uz interoperabilnost.

- Svi gore navedeni pomaci u kontekstu konkretne realizacije digitalnih projekata u javnoj upravi u skladu su s DESI pokazateljem »Digitalne javne usluge« za Hrvatsku čija je vrijednost porasla s 33,4 (2016. godina) na 53,6 (2022. godina), čime se potvrđuje sazrijevanje digitalnih javnih usluga i upravnih postupaka u posljednjih pet godina. Međutim, u usporedbi s prosjekom zemalja EU-a čiji je DESI u istom razdoblju rastao još brže, možemo zaključiti

⁷ Jedinstveni informacijski sustav za nadzor nad provedbom Zakona o općem upravnom postupku (»Narodne novine«, broj 47/09, 110/21) – tzv. ZUP IT

kako se Hrvatska ne digitalizira dovoljno brzo. Naime, Hrvatska zaostaje za prosječnim digitalnim razvojem većine zemalja EU-a te je u DESI kategoriji »Digitalne javne usluge« u 2022. godini bila ispod prosjeka EU-a, odnosno bila je na 23. mjestu od 27 zemalja članica.

- Prema istraživanju *eGovernment Benchmark* za 2021. godinu⁸, razina digitalizacije za javnu upravu (e-uprava) iznosi 61 % te se Republika Hrvatska nalazi na 26. mjestu u Europi (od 36 zemalja pokrivenih studijom). Studija upućuje na to da Republika Hrvatska u nedovoljnoj mjeri iskorištava potencijale IKT-a za pružanje javnih e-usluga i ostalih javnih usluga. Naime, iako su neka područja u Republici Hrvatskoj adekvatno digitalizirana prije više godina, studija ističe da Hrvatska tek mora osigurati važne preduvjetе za unaprjeđenje cijelovitog sustava javnih e-usluga, uključujući redovito praćenje tehnoloških trendova, implementaciju naprednih tehnoloških rješenja prilikom digitalizacije usluga i upravnih postupaka, kao i nadogradnju postojeće informacijske infrastrukture i sustava, pogotovo kada je riječ o sustavima temeljnih registara.

Razvoj širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža

- Prema zadnjim dostupnim vrijednostima DESI-a (2022. godina) za područje povezivosti, Hrvatska zauzima 24. mjesto te je u ukupnom rezultatu i dalje ispod prosjeka EU-a, s time da se u proteklim godinama razlika u odnosu na projekat EU-a znatno povećala. Prema navedenim DESI pokazateljima vidljivo je da Hrvatska i dalje znatno zaostaje u području korištenja nepokretnog širokopojasnog pristupa velikih brzina (100 Mbit/s i 1 Gbit/s) te u indeksu cijena širokopojasnog pristupa, s posebnim naglaskom na činjenicu da je zaostatak u pogledu cijena u proteklim godinama dana još porastao. Što se tiče pokazatelja pokrivenosti mrežama nove generacije (NGA – Next Generation Access), Hrvatska neznatno zaostaje za projekatom EU-a, dok je zaostatak veći kod pokrivenosti mrežama vrlo velikog kapaciteta (VHCN – engl. *Very High Capacity Networks*). Hrvatska bilježi i značajniji zaostatak u pokrivenosti naseljenih područja 5G mrežama.
- Utvrđena je potreba za prilagodbom regulatornog okvira u području gradnje i prostornog planiranja s ciljem da on postane poticaj za gradnju mreža vrlo velikog kapaciteta u smislu manjih troškova i jednostavnijih procedura.
- Zaključno, analize upućuju na to da su najveći izazovi s kojima se Hrvatska trenutačno suočava, u smislu razvoja i korištenja širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža, povezani s pokrivenosti ruralnih područja mrežama nove generacije i mrežama vrlo velikog kapaciteta te ukupnom pokrivenosti mrežama vrlo velikog kapaciteta, korištenjem usluga za koje su potrebne velike brzine prijenosa (iznad 100 Mbit/s) i nepristupačnim cijenama.

Digitalne kompetencije i digitalna radna mjesta

- U potkomponenti DESI-a pod nazivom »ljudski kapital« Hrvatska je na 9. mjestu među EU-27, što je bitan napredak u odnosu na 2021. godinu, kada je Hrvatska zauzela 16. mjesto u EU-u. Razina digitalnih kompetencija hrvatskog stanovništva prema nekoliko je ključnih pokazatelja iznad projekta EU-27 u području ljudskog kapitala, odnosno digitalnih kompetencija i IKT stručnjaka. U Hrvatskoj 63 % građana, između 16 i 74 godine, posjeduje barem osnovne digitalne kompetencije (u odnosu na projekat EU-a od 54 %), a 31 % pojedinaca posjeduje digitalne kompetencije na razini iznad osnovne (u odnosu na projekat EU-a od 26 %). Nada-

lje, 81 % pojedinaca u Hrvatskoj ima barem osnovne kompetencije stvaranja digitalnog sadržaja, što je znatno više od prosjeka EU-a (66 %). Ipak, IKT stručnjaci čine relativno nizak postotak (3,6 %) radne snage u Hrvatskoj u usporedbi s projekatom EU-a (4,5 %) jer nedovoljan broj IKT stručnjaka dolazi na tržište rada iz obrazovnih institucija i inozemstva, dok se dio stručnjaka iseljava u druge zemlje EU-a. Pri tome treba naglasiti da je tijekom 2021. godine Hrvatsku, u relativnom udjelu, napustilo najviše IKT stručnjaka među svim članicama EU-a. Po pitanju broja žena među IKT stručnjacima, Hrvatska (21 %) je iznad EU prosjeka (19 %), ali potrebno je nastaviti s kontinuiranim poticanjem veće uključenosti žena u IKT područje s ciljem postizanja veće rodne ravнопravnosti u IKT sektoru.

- Prepreka ostvarenju potencijala koje sa sobom nosi digitalizacija je neusklađenost kompetencija radne snage s potrebama tržišta rada, ne samo u pogledu broja IKT stručnjaka, već i digitalnih kompetencija radne snage iz neinformatickih zanimanja. Ostale ključne slabosti Hrvatske u području digitalnih kompetencija i digitalnih radnih mjeseta koje je potrebno razriješiti uključuju nedostatak osnovnoškolskih i srednjoškolskih nastavnika iz STEM područja (prvenstveno matematika, fizika, informatika) koji zbog niskih plaća u školama odlaze iz obrazovnog sektora. Veliku slabost predstavlja i nedovoljan broj IKT stručnjaka na tržištu rada u odnosu na potrebe i mogućnosti rasta kompanija. Također, analiza je ukazala na nedovoljan broj građana Hrvatske koji sudjeluju u cijeloživotnom učenju radi stjecanja digitalnih kompetencija.

- U proteklom je razdoblju Republika Hrvatska, s ciljem razvoja potreba i potencijala u području digitalnih kompetencija i radnih mjeseta, započela s programom e-Škole, cijelovitom informatizacijom procesa poslovanja škola i nastavnih procesa. Nadalje, usvojen je Strateški okvir za digitalno razvijanje škola i školskog sustava s ciljem nastavka digitalne transformacije obrazovnog sektora te je osnovana Nacionalna koalicija za digitalne vještine i radna mjeseta čija je misija aktivno poticati stvaranje novih radnih mjeseta i povećanje broja zaposlenih digitalnih profesionalaca u Hrvatskoj. Radi promicanja razvoja digitalnih kompetencija učenika u skladu s potrebama tržišta rada, uspostavljeni su Regionalni centri kompetentnosti u strukovnom obrazovanju (uključujući područje elektrotehnike i računarstva), a s ciljem promicanja stjecanja digitalnih kompetencija radne snage u skladu s potrebama tržišta rada uspostavljen je sustav za obrazovanje odraslih osoba. Nadalje, uvedena je digitalna pismenost u različite predmete i izvannastavne programe te je Informatika postala obvezni predmet za pete i šeste razrede osnovnih škola, a reformirani su i svi kurikulumi Informatike u osnovnim i srednjim školama. Od školske godine 2020./2021. sve osnovne škole moraju ponuditi izborni predmet Informatike od 1. do 4. razreda. Kako bi se izvršile odgovarajuće pripreme za uvođenje novog predmeta u škole, zaposleni su dodatni nastavnici, opremljene su specijalizirane učionice i nastavnici su educirani za provedbu novog predmetnog kurikuluma usredotočenog na učenje računalnog razmišljanja i kodiranja, ah i na sigurnost na internetu te sudjelovanje u e-društvu. Započet je i projekt jačanja organizacija civilnog društva u području STEM-a vrijedan 150 milijuna kuna s ciljem uključivanja tih organizacija u razvoj digitalnih kompetencija građana. Prema Indeksu spremnosti za cijeloživotno učenje digitalnih kompetencija (IRDLL), Hrvatska je u projektu EU-a (13. mjesto) među 27 država članica EU-a. Taj indeks pokazuje da Hrvatska najbolje rezultate pokazuje u području »Institucija i politika za digitalno učenje« gdje je zasjela na 3. mjesto među zemljama EU-a. Nasuprot tomu, Hrvatska se nalazi gotovo na samom začelju ljestvice država EU-a u području »Sudjelovanje u cijeloživotnom obrazovanju i njegovi rezultati« (24. mjesto) i »Dostupnost digitalnog učenja« (21. mjesto).

⁸ Europska komisija – EGovernment benchmark 2021: Entering a new digital government era (hrv. EGovernment benchmark 2021. – Ulazak u novu eru digitalne uprave);

3.2 Razvojne potrebe i potencijali četiriju prioritetnih područja

Na temelju provedene analize i razumijevanja informacijsko-komunikacijskih tehnoloških trendova identificirane su razvojne potrebe i potencijali za sva četiri prioritetna područja.

3.2.1 Digitalna tranzicija gospodarstva

Prilagodbom administrativnog i zakonodavnog okvira učiniti hrvatsko gospodarstvo, posebice IKT industriju i prateće startup⁹/scale-up¹⁰ okruženje, konkurentnijim usporedbi s drugim državama.

Kako bi se znatno podigla svijest o nužnosti inoviranja kao pokretača rasta gospodarstva u Hrvatskoj, skaliranja poslovanja te time povećanog rasta novih poduzeća i poduzeća jednoroga, potrebno je u dijalogu s poduzetnicima prilagoditi i optimizirati administrativni i zakonodavni okvir u Republici Hrvatskoj. Navedeno se odnosi i na porezna i parafiskalna davanja te povećanje učinkovitosti administrativnih zahtjeva.

Nastaviti s programom poticajnih mjer za promidžbu i jačanje (formalne, neformalne i cjeloživotne) edukacije/obrazovanja u području IKT kompetencija, kao i mjera administrativnog i poreznog rasterećenja radi privlačenja i angažiranja stranih IKT stručnjaka.

Nedostatak IKT stručnjaka na tržištu rada Republike Hrvatske je polazišna točka za sve ostale prepoznate potrebe u digitalnoj tranziciji hrvatskog gospodarstva. S obzirom na postojeće negativne demografske trendove, rješavanju tog izazova potrebno je pristupiti na drukčiji način, odnosno znatno intenzivirati promidžbu STEM obrazovanja hrvatskim građanima, žurno povećati atraktivnost STEM tržišta rada u Hrvatskoj u očima stranih stručnjaka, kvalitetno koristiti potpore u sustavu obrazovanja za poticanje deficitarnih studija te definirati upisne kvote studija sukladno potrebama tržišta rada.

Ciljanom edukacijom kadrova u upravljačkim strukturama (javnog i privatnog sektora) na području digitalne transformacije, a koja uključuje i analizu iskustava sa sličnih projekata digitalizacije i naglasak na razumijevanju koncepta digitalne transformacije, potrebno je povećati implementaciju i uporabu naprednih tehnologija u hrvatskim poduzećima, posebice mikro, malim i srednjim poduzećima.

Prepoznato je da su iskustvo i kompetencije upravljačke strukture poduzeća ključni za uspješnu provedbu digitalne transformacije u dijelu podrške upravljanju poduzećem, ali još važnije u razvoju novih proizvoda i usluga temeljenih na digitalnih tehnologijama. Ciljana edukacija kadrova treba služiti i kao pokretač rasta konkurenčnosti na tržištu EU-a, poglavito za MSP.

Dalnjim poreznim rasterećenjem rada i smanjenjem davanja na pojedina primanja radnika (npr. oporezivanje primitaka od nagrada u obliku dodjele dionica i opcionske kupnje dionica/ESOP modeli) omogućiti poticajno poslovno okruženje mladim poduzećima, osobito u pogledu zadržavanja domaćih IKT stručnjaka i STEM talenata.

⁹ Startup je tvrtka osnovana s namjerom traženja repetitivnih (ponavljajućih) i skalabilnih (mogućnost rasta zadržavajući osnovne funkcije) poslovnih modela, međutim službena definicija od strane EU je u izradi

¹⁰ OECD definira scale-up kao tvrtku koja ima prosječni godišnji povrat od najmanje 20 % u posljednje 3 godine i ima najmanje 10 zaposlenih na početku trogodišnjeg razdoblja

Republika Hrvatska treba premostiti jaz prema EU tržištu rada i EU poslovnom okruženju koje nudi više poreznih rasterećenja i investicijskih poticaja, a što je prepoznato kao jedan od važnih uzroka odjelu IKT stručnjaka i STEM talenata koji u trenutačnom poduzetničkom okruženju Hrvatske ne mogu učinkovito razvijati svoje poslovne ideje i inovacije. Važan preduvjet stvaranja poticajne poduzetničke atmosfere predstavlja i potpisivanje ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja s ključnim zemljama partnerima.

Podizanjem razine digitalne pismenosti te poticanjem razvoja poduzetničkih ideja temeljenih na digitalnim, disruptivnim i inovativnim tehnologijama kod malog i srednjeg poduzetništva koje čini 99,8 %¹¹ gospodarskih subjekata u Republici Hrvatskoj, omogućiti unaprjeđenje njihove poslovne učinkovitosti.

Unatoč potencijalno golemlim prednostima koje nudi MSP-ovi zaoštaju u digitalnoj transformaciji. Nove tehnologije nude niz rješenja za poboljšanje poslovanja i prevladavanje ograničenja povezanih s veličinom s kojima se MSP-ovi suočavaju u poslovanju. MSP-ovi čine temelj industrijske strukture u Republici Hrvatskoj, stvaraju većinu radnih mjestra te su temelj za uključivo i održivo društvo. Podizanje digitalne pismenosti zaposlenika i upravljačke strukture poduzeća je jedan od ključnih koraka prema unaprjeđenju njihove poslovne učinkovitosti. Digitalizacija malih i srednjih poduzeća postala je glavni politički prioritet u zemljama OECD-a i šire, pogotovo u kontekstu jačanja otpornosti takvih poduzeća na krizne situacije.

Omogućiti daljnje otvaranje javnih servisa prema poduzetnicima kako bi se omogućila kvalitetnija podloga za razvoj novih poslovnih modela te novih proizvoda i usluga.

Znatan potencijal za razvoj novih, inovativnih proizvoda i usluga je neiskorišten uslijed vrlo ograničenog pristupa podacima javnih registara u Republici Hrvatskoj ili ograničenim mogućnostima javnih digitalnih servisa. Potrebno je i dalje razvijati e-usluge za poduzetništvo te unaprijediti postojeći nacionalni portal otvorenih podataka, koji će sadržavati visokovrijedne podatke i zasnovati se na interoperabilnosti javnih podataka Republike Hrvatske, a koji bi upotrebom digitalnih disruptivnih tehnologija, kao što su umjetna inteligencija i strojno učenje, poduzeća upotrebljavala u testnom okruženju za razvoj inovacija i kasnije u realnom okruženju.

3.2.2 Digitalizacija javne uprave

Primjenjujući Standard razvoja javnih e-usluga u Republici Hrvatskoj, potrebno je provoditi daljnju koordiniranu digitalizaciju i transformaciju javnih usluga koja inzistira na korisničkoj perspektivi, a koju provode agilni timovi, s naglaskom na rješavanje cjelovitih životnih situacija građana, odnosno poslovnih situacija pravnih subjekata.

Godinu 2021. i 2022. obilježio je agilni pristup u razvoju novih funkcionalnosti i samog sustava e-Građani putem kojeg građani i firme pristupaju elektroničkim uslugama koje pružaju tijela javne uprave. Međutim, veći dio postojećih elektroničkih usluga u sustavu nastao je digitalizacijom parcijalnih dijelova određenog postupka ili šalter-skog dijela pružanja postojeće javne usluge. Stoga daljnja digitalizacija javnih usluga zahtijeva pripremu resora za agilan način rada, uspostavu timova kako je predviđeno u Standardu razvoja javnih e-usluga kako bi buduće usluge rješavale životne situacije korisnika, a usto bile i visoko personalizirane. To podrazumijeva da se kod kreiranja nove usluge prvo krene od potreba korisnika (a ne od institucionalne potrebe) i mapira željeno korisničko iskustvo. Kao

¹¹ Prema podacima DZS-a (od broja aktivnih poduzeća) <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29182>

posljedica navedenog, za očekivati je da će doći do smanjenja ukupnog broja javnih digitalnih usluga u sustavu e-Građani. Objedinjavajući pet/šest različitih resora u jednoj usluzi koja rješava složenu životnu ili poslovnu situaciju građana, odnosno pravnih subjekata, neće više postojati potreba za parcijalnim rješenjima. Obzirom na kompleksnost usluga i funkcionalnosti sustava e-Građani koje dolaze potrebno je osigurati stalne interinstitucionalne timove koji će se baviti održavanjem, nadogradnjom i unapređenjem usluga. Preduvjet za ovakvu vrstu digitalnih usluga jest, naravno, spajanje svih baza podataka te temeljnih registara na sabirnicu, tzv. Government Service Bus (GSB).

Provoditi kontinuiranu optimizaciju i digitalizaciju temeljnih i potpornih poslovnih procesa javne uprave.

Životni događaji i usluge javne uprave obuhvaćaju sve propisane interakcije između korisnika (građana i poduzeća) i tijela javne uprave, na svim razinama (državna, županijska, lokalna). Cilj javne uprave je osigurati korisnicima učinkovito pružanje usluga i u skladu s njihovim očekivanjima. Hrvatska javna uprava i dalje u glavnom pristupa organizaciji svog poslovanja na tradicionalni uhoodani način, temeljem odvojenih funkcija u naznačenoj hijerarhiji (funkcijski pristup). Stoga i procesi javne uprave u određenoj mjeri prate »silosni« način upravljanja te rješavaju pojedine dijelove postupaka, koje u cijelovitu uslugu povezuju korisnici. Takvi poslovni procesi imaju utjecaj na učinkovitost i zadovoljstvo korisnika i dobrobit zaposlenika javne uprave. Također, tijela javne uprave trenutačno imaju velik operativni teret koji je dijelom uzrokovan neoptimalnim, odnosno manualnim poslovnim procesima koji se temelje na repetitivnim aktivnostima i velikom broju administrativnih postupaka. Takvi poslovni procesi negativno utječu na kvalitetu i učinkovitost javnih službenika, kao i na percepciju transparentnosti rada javne uprave. Stoga je potrebno provesti sustavnu analizu temeljnih i potpornih poslovnih procesa, a tek zatim digitalizaciju temeljenu na utvrđenim scenarijima za optimizaciju ili reinženjeringu procesa.

Nastaviti razvijati i modernizirati suverenu državnu informacijsku infrastrukturu te upotrebljavati napredna softverska rješenja kao osnove za sigurnu, fleksibilnu i učinkovitu elektroničku interakciju tijela javne uprave sa svim relevantnim dionicima.

Važan preduvjet daljnog razvoja i modernizacije javne uprave je osiguravanje zajedničke uporabe informacijskih i komunikacijskih tehnologija u okviru državne infrastrukture. Naime, postojeća državna informacijska infrastruktura ne zadovoljava potrebe ubrzane digitalizacije javne uprave. Stoga, postoji jasna potreba za konsolidacijom i proširenjem državne informacijske infrastrukture i servisa te nadogradnjom Centra dijeljenih usluga (CDU) što će, među ostalim, pridonijeti unaprjeđenju i ekonomičnosti sustava te uspostavi učinkovite komunikacije s građanima i poduzećima.

Razviti nacionalni okvir interoperabilnosti, uključujući kompletno povezivanje temeljnih registara svih resora uz veći stupanj međuinstitutionalne suradnje i koordinacije.

Tijela javne uprave u Republici Hrvatskoj raspolažu s oko 600 različitih registara i baza podataka od čega je 19 registara koje je SDURDD ocijenio ključima. Unatoč zakonskoj obvezi omogućavanja dostupnosti prikupljenih autentičnih podataka iz registara svim tijelima javnog sektora, još uvijek nisu uklonjene sve prepreke za njihovo integriranje i povezivanje u Središnji sustav interoperabilnosti. Manjak integracije i povezanosti navedenih javnih registara negativno se odražava na učinkovitost pružanja javnih usluga te na

kvalitetu i potpunost digitalnih javih usluga. Osim toga, analizom provedbe mjera iz Akcijskog plana provedbe Strategije e-Hrvatska 2020. utvrđen je nedostatak sustavnog pristupa digitalizaciji u javnoj upravi, uslijed čega je došlo do silosnih rješenja razvijenih samo za usku, funkcionalnu područja javne uprave koja nisu imala bitniji utjecaj na digitalnu transformaciju javne uprave. Naime, problem nije u tome da tijela javne uprave ne mare za potrebe građana, već su samo usredotočena na upravljanje vlastitim programima, a ne na rješavanje cijelokupnog spektra potreba građana. Stoviše, životne situacije građana rijetko su (ili gotovo nikada) unutar granica odgovornosti jednog javnog tijela ili čak jedne razine vlasti (lokalne, regionalne, nacionalne). Stoga jedan od ključnih razvojnih preduvjeta daljnje ubrzane digitalizacije javne uprave predstavlja nadogradnja i povezivanje temeljnih registara u okviru središnjeg sustava interoperabilnosti te implementacija centralnog skladišta podataka kroz veći stupanj međuinstitutionalne suradnje i koordinacije.

Nadalje, mnoge službene evidencije ne vode se na optimalan način za donošenje odluka i praćenje stanja u resorima, a često su nepotpune ili nedovoljne kvalitete. Stoga je potrebno učiniti dodatne napore njihovu poboljšanju, a gdje god je to moguće s obzirom na prirodu podataka, uspostaviti ih u obliku prostornih skupova podataka koje je moguće vizualizirati na interaktivnim kartama i razmjenjivati putem mrežnih usluga u skladu s propisima iz područja nacionalne infrastrukture prostornih podataka te time poboljšati podloge za donošenje odluka i upravljanje procesima te razvojem općenito.

Nastaviti jačanje ljudskih kapaciteta i organizacijske strukture tijela koja su odgovorna za koordinaciju i provedbu ubrzane digitalizacije javnih usluga.

S obzirom na opseg i kompleksnost zahvata digitalne transformacije društva i javne uprave u Republici Hrvatskoj, do sada je nedovoljno pažnje posvećeno jasnoj raspoljedi odgovornosti i mehanizmu suradnje na projektima digitalizacije. Stoga je u nadolazećem razdoblju potrebno uspostaviti učinkoviti organizacijski i upravljački okvir za koordinaciju provedbe digitalne strategije unutar i između razina vlasti.

Važna uloga koordinacije digitalizacije je i rješavanje problema silosnog financiranja, a koje se dosada temeljilo na individualnim zahtjevima i lobiranju određenih tijela za financiranje njihovih specifičnih projekata digitalizacije. Osim toga, planiranje javnih projekata često slijedi tradicionalni model vodopada (engl. *waterfall model*) kojim se procjenjuje cijelokupno financijsko opterećenje u početnoj fazi projekta, a zatim se dodaju zahtjevi za izmjenama sukladno projektnim potrebama. Međutim, projekti digitalizacije cijelovitih životnih situacija građana, kao i svi agilni projekti, zahtijevaju iterativno i kontinuirano financiranje. Nedostatak koordiniranog, dugoročnog planiranja za operativno financiranje takvih projekata može usporiti ili čak ograničiti javnu upravu da realizira potrebnu preobrazbu pružanja digitalnih usluga.

Važna identificirana potreba koju je potrebno adresirati u nadolazećem periodu jest sustav privlačenja talenata u državnoj i javnoj upravi (nekonkurentne plaće i ograničenje zapošljavanja) koji u ovom trenutku utječu na mogućnost osiguranja dovoljnih ljudskih kapaciteta za provedbu digitalizacije.

Educirati službenike o pružanju javnih e-usluga te neprekidno ulagati u njihovo stjecanje digitalnih kompetencija.

Analiza trenutačnog stanja je pokazala da dosadašnja ulaganja u digitalizaciju javne uprave nisu pratile odgovarajuće mjere za po-

dizanje razine digitalne pismenosti u koje bi se uključilo državne i javne službenike. Zbog toga postoji potreba za standardiziranim edukacijom o pružanju javnih e-usluga svih onih koji rade u javnoj upravi, kao i za naprednim tečajevima iz područja IKT-a, novih tehnologija i vještina upravljanja projektima digitalizacije za službenike koji rade u području digitalne transformacije.

Nadalje, postoji jasna potreba za uspostavom agilnih timova koji bi se bavili istraživanjem, razvojem i inoviranjem kao opisom posla, a ne kao dodatnom aktivnošću (što je bio slučaj do sada). Da bi se to ostvarilo, potrebno je osigurati daljnju edukaciju i razumijevanje unutar cijele javne uprave što agilan pristup donosi i na koji način doprinosi uspješnjoj digitalizaciji. To podrazumijeva prihvatanje činjenice da će se naše razumijevanje procesa digitalizacije (javnih usluga, potpornih procesa i slično) i provedba pratećih projekata odvijati kroz kontinuirane iteracije i nadogradnje. Agilan pristup u razvoju usluga omogućava npr. nekoliko iteracija među ključnim projektnim dionicima (uključujući korisnike) sve dok se ne postigne željeni učinak. Za to je potrebno uspostaviti kulturu rada koja ne kažnjava pogreške nego iz njih uči, njeguje radoznalost, inovativnost, istraživanje, analitiku, aktivno slušanje i otvorenost prema nepoznancima. Drugim riječima, osim primjene agilne metode rada potrebno je pristupiti sistematizaciji organizacijskih jedinica na način gdje se jasno odvajaju poslovi administrativne i repetitivne prirode i poslovi od kojih se traži kreativnost i inovativnost. Kontakt s korisnicima i povratna informacija koja se prikuplja, bez obzira radi li se o fizičkim osobama ili poslovnim subjektima, postaje okosnica rješenja i iteracija prototipa javnih digitalnih usluga i osnova za digitalnu transformaciju javne uprave.

Povoditi promotivne i edukacijske mehanizme za građane i poduzeća o upotrebi dostupnih javnih e-usluga radi povećanja broja korisnika tih usluga, s konačnim ciljem jačanja povjerenja građana u javne institucije.

Postoji izražen nedostatak adekvatnih informativnih i edukacijskih mehanizama za građane i poduzeća u području dostupnih digitalnih usluga javne uprave, što rezultira nekoristenjem već postojećih e-usluga. Naime, sama digitalizacija usluga neće dovesti do traženih učinaka ako te usluge ne zažive među korisnicima kojima su namijenjene. Zato je potrebno provoditi promidžbene aktivnosti osvješćivanja javnosti o postojanju sustava e-Gradani i uporabi e-usluga, kao i generirati edukativne materijale i kampanje za građane o načinu upotrebe navedenih digitalnih usluga.

3.2.3. Razvoj širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža

Osigurati dostupnost mreža vrlo velikog kapaciteta za kućanstva i objekte javne namjene

Iako Hrvatska bilježi rast u pokrivenosti mrežama vrlo velikog kapaciteta te je, prema DESI-ju 2022., trenutačno 52 % kućanstava u Hrvatskoj pokriveno mrežama vrlo velikog kapaciteta, pokazatelj je i dalje ispod prosjeka EU-a koji iznosi 70 % kućanstava. Kako bi se u nadolazećem razdoblju mogli iskoristiti svi potencijali modernih tehnologija te provesti sveobuhvatna digitalizacija gospodarstva, predviđaju se najmodernije širokopojasne elektroničke komunikacijske mreže vrlo velikog kapaciteta. Ostvarenje navedene razvojne potrebe predviđaju je za ispunjavanje ostalih razvojnih potencijala temeljenih na razvijenoj elektroničkoj komunikacijskoj infrastrukturi. Potpuna pokrivenost europskih kućanstava gigabitnom mrežom cilj je sadržan u Digitalnom kompasu na razini EU-a te Hrvatska,

stoga, mora učiniti potrebne korake za povećanje dostupnosti mreža vrlo velikog kapaciteta kako bi se otklonio jaz u usporedbi s drugim članicama EU-a.

Znatno unaprijediti dostupnost mreža vrlo velikog kapaciteta u ruralnim područjima i na otocima

Nastavno na prethodno definiranu razvojnu potrebu važno je naglasiti da, prema podacima iz DESI-ja 2022., i u pokrivenosti ruralnih područja mrežama vrlo velikog kapaciteta Hrvatska znatno zaostaje za prosjekom EU-a. Stoga postoji jasna potreba za povećanjem dostupnosti mreža vrlo velikog kapaciteta u ruralnim područjima i na otocima kako bi se smanjio jaz u usporedbi s drugim članicama EU-a, ali i kako bi se smanjile regionalne nejednakosti na nacionalnoj razini. Na navedeni će se način u nadolazećem razdoblju omogućiti iste razvojne mogućnosti za stanovnike i poduzeća u ruralnim i urbanim područjima Republike Hrvatske.

Povećati pokrivenost naseljenih područja i glavnih prometnih pravaca 5G mrežama

Iako je Hrvatska dodjelom radio frekvencijskog spektra u frekvenčijskim pojasevima 700 MHz, 3600 MHz i 26 GHz za mreže pokretnih komunikacija pete generacije ostvarila stopostotnu spremnost za uvođenje 5G te postavila jasne temelje za razvoj 5G mreža, pokrivenost naseljenih područja 5G mrežama u Hrvatskoj je prema DESI-ju 2022 ispod prosjeka EU-a (Hrvatska 34 %, prosjek EU-a 66 %). Stoga postoji jasna potreba za povećanjem pokrivenosti 5G mrežama u nadolazećem razdoblju, čime će se smanjiti regionalne nejednakosti i pružiti iste prilike stanovnicima i poduzećima iz svih dijelova Hrvatske za korištenje usluga te razvijanje novih poslovnih modela.

Unaprijediti i poticati korištenje usluga širokopojasnog pristupa velikih brzina (od najmanje 100 Mbit/s)

Provodena analiza te podaci iz DESI-ja 2022. godinu zajednički upućuju na činjenicu da Hrvatska znatno zaostaje u korištenju usluga širokopojasnog pristupa velikih brzina, u odnosu na većinu članica EU-a. Naime, samo 16 % kućanstava ima ugovorene usluge s brzinama od najmanje 100 Mbit/s iako je 52 % kućanstava pokriveno VHCN mrežama. Stoga je jedna od ključnih razvojnih potreba iz područja razvoja mreža unaprijediti i poticati korištenje usluga širokopojasnog pristupa velikih brzina. Navedeno bi u nadolazećem kratkoročnom razdoblju trebalo utjecati na povećanje broja korisnika koji koriste širokopojasne usluge s brzinama od najmanje 100 Mbit/s, dok bi glavna dugoročna korist trebala biti promjena percepcije krajnjih korisnika o prednostima koje donose veće brzine pristupa, povećanje korištenja usluga za koje su potrebne velike brzine pristupa, povećanje tržišnog natjecanja te posljedično sniženje cijena usluga.

Unaprijediti regulatorni okvir povezan s gradnjom i prostornim planiranjem s ciljem da bude poticajan za gradnju mreža vrlo velikog kapaciteta u smislu manjih troškova i jednostavnijih procedura

Kako bi se osiguralo iskorištanje potencijala razvoja mreža te dostigli nacionalni ciljevi i ciljevi Digitalnog kompasa, analizom je utvrđena jasna potreba za unaprijeđenjem regulatornog okvira koji utječe na brzinu i troškove izgradnje mreža vrlo velikog kapaciteta. Značajan razvojni potencijal za ubrzani razvoj širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža vrlo velikog kapaciteta može se osigurati poboljšanjima regulatornog okvira povezanog s gradnjom i prostornim planiranjem na način da se izgradi okvir koji će biti poticajan za gradnju mreža vrlo velikog kapaciteta u smislu manjih troškova i jednostavnijih procedura.

3.2.4 Razvoj digitalnih kompetencija i digitalnih radnih mjeseta

Povećanje broja IKT stručnjaka na tržištu rada

Jedan od ključnih izazova u digitalizaciji hrvatskog društva i gospodarstva leži u činjenici da nedovoljan broj IKT stručnjaka izlazi na tržište rada iz visokoškolskih i srednjoškolskih institucija, ustanova za obrazovanje odraslih i useljavanjem IKT stručnjaka i studenata iz inozemstva. Veliki izazov predstavlja i iseljavanje stručnjaka u druge zemlje EU-a, stoga je potrebno povećati broj IKT stručnjaka koji dolaze na tržište rada iz obrazovnih institucija i inozemstva.

Podizanje razine digitalnih kompetencija i prekvalifikacija radne snage iz neinformatičkih zanimanja sukladno potrebljama tržišta rada

Digitalizacija mijenja dosadašnji način obavljanja tradicionalnih, odnosno neinformatičkih zanimanja. Kako bi se ostvarile sve pogodnosti digitalne transformacije i povećala konkurentnost te vrijednost rada, potrebno je unaprijediti kompetencije radne snage za primjenu digitalnih tehnologija u obavljanju neinformatičkih poslova. Istovremeno, neophodno je dodatno potaknuti prekvalifikacije i osposobljavanje već zaposlenih ljudi iz manje atraktivnih zanimanja u IKT zanimanja tražena na tržištu rada.

Podizanje razine osnovnih i naprednih digitalnih kompetencija građana za aktivno sudjelovanje u digitalnom društvu

Kako bi se građanstvo pripremilo za život u doba kada je upotreba tehnologije sastavni dio svakodnevnog života, potrebno je podići osnovne i napredne digitalne kompetencije u svih pet kategorija opisanih u okviru DigComp2.2.¹², a s posebnim naglaskom na kompetencije za sigurnu uporabu digitalnih tehnologija.

Daljnja digitalna tranzicija obrazovnog sektora i uspostava programa za rad s učenicima koji su zainteresirani za IKT teme

Kako bi se budući naraštaji pripremili za život i rad uz digitalne tehnologije i podigla kvaliteta obrazovanja, osnovnoškolsko, srednjoškolsko i visoko obrazovanje treba neprestano prilagođavati digitalnim tehnologijama i potrebnim digitalnim kompetencijama. Predstojeća digitalizacija obrazovanja sastoji se od četiri ključna područja: digitalno zrele okoline, digitalno zrelih i samopouzdanih nastavnika, IKT kao podrške u učenju i poučavanju te digitalnog vodstva.

Redefiniranje upisnih kvota u visokom obrazovanju s ciljem povećanja broja osoba s IKT diplomom

Kako bi se povećao broj osoba s IKT diplomom koji izlaze na tržište rada, potrebno je smanjiti postotak pojedinaca koji ne završavaju tehnološke studije, potaknuti iskorištavanje svih dostupnih kvota na već postojećim akreditiranim studijima iz područja računarstva i IKT, povećati broj studija na engleskom jeziku, izbalansirati upisne kvote hrvatskih i engleskih studija u skladu s budućim potrebama tržišta rada te upisivati godišnje značajan broj stranih studenata na studije informatike i računarstva. Redefiniranjem upisnih kvota smanjiti će se jaz između upisnih kvota i ispunjenih mjeseta, povećati efektivnost sustava visokog obrazovanja i odgovoriti na stvarne potrebe hrvatskog gospodarstva. Nadalje, kako bi se povećao broj upisanih studenata i studija na engleskom jeziku, potrebno je adresirati prepreku skučenosti prostora što će omogućiti da se nastava na studijskim programima odvija nesmetano.

Redefiniranje upisnih kvota u srednjem obrazovanju s ciljem bolje pripreme za studiranje i uspješan završetak STEM studija

Kao jedan od ključnih parametara za uspješan dovršetak inicijalnih godina studija informatike i računarstva te stjecanje diplome nakon tri ili pet godina studiranja, smatraju se temeljna znanja iz prirodnih predmeta kao što su matematika i fizika. Da bi se taj cilj ostvario potrebno je na studije upisivati što više mladih ljudi s dovoljnim predznanjima iz općih predmeta čime će se direktno djelovati na povećani broj IKT stručnjaka. Hrvatska ima najmanji udio djece u gimnazijskom tj. općem srednjoškolskom obrazovanju u EU gdje je prosjek 50 %. Iz tog razloga, Nacionalni plan oporavka 2021 – 2026 predviđa je, kao jedan od ključnih ciljeva, povećanje postotka djece u gimnazijama na 35 % do 2026. godine, dok je preporuka Nacionalnog vijeća za razvoj ljudskih potencijala da se taj postotak poveća na 40 % do 2030. godine.

Povećanje broja nastavnika i prostornih resursa na visokoobrazovnim institucijama koje obrazuju IKT stručnjake

Nadalje, s ciljem povećanja broja osoba s IKT diplomom i osiguranja njihova kvalitetnog obrazovanja, potrebno je povećati broj nastavnika te unaprijediti konkurenčnost radnog mjeseta nastavnika na tržištu rada s ciljem njihovog zadržavanja u obrazovnom sustavu. Također, potrebno je unaprijediti prostorne resurse, uključujući digitalnu infrastrukturu, instituciju koje obrazuju IKT stručnjake.

Privlačenje stranih studenata i stručnjaka u području IKT-a u internacionalizacijom visokog obrazovanja

Sustavnim pristupom internacionalizaciji visokog obrazovanja i tržišta rada moguće je privući strane studente i stručnjake u području IKT-a, a s ciljem povećanja broja IKT stručnjaka na tržištu rada. Prednost Hrvatske u internacionalizaciji visokog obrazovanja i tržišta rada je to što se ona smatra iznimno ugodnom i sigurnom zemljom.

Poticanje razvoja i primjene digitalnih alata u obrazovanju radi osiguravanja jednakih prilika za obrazovanje i stjecanje digitalnih kompetencija svih građana

Digitalne tehnologije omogućuju, među ostalim, integriranje digitalnih alata u procese obrazovanja i nadopunu redovnog obrazovanog procesa provođenjem dijela nastave na daljinu, nudeći priliku za efikasno i efektivno stjecanje digitalnih vještina širokom spektru građana bez obzira na to gdje se nalazili.

Poticanje veće zastupljenosti žena među IKT stručnjacima

Potrebno je promicati važnost ravnopravnog sudjelovanja žena u IKT sektoru. Ovim problemom potrebno se pozabaviti već tijekom osnovnoškolskog obrazovanja na način da se djevojke usmjerava i potiče na karijere u STEM području, ali i kasnije ohrabruvanjem na sudjelovanje u programima formalnog i neformalnog obrazovanja u IKT području. Poticanjem veće zastupljenosti žena u IKT sektoru utjecat će i na povećanje broja IKT stručnjaka na tržištu rada.

4 STRATEŠKI CILJEVI STRATEGIJE DIGITALNE HRVATSKE ZA RAZDOBLJE DO 2032. GODINE

Slijedom definirane vizije kojom smo odredili što želimo postići digitalizacijom te na temelju provedene analize trenutačnog stanja i prepoznatih razvojnih potreba i potencijala, utvrđena su 4 strateška cilja u četirima prioritetnim područjima, s ciljem digitalizacije hrvatskog društva, javne uprave i gospodarstva u razdoblju do 2032. godine.

Kao što je to prikazano na slici 1, za svaki strateški cilj definirani su pokazatelji učinka, kao i prioritetna područja provedbe javnih politika. Definirani strateški ciljevi predstavljaju osnovu za definiranje posebnih ciljeva u nacionalnim planovima.

¹² <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128415>

		Vizija SDH:									
		Hrvatska unaprijeđena digitalnom transformacijom									
Strateški cilj	Pokazatelji učinka	1. Razvijeno i inovativno digitalno gospodarstvo	2. Digitalizirana javna uprava								
		<p>1. Razvijeno i inovativno digitalno gospodarstvo</p> <table> <tr> <th>Početna vrijednost (2022.)</th> <th>Ciljna vrijednost (2032.)</th> </tr> <tr> <td>Integracija digitalne tehnologije (DESI) 40,0</td> <td>Iznad prosjeka EU-a (66,0)</td> </tr> </table>	Početna vrijednost (2022.)	Ciljna vrijednost (2032.)	Integracija digitalne tehnologije (DESI) 40,0	Iznad prosjeka EU-a (66,0)	<p>2. Digitalizirana javna uprava</p> <table> <tr> <th>Početna vrijednost (2022.)</th> <th>Ciljna vrijednost (2032.)</th> </tr> <tr> <td>Digitalne javne usluge (4a e-Uprava (DESI)) 53,6</td> <td>Prosjek EU-a (85,61)</td> </tr> </table>	Početna vrijednost (2022.)	Ciljna vrijednost (2032.)	Digitalne javne usluge (4a e-Uprava (DESI)) 53,6	Prosjek EU-a (85,61)
Početna vrijednost (2022.)	Ciljna vrijednost (2032.)										
Integracija digitalne tehnologije (DESI) 40,0	Iznad prosjeka EU-a (66,0)										
Početna vrijednost (2022.)	Ciljna vrijednost (2032.)										
Digitalne javne usluge (4a e-Uprava (DESI)) 53,6	Prosjek EU-a (85,61)										
		<p>3. Razvijene, dostupne i korištene mreže vrlo velikih kapaciteta</p> <table> <tr> <th>Početna vrijednost (2022.)</th> <th>Ciljna vrijednost (2032.)</th> </tr> <tr> <td>Povezivost (DESI) 48,1</td> <td>Prosjek EU-a (95,0)</td> </tr> </table>	Početna vrijednost (2022.)	Ciljna vrijednost (2032.)	Povezivost (DESI) 48,1	Prosjek EU-a (95,0)	<p>4. Razvijene digitalne kompetencije za život i rad u digitalno doba</p> <table> <tr> <th>Početna vrijednost (2022.)</th> <th>Ciljna vrijednost (2032.)</th> </tr> <tr> <td>Ljudski kapital (DESI) 51,8</td> <td>Ulažak u top 5 unutar EU-a (70,0)</td> </tr> </table>	Početna vrijednost (2022.)	Ciljna vrijednost (2032.)	Ljudski kapital (DESI) 51,8	Ulažak u top 5 unutar EU-a (70,0)
Početna vrijednost (2022.)	Ciljna vrijednost (2032.)										
Povezivost (DESI) 48,1	Prosjek EU-a (95,0)										
Početna vrijednost (2022.)	Ciljna vrijednost (2032.)										
Ljudski kapital (DESI) 51,8	Ulažak u top 5 unutar EU-a (70,0)										
		<ul style="list-style-type: none"> Podrška digitalizaciji u mikro, malim i srednjim poduzećima Digitalizacija javnih usluga za poduzetnike te osiguranje dostupnosti anonimiziranih javnih podataka Podrška za digitalne inovacijske centre Transformacija i jačanje konkurentnosti kulturnih i kreativnih industrijama Optimizacija hrvatskog porezogn i parafiskalnog zakonodavstva te administracije 	<ul style="list-style-type: none"> Komparacija e-uprave (engl. eGovernment Benchmark) 61 % (2021) Iznad prosjeka (35) europskih zemalja (85 %) Jačanje organizacijskih i ljudskih institucionalnih kapaciteta Nadogradnja državne informacijske infrastrukture i naprednih softverskih rješenja Postizanje potpune interoperabilnosti javne uprave i pravosuda uz omogućavanje pristupa otvorenim podacima građanima i poduzećima Digitalizacija svih ključnih javnih usluga Promidžba digitalnih usluga i korisničke podrške među građanima 								
		<ul style="list-style-type: none"> Osiguravanje preduvjeta za prostorno planiranje i brzu gradnju mreža Regulacija utjecaja troškova korištenja nekretnina na razvoj mreža Omogućavanje potpora za razvoj mreža u područjima u kojima ne postoji dosta komercijalni interes za ulaganja Poticanje korištenja usluga velikih brzina 	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje broja IKT stručnjaka na tržištu rada Razvoj digitalnih kompetencija građana za život i rad uz uporabu IKT-a Digitalna tranzicija kao potpora razvoju obrazovnog i istraživačkog sustava 								

Slika 1: Pregled vizije, strateških ciljeva, pokazatelja učinka i prioritetsnih područja provedbe javnih politika

4.1 Strateški cilj 1: Razvijeno i inovativno digitalno gospodarstvo

4.1.1 Digitalna tranzicija gospodarstva – Strateški cilj: Razvijeno i inovativno digitalno gospodarstvo

U skladu s ciljevima Digitalnog kompasa Europe, Hrvatska u okviru Strategije digitalne Hrvatske 2032. postavlja za svoj dugoročni strateški cilj razvoj digitalnog gospodarstva i društva, usporedivo i konkurentnog s gospodarstvom i društvom na razini EU-a, s naglaskom na MSP-ove koji čine više od 99 % poslovnih subjekata u Republici Hrvatskoj te poduzeća u IKT području.

Jedan od ključnih izazova jest unaprijediti rezultate Hrvatske u Integraciji digitalne tehnologije (DESI 2022) s obzirom da rezultati ukazuju na znatan prostor za napredak kod hrvatskih malih i srednjih poduzeća čija osnovna razina digitalnog intenziteta je ispod prosjeka EU-a u 2022 godini. Stoga je fokus potrebno usmjeriti na digitalizaciju i digitalnu tranziciju cijelog gospodarstva, uključujući industriju, posebice preradivačku, zatim uslužne djelatnosti a posebice s naglaskom na mala i srednja poduzeća (MSP) na niskom stupnju digitalizacije što im direktno utječe na konkurentnost.

Dodatno, postoji potreba za posebnim praćenjem intrinzičnih – unutarnjih – faktora razvoja IKT gospodarskog sektora koji treba služiti kao pokretač naprednih digitalnih inicijativa u ostatku gospodarskog sektora, ali i osigurati zadržavanje IKT talenata u Hrvatskoj. Jedan od pristupa rastu IKT gospodarskog sektora jest implementacija administrativnih i parafiskalnih rasterećenja te optimizacija porezogn zakonodavstva, ali i snažno poticanje inovacija u digitalizaciji gospodarstva kroz razvoj dediciranih digitalno-inovacijskih centara koji se služe naprednim testnim okruženjima.

U daljnji razvoj digitalnog gospodarstva i društva potrebno je trajno ugrađivati komponentu kibernetičke sigurnosti i na taj način osigurati povjerenje u digitalnu tehnologiju i proces digitalne transformacije. Naime, s razvojem digitalizacije, kibernetičke prijetnje i napadi

postaju sve učestaliji stoga tehnologije korištene u digitalnoj tranziciji gospodarstva trebaju podržavati integritet, sigurnost i otpornost digitalne infrastrukture te komunikacijskih mreža i usluga.

Iako su STEM stručnjaci odigrali ključnu ulogu u održivom rastu i stabilnosti gospodarstva naprednih svjetskih sila i postali ključna komponenta u razvoju raznih industrija, trendovi su pokazali kako je potrebno dodati fokus na razvoj kreativnog načina razmišljanja (engl. *STEAM edukacija*) i drugih povezanih vještina za pomoći razvoju digitalnog inovativnog gospodarstva u svim sektorima.

U skladu s ciljevima zelene agende za Republiku Hrvatsku, digitalizacija gospodarstva pomaže nam i smanjiti ugljični otisak, no potrebno je osigurati da digitalne tehnologije ne troše više energije nego što štede. Trenutačno digitalne tehnologije čine između 8 i 10 % naše potrošnje energije i oko 4 % naših emisija stakleničkih plinova¹³. EU planira ažurirati postojeće zakone i uvesti nove mjere za postizanje zelenih i digitalnih ciljeva za sljedeće desetljeće, a jedna od takvih mjera jest osigurati da podatkovni centri budu klimatski neutralni, energetski učinkoviti i održivi najkasnije do 2030. godine.

Pokazatelj učinka:		Početna vrijednost:	Ciljna vrijednost:
1. II.02.7.11 Inte-gracija digitalne tehnolo-gije (DESI)	Ukupna ocjena temeljena na potpokazateljima DESI-ja Digitalni intenzitet, Digitalne tehnologije za poduzeća i eTrgovina	40,00 (2022.)	Iznad prosjeka država članica EU Vrijednost: 64,58 (2030.) 66,00 (2032.)

¹³ Green digital sector | Shaping Europe's digital future (europa.eu)

2. II.02.7.04 IKT sektor, u % BDP-a	Udio vrijednosti finalnih dobara i usluga proizvedenih u IKT sektoru u Hrvatskoj izražen u novčanim jedinicama, tijekom dane godine. Udio se iskazuje postotnim iznosom.	4,48 % ¹ (2022.)	Vrijednost: 12 % (2030.) 13 % (2032.)
--	--	--------------------------------	---

¹ Posljednja iskazana vrijednost je dostupna za 2019. godinu: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ISOC_BDE15AG/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=1a924b68-1e09-480a-857a-f8853e95c5f7

Tijelo nadležno za provedbu strateškog cilja:	Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja Ministarstvo kulture i medija
Prioritetna područja provedbe javnih politika:	<ul style="list-style-type: none"> 1.1 Podrška digitalizaciji u mikro, malim i srednjim poduzećima 1.2 Digitalizacija javnih usluga za poduzetnike te osiguravanje dostupnosti anonimiziranih javnih podataka 1.3 Podrška za digitalne inovacijske centre 1.4. Transformacija i jačanje konkurentnosti kulturnih i kreativnih industrija 1.5. Optimizacija hrvatskog poreznog i parafiskalnog zakonodavstva te administracije

Povezница s UN-ovim globalnim ciljevima za održivi razvoj:	<ul style="list-style-type: none"> • Cilj 8. Promovirati uključiv i održiv gospodarski rast, punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve <ul style="list-style-type: none"> ▪ digitalizacija gospodarskog sektora u Hrvatskoj imat će mjerljiv utjecaj na gospodarski rast i zaposlenost • Cilj 9. Izgraditi prilagodljivu infrastrukturu, promovirati uključivu i održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost <ul style="list-style-type: none"> ▪ planirane će mjerne znatno poticati inovativnost u javnom i privatnom sektoru baziranu na održivosti (koncept zeleno i digitalno) • Cilj 10. Smanjiti nejednakost unutar i između država <ul style="list-style-type: none"> ▪ rast udjela IKT sektora u BDP-u Hrvatske imat će pozitivan utjecaj na konkurenčnost Hrvatske na međunarodnom tržištu, a mjerne koje potiču regionalnost smanjiti će nejednakosti unutar Hrvatske • Cilj 11. Učiniti gradove i naselja uključivima, sigurnim, prilagodljivim i održivim <ul style="list-style-type: none"> ▪ nova IKT infrastruktura mora ispunjavati zahtjeve kružnog gospodarstva, uključujući prevenciju i recikliranje otpada
--	---

4.1.1.1 Prioritetno područje provedbe javnih politika 1.1: Podrška digitalizaciji u mikro, malim i srednjim poduzećima

Ciljanim je mehanizmima potrebno potaknuti digitalnu tranziciju u radu mikro, malog i srednjeg poduzetništva u svim industrijskim sektorima u Republici Hrvatskoj koji znatno zaostaje za projektom EU-a u pogledu provedene digitalne tranzicije, a što snažno utječe na konkurenčnost, ali i otpornost, Hrvatske na tržištu EU-a i svjetskom tržištu. U tu svrhu, tijekom cijelog desetogodišnjeg perioda, potrebno je osigurati dedicirane finansijske instrumente kao osnovu za poticanje razvoja poduzetničkih ideja temeljenih na digitalnim (disruptivnim) tehnologijama.

Svrha je predmetnog područja intervencije osnažiti i potaknuti primjenu digitalnih tehnologija u svim sektorima i za poduzetništvo osigurati potrebne preduvjete za digitalizaciju poslovanje te aktivnu upotrebu i razvoj nove tehnologije te, uz pomoć njih, osigurati stvaranje novih ideja, proizvoda i usluga.

Poduzetnički će sektori morati proširiti spektar svojih proizvoda i usluga uz upotrebu novih tehnologija, uz potrebu za uvođenjem novih regulatornih rješenja koja će omogućiti jednostavnije poslovanje i promicati upotrebu digitalnih tehnologija u novim oblicima poslovanja. Potrebno je aktivno poticati međusobnu suradnju unutar poduzetničkog sektora, kao i kolaboraciju znanosti i gospodarstva na nacionalnoj i međunarodnoj razini, ključnu za razvoj i primjenu inovativnih rješenja koja će stvarati dodanu vrijednost za gospodarstvo i društvo u cjelini.

Kako bi se ostvario dodatan pomak i podržao snažniji investicijski ciklus na tržištu Republike Hrvatske, nužna su dodatna finansijska sredstva usmjereni na ulaganja u nove tehnologije (uključujući i zelene i digitalne tehnologije) i osnaženje poslovanja MSP-ova. Digitalna transformacija poduzeća u Hrvatskoj treba obuhvatiti znatan porast u prihvaćanju novih tehnologija, kao što su računarstvo u oblaku, umjetna inteligencija, obrada velike količine podataka, proizvodnja poluvodiča i mikročipova¹⁴ kako bi Hrvatska značajnije pridonijela cilju EU-a, kojim se predviđa da će 75 % poduzeća u

Povezница s razvojnim smjerom Nacionalne razvojne strategije 2030.: Strateški cilj 1. »Konkurenčno i inovativno gospodarstvo« Prioriteti u provedbi javnih politika koje će pridonijeti razvoju globalno konkurenčne, zelene i digitalne industrije <ul style="list-style-type: none"> • Pokazatelj učinka: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Udio ukupnih izdataka za istraživanje i razvoj (GERD) u BDP-u <ul style="list-style-type: none"> ▪ Početna vrijednost: 0,97 % (2018.) ▪ Ciljna vrijednost 2030.: 3 % 	Razvojni smjer 1: Održivo gospodarstvo i društvo Strateški cilj 1. »Konkurenčno i inovativno gospodarstvo« Prioriteti u provedbi javnih politika koje će pridonijeti razvoju globalno konkurenčne, zelene i digitalne industrije <ul style="list-style-type: none"> • Pokazatelj učinka: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Udio ukupnih izdataka za istraživanje i razvoj (GERD) u BDP-u <ul style="list-style-type: none"> ▪ Početna vrijednost: 0,97 % (2018.) ▪ Ciljna vrijednost 2030.: 3 %
Povezница s razvojnim smjerom Nacionalne razvojne strategije 2030.: Strateški cilj 11. »Digitalna tranzicija društva i gospodarstva« Prioriteti provedbe politike na području digitalne tranzicije gospodarstva: <ul style="list-style-type: none"> • poticanje digitalne transformacije i primjene naprednih tehnologija • osiguravanje široke upotrebe digitalnih tehnologija, jačanje strateških digitalnih kapaciteta i povećanje razine digitalne zrelosti gospodarstva • razvoj državne informacijske infrastrukture i standardiziranih digitalnih platformi za potrebe gospodarstva <ul style="list-style-type: none"> ▪ podrška nastanku novih digitalnih industrija • Pokazatelj učinka: <ul style="list-style-type: none"> ▪ DESI indeks gospodarske i društvene digitalizacije <ul style="list-style-type: none"> ▪ Početna vrijednost: 47,60 (20. mjesto) (2020.) ▪ Ciljna vrijednost 2030.: Dostići prosjek EU-a 	Razvojni smjer 3: Zelena i digitalna tranzicija Strateški cilj 11. »Digitalna tranzicija društva i gospodarstva« Prioriteti provedbe politike na području digitalne tranzicije gospodarstva: <ul style="list-style-type: none"> • poticanje digitalne transformacije i primjene naprednih tehnologija • osiguravanje široke upotrebe digitalnih tehnologija, jačanje strateških digitalnih kapaciteta i povećanje razine digitalne zrelosti gospodarstva • razvoj državne informacijske infrastrukture i standardiziranih digitalnih platformi za potrebe gospodarstva <ul style="list-style-type: none"> ▪ podrška nastanku novih digitalnih industrija • Pokazatelj učinka: <ul style="list-style-type: none"> ▪ DESI indeks gospodarske i društvene digitalizacije <ul style="list-style-type: none"> ▪ Početna vrijednost: 47,60 (20. mjesto) (2020.) ▪ Ciljna vrijednost 2030.: Dostići prosjek EU-a

¹⁴ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-chips-act_en

EU-u zadovoljiti navedene uvjete za ostvarenje predmetnog cilja. U tom kontekstu, korištenjem primjerice digitalnih komunikacijskih platformi olakšala bi se produkcija i razmjena sadržaja što stvara preduvjete za inovacije, a direktno utječe na jačanje globalnog doseg-a i konkurentnost hrvatskih poduzeća. Naime, kako bi se uistinu podignula digitalna kompetencija hrvatskih poduzeća i korisnika njihovih usluga, posebno je važno poticati dostupnost temeljnih digitalnih alata koji omogućavaju poduzećima, posebice startup tvrtkama, razvoj daljnjih inovativnih rješenja. Osiguravanjem osnovne digitalne baze i alata koji prepostavljaju jednostavnu nadogradnju novih usluga znatno se ubrzava skaliranje poduzeća i dostizanje zacrtanih ciljeva digitalizacije hrvatskog gospodarstva.

Uvažavajući navedeno, kako bi se dodatno potaknula investicijsku aktivnost na hrvatskom tržištu u narednom razdoblju potrebno je: (i) razviti dodatne financijske instrumente koji podržavaju investicijske potrebe specifičnih ciljnih skupina koje uobičajeno nemaju pristup ili imaju ograničen pristup financijskim izvorima banaka (mikro poduzetnici, poduzetnici početnici, mlađi poduzetnici, ulaganja u RDI, gospodarski subjekti koji ulažu u slabije razvijena područja i dr.); (ii) osigurati povoljnije uvjete financiranja malim i srednjim poduzetnicima u fazi rasta i razvoja (subjekti koji imaju pristup finansiranju), a s ciljem jačanja njihove konkurentnosti i otpornosti te uspješnije zelene i digitalne tranzicije.

Nadležno tijelo:

Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja

Procijenjeni proračun:

2.000 mil. kuna (250 mil. eura)

Izvor financiranja:

Hrvatska će iz programa fondova EU-a, tog 750 milijardi eura vrijednog paketa pomoći za gospodarski oporavak država članica, te kroz Višegodišnji financijski okvir, odnosno proračun Europske unije za razdoblje 2021. – 2027., na raspolaganju imati više od 23,5 milijarde eura (što je preko 40 % godišnjeg BDP-a Hrvatske). Taj iznos predstavlja snažnu polugu za gospodarski rast i razvoj, a od toga će se 20 % sredstava odnositi na digitalnu komponentu. Navedeno treba biti uskladeno s proračunom Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja, a i s budućim planom razvoja gospodarstva.

- Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026. (NPOO)
- Višegodišnji financijski okvir, odnosno proračun Europske unije za razdoblje 2021. – 2027.:
- Program Konkurentnost i kohezija 2021. – 2027. (PKK)
- Državni proračun Republike Hrvatske, svi izvori financiranja koji se objedinjuju u državnom proračunu i proračunima koji čine dio proračuna opće države

4.1.1.2 Prioritetno područje provedbe javnih politika 1.2: Podrška za digitalne inovacijske centre

Digitalizacija javnih usluga za poduzetnike te osiguravanje dostupnosti anonimiziranih javnih podataka

U svrhu optimizacije poslovanja poduzetnika u Republici Hrvatskoj, ali i upotrebe disruptivnih digitalnih tehnologija u razvoju novih javnih politika, proizvoda i usluga temeljenih na visokovrijednim javnim podacima, potrebno je osigurati temeljitu i brzu digitalizaciju usluga javne uprave za poduzetnike i građane, kao i dostupnost javnih podataka na digitalnim sučeljima razvijenim u skladu sa sigurnosnim i normativnim zahtjevima.

Potrebno je osigurati prikupljanje podataka u standardiziranim formatima (strukturirani i nestrukturirani podaci), naprednu analitiku i vizualizaciju prikupljenih podataka koji bi potom bili dostupni putem platforme koja bi služila kao skladište otvorenih podataka,

s implementiranim analitičkim alatima i elementima umjetne inteligencije, dostupno privatnom i javnom sektoru za razvoj novih, inovativnih usluga.

Navedeno se mora temeljiti na principu interoperabilnosti uz implementaciju standardnih API-ja za pristup otvorenim podacima čiji je cilj nadograditi Portal otvorenih podataka u Hrvatskoj te revitalizirati njegovu upotrebu uvođenjem standardnih API-ja koji će omogućiti prikupljanje ostalih podataka iz tijela državne uprave, gradova i zajednica te drugih javnih službi, javnih poduzeća i privatnog sektora. Osim toga, potrebno je i educirati korisnike u pogledu upotrebe platforme u svrhu postizanja što veće iskoristivosti ponuđenog rješenja. Korisnici takvog sustava imat će neprestanu tehničku podršku za aktivnosti analize i vizualizacije, a sustav će se stalno nadograđivati sigurnosnim mehanizmima, što će jamčiti sigurnu pohranu podataka s ograničenom klasifikacijom pristupa.

Nadležno tijelo:

Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva

Procijenjeni proračun:

150 mil. kuna (20 mil. eura)

Izvor financiranja:

- Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026. (NPOO)
- Državni proračun Republike Hrvatske, svi izvori financiranja koji se objedinjuju u državnom proračunu i proračunima koji čine dio proračuna opće države

4.1.1.3 Prioritetno područje provedbe javnih politika 1.3: Podrška za digitalne inovacijske centre

Potrebno je krenuti prema konkurentnijoj i pametnijoj Evropi promicanjem inovativne i pametne gospodarske transformacije. Kako bismo to ostvarili, moramo osnažiti kapacitete za istraživanje i inovacije, digitalizaciju, konkurenčnost te kompetencije mikro, malih i srednjih poduzeća. U skladu s inicijativom Digitalni kompas Digitalnog desetljeća Europe, Hrvatska će u većoj mjeri poticati istraživačke i inovacijske inicijative u digitalizaciji kako bi pridonijela cilju Europske unije, koja do 2030. planira podržavati rast kompanija i osigurati financijska sredstva za udvostručenje broja poduzeća »jednoroga« u EU-u. Sukladno ciljevima politike digitalizacije gospodarstva EU do 2030. godine, jedan od načina za dostizanje istih je širenje mreže Digitalnih centara za inovacije (DIH) i Europskih digitalnih centara za inovacije (EDIH) na razini cijele EU.

EDIH-ovi su neprofitni konzorciji koje pomažu tvrtkama, a posebno novoosnovanim poduzećima i MSP-ovima u procesu digitalizacije poslovanja, razvoju digitalnih vještina i posredovanju između pružatelja usluga u području novih tehnologija i korisnika. Cilj EDIH-ova je da specijalizacijom i međusobnim sinergijama predstavljaju (regionalna) središta koja će podržati digitalnu transformaciju EU i koji će širiti najnovija dostignuća, a posebno u području: umjetne inteligencije, kibernetičke sigurnosti i računalstva visokih performansi. EK novim višegodišnjim financijskim programom Digitalna Europa 2021.– 2027. (DEP) nastoji ojačati kapacitete EU u navedenim područjima putem financijske podrške uspostavi europske mreže EDIH-ova.

DIH-ovi su podrška daljnjoj digitalizaciji gospodarstva i važan su alat za potporu digitalizaciji MSP-ova te predstavljaju jedinstveno mjesto kontakta (eng. one-stop-shop) koje pruža tehničku stručnost, usluge »testiranja prije ulaganja«, različite edukacijske programe za korisnike te savjetodavne i druge ključne usluge tvrtkama koje žele istražiti mogućnosti digitalizacije poslovanja.

Jačanje europske konkurentnosti i izgradnja snažnijeg inovacijskog kapaciteta te učinkovitijeg i bržeg širenja inovacija među državama članicama EU-a zahtijeva jačanje nacionalnih i regionalnih inovacijskih ekosustava kao potpore razvoju digitalnog gospodarstva.

Započet u prethodnom finansijskom razdoblju, pristup »pametne specijalizacije« (S3) postao je osnova za ulaganja u istraživanje i inovacije u okviru Europskog fonda za regionalni razvoj (ERDF). Predmetni se pristup temelji na ideji da pametna specijalizacija povezuje sve razine vlasti, akademsku zajednicu, gospodarstvo i civilno društvo u osmišljavanju i provedbi dugoročne strategije rasta u određenom inovacijskom ekosustavu.

Pametna specijalizacija također potiče međuregionalnu suradnju u prioritetima zajedničkog potencijala rasta. Olakšavanje prekograničnog pristupa i suradnja sudionika u istraživanju, inovacijama i industriji omogućuje razvoj proizvoda i dizajn procesa, što dovodi do novih lanaca vrijednosti diljem EU-a.

Hrvatska će ažurirati svoje strategije istraživanja i inovacija (RIS3) kako bi nadogradila ono što je dosada razvila te implementirati poboljšanja regionalnih i nacionalnih inovacijskih ekosustava koji će se financirati putem ERDF-a. Posebna pozornost posvetit će se podršci regijama u industrijskoj tranziciji koje poduzimaju korake za proširenje svojih gospodarskih aktivnosti na inovativnija i održiva područja.

Navedeno će Republika Hrvatska osigurati kroz:

- ulaganja u istraživačke i inovacijske kapacitete i primjenu naprednih tehnologija poput interneta stvari, umjetne inteligencije, analize velikih skupova podataka, tehnologije virtualne i proširene stvarnosti, 3D ispisa, strojnog učenja i robotike i sl. s ciljem poticanja inovacija i bržeg rasta produktivnosti
- podršku (E)DIH aktivnostima za unaprjeđenje digitalizacije poslovanja, razvoja digitalnih vještina poduzetnika, poticanje digitalnih inovacija i jačanje digitalno-inovacijskog ekosustava.

Nadležno tijelo:

Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja,
Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva

Procijenjeni proračun:

150 – 300 mil. kuna (20 – 40 mil. eura)

Izvor financiranja:

Osim regionalnih/nacionalnih razvojnih fondova dostupnih iz vlastitog proračuna, Hrvatska bi trebala uzeti u obzir i trenutačnu mogućnost financiranja iz izvora EU-a, posebno iz Europskog fonda za regionalni razvoj za razdoblje 2021.– 2027. (EFRR) i predstojećeg programa Digitalna Europa (DIGITAL) kako bi se podržala digitalna transformacija MSP-ova.

Digitalni inovacijski centri koji će se financirati iz novog programa Digitalna Europa (2021. – 2027.) dobit će oznaku europskih digitalnih inovacijskih centara (EDIH). Važno je podsjetiti da (E)DIH mora težiti poboljšanju konkurentnosti lokalnog i regionalnog gospodarstva poticanjem inovacija putem digitalnih tehnologija i da treba imati specijalizaciju koja se temelji na regionalnim i lokalnim prednostima te odgovoriti na regionalne i lokalne potrebe.

- Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026.
- Program konkurenčnosti i kohezija 2021. – 2027., u okviru cilja politike Pametna Europa
- Program Digitalna Europa (2021. – 2027.)

4.1.1.4 Prioritetno područje provedbe javnih politika 1.4: Transformacija i jačanje konkurenčnosti kulturnih i kreativnih industrija

Digitalno okruženje, posebno u doba krize, postalo je centralno mjesto stvaranja, produkcije, dijeljenja i konzumiranja kulturnih sadrža-

ja. Prilagodba digitalnom okruženju preduvjet je za razvoj kulturnih i kreativnih industrija neovisno o tome stvara li se i distribuira sadržaj u digitalnom obliku ili se digitalnim putem ostvaruje kontakt s publikom. U kratkom se vremenu od cijelokupne kulturne i kreativne industrije počelo zahtijevati jačanje kapaciteta, a od država članica zakonodavne prilagodbe kojima osiguravaju pravičan okvir za otvarenje prihoda i zaštitu autorskih prava u digitalnom okruženju. Kulturne i kreativne industrije pripadaju sektorima koji su najviše osjetili posljedice krize uzrokovane pandemijom bolesti COVID-19, a nagli pad prihoda doveo je u opasnost finansijsku održivost kulturnih i kreativnih industrija te je snažno utjecao na pad proizvodnih aktivnosti i daljnja ulaganja u nove modele poslovanja i stvaranje novih sadržaja i usluga.

Zbog specifičnosti sektora, ali i iznimnog doprinosa kulturnih i kreativnih industrija cijelokupnom gospodarstvu te poticanja inovativnosti svih sektora, Europski je parlament državama članicama preporučio da 2 % ukupne alokacije fonda za oporavak i otpornost usmjere na oporavak kulturnih i kreativnih industrija i osiguraju nastavak poslovne aktivnosti.

Nužno je poduzetnicima u području kulturnih i kreativnih industrija osigurati finansijska sredstva za prilagodbu poslovanja jedinstvenom digitalnom tržištu i novom regulatornom okviru EU-a i Hrvatske, jačanje kapaciteta za prilagodbu i brzi prijelaz na nove uvjete poslovanja, postizanje konkurenčnosti te iskorištavanje potencijala tržišta, kao i razvijanje inovativnih poslovnih modela i industrijskih standarda, platformi, aplikacija te drugih proizvoda i usluga koji su atraktivni publici na digitalnom tržištu.

Nadležno tijelo: Ministarstvo kulture i medija

Procijenjeni proračun: 100 mil. kuna (13 mil. eura)

Izvor financiranja: Mechanizam će se provoditi putem javnih poziva kojima će se poslovnim subjektima u području kulturnih i kreativnih industrija omogućiti jačanje kapaciteta za prilagodbu poslovanja novom regulatornom i zakonodavnim okviru jedinstvenog digitalnog tržišta s ciljem održivog razvoja, a bit će podržana isključivo ulaganja čije aktivnosti pridonose navedenom cilju i jasno definiraju digitalni doprinos i napredak u segmentu poslovnih procesa, proizvodnje, distribucije te dostupnosti sadržaja i usluga

- Investicija planirana u okviru Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. – 2026. nije dio procijenjenog proračuna jer će se aktivnosti dodatno razraditi u aktima strateškog planiranja Ministarstva kulture i medija
- Regionalni/nacionalni razvojni fondovi dostupni iz vlastitog proračuna Republike Hrvatske

4.1.1.5 Prioritetno područje provedbe javnih politika 1.5: Optimizacija hrvatskog poreznog i parafiskalnog zakonodavstva te administracije

Jedan od preduvjeta za uspješnu provedbu digitalne transformacije i digitalizacije gospodarstva je harmonizacija strateškog, regulatornog i provedbenog okvira koja uključuje administrativno i parafiskalno rasterećenje gospodarstva, posebice MSP-ova, radi daljnjeg stvaranja poticajnog i konkurenčnog poslovnog okruženja. Promjene u području digitalizacije zahtijevaju brze reakcije u vidu prilagodbe potrebnog zakonodavstva i uklanjanje prepreka za poslovanje kako u Hrvatskoj, tako i na međunarodnom tržištu, osobito zakonodavstva koje direktno ili indirektno utječe na poslovanje, razvoj i primjenu inovacija utemeljenih na digitalnim tehnologijama, kao što je:

- zakonodavstvo povezano s primjenom novih tehnologija (npr. umjetnom inteligencijom, upotrebom internetskih usluga i platformi),
- zakonodavstvo u području pristupa podacima i njihove upotrebe, zaštita intelektualnog vlasništva u IKT sektoru i sl.

Pri tomu je od izuzetne važnosti provoditi procjene učinaka koje novi propisi mogu prouzročiti, kao i analizu postojećih propisa s aspekta utvrđivanja njihove općenite potrebe ili potrebe za pojednostavljenjem jer razvoj i primjena novih tehnologija sa sobom donosi prilike, ali i rizike povezane s npr. zaštitom privatnosti, osnovnim ljudskim pravima i diskriminacijom i sl. Stoga, nova ili izmijenjena postojeća zakonska rješenja moraju biti optimizirana na način da potiču digitalnu transformaciju i konkurentnost poduzetničkog sektora te da budu uskladjena s prijedlozima donesenim u zajedničkom dijalogu s predstvincima gospodarstvenika.

Nadalje, potrebno je pristupiti rješavanju problema visoke razine birokratiziranosti na način da se promjenom regulatornog okvira smanji i maksimalno optimizira broj administrativnih zahtjeva koji se postavljaju pred poduzetnički sektor.

Nadležno tijelo:

Ministarstvo finansija

Procijenjeni proračun:

Nije primjenjivo

Izvor financiranja:

Nije primjenjivo

4.2 Strateški cilj 2: Digitalizirana javna uprava

4.2.1 Digitalna transformacija javne uprave – Strateški cilj: Digitalizirana javna uprava

Digitalizacija javne uprave ima višestruki utjecaj na razvoj hrvatskog društva. U odnosu na građane, dostupnost brzih, jeftinih, sigurnih i kvalitetnih elektroničkih usluga omogućava sigurno i učinkovito društveno i poslovno okruženje te je preduvjet za ravnopravno sudjelovanje svih građana u aktivnom doprinisu pametnom, održivom i uključivom razvoju. U kontekstu internog funkciranja javne uprave, digitalizacija povećava učinkovitost i kvalitetu rada javnih službenika, pomaže u racionalizaciji poslovanja te pridonosi etici i integritetu javnih institucija.

Vlada Republike Hrvatske predana je ubrzanoj digitalizaciji javne uprave pa je stoga fokus, u predstojećem razdoblju, na korisničkoj perspektivi i na ustroju agilnog načina rada. Naime, identificirana je važnost ubrzanog tempa rada na nadogradnji postojećeg sustava e-Građana kako bi se postojeće usluge preobrazile u usluge koje rješavaju najčešće životne situacije naših građana. Također, prepoznajući važnost računarstva u oblaku kao važnog elementa daljnje digitalizacije, Vlada Republike Hrvatske će u skladu s nacionalnim potrebama i EU smjernicama nastaviti raditi na unaprjeđenju i usklajivanju relevantnog zakonskog okvira kada je u pitanju korištenje tehnologije oblaka za potrebe državne informacijske infrastrukture.

Ostvarivanje cilja visoko digitalizirane javne uprave moguće je ostvariti dalnjim ulaganjima u:

- Operativnu učinkovitost javne uprave razvijajući moderne i učinkovite interne digitalne resurse (što uključuje hardversku i softversku infrastrukturu, povezane baze podataka, digitalizirane interne procese, digitalno educirane kadrove i osnaženu organizacijsku strukturu).
- Korisničko iskustvo građana koje uključuje administrativno rasterećenje i olakšan pristup uslugama kroz digitalizaciju ključnih javnih usluga koje rješavaju cijevlje životne situacije građana odno-

sno poslovne situacije pravnih subjekata, primjenjujući Standarde razvoja javnih e-usluga u Republici Hrvatskoj.

- Korištenje novih tehnologija kako bi se osigurala bolja iskoristivost prikupljenih podataka kako za potrebe kreiranja javnih politika baziranih na stvarnim podatcima, tako i za personalizirani prijstup javnim servisima.

Pokazatelj učinka	Početna vrijednost:	Ciljna vrijednost:
1. II.02.7.12 Digitalne javne usluge (DESI)	Europska komisija od 2014. prati napredak država članica u digitalnom području i objavljuje godišnja izvješća o indeksu gospodarske i društvene digitalizacije (DESI). DESI je strukturiran oko četiri glavnih potkategorija Digitalnog kompasa, od kojih je jedan Digitalne javne usluge. Ta potkategorija u DESI-ju ima naziv »4a E-uprava«, a sastoji se pet potpokazatelja: <ul style="list-style-type: none"> • 4.a.1. Korisnici usluga e-uprave • 4.a.2. Unaprijed ispunjeni obrasci • 4.a.3. Digitalne javne usluge za građane • 4.a.4. Digitalne javne usluge za poduzeća • 4.a.5. Otvoreni podaci 	53,6 (2022.) Prosjek država članica EU Vrijednost: 81,60 (2030.) 85,61 (2032.)
2. II.02.7.14 Komparacija e-uprave (engl. eGovernment Benchmark)	Komparacija elektroničke (digitalne) uprave (eGovernment Benchmark) je pokazatelj kojim se uspoređuje kako vlade pružaju digitalne javne usluge diljem Europe. Studija kojom se taj pokazatelj prati postala je međunarodno priznati standard za promatranje načina na koji se digitalne platforme za građane kontinuirano mijenjaju i poboljšavaju. Taj se pokazatelj temelji na istraživanju koje ocjenjuje digitalne javne usluge u četirima dimenzijama, podijeljenim na 48 anketnih pitanja. Studiju objavljuje Europska komisija (Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology).	61 % (2021.) Iznad prosjeka (35) europskih zemalja u izvješću Komparacija e-uprave Vrijednost: 81 % (2030.) 85 % (2032.)

Tijelo nadležno za provedbu strateškog cilja:	Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva Ministarstvo pravosuđa i uprave
Prioritetna područja provedbe javnih politika:	2.1. Jačanje organizacijskih i ljudskih institucionalnih kapaciteta 2.2. Nadogradnja državne informacijske infrastrukture i naprednih softverskih rješenja 2.3. Postizanje potpune interoperabilnosti javne uprave uz omogućavanje pristupa otvorenim podacima građanima i poduzećima 2.4. Digitalizacija svih ključnih javnih usluga 2.5. Promidžba digitalnih usluga i korisničke podrške među građanima

Poveznica s razvojnim smjerom Nacionalne razvojne strategije 2030.: <p>Razvojni smjer 3: »Zelena i digitalna tranzicija«</p> <p>Strateški cilj 11. »Digitalna tranzicija društva i gospodarstva«</p> <p>Prioriteti provedbe politike na području digitalne tranzicije gospodarstva:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ razvoj državne informacijske infrastrukture ▪ Prioriteti provedbe politike na području digitalizacije javne uprave: ▪ optimizacija, digitalizacija i modernizacija javne uprave i pravosuda kao sastavni dio politike pojednostavljenja administrativnog okruženja ▪ povećanje broja automatiziranih i digitaliziranih procesa i usluga javne uprave i pravosuda ▪ povećanje dostupnosti interoperabilnih digitalnih javnih usluga građanima i gospodarskim subjektima ▪ jačanje kapaciteta i razvoj digitalnih kompetencija zaposlenika u javnoj upravi i pravosudu ▪ zaštita osobnih podataka i osiguranje javne dostupnosti svih podataka u vlasništvu javnih tijela, na jednostavan i interoperabilan način. <p>• Pokazatelj učinka:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ DESI indeks gospodarske i društvene digitalizacije <ul style="list-style-type: none"> ▪ Početna vrijednost: 47,60 (20. mjesto) (2020.) ▪ Ciljna vrijednost 2030.: Dostići projek EU-a Razvojni smjer 1: »Održivo gospodarstvo i društvo« <p>Strateški cilj 3. »Učinkovito i djelotvorno pravosuđe, javna uprava i upravljanje državnom imovinom«</p> <p>Prioriteti provedbe politika na području pravosuđa:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ optimizacija i digitalizacija usluga i procesa u pravosudnom sustavu <p>Prioriteti politike na području javne uprave:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ podizanje kvalitete i pojednostavljanje pisane i elektroničke komunikacije javnih institucija <p>• Pokazatelj učinka:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Pokazatelj vremena rješavanja prvostupanjskih parničnih i trgovačkih predmeta <ul style="list-style-type: none"> ▪ Početna vrijednost: 374 dana (2018.) ▪ Ciljna vrijednost 2030.: 250 dana ▪ Indeks globalne konkurenčnosti (GCI) – Komponenta 1. Institucije <ul style="list-style-type: none"> ▪ Početna vrijednost: 77. mjesto (2019.) ▪ Ciljna vrijednost 2030.: < 60. mesta 	<p>gije. Pri tome će se uspostaviti učinkoviti organizacijski i upravljački okvir za koordinaciju provedbe digitalne strategije unutar i između razina vlasti, putem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • utvrđivanja jasnih institucionalnih uloga i odgovornosti kako bi se unaprijedili mehanizmi koordinacije za sve javne inicijative digitalizacije i osigurala provedba digitalne strategije. To uključuje postojanje strateške i operativne razine upravljanja. Stratešku razinu treba činiti Upravljačko vijeće koje uključuje ministre i državne tajnike te mu je uloga odabir prioriteta, ključnih projekata i određivanje općeg smjera digitalne transformacije javnog sektora. Tehničku razinu činit će operativno koordinacijsko tijelo, odnosno međuresorna radna skupina. Međuresorna radna skupina je savjetodavno tijelo Upravljačkom vijeću te operativno provodi odluke Upravljačkog vijeća; • dodjeljivanja legitimeta i jačanje ustrojbeno-institucionalnog kapaciteta SDURDD-a kao nositelja digitalizacije javnog sektora podrazumijeva redefiniranje funkcija i redizajna organizacijske sheme SDURDD-a, kao i višu poziciju unutar državne uprave kako bi mogli koordinirati i provoditi horizontalne, međusektorske aktivnosti digitalizacije. Buduća uloga obuhvaćat će, među ostalim: ▪ Koordinirano planiranje i prioritiziranje projekata digitalne transformacije javne uprave, a zatim i uspostavu cjelovitog pristupa njihovom financiranju, odnosno apliciranju za financiranje (npr. uspostava koordinacije prijava za različite izvore financiranja i uspostava digitalnog fonda kao budžetne kategorije koja bi obuhvaćala sva sredstva za ubrzavanje digitalne transformacije javne uprave odnosno putem kojega bi se financirali svi projekti digitalizacije javnih tijela (uključujući e-usluge, infrastrukturu, interoperabilnost, edukacije službenika u javnoj upravi, itd.)). ▪ Uspostavljanje sustava provjere poslovnih slučajeva i odluka o nabavi/trošenju na IKT tehnologiju, kako bi se u javnom sektoru povećala razina odgovornosti, poboljšalo donošenje odluka i upravljanje projektima digitalizacije, s krajnjim ciljem smanjenja rizika povezanih s projektnim kašnjenjima i drugim oblicima projektnih neuspjeha. ▪ Definiranje cjelovitog, integriranog sustava upravljanja projektima u javnom sektoru, što podrazumijevanja uspostava jedinstvene metodologije, predložaka i alata za upravljanje projektima digitalizacije. ▪ Uspostavljanje okvira za praćenje i ocjenjivanje uspješnosti projekata digitalizacije (uključujući korištenje ključnih pokazatelja provedbe) te okvira za izvještavanje o statusu ostvarenja projekata digitalizacije javne uprave. <p>Osim ustrojbenih kapaciteta, provest će se i jačanje ljudskih kapaciteta kroz:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Edukaciju/jačanje digitalnih kompetencija službenika i namještnika u javnoj upravi (posebice SDURDD-a) za potrebe digitalne transformacije, kao i stjecanje kompetencija vezanih za agilnu metodu rada te upravljanje projektima koji zahtijevaju primjenu takvih metoda digitalizacije u svim tijelima javne uprave. • Uvođenje kompetencijskog modela radi redefiniranja znanja i kompetencija potrebnih za obavljanje poslova u javnoj upravi, uz nove programe oposobljavanja za razvoj digitalnih i zelenih kompetencija te kompetencija upravljanja. <p>Razvoj i provedba edukacije o pripremi i provedbi aktivnosti, inicijativa i projekata digitalizacije u tijelima javne uprave realizirat će se uz pomoć Državne škole za javnu upravu, a po potrebi i mobiliziranjem suradnje i/ili partnerstva s akterima iz privatnog i nevladinog sektora.</p>
Poveznica s UN-ovim globalnim ciljevima za održivi razvoj: <ul style="list-style-type: none"> • Cilj 16. Promovirati miroljubiva i uključiva društva za održivi razvoj, osigurati pristup pravdi za sve i izgraditi učinkovite, odgovorne i uključive institucije na svim razinama. <p>Digitalizacija potpornih poslovnih procesa pridonosi povećanju učinkovitosti i transparentnosti rada javne uprave, a time i potiče etičko ponašanje i smanjenje rizika od korupcije u društvu. Digitalizacijom javne uprave usluge postaju jednostavnije, učinkovitije, pristupačnije i personalizirane, a time pridonose sveukupnom poboljšanju životnog standarda svih građana.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Cilj 16. Promovirati miroljubiva i uključiva društva za održivi razvoj, osigurati pristup pravdi za sve i izgraditi učinkovite, odgovorne i uključive institucije na svim razinama. <p>Digitalizacija potpornih poslovnih procesa pridonosi povećanju učinkovitosti i transparentnosti rada javne uprave, a time i potiče etičko ponašanje i smanjenje rizika od korupcije u društvu. Digitalizacijom javne uprave usluge postaju jednostavnije, učinkovitije, pristupačnije i personalizirane, a time pridonose sveukupnom poboljšanju životnog standarda svih građana.</p>

4.2.1.1 Prioritetno područje provedbe javnih politika 2.1: Jačanje organizacijskih i ljudskih institucionalnih kapaciteta

Planiranje i provedba digitalne transformacije Hrvatske najvećim dijelom ovisi o ustrojstvu i ljudskim kapacitetima unutar svih tijela državne i javne uprave koja provode mјere iz djelokruga ove strate-

Nadležno tijelo:

Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva

Ministarstvo pravosuđa i uprave

Procijenjeni proračun:

65 mil kuna (8,6 mil. eura)

Izvor financiranja:

- Višegodišnji finansijski okvir (VFO) Europske unije (za razdoblje 2014. – 2020. godine čija je provedba predviđena do kraja 2023. godine, kao i za razdoblja 2021. – 2027.) u sklopu kojih su:
 - o programi koji dobivaju potporu sljedećih fondova: Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) i Europskog socijalnog fonda plus (ESF+),
 - o Europski mehanizam za oporavak i otpornost (područja definirana Nacionalnim planom oporavka i otpornosti 2021. – 2026.)
- Državni proračun i svi izvori financiranja koji se objedinjuju u državnom proračunu i proračunima koji čine sastavni dio proračuna opće države.

*4.2.1.2 Prioritetno područje provedbe javnih politika 2.2:**Nadogradnja državne informacijske infrastrukture i naprednih softverskih rješenja*

Osnova daljnje digitalizacije javne uprave je pravodobno planiranje, razvoj i promidžba upotrebe zajedničkih digitalnih rješenja i informacijske infrastrukture u javnom sektoru, kao i Centra dijeljenih usluga (CDU) kao organizacijsko-poslovnog modela pružanja zajedničkih rješenja i usluga informacijsko komunikacijske tehnologije javnom sektoru.

Stoga se planira ubrzano ulaganje u konsolidaciju i nadogradnju državne informacijske infrastrukture (DII) koja obuhvaća Središnji sustav interoperabilnosti, javne registre, sustav e-Građani, sustave e-carine, tehničke standarde, klasifikacije te mreže državne informacijske infrastrukture HITRONET i CARNet. Također, sukladno Zakonu o državnoj informacijskoj infrastrukturi (»Narodne novine«, broj 92/14.) i Uredbi o organizacijskim i tehničkim standardima za povezivanje na državnu informacijsku infrastrukturu (»Narodne novine«, broj 60/17.), nastavit će se s proširivanjem kapaciteta i nadogradnjom postojećeg suverenog državnog oblaka (Centra dijeljenih usluga – CDU) te će se nastaviti ulaganje u ljudske resurse potrebne za integraciju budućih aplikacija i novih funkcionalnosti. Navedeno jačanje kapaciteta CDU-a moguće je provesti na više različitih načina koji su u skladu sa relevantnim legislativnim okvirom, uključujući oslanjanje na komercijalna rješenja i privatni sektor. Razvoj CDU-a je jedan od dugoročnih prioriteta države, zbog čega je projekt proglašen strateškim projektom Vlade Republike Hrvatske.

Nastavit će se digitalizacija potpornih poslovnih procesa javnopravnih tijela (uključujući uredsko poslovanje, upravne i sudske postupke, itd.) i pojednostavljinjanje elektroničke komunikacije i (digitalne) dostave dokumenata/obrazaca među javnim institucijama, uključujući razmjenu podataka za skupine OIB-ova (tzv. »batch« obrada) što trenutno nije podržano na Državnoj sabirnici.

U sklopu navedene digitalizacije poticat će se uvođenje naprednih digitalnih tehnologija u rad javne uprave, kao što je tehnologija ulančanih blokova (engl. blockchain) te umjetna inteligencija koja u svojoj srži sadržava integrirane elemente strojnog i dubinskog učenja, računalnogvida, prepoznavanja govora te robotike. U sljedećih 10 godina očekuje se da će upravo razvoj i primjena umjetne inteligencije rezultirati globalnom transformacijom društva, stoga će se poseban naglasak staviti upravo na praćenje dobrih praksi primjene umjetne inteligencije u javnom sektoru, a temeljem toga na pripre-

mu i realizaciju sličnih projekata u hrvatskom okruženju. Kako bi se navedeno moglo primijeniti, pristupit će se dopunama/promjenama zakonskih i podzakonskih akata potrebnih za omogućavanje i poticanje elektroničke komunikacije i digitalizacije upravnih i drugih postupaka te poslovnih procesa javnopravnih tijela.

Nadalje, velika pažnja posvetit će se kibernetičkoj sigurnosti svih elemenata infrastrukture, uključujući tehničke i organizacijske mjere za upravljanje rizicima, uzimajući pri tome u obzir najnoviju tehničku dostignuća koja se upotrebljavaju u okviru najbolje sigurnosne prakse u području kibernetičke sigurnosti, kao što su mjere za sprječavanje i ublažavanje učinaka incidenta na sigurnost mrežnih i informacijskih sustava. Provedba ove politike obuhvaća i edukaciju iz djelokruga informacijske i kibernetičke sigurnosti s ciljem stručnog osposobljavanja i usavršavanja službenika tijela javnog sektora. Razvoj naprednih digitalnih rješenja u javnoj upravi i modernizacija informacijske infrastrukture uključivat će dostupne resurse privatnih organizacija čime će se dodatno stimulirati razvoj tehnološkog poduzetništva u Hrvatskoj. Pri tomu će se poticati javna nabava upotrebom naprednih mehanizama ugovaranja za IKT/digitalne projekte u javnom sektoru, u skladu s propisima EU-a i domaćim propisima kao što su partnerstvo za inovacije, konkurentski dijalog i dinamični sustavi nabave.

Konsolidirani sustav državne informacijske infrastrukture pridonijet će standardizaciji digitalnih usluga, racionalizaciji troškova cijelog IKT sustava javne uprave, ali i smanjenju potrošnje električne energije, a time i zagađenja okoliša i utjecaja na klimatske promjene. Također, ta će intervencija pridonijeti povećanju povjerenja građana u javnu upravu, kao i pomoći pri izgradnji zajedničke europske konkurenčne, zelene i sigurne infrastrukture i usluga u oblaku s namjerom da se ojača europska digitalna suverenost te poveća konkurenčnost europskog poslovanja i industrije.

Nadležno tijelo:

Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva

Procijenjeni proračun:

2.500 mil kuna (332 mil. eura)

Izvor financiranja:

- Višegodišnji finansijski okvir (VFO) Europske unije (za razdoblje 2014. – 2020. godine čija je provedba predviđena do kraja 2023. godine, kao i za razdoblja 2021. – 2027.) u sklopu kojih su:
 - o programi koji dobivaju potporu sljedećih fondova: Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) i Europskog socijalnog fonda plus (ESF+),
 - o Europski mehanizam za oporavak i otpornost (područja definirana Nacionalnim planom oporavka i otpornosti 2021. – 2026.)
 - o Instrument tehničke pomoći (engl. Technical Support Instrument – TSI).
- Državni proračun i svi izvori financiranja koji se objedinjuju u državnom proračunu i proračunima koji čine sastavni dio proračuna opće države

4.2.1.3 Prioritetno područje provedbe javnih politika 2.3: Postizanje potpune interoperabilnosti javne uprave uz omogućavanje pristupa otvorenim podacima građanima i poduzećima

Trenutačni izazovi silosne strukture i fragmentiranost podataka bit će riješeni kroz standardizaciju i umrežavanje registara, osiguranje platforme za razmjenu podataka te postizanje potpune interoperabilnosti javne uprave. Stoga će u sklopu ovog područja intervencije biti realizirani sljedeći preduvjeti:

- Izrada središnjeg nacionalnog okvira interoperabilnosti digitalne javne uprave (engl. e-Government Interoperability Framework – e-GIF) u skladu s Europskim okvirom za interoperabilnost (EIF), a sa svrhom bolje potpore upravljanju interoperabilnošću javnih e-usluga.
- Uskladivanje zakonskih odredbi kako bi se standardi interoperabilnosti ugradili u postupke javne nabave u cilju poticanja nabave interoperabilnih informatičkih rješenja.
- Izgradnja platforme za poticanje upravljanja, vođenja i objave komponenata nacionalnog okvira interoperabilnosti digitalne javne uprave.
- Određivanje jedinstvenih relevantnih izvora za pojedine podatkovne entitete koje nude registri te promicati označavanje autentičnosti podatkovnih entiteta koji se nalaze u postojećim registrima.
- Izgradnja novog integriranog registra stanovništva koji će poslužiti kao primarni izvor osobnih podataka, kao i integrirane nacionalne platforme za registraciju poslovnih subjekata.
- Razvoj državne sabirnice (engl. Government Service Bus, GSB) kao središnje osnovice za sigurno dohvaćanje i razmjenu podataka iz različitih autentičnih izvora (javnih registara).

Uz navedenu interoperabilnost osigurat će se uspostava jedinstvenog digitalnog pristupnika za pristup informacijama, postupcima te uslugama podrške i rješavanja problema sukladno pratećoj regulativi (engl. Single Digital Gateway Regulation – SDGR) uz potpunu primjenu načela »samo jednom« te uspostavu prekogranične razmjene podataka između država članica EU-a.

Potreba javne uprave za interoperabilnosti i interkonektivnosti informacijskih sustava nije vezana samo za nacionalnu razinu, već je kod nekih javnih tijela poput Carinske uprave posebno naglašena obveza maksimalne usklađenosti sa zahtjevima EU-a. Štoviše, u navedenom slučaju zahtjeva se potpuni prijelaz na e-carinu kao ciljano stanje integracije carinskih tijela Carinske Unije EU-a, a što uključuje standardizaciju podatkovnih elemenata i postupaka za informatičke sustave. Naime, Carinski zakonik Unije ima za cilj potpuno automatiziranu Carinsku uniju EU-a – interoperabilno okruženje temeljeno na brzini i jednostavnosti usluge, koje kroz digitalizirane carinske sigurnosne i nadzorne provjere uspješno odgovara ubrzanim rastu obujma međunarodne trgovine ali i učinkovitije odgovara na izazove transnacionalnog kriminala i sigurnosnih prijetnji. Stoga će se za javna tijela koja na temelju svoje osnovne djelatnosti moraju pratiti EU zahtjeve u pogledu zaštite finansijskih interesa Unije i njezinih država članica, kao i zaštite Unije od nepravedne i nezakonite trgovine te pružanju podrške u provedbi zakonitih poslovnih aktivnosti, pružiti podrška pri ulaganjima u području prilagodavanja navedenim zahtjevima interoperabilnosti/interkonektivnosti i podizanja cjelokupne razine digitalizacije.

Osim povezanosti/interoperabilnosti sustava, nastavit će se daljnja digitalizacija podataka javne uprave (uključujući arhivsku građu). Nadalje, kako bi se poboljšalo upravljanje podacima, načini izvještavanja i postupci donošenja odluka na svim razinama javne vlasti, uvest će se sustav pohrane podataka s pripadajućim metapodacima. Pri tome je potrebno provesti dizajniranje različitih skladišta podataka kao ekosustava koji će omogućiti ekstrakciju, punjenje, transformaciju i skladištenje podataka, ali i analizu i vizualizaciju tih podataka te primjenu strojnog učenja temeljnog na umjetnoj inteligenciji. Iz tog će se razloga uspostaviti i nadograđivati jezero podataka (engl. data lake) i platforma za skladištenje podataka (engl. Data WareHouse – DWH). Platforma će biti podijeljena na dva segmenta:

a) Skladište podataka namijenjeno tijelima državne uprave gdje bi se provodila analitika temeljena na alatima za analitiku, obradu i

vizualizaciju podataka, a s ciljem donošenja odluka i politika utemeljenim na konkretnim podatcima (engl. data driven policy making).

b) Skladište (anonimiziranih) otvorenih podataka, s implementiranim analitičkim alatima i elementima umjetne inteligencije, dostupno privatnom i javnom sektoru te akademskoj zajednici za razvoj novih usluga kojima se stvara dodana vrijednost i ekonomski korist za društvo.

Disciplinirano će se provoditi odluka o obvezi svih javnih institucija u pogledu kreiranja kataloga podataka i metapodataka za svaki proces i programsko rješenje, kao i obveza da se te podatke objavljuje na portalu otvorenih podataka. Naime, u skladu s preporukama europskog okvira za slobodan protok neosobnih podataka u Europskoj uniji i okvira interoperabilnosti (engl. European Interoperability Framework – EIF), poticat će se redovita objava registara u formatima koji su strojno čitljivi, s nezaštićenim vlasničkim pravima i s odgovarajućim metapodacima na središnjem portalu otvorenih podataka, čime će se pridonijeti interoperabilnosti i pojednostavljenju podatkovnih tokova (uključujući onih prekograničnih).

Pri tomu će se usvojiti regulativa koja omogućuje prijenos i obradu podataka sukladno direktivi EU-a »Okvir za slobodan protok neosobnih podataka u Europskoj uniji« (EU 2018/1807 /303/59) (engl. »Framework for the Free Flow of Non-Personal Data«) pridonoseći ostvarenju cilja EU-a »Stvaranje jedinstvenog tržišta podataka«. Također, pri tomu će se potaknuti intenzivnija suradnja javne uprave s privatnim sektorom u području informacijskih tehnologija te poboljšati digitalne javne usluge i povećati transparentnost javne uprave.

Nadležno tijelo:

Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva u suradnji s tijelima vlasnicima temeljnih registara

Procijenjeni proračun:

480 mil. kuna (64 mil. eura)

Izvor financiranja:

- Višegodišnji finansijski okvir (VFO) Europske unije (za razdoblje 2014. – 2020. godine čija je provedba predviđena do kraja 2023. godine, kao i za razdoblja 2021. – 2027.) u sklopu kojih su:
 - o programi koji dobivaju potporu sljedećih fondova: Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) i Europskog socijalnog fonda plus (ESF+),
 - o Europski mehanizam za oporavak i otpornost (područja definirana Nacionalnim planom oporavka i otpornosti 2021. – 2026.)
 - o Instrument tehničke pomoći (engl. Technical Support Instrument – TSI).
- Državni proračun i svi izvori financiranja koji se objedinjuju u državnom proračunu i proračunima koji čine sastavni dio proračuna opće države

4.2.1.4 Prioritetno područje provedbe javnih politika 2.4: Digitalizacija svih ključnih javnih usluga

Jedna od ključnih strateških smjernica transformacije javne uprave je daljnja digitalizacija javnih usluga u sklopu sustava e-Građani. U potpunosti se namjerava ostvariti ciljeve zacrtane Digitalnim kompasom Europske unije u području digitalizacije javnih usluga – a to je znaci da do 2032. godine sve ključne javne usluge budu u cijelosti dostupne građanima i poduzećima na internetu, odnosno u digitalnom obliku. Također, sinergijom intervencija u tom području (koje, među ostalim, obuhvaća i digitalizaciju javnih usluga u području zdravstva) te intervencija u područjima razvoja državne informacijske infrastrukture i interoperabilnosti, potaknut će se ostvarenje

cilja Europske Unije-a kojim se želi postići da svi građani EU dobiju digitalni pristup svojoj medicinskoj dokumentaciji (medicinskim e-zapisima) i mogu ju razmjenjivati unutar EU.

Stoga, sukladno Standardima razvoja javnih e-usluga u Republici Hrvatskoj, kao i na temelju uspostavljenog sustava upravljanja kvalitetom u javnoj upravi, pristup daljnjoj digitalizaciji javnih usluga temeljiti će se na analizi i dokumentiranju javne usluge iz perspektive korisnikova putovanja i iskustva (engl. user journey and experience). Pri tome uzet će se u obzir sposobnosti i mogućnosti različitih skupina korisnika sukladno Direktivi (EU) 2019/882 Europskog parlementa i Vijeća o zahtjevima za pristupačnost proizvoda i usluga (SL L 151, 7. 6. 2019.). Nadalje, bit će potrebno provest preoblikovanje poslovnih procesa kroz pojednostavljenje procedura, a zatim će slijediti redizajn usluge uz promjenu regulatornih i administrativnih zahtjeva. Navedeni postupci su važni preduvjeti za samu digitalizaciju javne usluge kao cjelovite životne situacije. Naime, cilj je digitalizirati sve ključne javne usluge koje rješavaju cjelovite životne situacije, a odnose se, među ostalim, na sljedeće situacije:

- građanska i obiteljska prava,
- zdravstvena skrb,
- obrazovanje/stažiranje,
- rad i umirovljenje,
- mobilnost, putovanje, prijevoz i vozila,
- prava potrošača,
- pokretanje, vođenje i zatvaranje poduzeća,
- pokretanje postupka za sporove male vrijednosti,
- pravna država i sigurnost,
- stanovanje i okoliš.

Važna karakteristika navedenih usluga bit će svojstvo anticipacije – naime, nastavno na informaciju o pojavi određene životne situacije, sustav će proaktivno obavijestiti građane o svim njihovim povezanim novo ostvarenim pravima, te omogućavajući im da ih riješe kroz jedinstveni digitalni sustav. Konačnu listu životnih situacija definirat će Ministarstvo pravosuđa i uprave zajedno sa SDURDD-om, u skladu s definicijom »ključnih javnih usluga« Europske komisije iz Digitalnog kompasa. Po završetku definiranja područja, SDURDD će prioritet razraditi usluga s nadležnim tijelima po metodi agilnog rada poštujući Standard razvoja javnih e-usluga.

Navedene digitalne usluge bit će dostupne iz bilo kojeg mesta i u bilo kojem trenutku svim građanima i poslovnim subjektima Hrvatske i EU-a, odnosno Europskog gospodarskog prostora (EGP). Kao što je i sada slučaj s novim sučeljem sustava e-Građani, usluge moraju biti dostupne putem svih elektroničkih uređaja i moraju biti uskladene s pravilima digitalne pristupačnosti, a po potrebi i dostupne na engleskom jeziku.

Nadležno tijelo:

Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva

Ministarstvo pravosuđa i uprave

Procijenjeni proračun:

800 mil kuna (106 mil. eura)

Izvor financiranja:

- Višegodišnji finansijski okvir (VFO) Europske unije (za razdoblje 2014. – 2020. godine čija je provedba predviđena do kraja 2023. godine, kao i za razdoblja 2021. – 2027.) u sklopu kojih su:

o programi koji dobivaju potporu sljedećih fondova: Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR), i Europskog socijalnog fonda plus (ESF+),

o Europski mehanizam za oporavak i otpornost (područja definirana Nacionalnim planom oporavka i otpornosti 2021. – 2026.)

- Državni proračun i svi izvori financiranja koji se objedinjuju u državnom proračunu i proračunima koji čine sastavni dio proračuna opće države

4.2.1.5 Prioritetno područje provedbe javnih politika 2.5: Promidžba digitalnih usluga i korisničke podrške među građanima

Osim same digitalizacije javne uprave i javnih usluga, znatni napori bit će uloženi u promidžbu upotrebe javnih digitalnih usluga, kao i u edukaciju o sigurnosti njihove upotrebe (zaštite unesenih podataka). Naime, kako bi se podigla svijest građana i poslovnih subjekata o vrijednostima koje donose digitalne javne usluge (kao što su povećanje produktivnosti, uštede vremena, itd.) provodit će se promidžbene kampanje, koristiti društvene mreže, provodit će se edukacije i edukacijske kampanje o upotrebi predmetnih usluga. Poseban je napor bit će uložen u edukaciju službenika koji rade na šalterima kako bi svoje korisnike uputili na korištenje digitalnih javnih usluga i na taj način pripomogli u prilagodbi građana, posebno starije životne dobi, u korištenju istih. Također, potrebno je ispuniti cilj iz Digitalnog kompasa koji navodi da barem 80 % građana treba koristiti digitalno identifikacijsko sredstvo. Korištenje takvog sredstva tzv. vjerodajnice, omogućava prijavljivanje u sustav e-Građani i korištenje javnih digitalnih usluga. Kako bi građani mogli koristiti sve usluge u sustavu, bez obzira na sigurnosni nivo, potrebno je dodatno motivirati građane na korištenje elektroničke osobne iskaznice (eID). Korištenje dokumenta najviše sigurnosne razine, kao što je eID, omogućava korištenje svih funkcionalnosti koje sustav nudi. Štoviše, osim za korištenje javnih digitalnih usluga poticat će se eksternalizacija servisa autentifikacije e-Građana, odnosno korištenje javnog elektroničkog identiteta, kako bi ga građani i poduzeća koristili i za gospodarske aktivnosti.

Radi unaprjeđenja interakcije među građanima, poduzećima i javnim službama kada su u pitanju digitalne javne usluge, uspostaviti će se jedinstveni kontakt centar kao centralizirani sustav korisničke podrške. Putem njega će se građanima/poduzećima pružati brži pristup traženim informacijama, ali i omogućiti davanje komentara, prijedloga i ocjena povezanih s digitalnim javnim uslugama. Navedeni centar za kontakte upravljat će odnosima s građanima i kontinuirano unaprjeđivati njihovo korisničko iskustvo služeći se specijaliziranim platformama i naprednom tehnologijom, kao što su tehnologija velikih količina podataka (engl. big data), umjetna inteligencija i strojno učenje. Navedene tehnologije bit će također ugrađene u digitalnu platformu za javne usluge kako bi se korisnicima prezentirale relevantne informacije i preporuke u stvarnom vremenu. Jedinstveni kontakt centar preobrazit će način komunikacije javnih službenika s korisnicima, što će povećati transparentnost javne uprave te unaprijediti povjerenje građana u javnu vlast općenito.

Nadležno tijelo:

Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva

Procijenjeni proračun:

55 mil kuna (7,3 mil. eura)

Izvor financiranja:

- Višegodišnji finansijski okvir (VFO) Europske unije (za razdoblje 2014. – 2020. godine čija je provedba predviđena do kraja 2023. godine, kao i za razdoblja 2021. – 2027.) u sklopu kojih su:

o programi koji dobivaju potporu sljedećih fondova: Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) i Europskog socijalnog fonda plus (ESF+),

- o Europski mehanizam za oporavak i otpornost (područja definirana Nacionalnim planom oporavka i otpornosti 2021. – 2026.)
- Državni proračun i svi izvori financiranja koji se objedinjuju u državnom proračunu i proračunima koji čine sastavni dio proračuna opće države

4.3 Strateški cilj 3: Razvijene, dostupne i korištene mreže vrlo velikih kapaciteta

4.3.1 Razvoj širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža – Strateški cilj: Razvijene, dostupne i korištene mreže vrlo velikih kapaciteta

Predmetni strateški cilj pokriva dvije dimenzije koje se odnose na širokopojasne elektroničke komunikacijske mreže.

Prva dimenzija je povezana s razvojem, gradnjom i povećanjem dostupnosti širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža i to pokrivenost mrežama vrlo velikog kapaciteta (VHCN) te pokrivenost 5G mrežama. Jedan od ključnih preduvjeta digitalizacije sveukupnog gospodarstva je postojanje modernih širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža koje omogućuju gigabitnu povezivost. Razvojem navedenih mreža stvorit će se preduvjeti za kontinuirani razvoj digitalnih usluga koje zahtijevaju vrlo velike brzine, kapacitete i pouzdanost prijenosa te različitim poslovnim modela. Isto tako, mreže koje omogućuju gigabitnu povezivost će osigurati kapacitete za eksponencijalni rast podatkovnog prometa, čime će građani i poduzeća biti u mogućnosti u potpunosti ostvariti koristi od novih digitalnih komunikacijskih usluga. Izgradnjom i razvojem mreža koje omogućuju gigabitnu povezivost do svih kućanstava u Hrvatskoj premostit će se digitalni jaz između urbanih i ruralnih područja Hrvatske, a što će doprinijeti ujednačenom regionalnom razvoju. Stoga Europska Unija u Digitalnom kompasu definira ciljeve koji se odnose na potpunu pokrivenost stanovništva EU-a najmodernijim nepokretnim mrežama i bežičnim mrežama posljednje generacije. Bez najmodernijih mreža i bez korištenja svih mogućnosti koje te mreže pružaju mnoge aktivnosti iz ove Strategije ne bi mogle biti provedene. Stoga je cilj da se u razdoblju trajanja ove Strategije postigne potpuna (100 postotna) pokrivenost kućanstava VHCN mrežama i potpuna (100 postotna) pokrivenost naseljenih područja i glavnih prometnih pravaca 5G mrežama. Navedena je dimenzija uskladena s ciljevima iz Digitalnog kompasa i temelj je za razvoj širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža u Hrvatskoj, kao i preduvjet za razvoj svih ostalih područja povezanih s digitalizacijom u Hrvatskoj.

Osim navedenog, predmetnim strateškim ciljem predviđeno je i povećanje korištenja usluga širokopojasnog pristupa velikih brzina s ciljem dostizanja prosjeka EU-a. Važno je naglasiti da je navedenu problematiku prepoznala i Europska komisija te je u izvještaju o DESI rezultatima izdanom 2022. godine naglašeno da »Hrvatska raspoloživa sredstva ulaze u financiranje gradnje mreža, umjesto da podupire stimulaciju za povećanje korištenja velikih brzina«. Stoga će dimenzija tog strateškog cilja, povezana s povećanjem korištenja usluga širokopojasnog pristupa velikih brzina, biti nadogradnja dimenziji cilja koji se tiče izgradnje i pokrivenosti modernim širokopojasnim elektroničkim komunikacijskim mrežama.

Sva prioritetna područja provedbe javnih politika povezana s tim strateškim ciljem pridonijet će ispunjenju predmetnog strateškog cilja u razdoblju trajanja Strategije.

Pokazatelj učinka:	Početna vrijednost:	Ciljna vrijednost:
1. II.02.7.08 Povezivost (DESI)	Navedeni pokazatelj odnosi se na kategoriju »Povezivost« Indeksa gospodarske i društvene digitalizacije (DESI). Kategorija »Povezivost« se sastoji od 10 potpokazatelja, kojima se prate razvoj i pokrivenost nepokretnih i pokretnih mreža, korištenje usluga u nepokretnim i pokretnim mrežama, 5G spektar i cijene usluga širokopojasnog pristupa.	48,1 (2022.) Prosjek država članica EU Vrijednost: 83,08 (2030.) 95,00 (2032.)

Tijelo nadležno za provedbu strateškog cilja:	<ul style="list-style-type: none"> Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
Prioritetna područja provedbe javnih politika:	<ul style="list-style-type: none"> 3.1. Osiguravanje preduvjeta za prostorno planiranje i brzu gradnju mreža 3.2. Regulacija utjecaja troškova korištenja nekretnina na razvoj mreža 3.3. Omogućavanje potpora za razvoj mreža u područjima u kojima ne postoji dosta komercijalnog interesa za ulaganja 3.4. Poticanje korištenja usluga velikih brzina

Poveznica s razvojnim smjerom Nacionalne razvojne strategije 2030.:	<p>Razvojni smjer 3: Zelena i digitalna tranzicija Strateški cilj 11. »Digitalna tranzicija društva i gospodarstva«</p> <ul style="list-style-type: none"> Prioritetno područja javnih politika 3: Razvoj širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža Prioritet provedbene politike: Razvoj i izgradnja širokopojasne infrastrukture i elektroničkih komunikacijskih mreža vrlo velikog kapaciteta koje omogućavaju gigabitnu povezivost <p>• Pokazatelj učinka:</p> <ul style="list-style-type: none"> DESI indeks gospodarske i društvene digitalizacije Početna vrijednost: 47,60 (20. mjesto) (2020.) Ciljna vrijednost 2030.: Dostići prosjek EU-a <p>Razvojni smjer 4: Ravnomjeran regionalni razvoj Strateški cilj 12. »Razvoj potpomognutih područja i područja s razvojnim posebnostima«</p> <ul style="list-style-type: none"> Prioritetno područja javnih politika 1: Razvoj potpomognutih brdsko planinskih područja Prioritet provedbene politike: Razvoj i izgradnja širokopojasne infrastrukture i elektroničkih komunikacijskih mreža vrlo velikog kapaciteta Prioritetno područja javnih politika 2: Razvoj pametnih i održivih otoka Prioritet provedbene politike: Razvoj i izgradnja podmorsko-kopnene svjetlovodne širokopojasne infrastrukture i pristupnih elektroničkih komunikacijskih mreža vrlo velikog kapaciteta <p>• Pokazatelj učinka:</p> <ul style="list-style-type: none"> Razlika u regionalnom BDP-u po stanovniku Početna vrijednost: 3,10 (2017.) Ciljana vrijednost 2030.: 2,50
---	---

<p>Poveznica s UN-ovim globalnim ciljevima za održivi razvoj:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cilj 9. Izgraditi prilagodljivu infrastrukturu, promovirati uključivu i održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost <ul style="list-style-type: none"> ▪ Razvoj i izgradnja modernih širokopojasnih električkih komunikacijskih mreža će značajno poticati inovativnost u javnom i privatnom sektoru baziranu na održivosti (koncept zeleno i digitalno) • Cilj 10. Smanjiti nejednakost unutar i između država <ul style="list-style-type: none"> ▪ Razvoj i izgradnja modernih širokopojasnih električkih komunikacijskih mreža će imati pozitivan utjecaj na konkurenčnost Hrvatske te će smanjiti nejednakosti unutar Hrvatske • Cilj 11. Učiniti gradove i naselja uključivim, sigurnim, prilagodljivim i održivim <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nova infrastruktura mora ispunjavati zahtjeve kružnog gospodarstva, uključujući prevenciju i recikliranje otpada

4.3.1.1 Prioritetno područje provedbe javnih politika 3.1:

Osiguravanje preduvjeta za prostorno planiranje i bržu gradnju mreža

Navedeno prioritetno područje provedbe javnih politika odnosi se na unapređenje regulatornog okvira povezanog s gradnjom te usklajivanje propisa povezanih s električkim komunikacijama i propisima povezanim s gradnjom i prostornim planiranjem, koji će biti poticajni za ulaganja u razvoj širokopojasnih električkih komunikacijskih mreža.

Prilikom izrade Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. – 2026., među ostalim, uočene su administrativne i regulatorne prepreke u području gradnje i prostornog planiranja širokopojasnih električkih komunikacijskih mreža. Zaključeno je da navedene prepreke većinom ograničavaju, a u određenim područjima Hrvatske u potpunosti i onemogućuju razvoj širokopojasnih električkih komunikacijskih mreža, a time i ispunjavanje postavljenih ciljeva razvoja mreža. Predmetne se prepreke očituju kroz opsežnost i dugotrajnost postupaka izdavanja dozvola za gradnju širokopojasnih električkih komunikacijskih mreža te kroz prostorne planove koji sadržavaju odredbe kojima se gradnja pokretnih električkih komunikacijskih mreža znatno otežava. Isto tako, prilikom izrade Nacionalnog plana razvoja širokopojasnog pristupa 2021. – 2027. zaključeno je da su kompleksnost i neujednačena praksa provedbe zakonodavnog okvira u području gradnje činili značajnu prepreku postavljanju novih električkih komunikacijskih mreža u razdoblju 2016. – 2020. Isto tako, zaključeno je da različite prakse prostornog planiranja i ograničenja koja iz njih proizlaze također otežavaju planiranje i gradnju novih širokopojasnih električkih komunikacijskih mreža. Zaključci su doneseni na temelju provedene »*Studije analize učinaka provedenih mjeri i aktivnosti iz Akcijskog plana Strategije razvoja širokopojasnog pristupa u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2016. do 2020. godine*«.

Slijedom svega navedenog, a uvezši u obzir činjenicu da su nacionalni planovi koji pokrivaju i navedenu problematiku (Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026. i Nacionalni plan razvoja širokopojasnog pristupa 2021. – 2027.) doneseni prije izrade Strategije, u predmetnom prioritetnom području provedbe javnih politika Strategija će se osloniti na mjere i aktivnosti iz navedenih nacionalnih planova, a koji se odnose na problematiku gradnje i prostornog planiranja. Navedene mjere i aktivnosti su:

- mjera M2-Unapređenje i ujednačena primjena zakonodavnog okvira u području gradnje te poboljšanje prakse prostornog planiranja vezano uz postavljanje mreža vrlo velikog kapaciteta iz Nacionalnog plana razvoja širokopojasnog pristupa 2021. – 2027., te
- reformska mjera C.2.3.R4 »Jačanje povezivosti kao osnove digitalne tranzicije društva i gospodarstva« iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. – 2026.

Sve aktivnosti iz mjera definiranih u Nacionalnom planu razvoja širokopojasnog pristupa 2021. – 2027. i Nacionalnom planu oporavka i otpornosti 2021. – 2026. su u fazi provedbe ili su već provedene. S ciljem ostvarenja ključnog koraka 202 (koji je ispunjen 30. lipnja 2022.) donesen su:

- Zakon o električkim komunikacijama (»Narodne novine«, broj 76/22.)
- Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o određivanju građevina, drugih zahvata u prostoru i površina državnog i područnog (regionalnog) značaja (»Narodne novine«, broj 75/22.) i
- Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o jednostavnim građevinama i radovima (»Narodne novine«, broj 74/22.).

Dodatno, osim aktivnosti definiranih u Nacionalnom planu oporavka i otpornosti 2021. – 2026. i Nacionalnom planu razvoja širokopojasnog pristupa 2021. – 2027., u tom prioritetnom području provedbe javnih politika kontinuirano će se provoditi aktivnosti kojima će se sagledavati usklađenost odredaba propisa (npr. Zakona o gradnji – »Narodne novine«, br. 153/13., 20/17., 39/19. i 125/19.; Zakona o prostornom uređenju – »Narodne novine«, br. 153/13., 65/17., 114/18., 39/19. i 98/19. i dr.), a kako bi se u cijelosti osiguralo da prostorni planovi jedinica lokalnih samouprava ne budu prepreka razvoju i gradnji širokopojasnih električkih komunikacijskih mreža.

U tom prioritetnom području provedbe javnih politika predmetne će izmjene regulatornog okvira i usklađenje propisa ojačati institucionalni okvir te institucionalnu suradnju među dionicima koja je ključna za gradnju širokopojasnih električkih komunikacijskih mreža te će se kontinuirano raditi na uklanjanju mogućih prepreka za razvoj širokopojasnih električkih komunikacijskih mreža u smislu sadašnjih i/ili budućih propisa koji bi mogli negativno utjecati na troškove i brzinu gradnje mreža.

Nadležno tijelo:

Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti,

Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture

Procijenjeni proračun:

Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026. – Reforma C2.3 R4 – 3.013.800 kuna (402.390 eura),

Nacionalni plan razvoja širokopojasnog pristupa 2021. – 2027. – 90.000 kuna (12.000 eura) + sredstva u okviru redovitih aktivnosti

Izvor financiranja:

- Fond za oporavak i otpornost,
- Državni proračun, Financijski plan HAKOM-a

4.3.1.2 Prioritetno područje provedbe javnih politika 3.2: Regulacija utjecaja troškova korištenja nekretnina na razvoj mreža

Ovim prioritetnim područjem provedbe javnih politika pokrit će se problematika potencijalnih visokih naknada za pravo puta i povlađivanja prakse određivanja lokalnih poreza (poreza za korištenje javne površine u svrhu postavljanja električke komunikacijske infrastrukture) kao i druge eventualne namete sa strane jedinica

lokalne samouprave po drugim pravnim osnovama za gradnju širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža. Navedeni porezi i drugi eventualni nameti mogu znatno utjecati na provedbu aktivnosti, mjera i ciljeva koji se tiču razvoja širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža iz raznih akata strateškog planiranja.

Europska komisija je u zadnja dva DESI izvješća (2021. i 2022.) definirala visoke naknade za pravo puta kao prepreku za razvoj širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža, a isto je prepoznato i u izvještaju Svjetske banke (»Assessment of the Digital Market in Croatia« iz 2021.).

Osim navedenih izvještaja Europske komisije i Svjetske banke, dosada je i u Hrvatskoj provedeno nekoliko analiza i studija o učincima parafiskalnih nameta u sektoru, od kojih je za predmetno prioritetno područje provedbe javnih politika bitno spomenuti:

- Studiju o utjecaju propisane visine naknada na investicijski potencijal privatnog sektora za razvoj širokopojasnih mreža sljedeće generacije, 2017., Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture
- Analitičke odrednice naknade za pravo puta na elektroničku komunikacijsku infrastrukturu, 2018., Ekonomski institut Zagreb.

U skladu s navedenim, potrebno je ispitati predstavlja li visina davanja povezanih s pravom puta jedan od ključnih elemenata koji negativno utječe na trošak izgradnje širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža.

U okviru predmetnog prioritetnog područja provedbe javnih politika, uvezši u obzir dosada napravljene analize i poduzete korake, nadležna tijela će, u cilju osiguravanja razine naknada koje će biti poticajne za ulaganja u daljnji razvoj mreža, analizirati i u slučaju potrebe provesti izmjene postojećeg regulatornog okvira kako bi osigurali provođenje odredbe iz članka 64. stavka 1 Zakona o elektroničkim komunikacijama (»Narodne novine«, broj 76/22.) koja definira da visina naknade mora predstavljati pravičan razmjer između prava upravitelja općeg dobra ili vlasnika nekretnina i interesa operatora elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga te javnog interesa za razvoj tržista elektroničkih komunikacija. Navedeno će rezultirati okvirom koji će biti poticajan za ulaganja u razvoj širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža.

Osim navedene problematike iznosa naknada za pravo puta, predmetno prioritetno područje provedbe javnih politika bavit će se i pojavljivanjem prakse određivanja lokalnih poreza i drugih eventualnih nameta sa strane jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave za izgradnju širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža. Pojava prakse određivanja lokalnih poreza na izgradnju širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža može donijeti znatnu nesigurnost u poslovanju i finansijskom planiranju za operatore, a koja može negativno utjecati na gradnju širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža.

U razdoblju trajanja Strategije provest će se aktivan dijalog među ključnim dionicima te aktivnosti koje imaju za cilj uskladivanje diskrečijskog i ustavnog prava jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave za određivanje lokalnih poreza s obvezama provedbe aktivnosti, mjera i ciljeva koji se tiču razvoja širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža iz raznih akata strateškog planiranja. Navedene aktivnosti trebale bi rezultirati prijedlozima dalnjih koraka koji bi trebali pozitivno utjecati na buduća ulaganja u razvoj širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža.

Navedeno predmetno prioritetno područje provedbe javnih politika osigurat će da naknade za korištenje nekretnina (pravo puta i lokalni porezi) ne čine neopravdan teret u izgradnji širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža.

Nadležno tijelo:

Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti

Procijenjeni proračun:

Nije primjenjivo

Izvor financiranja:

Sredstva u okviru redovitih aktivnosti

4.3.1.3 Prioritetno područje provedbe javnih politika 3.3: Omogućavanje potpora za razvoj mreža u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes za ulaganja

Navedeno prioritetno područje provedbe javnih politika odnosi se na provođenje programa potpora u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes za ulaganja.

Strategija će se osloniti na već donešene programe potpore za izgradnju mreža u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes za ulaganja, odnosno na programe potpore koji su u provedbi te na programe potpore iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. – 2026.

Programi potpore koji su u provedbi su:

- Okvirni nacionalni program razvoja širokopojasne pristupne infrastrukture (ONP) koji predstavlja nacionalnu shemu državnih potpora usmjerenu na izgradnju širokopojasne pristupne infrastrukture (NGA) u ruralnim i suburbanim područjima, odnosno u područjima u kojima je dokazan tržišni neuspjeh ili ne postoji komercijalni interes za izgradnju širokopojasne infrastrukture i
- Nacionalni program razvoja širokopojasne agregacijske infrastrukture (NP-BBI program).

Navedena dva programa financiraju se iz višegodišnjeg finansijskog okvira 2014. – 2020., a mogu se provoditi do kraja 2023.

Programi potpore iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. – 2026. su:

- Investicija C2.3 R4 I1 – Provedba projekata u sklopu Okvirnog nacionalnog programa za razvoj infrastrukture širokopojasne pristupa u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes za ulaganja (ONP 2), i
- Investicija C2.3. R4-I2 – Izgradnja pasivne elektroničke komunikacijske infrastrukture.

Osim navedenog, u razdoblju trajanja ove Strategije, nastojat će se provoditi programi potpore i u budućem višegodišnjem finansijskom okviru EU-a nakon 2027. godine, ako i tada pokazatelji povezani s pokrivenosti mreža u ruralnim (komercijalno neisplativim područjima) budu takvi da je potrebno poduzimati intervencije utemeljene na državnim potporama za izgradnju širokopojasnih elektroničkih komunikacijskih mreža, a kako bi se ostvario strateški cilj povezan s pokrivenosti VHCN mrežama.

Prema analizi Ministarstva mora, prometa i infrastrukture, a koja je prethodila izradi novog Programa Konkurentnost i kohezija 2021. – 2027., zaključeno je da su potrebna znatna ulaganja od 8.037,3 mil. kuna u cijeloj Republici Hrvatskoj za ostvarenje ciljeva Nacionalnog plana razvoja širokopojasnog pristupa 2021. – 2027. Unutar navedenog iznosa ulaganja veći dio (84,0 %) odnosi se na nekomercijalna ulaganja, u ukupnom iznosu od 6.753,3 mil. kuna. Potrebni iznos potpora za nekomercijalna ulaganja iznosi 4.725,9 mil. kuna, odnosno prosječno 70,0 % u ukupnom iznosu nekomercijalnih ulaganja. Ako bude potrebno, u razdoblju trajanja Strategije bit će provedena nova analiza potrebnih ulaganja kao polazište za izradu novog programa državne potpore.

Nadležno tijelo:

Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture,
Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije

Procijenjeni proračun:

- a) Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026. – Investicija C2.3 R4-I1 – 799.999.997 kuna (106.178.246 eura)
- b) Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026. – Investicija C2.3 R4-I2 – 147.338.008 kuna (19.555.114 eura)
- c) Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020. – ONP – 687.116.550,62 kuna (91.196.038 eura)
- d) Operativni program Konkurentnost i kohezija 2014. – 2020. – NP-BBI 329,2 mil. kuna (43,69 mil. eura)
- e) Program Konkurentnost i kohezija 2021. – 2027 – NP-BBI 376,7 mil. kuna (50 mil. eura)

Izvor financiranja:

- a) Fond za oporavak i otpornost,
- b) Fond za oporavak i otpornost,
- c) Višegodišnji finansijski okvir 2014. – 2020.,
- d) Višegodišnji finansijski okvir 2014. – 2020.,
- e) Višegodišnji finansijski okvir 2021. – 2027.

4.3.1.4 Prioritetno područje provedbe javnih politika 3.4: Poticanje korištenja usluga velikih brzina

Unutar ovog prioritetnog područja provedbe javnih politika provedet će se sveobuhvatna analiza mogućih aktivnosti i mjera na strani potražnje koje bi predstavljale nadogradnju mjerama na strani ponude (bile bi komplementarne mjerama na strani ponude) te bi mogle pozitivno utjecati na razinu korištenja usluga širokopojasnog pristupa velikih brzina, a čime bi se Hrvatska približila EU projektu. Analizom će se definirati najbolji načini intervencija u smislu aktivnosti na strani potražnje, a koji će osigurati učinkovito korištenje javnih sredstava.

Bilo koja intervencija na strani potražnje omogućit će korištenje već izgrađenih širokopojasnih električnih komunikacijskih mreža velikih kapaciteta od kojih većina do sada ne donosi prihod investitoru, a čime će se osigurati monetizacija ostvarenih investicija u izgradnju mreže. Nakon što se putem odabranih aktivnosti na strani potražnje poveća broj korisnika koji koriste gigabitne mreže, njihovo poboljšano korisničko iskustvo će postupno utjecati na poboljšanje sveukupne percepcije o prednostima koje nose veće brzine širokopojasnog pristupa internetu. Sve navedeno će u konačnici potaknuti tržišno natjecanje na mrežama vrlo velikog kapaciteta.

Aktivnosti na strani potražnje trebale bi se primarno odnositi na već izgrađene mreže vrlo velikog kapaciteta (VHCN) (FTTH, FTTB i kabelska pristup »Docsis 3.1«¹⁵) jer sve te tehnologije mogu ponuditi silaznu brzinu od 1 Gbit/s. Isto tako, aktivnosti bi se trebale odnositi jednako na povećanje brzine, ako korisnik već koristi navedenu infrastrukturu, ili na početak korištenja ako je ne koristi. Jedini bi preduvjet bio postaviti minimalnu razinu brzina na koje bi se aktivnosti na strani potražnje odnosile. U početnoj fazi, navedena brzina bi mogla biti najmanje 100 Mbit/s jer se navedena brzina prati kao potpokazatelj unutar DESI kategorije Povezivost.

Očekivani ishod intervencija na strani potražnje u kratkom roku bit će povećanje broja korisnika koji koriste brzine od najmanje 100 Mbit/s dok će glavni dugoročni očekivani ishod biti promjena per-

cepkcije krajnjih korisnika o prednostima koje donose veće brzine, povećanje tržišnog natjecanja na većim brzinama i posljedično smanjenje cijena usluga.

Jedna od potencijalnih aktivnosti na strani potražnje koja bi zahtijevala posebno detaljnu analizu je uvođenje programa potpora putem vaučera, kojim bi se smanjio trošak krajnjih korisnika, kao poticaj za krajnje korisnike na korištenje većih brzina. Navedena aktivnost je već zastupljena u praksi u drugim članicama EU-a (Grčka i Italija) te je programe državnih potpora odobrila Europska komisija. Analiza će dati odgovor na opravdanost i mogućnost uvođenja programa potpora putem vaučera, ali će isto tako i morati definirati sljedeće odrednice važne za provođenje programa potpora:

- primarni obuhvat programa potpora/zemljopisni obuhvat intervencije
- ciljane korisnike potpora
- iznos sredstava potpore
- trajanje potpore
- izvor financiranja
- regulatorne mehanizme koji će osigurati nediskriminaciju i tržišno natjecanje te
- mehanizme dodjele i kontrole.

Ako se utvrdi da je program potpora putem vaučera najbolji način, osigurat će se sredstva za program potpora na strani potražnje kojim će se poticati korištenje već izgrađenih mreža s brzinama od najmanje 100 Mbit/s. Navedeno će omogućiti postupno približavanje projekta EU-a.

Aktivnosti na strani potražnje prvi su korak kojim bi se potaknuto korištenje širokopojasnih mreža velikih brzina od najmanje 100 Mbit/s i na taj način dalo poticaj razvoju tržišnog natjecanja te dovelo Republiku Hrvatsku na razinu prosjeka EU-a. Posljedično, u razdoblju trajanja Strategije postupno će se poboljšavati pokazatelji povezani s korištenjem usluga širokopojasnog pristupa velikih brzina od najmanje 1 Gbit/s.

Nadležno tijelo:

Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti

Procijenjeni proračun:

290.000 kuna (38.490 eura)

Izvor financiranja:

Finansijski plan Hrvatske regulatorne agencije za mrežne djelatnosti

4.4 Strateški cilj 4: Razvijene digitalne kompetencije za život i rad u digitalno doba**4.4.1 Razvoj digitalnih kompetencija i digitalnih radnih mjeseta – Strateški cilj: Razvijene digitalne kompetencije za život i rad u digitalno doba**

Digitalna transformacija je u porastu i utječe na svaki aspekt života, na ljudsku komunikaciju, načine realizacije poslova i funkciranja gospodarstva u suvremenom društvu. Stoga, za mnoge moderne profesije, digitalne kompetencije predstavljaju bitne kompetencije za obavljanje svakodnevnih zadataka, a tvrtke i institucije – javne i privatne – očekuju da ih većina njihovih zaposlenika posjeduje jer bez čvrstog vladanja digitalnim kompetencijama ne postoji način da se potaknu inovacije i zadrži konkurentnost. Kako se ovisnost o internetu i digitalnoj tehnologiji povećava, radna snaga mora ići u korak s rastućom potražnjom za digitalnim kompetencijama. Navedeno je u velikoj mjeri primjenjivo za sve građane koji će trebati digitalne kompetencije u svakodnevnom profesionalnom ili osob-

¹⁵ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/broadband-technology-overview>

nom kontekstu. Pri svakodnevnoj uporabi IKT-a u profesionalnom i osobnom kontekstu do posebnog izražaja dolazi važnost digitalnih kompetencija u pogledu kibernetičke sigurnosti.

Digitalnim kompasom za razdoblje do 2030. godine predloženi su specifični ciljevi za oblikovanje i poticanje djelovanja EU-a i država članica; EU ima za cilj opremiti najmanje 80 % građana EU-a barem osnovnim digitalnim kompetencijama i povećati broj IKT stručnjaka na 20 milijuna (oko 10 % ukupne zaposlenosti), uz povećanje udjela žena u IKT području do 2030. Kad je riječ o kategoriji Ljudski kapital pokazatelja DESI, Hrvatska je na 9. mjestu od 27 zemalja EU-a, znatno iznad prosjeka EU-a. Međutim, bez obzira na natprosječne rezultate Hrvatske u tom području, potrebno je kontinuirano razvijati digitalne kompetencije građana radi neprestane evolucije digitalnih tehnologija, uz poseban naglasak na kompetencijama za sigurnu uporabu IKT-a.

Analiza trenutačnog stanja ukazala je kako IKT stručnjaci čine relativno nizak postotak radne snage u Hrvatskoj u usporedbi s projektom EU-a, što je rezultat nedovoljnog broja IKT stručnjaka koji dolaze na tržište rada iz obrazovnih institucija i/ili inozemstva, a izazov je i iseljavanje stručnjaka u druge zemlje EU-a. Tijekom 2021. godine Hrvatsku je, u relativnom udjelu, napustilo najviše IKT stručnjaka među svim članicama EU-a. Drugi izazov za ostvarenje potencijala koje donosi digitalizacija je neusklađenost kompetencije radne snage s potrebama tržišta rada, ne samo u broju IKT stručnjaka, već i razini digitalnih kompetencija radne snage iz neinformatičkih zanimanja.

Također, važan čimbenik u razvoju digitalnih kompetencija i digitalnih radnih mjesta čini digitalizacija obrazovanja. Stoga, kako bi se osiguralo da građani i buduća radna snaga posjeduju potrebne digitalne kompetencije, sadržaj iz digitalnih tehnologija integriran je u predmetne i kurikulume međupredmetnih tema za osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, a potrebno je i poticati digitalnu preobrazbu visokog obrazovanja te ulagati u istraživačko-tehnološku infrastrukturu na STEM i ICT područjima.

Pokazatelj učinka	Početna vrijednost	Ciljna vrijednost
1. II.02.7.09 Ljudski kapital (DESI)	<p>Pokazatelj Ljudski kapital jedan je od 4 ključnih kategorija DESI pokazatelja. Ljudski kapital mjeri se kroz dvije potkategorije: Kompetencije korisnika interneta, koja se sastoji od tri potpokazatelja, te Napredne kompetencije i razvoj, koja se sastoji od četiri potpokazatelja. Kompetencije korisnika interneta mjeri se kroz udio građana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • s osnovnim digitalnim kompetencijama • s digitalnim kompetencijama koje su više od osnovnih • osnovnim softverskim kompetencijama. <p>Napredne kompetencije i razvoj mjeri se kao:</p> <ul style="list-style-type: none"> • udio zaposlenih IKT stručnjaka • udio IKT stručnjakinja • udio diplomiranih osoba s IKT diplomom • poduzeća koje pružaju IKT obuku. 	<p>51,8 (2022., 9. mjesto u EU)</p> <p>Medu prvih 5 mjeseta zemalja EU-a</p> <p>Vrijednost: 68 (2030.)</p> <p>70 (2032.)</p>

2. II.02.7.05 Zaposleni u ICT-u, % ukupno zaposlenih	<p>Visokokvalificirani digitalni stručnjaci s digitalno vještima građanima čine jednu od četiriju kardinalnih točaka Digitalnog kompasa do 2030. Cilj za postizanje ambicija EU-a za održivu i prosperitetnu digitalnu budućnost usredotočen na čovjeka jest doseći 20 milijuna zaposlenih IKT stručnjaka u EU-u. Eurostat definira IKT stručnjake kao »radnike koji imaju sposobnost razvijanja, rada i održavanja IKT sustava i za koje IKT čine glavni dio njihovog posla.« Pokazatelj IKT stručnjaka temelji se na mikropodacima Anteke o radnoj snazi (EU-LFS).</p>	<p>3,6 % (2021., 23. mjesto u EU-u)</p> <p>Prosjek država članica EU</p> <p>Vrijednost: >7 % (2030.)</p> <p>>8 % (2032.)</p>
3. II.02.7.07 Razina digitalnih vještina pojedinaca	<p>Pokazatelj se temelji na okviru <i>Digital Competence Framework 2.0.</i> te mjeri pojedine aktivnosti povezane s korištenjem interneta ili softvera koje pojedinci u dobi od 16 do 74 godine obavljaju u pet specifičnih područja (Informacijska i podatkovna pismenost, Komunikacija i suradnja, Stvaranje digitalnog sadržaja, Sigurnost i Rješavanje problema). Prepostavlja se da pojedinci koji su obavljali određene aktivnosti imaju odgovarajuće kompetencije. U skladu s raznolikošću aktivnosti koje se izvode, izračunavaju se dvije razine kompetencija za svako od pet područja (»osnovno« i »više od osnovnog«), predmetni pokazatelj mjeri udio stanovništva u dobi od 16 do 74 godina s osnovnim digitalnim kompetencijama ili kompetencijama koje su više od osnovnih.</p>	<p>63 % (2021., 9. mjesto u EU-u)</p> <p>Među prvih 5 mjeseta zemalja EU-a</p> <p>Vrijednost: >75 % (2030.)</p> <p>>80 % (2032.)</p>

Tijelo nadležno za provedbu strateškog cilja:	<ul style="list-style-type: none"> • Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva • Ministarstvo znanosti i obrazovanja • Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike • Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja
Prioritetna područja provedbe javnih politika:	<p>4.1. Povećanje broja IKT stručnjaka na tržištu rada</p> <p>4.2. Razvoj digitalnih kompetencija građana za život i rad uz uporabu IKT-a</p> <p>4.3. Digitalna tranzicija kao potpora razvoju obrazovnog i istraživačkog sustava</p>

Poveznica s razvojnim smjerom Nacionalne razvojne strategije 2030.:	<p>Razvojni smjer 1: Održivo gospodarstvo i društvo</p> <p>Strateški cilj 2. »Obrazovani i zaposleni ljudi«</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Prioriteti provedbe politike na području unaprijeđenje visokog obrazovanja: <ul style="list-style-type: none"> – razvoj sustava visokog obrazovanja i internacionalizacija u skladu sa suvremenim europskim trendovima kroz unaprijeđenje dostupnosti visokog obrazovanja, relevantnog u odnosu na tržište rada i društvo
---	---

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prioriteti provedbe politike na području tržista rada i zapošljavanja: <ul style="list-style-type: none"> – razvoj ljudskih potencijala kroz profesionalno usmjeravanje, osiguranje potpore odraslima za uključivanje u obrazovanje i ospozobljavanje te unaprjeđivanje kompetencija i znanja radno sposobnog stanovništva, posebno mlađim i onih u statusu NEET, s naglaskom na poduzetničke i digitalne kompetencije, kao ključan preduvjet jačanja SME-a 	<p>Poveznica s UN-ovim globalnim ciljevima za održivi razvoj:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cilj 4. Osigurati uključivo i kvalitetno obrazovanje te promovirati mogućnosti cjeloživotnog učenja. Dalnjom digitalizacijom cjelokupnog obrazovnog sektora osigurat će se kvalitetnije obrazovanje, a poseban naglasak je na cjeloživotnom učenju za stjecanje digitalnih kompetencija. • Cilj 5. Postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i djevojke. Ovim ciljem promovirat će se uključenost žena i djevojaka u obrazovanje i karijere u IKT području. • Cilj 8. Promovirati uključiv i održiv gospodarski rast, punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve. Promovirat će se stjecanje digitalnih kompetencija zaposlenim i nezaposlenim osobama u skladu s potrebama tržista rada. • Cilj 10. Smanjiti nejednakost unutar i između država. Razvojem digitalnih kompetencija i digitalnih radnih mjesta smanjiti će se regionalne raznolikosti razvijenosti, ali i smanjiti razlike između Republike Hrvatske i vodećih članica u EU-u po pitanju digitalizacije.
<p>Razvojni smjer 3: Zelena i digitalna tranzicija</p> <p>Strateški cilj 11. »Digitalna tranzicija društva i gospodarstva«</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Prioriteti provedbe politike na području razvoj digitalnih kompetencija i digitalnih radnih mjeseta: <ul style="list-style-type: none"> – povećanje broja visokoobrazovanih IKT stručnjaka koji izlaze na tržiste rada – podizanje digitalnih kompetencija stručnjaka iz neinformatičkih zanimanja – prekvalifikacija i stjecanje digitalnih kompetencija potrebnih za radna mjesta u digitalnom društvu – podizanje razine osnovnih i naprednih digitalnih vještina građana za aktivno sudjelovanje u digitalnom društvu – podrška srednjoškolskom i visokoškolskom obrazovanju za radna mjesta u digitalnom društvu ▪ Prioriteti provedbe politike na području digitalizacije javne uprave: <ul style="list-style-type: none"> – jačanje kapaciteta i razvoj digitalnih kompetencija zaposlenika u javnoj upravi i pravosuđu • Pokazatelj učinka: <ul style="list-style-type: none"> • DESI indeks gospodarske i društvene digitalizacije • Početna vrijednost: 47,60 (20. mjesto) (2020.) • Ciljna vrijednost 2030.: Dostići prosjek EU-a 	<p>4.4.1.1 Prioritetno područje provedbe javnih politika 4.1: Povećanje broja IKT stručnjaka na tržištu rada</p> <p>Značajan problem za ostvarenje potencijala digitalne transformacije leži u činjenici da nedovoljan broj IKT stručnjaka izlazi na tržište rada iz obrazovnih institucija ili dolazi iz inozemstva, a izazov je i iseljavanje stručnjaka u druge zemlje EU-a. Kako bi se zadovoljile potrebe hrvatskog gospodarstva, potrebno je povećati broj dostupnih IKT stručnjaka na tržištu rada, kao i broj osoba s diplomom u području IKT-a.</p> <p>Tijekom razdoblja 2012. – 2021. godine, prosječna godišnja stopa promjene u broju zaposlenih IKT stručnjaka iznosila je 4,8 %, što je malo iznad prosjeka EU-a od 4,6 %. U rujnu 2021. U Hrvatskoj je bilo zaposleno oko 51 tis. IKT stručnjaka, što čini 3,6 % ukupno zaposlenih, a najnaprednije članice, kao što su Švedska i Finska imaju preko 7 % IKT stručnjaka u ukupnom broju zaposlenih. Zbog manjka kadra, u gotovo svim hrvatskim županijama treba povećati broj IKT stručnjaka jer je sadašnji broj nedostatan za provedbu izazova koji se navode u ovoj Strategiji. Najveća potražnja je za softverskim inženjerima, programerima i stručnjacima za infrastrukturu, a očekuje se da će u budućnosti potražnja za tim stručnjacima rasti. Nadalje, sa sve širom i dubljom primjenom IKT-a u svakodnevnom životu, za očekivati je da će znatno porasti potražnja za stručnjacima za kibernetičku sigurnost.</p> <p>Potrebno je povećati broj IKT stručnjaka koji izlaze na tržište rada iz obrazovnih institucija. Budući da digitalna preobrazba hrvatskog društva i cjelokupnog gospodarstva otvara prostor za intenzivnije ulaganje u jačanje kapaciteta hrvatskih visokih učilišta, poticat će se pokretanje novih studijskih programa i povećanje kvota na postojećim studijskim programima u području tehničkih znanosti polju računarstvo i području društvenih znanosti polju informacijske i komunikacijske znanosti, uz osiguravanje preduvjeta za njihovo izvođenje – poticanje zapošljavanja i zadržavanja nastavničkog informatičkog kadra te jačanje infrastrukture visokog obrazovanja. Međutim, izazov za povećanje upisnih kvota predstavlja činjenica da većina učenika u Hrvatskoj završava srednje strukovno obrazovanje,</p>

što je iznad EU prosjeka, te kao takvi prilično nepripremljeni dolaze na fakultete. Stoga, poticat će se povećanje broja učenika upisanih u gimnazije, s naglaskom na matematičke smjerove

Dodjelom STEM i IKT stipendija namijenjenih studentima prijcdiplomskih i diplomskih studija, nastojat će se dodatno povećati broj stručnjaka u IKT području. Nadalje, stvaranjem okvira za privlačenje studenata i istraživača u STEM i IKT područjima posebno će se poticati ospozobljavanje mladih istraživača za rad u područjima pametne specijalizacije, dakle za stjecanje kompetencija koje korespondiraju s potrebama tržišta rada. U sklopu razvoja poticajnog modela za napredovanje u karijeri istraživača te provođenje vrhunskih znanstvenih istraživanja u STEM i IKT područjima, provest će se programi namijenjeni za mlade istraživače, uspostavu samostalnih karijera, stažiranja u gospodarstvu, mobilnosti te osnivanja startupa ili spin-off poduzeća mladih istraživača. A finansijskim potporama poticat će se provedba projekata s temama jednakosti iz STEM i IKT područja, kao što su rješavanje rodne pristranosti u umjetnoj inteligenciji, razvoj tehnologija koje pomažu starijim osobama i osobama s poteškoćama u obavljanju svakodnevnih poslova i sl. Omogućavanjem boljih i poticajnijih uvjeta za rad povećava se broj i kvaliteta istraživača te samim time i osigurava kvalitetnije upravljanje karijerama istraživača u nastavnim i inovacijskim aktivnostima. Izgradnja novog okvira omogućuje privlačenje i zadržavanje mladih znanstvenika iz Hrvatske, tj. smanjenje trenda »odljeva mozgova«. U Hrvatskoj je, od 51 tisuće zaposlenih IKT stručnjaka u 2021. godini, većina stručnjaka završila tercijarno obrazovanje (61,3 %), dok ostatak posjeduje neku drugu (netercijarnu) vrstu obrazovanja. Kako bi se povećao broj IKT stručnjaka, potrebno je poticati i neformalno obrazovanje radne snage, osobito kod nezaposlenih osoba i ranjivih skupina. Prekvalifikacija radne snage iz neinformatičkih zanimanja poticat će se uspostavom sustava za neformalno obrazovanje kroz vaučere za obrazovanje zaposlenih i nezaposlenih osoba za IKT stručnjake. Istodobno, visoka će se učilišta poticati na izvođenje kraćih programa, razvijenih i provedenih u suradnji s poslodavcima, kojima će se podizati i obnavljati znanje IKT stručnjaka potrebnih za tržište rada i razvoj gospodarstva.

Nadalje, internacionalizacijom visokog obrazovanja, ali i tržišta rada, potaknut će se privlačenje stranih studenata i stručnjaka u području IKT-a. Osiguravanje održivosti studija na stranim jezicima i zduženih studija koje izvode visoka učilišta iz Republike Hrvatske ključan je preduvjet za daljnju internacionalizaciju hrvatskog sustava visokoga obrazovanja, kao i za unaprjeđenje kvalitete visokoga obrazovanja kroz jaču integraciju u europski i svjetski visokoobrazovni prostor. Izgradnja novog okvira za napredovanje i razvoj karijera istraživača u STEM i IKT područjima omogućuje privlačenje inozemnih znanstvenika iz EU-a i svijeta, kao i zadržavanje mladih znanstvenika iz Hrvatske, tj. smanjenje trenda »odljeva mozgova«. Nadalje, potrebno je raditi na privlačenju stranih IKT stručnjaka na hrvatsko tržište rada kroz promociju Hrvatske kao sigurne i ugodne zemlje za život.

Od svih zaposlenih IKT stručnjak u 2021. godini, 80 % zaposlenih činili su muškarci, dok je svega 20 % zaposlenih IKT stručnjakinja. Stoga, poseban naglasak potrebno je staviti na poticanje veće zastupljenosti žena među IKT stručnjacima kroz aktivno promoviranje važnosti njihova ravnopravnog sudjelovanja u sektoru te poticanjem aktivnosti usmjerjenih ka popularizaciji zapošljavanja većeg broja žena.

Nadležno tijelo:

Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike Republike Hrvatske

Ministarstvo znanosti i obrazovanja,

Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva

Procijenjeni proračun: 700 mil. kuna, (93 mil. eura)

Izvor financiranja:

- Višegodišnji finansijski okvir (VFO) Europske unije za razdoblja 2021. – 2027.) u sklopu kojih su:
 - o programi koji dobivaju potporu sljedećih fondova: Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) i Europskog socijalnog fonda plus (ESF+),
 - o Europski mehanizam za oporavak i otpornost (područja definirana Nacionalnim planom oporavka i otpornosti 2021. – 2026.)
- Državni proračun i svi izvori financiranja koji se objedinjuju u državnom proračunu i proračunima koji čine sastavni dio proračuna opće države

4.4.1.2 Prioritetno područje provedbe javnih politika 4.2: Razvoj digitalnih kompetencija građana za život i rad uz uporabu IKT-a

Zbog promjena koje digitalne tehnologije donose u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, potrebno je osigurati da građani posjeduju odgovarajuće digitalne kompetencije. Razina digitalnih kompetencija hrvatskog stanovništva prema nekoliko je ključnih pokazatelja iznad prosjeka EU – 27. Međutim, bez obzira na dobre pokazatelje na razini EU-a, potrebno je i dalje kontinuirano raditi na razvoju digitalnih kompetencija svih građana za život u digitalno doba, s posebnim naglaskom na kompetencije za sigurno korištenje IKT-a u svakodnevnom životu. Prilikom donošenja politika za razvoj digitalnih kompetencija građana, odnosno poticanja ciljanih edukacija i treninga za formiranje i jačanje digitalne pismenosti, posebnu pozornost obratit će se na osobe starije životne dobi, osobe s invaliditetom i druge kod kojih se utvrdi slabija razina digitalne pismenosti. Za navedene skupine korisnika prilagodit će se sučelja javnih digitalnih usluga, kao što je to opisano strateškim ciljem 2 i prioritetnim područjem provedbe javnih politika 2.4. Nastaviti će se razvijati poticati razvoj kapacitet organizacije civilnog društva s ciljem njihova uključivanja u proces razvoja digitalnih kompetencija građana, odnosno STEAM kompetencije djece. U oblikovanju edukativnih programa, poticat će se korištenje europskog Okvira digitalnih kompetencija za građane DigComp2.2.

Osim unaprjeđenja digitalnih kompetencija građana, radit će se na razvoju digitalnih kompetencija radne snage iz neinformatičkih zanimanja. Digitalna tehnologija donosi novitete u obavljanju širokog spektra poslove, uključujući i poslove iz neinformatičkih zanimanja. A za očekivati je da će potražnja za stručnjacima u digitaliziranim tradicionalnim i kreativnim zanimanjima u budućnosti kontinuirano rasti. Kako bi se ostvarile sve pogodnosti digitalne transformacije i povećala konkurentnost te vrijednost rada, potrebno je raditi na razvoju kompetencija radne snage za primjenu digitalnih tehnologija u neinformatička zanimanja te razvoj ljudskih potencijala za tradicionalne industrije i zanimanja prilagoditi potrebama digitalnog okruženja. Putem formalnih i neformalnih programa obrazovanja, izrađenih uz primjenu instrumenata Hrvatskog kvalifikacijskog okvira dodjelom vaučera za cijeloživotno učenje, osigurat će se stjecanje digitalnih kompetencija potrebnih za rad za zaposlene i nezaposlene osobe, od čega bi posebne koristi mogle imati ranjive skupine kao što su mladi ili dugotrajno nezaposlene osobe. Uspostava i provedba sustava vaučera navodi se i u prioritetnom području provedbe javnih politika 4.1., međutim ovdje je fokus na edukacijama kojima se stječu digitalne kompetencije za obavljanje tradicionalnih zanimanja uz uporabu IKT-a (npr. digitalni marketing). Istodobno, visoka će se učilišta poticati na izvođenje kraćih programa kojima će se podizati i obnavljati digitalne kompetencije potrebne za tržište rada i razvoj

gospodarstva. Osim toga, unaprijedit će se mjera zapošljavanja i pravnog okvira za moderno tržište rada i gospodarstvo budućnosti te će se nastaviti s razvijanjem mjera aktivne politike zapošljavanja, a poseban će se naglasak staviti na uključivanje i pripremu dugotrajno nezaposlenih osoba za poslove digitalne tranzicije. Usvajanje novih kompetencija omogućiće povećanje zaposlenja te bolju usklađenost ponude i potražnje na tržištu rada.

Nadležno tijelo:

Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike Republike Hrvatske,

Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja,

Hrvatski zavod za zapošljavanje,

Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva.

Procijenjeni proračun:

300 mil. kuna, (40 mil. eura)

Izvor financiranja:

- Višegodišnji finansijski okvir (VFO) Europske unije za razdoblja 2021. – 2027.) u sklopu kojih su:
 - o programi koji dobivaju potporu sljedećih fondova: Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) i Europskog socijalnog fonda plus (ESF+),
 - o Europski mehanizam za oporavak i otpornost (područja definirana Nacionalnim planom oporavka i otpornosti 2021. – 2026.)
- Državni proračun i svi izvori financiranja koji se objedinjuju u državnom proračunu i proračunima koji čine sastavni dio proračuna opće države

4.4.1.3 Prioritetno područje provedbe javnih politika 4.3: Digitalna tranzicija kao potpora razvoju obrazovnog i istraživačkog sustava
 Kako bi se iskoristile sve pogodnosti digitalne transformacije i granđanstvo pripremilo za digitalno doba, obrazovni i istraživački sustav treba usvojiti mogućnosti digitalne tehnologije. Stoga je svrha intervencije daljnji razvoj obrazovnog sustava u kojem će primjena IKT tehnologija otvoriti dodatne mogućnosti za prijenos znanja i realizaciju željenih obrazovnih ishoda.

Kada je riječ o osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju, Strateškim okvirom za digitalno sazrijevanje škola i školskog sustava definirana su 4 ključna područja za digitalnu tranziciju škola: digitalno zrela okolina, digitalno zreli i samopouzdani nastavnici, IKT kao podrška u učenju i poučavanju te digitalno vodstvo.

Usvajanje digitalnih kompetencija učenika ovisi o razini digitalnih kompetencija nastavnika. Proces razvoja i jačanja digitalnih kompetencija odgojno-obrazovnih djelatnika kontinuirani je proces koji je već započeo i koji zahtijeva nastavak tih aktivnosti. U Hrvatskoj je tijekom 2019. organizirano osposobljavanje učitelja i nastavnika na razini cijelog sustava (više od 40.000 učitelja i nastavnika i ravnatelja) u okviru kurikularne reforme i projekta e-Škole. Novi model stručnog usavršavanja učitelja i nastavnika donesen je 2019., a njime se nagrađuju uspjeh u nastavi, inovativnost i razvoj otvorenog digitalnog obrazovanja. U sklopu predmetne intervencije poticati će se daljnji razvoj digitalnih kompetencija učitelja i nastavnika u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju. Programi digitalnog obrazovanja nastavnika i učenika uključiti će kompetencije kritičke analize informacija, digitalnog pripovijedanja, korištenja digitalnih uređaja i opreme za audiovizualnu produkciju te softvera za obradu, montažu i distribuciju multimedijskih sadržaja na internetu.

Velika, robusna ulaganja u IKT infrastrukturu na lokacijama ustanova iz obrazovnog sustava su realizirana kroz projekt e-Škole i komplementarna ulaganja iz drugih izvora tako da ne postoji potreba za

dodatnim, masovnim ulaganjima u te segmente. Kroz projekt e-škole do 2023. godine digitalno će se transformirati nastavni i poslovni procesi u svim hrvatskim školama financiranim iz državnoga proračuna. Kroz predmetni projekt osigurati će se svrhovitu, pouzdanu i sigurnu IKT okolinu prilagođenu potrebama škola, poboljšati učinkovitost i koherentnost procesa u obrazovnom sustavu unaprijediti digitalne kompetencije koje doprinose digitalnoj zrelosti škola te unaprijediti strateško vodstvo škola za podizanje njihove digitalne zrelosti. Projekt e-škole u konačnici će značajno doprinijeti osiguravanju jednakih uvjeta za digitalno obrazovanje u svim školama u Hrvatskoj. Nakon završetka projekta e-škole fokus ulaganja bit će na održavanju informacijske infrastrukture i prateće opreme, uz kontinuiranu nadogradnju funkcionalnosti postojećih elemenata IKT sustava u obrazovanju, a neophodno je nastaviti ulaganja u temeljnu mrežnu i računalnu e-infrastrukturu sustava znanosti i obrazovanja, kako bi okosnice nacionalnih IKT resursa (mreža te povezani računalni oblak) mogle pratiti trendove u tehnologiji i zahtjeve korisnika (razvoj, regularno održavanje i upravljanje infrastrukturom u okosnici). Tijekom provedbe predmetnih ulaganja posebnu pažnju stavit će se na osiguravanje jednakih uvjeta za digitalno obrazovanje u svim osnovnoškolskim i srednjoškolskim ustanovama.

Poticati će unaprjeđivanje inovativnih metoda učenja i poučavanja, učinkovita, balansirana i primjerena primjena digitalnih tehnologija i alata u nastavnom i poslovnom procesu škole. Uvođenje i korištenje digitalnih tehnologija u obrazovnom sustavu, posebno u ranoj fazi obrazovanja djece, treba uzeti u obzir dobrobit odgojitelja i djece i potencijalne negativne učinke nekontrolirane primjene digitalnih tehnologija u podučavanju i korištenju na sveukupnu dobrobit i zdravlje djece/učenika i odgojno-obrazovnih djelatnika. Svrha je integracije digitalnih tehnologija u obrazovne procese poduprijeti i olakšati rad odgojno-obrazovnih djelatnika te poboljšati iskustvo učenja učenika i učenika. Svrha tih tehnologija ne bi smjela biti zamjena za fizičku prisutnost i interakciju između djece/učenika i djece/učenika i odgojno-obrazovnih djelatnika. Cjelodnevnom školom omogućiće se i više vremena za dodatne izborne i izvannastavne aktivnosti, a koje će uključivati sadržajne, kvalitetne i relevantne aktivnosti primjerene dobi, razvojnoj fazi i interesima djece i učenika. Jedan od ciljeva mjera povezanih sa strukturnom reformom sustava odgoja i obrazovanja odnosi se na osnaživanje stjecanja temeljnih kompetencija koje čine temelj za cjeloživotno učenje i nadogradnju kompetencija u skladu s promjenama u društvu, razvoju tehnologije i potrebama gospodarstva. Važan su dio temeljnih kompetencija kompetencije za sigurno korištenje IKT-a kako bi se djecu i mlade zaštitilo od neželjenih posljedica tehnologije, kao što su: i) utjecaj ovisnosti o korištenju pametnih telefona, tableta itd., ii) pretjerano korištenje društvenih mreža i njihov utjecaj na samopouzdanje mlađih, iii) online govor mržnje i vršnjačko nasilje, iv) manjak fizičke aktivnosti i vrijeme provedeno u zatvorenom prostoru itd.. Povezanost informacijske, medejske i digitalne pismenosti prisutna je i u hrvatskim kurikulumima nastavnih predmeta hrvatski jezik i informatika za osnovne škole i gimnazije.

Digitalna transformacija obrazovanja podrazumijeva modernizaciju visokog obrazovanja za digitalno doba. Projekt izgradnje Hrvatskog znanstvenog i obrazovnog oblaka (HR-ZOO) bit će dovršen u prvoj polovici 2023. godine, čime se omogućuje nova generacija privatne e-infrastrukture sustava znanosti i visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj te slijede dobre prakse drugih zemalja EU-a. Ipak, primjećuje se nedostatna i neujednačena opremljenost visokih učilišta za kvalitetno visoko obrazovanje zbog čega je nužno učinkovito ulaganje u digitalnu preobrazbu visokih učilišta za što su preduvjeti digitalna nastavna infrastruktura, digitalni nastavni alati te osnaživanje

kompetencija nastavnika za poučavanje u digitalnom okruženju. Kroz projekt e-Sveučilišta koji se financira iz NPOO-a unaprijedit će se digitalna preobrazba visokih učilišta koja uključuje ulaganja u infrastrukturu i kompetencije nastavnika. Unaprijedit će se i poslovni sustavi visokog obrazovanja s ciljem uklanjanja izazova koje predstavlja trenutna silosna struktura rješenja i fragmentiranost podataka. Također, poticat će se razvoj otvorenih digitalnih nastavnih resursa uz nabavu aktivne opreme te unaprjeđenje pasivne mreže koja će podržati nove tehnologije i digitalne nastavne resurse. Osim toga, osigurat će se bolji i poticajni uvjeti za razvoj karijere istraživača.

Nadalje, potreban je razvoj tehnološke i inovacijske infrastrukture koje će podržati razvoj novih tehnologija, inovacija i visokotehnološkog poduzetništva temeljenog na znanju i istraživačkim rezultatima, a koja će biti otvorena za mlade istraživače u razvoju njihovih karijera, iksusne istraživače u njihovim inovacijskim aktivnostima i suradnji s gospodarstvom te poduzetnike koji trebaju istraživačke usluge. Intervencijom će se financirati znanstveno-tehnološka i inovacijska infrastruktura od strateške važnosti i velikog istraživačkog potencijala za STEM i IKT područja, a koja direktno pridonosi jačanju ljudskih kapaciteta za vrhunska znanstvena istraživanja i suradnju s poslovnim sektorom, koja će izravno poticati područja čistih tehnologija i zelenu i digitalnu tranziciju.

Nadležno tijelo:

Ministarstvo znanosti i obrazovanja,
Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva

Procijenjeni proračun:

1.150 mil. kuna (153 mil. eura)

Izvor financiranja:

- Višegodišnji finansijski okvir (VFO) Europske unije za razdoblje 2021. – 2027.) u sklopu kojih su:
 - o programi koji dobivaju potporu sljedećih fondova: Europskog fonda za regionalni razvoj (EFRR) i Europskog socijalnog fonda plus (ESF+),
 - o Europski mehanizam za oporavak i otpornost (područja definirana Nacionalnim planom oporavka i otpornosti 2021. – 2026.)
- Državni proračun i svi izvori financiranja koji se objedinjuju u državnom proračunu i proračunima koji čine sastavni dio proračuna opće države.

5 INDIKATIVNI FINANCIJSKI OKVIR S PRIKAZOM FINANCIJSKIH PREPOSTAVKI ZA PROVEDBU STRATEŠKIH CILJEVA

Finansijski okvir za provedbu ove Strategije sadržan je u:

- državnom proračunu, svim izvorima financiranja koji se objedinjuju u državnom proračunu i proračunima koji čine dio proračuna opće države.
- Višegodišnjem finansijskom okviru (VFO) Europske unije (za razdoblje 2014. – 2020. godine čija je provedba predviđena do kraja 2023. godine, kao i za razdoblje 2021. – 2027.) u sklopu kojih su:
 - o programi koji dobivaju potporu sljedećih fondova: Europski fond za regionalni razvoj (EFRR), Europski socijalni fond plus (ESF+), Fond za pravednu tranziciju (FPT) i Europski fond za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu (EFPRA) (područja definirana Programom Konkurentnost i kohezija 2021. – 2027. (PKK) u okviru cilja politike Pametnija Europa i Programom učinkoviti ljudski potencijali 2021. – 2027.)
 - o Europski mehanizam za oporavak i otpornost (područja definirana Nacionalnim planom oporavka i otpornosti (NPOO) 2021. – 2026.)

Sredstva za provedbu planirana su finansijskim okvirima srednjoročnih akata strateškog planiranja:

- o Nacionalni plan razvoja javne uprave za razdoblje od 2022. do 2027. godine
- o Nacionalni plan razvoja širokopojasnog pristupa (2021. – 2027.)
- o Nacionalni plan razvoja pravosudnog sustava za razdoblje od 2022. do 2027. godine
- o Nacionalni plan izjednačavanja mogućosti za osobe s invaliditetom (2021. – 2027.)
- o Nacionalni plan razvoja zdravstva (2021. – 2027.)
- o Nacionalni plan razvoja otoka (2021. – 2027.).

Drugim riječima, osim iz državnog proračuna i potencijalnu aktivaciju privatnog kapitala, provedba strateških ciljeva i prioriteta javnih politika Strategije Digitalna Hrvatska 2032. velikim dijelom oslonit će se na financiranje iz dostupnih EU izvora. Naime, Hrvatska će iz 750 mlrd. eura vrijednog paketa pomoći za gospodarski oporavak država članica EU-a te kroz izmijenjeni Višegodišnji finansijski okvir, odnosno proračun Europske unije za razdoblje 2021. – 2027., na raspolažanju imati više od 23,5 mlrd. eura (preko 40 % godišnjeg BDP-a Hrvatske), čime će dobiti snažnu polugu za gospodarski rast i razvoj. Od toga će se dio sredstava odnositi na instrument Next Generation EU plana za oporavak i otpornost. Predviđenim sredstvima intenzivnije će se financirati razvojne potrebe Hrvatske i ulagati u strateške ciljeve poput prepoznatljivog, konkurentnog, inovativnog i digitalnog gospodarstva i društva, zelenu i digitalnu tranziciju te ravnomjeran regionalni razvoj. Kroz ključan instrument oporavka, Europski mehanizam za oporavak i otpornost (engl. Recovery and Resilience Facility), Hrvatska će pružati velike finansijske potpore javnim investicijama i reformama za jačanje otpornosti gospodarstva, poticanje zapošljavanja, razvoj kompetencija, obrazovanje, istraživanje, razvoj i inovacije te jačanje javne uprave i infrastrukture. Od ukupnih sredstava u sklopu Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. – 2026. (NPOO) preko 22 % namijenjeno je za digitalnu transformaciju. Ulaganja u navedena područja uskladit će se s višegodišnjim strateškim ciljevima usmjerenima na promicanje digitalne transformacije hrvatske javne uprave i gospodarstva, odnosno hrvatskog društva u cjelini.

Glavna područja koja potiču privatna ulaganja povezana su s digitalnim gospodarstvom, mrežama velikog kapaciteta i digitalnim vještinama. Ulaganja u digitalizaciju potaknut će aktiviranje privatnog kapitala kroz nekoliko modela, primjerice: sufinciranje projekata koji su podržani sredstvima iz EU izvora za poslovne subjekte, ali i za privatne investitore (eng. angel investors) u startup tvrtkama. Glavna područja koja potiču privatna ulaganja povezana su s digitalnim gospodarstvom, mrežama velikog kapaciteta i digitalnim vještinama. Privatna ulaganja poduzeća u korištenje digitalnih tehnologija u svakodnevnom poslovanju glavni su pokretači veće konkurentnosti kompanija, ali i sve veće digitalizacije hrvatskog gospodarstva. Nadalje, privatna ulaganja telekomunikacijskih kompanija i pružatelja internetskih usluga u izgradnju mreža velikog kapaciteta, te u marketing i portfelj proizvoda i usluga povećat će korištenje mreža velikog kapaciteta u narednom razdoblju. Poduzeća će nastaviti ulagati i u digitalne kompetencije svojih zaposlenika kroz plaćene obrazovne programe, dok će civilne organizacije o vlastitom trošku organizirati programe povećanja digitalnih kompetencija građana.

Indikativna finansijski okvir za provedbu strateških ciljeva navedenih u ovoj Strategiji jest sljedeći:

Za strateški cilj 1 »Razvijeno i inovativno digitalno gospodarstvo« procjena potrebnih sredstava iznosi otprilike 2.400 mil. kuna (303

mil. eura). Od ukupne procijenjene vrijednosti za prioritetna područja provedbe javnih politika, za podršku digitalizaciji u mikro, malim i srednjim poduzećima predviđeno 2.000 mil. kuna (250 mil. eura). Od preostalih sredstava, 150 mil. kuna (20 mil. eura) predodređeno je za digitalizaciju javnih usluga za poduzetnike te osiguravanje dostupnosti anonimiziranih javnih podataka, 150-300 mil. kuna (20-40 mil. eura) namijenjeno je za podršku za digitalne inovacijske centre, za transformaciju i jačanje konkurentnosti kulturnih i kreativnih industrija procijenjeni trošak iznosi 100 mil. kuna (13 mil. eura). Za optimizaciju hrvatskog poreznog i parafiskalnog zakonodavstva te administracije nije potrebno financiranje.

»**Digitalizirana javna uprava**« drugi je strateški cilj za koji ukupna procjena sredstava iznosi oko 3.900 mil. kuna, odnosno 515 mil. eura. Za prioritetno područje nadogradnja državne informacijske infrastrukture i naprednih softverskih rješenja procjenjuje se trošak od 2.500 mil. kuna (332 mil. eura), 480 mil. kuna (64 mil. eura) namijenjeno je za postizanje potpune interoperabilnosti javne uprave uz omogućavanje pristupa otvorenim podacima građanima i poduzećima. Za jačanje organizacijskih i ljudskih institucionalnih kapaciteta predodređeno je 65 mil. kuna (8,6 mil. eura), dok je za digitalizaciju svih ključnih javnih usluga procijenjen trošak od 800 mil. kuna (106 mil. eura). Naposljetku, za promidžbu digitalnih usluga i korisničke podrške među građanima procijenjeno je 55 mil. kuna (7,3 mil eura).

Za treći strateški cilj »**Razvijene, dostupne i korištene mreže vrlo velikih kapaciteta**« procjena sredstava iznosi oko 2.344 mil. kuna (311,1 mil. eura). Za osiguranje preduvjeta za prostorno planiranje i bržu gradnju predviđeno je 3,1 mil. kuna (0,4 mil. eura), dok je za potpore za razvoj mreža u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes za ulaganja procijenjeno 2.340 mil. kuna (310,6 mil. eura) troška, te je za poticanje korištenja usluga velikih brzina namijenjeno 0,3 mil. kuna (0,05 mil. eura). Za regulaciju utjecaja troškova korištenja nekretnina na razvoj mreža ne postoji potreba za financiranjem.

Procjena potrebnih sredstava za ostvarenje četvrtog strateškog cilja »**Razvijene digitalne kompetencije za život i rad u digitalno doba**« iznosi 2.150 mil. kuna (286 mil. eura), od čega je 700 mil. kuna (93 mil. eura) namijenjeno za povećanje broja IKT stručnjaka na tržištu rada, 300 mil. kuna (43 mil. eura) za razvoj digitalnih kompetencija građana za život i rad uz uporabu IKT-a, te 1.150 mil. kuna (153 mil. eura) za digitalnu tranziciju kao potpora razvoju obrazovnog i istraživačkog sustava.

Vrijednosti navedene u prethodnim paragrafima predstavljaju indikativnu procjenu, a konačna ukupna visina proračuna za financiranje svih provedbenih mehanizama bit će poznata nakon završetka pregovora s Europskom komisijom te nakon usklajenja s ostalim nadležnim ministarstvima.

6 OKVIR ZA PRAĆENJE I VREDNOVANJE

Ovim poglavljem prikazan je način praćenja provedbe Strategije digitalne Hrvatske 2032, te način i dinamika izvješćivanja o njezinoj provedbi i vrednovanju tijekom razdoblja trajanja Strategije 2022. – 2032. godine.

Sukladno čl. 45. Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (»Narodne novine«, broj 123/17.), Koordinator za strateško planiranje SDURDD-a odgovoran je za praćenje i izvješćivanje o provedbi Strategije. Praćenje i izvješćivanja o provedbi akata strateškog planiranja neizostavni je dio procesa strateškog planiranja te kad je u pitanju Strategija digitalne Hrvat-

ske 2032., sastoji se od prikupljanja, analize i usporedbe pokazatelja kojima se sustavno prati uspješnost ostvarenja ciljeva Strategije.

Srednjoročno vrednovanje Strategije planirano je u 2027. godini, s ciljem da se ustanovi napredak pri postizanju zadanih ciljeva, odnosno utvrde da mogući nedostaci u provedbi Strategije te shodno tome, u skladu sa saznanjima stečenih vrednovanjem, izrade eventualne izmjene i dopune. S obzirom na to da se Strategija primjenjuje do kraja 2032. godine, vrednovanje nakon provedbe predviđeno je za 2033. godinu te će se u sklopu njega sažeto ocijeniti njezin sveukupni učinak, odnosno djelotvornost i učinkovitost Strategije tijekom njezine cijelokupne provedbe.

Postupak vrednovanja provode vanjski ili unutarnji stručnjaci koji su funkcionalno neovisni o tijelima nadležnim za izradu i provedbu akata strateškog planiranja, a pokreće ga čelnik tijela odgovornog za digitalizaciju donošenjem odluke o početku postupka vrednovanja, u skladu s planom vrednovanja. Odgovorno tijelo za osnivanje Odbora za vrednovanje je SDURDD.

Podaci i analize o provedbi i rezultatima vrednovanja Strategije bit će javno dostupni na mrežnim stranicama SDURDD-a.

7 UPRAVLJANJE PROVEDBOM STRATEGIJE

Od ulaska u EU, Vlada Republike Hrvatske kontinuirano pojačava svoje napore za digitalnu transformaciju i pružanje javnih e-usluga građanima i gospodarstvu. U svim relevantnim aktima strateškog planiranja Republike Hrvatske, digitalizacija je istaknuta kao prioritet pa je tako jedan od strateških ciljeva Nacionalne strategije razvoja Republike Hrvatske do 2030. godine »Digitalna transformacija društva i gospodarstva«. Digitalizacija javne uprave je prepoznata kao prioritet Vladinog programa 2020. – 2024., sadržan u cilju 4.1. Učinkovita, transparentna i otporna država, dok je u Nacionalnom planu oporavka i otpornosti 2021. – 2026. sadržana u okviru potkomponente C2.3. Digitalna tranzicija društva i javne uprave.

Pred javnom upravom više nisu, isključivo, izazovi digitalizacije i tehnološke modernizacije već digitalne transformacije koja, zbog svoje horizontalne naravi, podrazumijeva nadležno tijelo za digitalizaciju u samom središtu svih Vladinih aktivnosti. Pod time se misli da tijelo nadležno za digitalnu transformaciju a) inicira i formulira digitalne politike u samom začetku objedinjavajući interes svih resora, b) koordinira provedbu strategije i razrađuje indikatore za što učinkovitiji monitoring i evaluaciju, c) surađuje s resorima i savjetuje o donošenju tehnološki neutralnih zakona koji u najvećoj mogućoj mjeri uklanjuju preklapanja nadležnosti, d) proaktivno komunicira internu i prema vani o strateškim ciljevima digitalne transformacije i o načinu na koji se oni postižu kroz provedbu projekata i ostalih aktivnosti, e) sudjeluje u razradi plana redovite edukacije službenika iz područja digitalnih vještina i f) redovito izvještava o napretku postizanja ciljeva digitalne transformacije u Republici Hrvatskoj.

Strategija obuhvaća širok spektar institucija državne uprave, lokalne i područne (regionalne) samouprave uprave te javnog sektora, stoga je za njezinu uspješnu provedbu ključna učinkovita koordinacija svih relevantnih dionika. S ciljem osiguravanja njene kvalitetne provedbe predlaže se uspostava strukture upravljanja u vidu: 1) Strateškog upravljačkog vijeća koje uskladjuje digitalne politike i resorne prioritete iz područja digitalne transformacije te 2) Operativne međuresorne radne skupine koja uvezuje i interno komunicira kako se ciljevi digitalne politike postižu kroz provedbu. Također, predlaže se osnivanje 3) Savjetodavnog vijeća kako bi se provedba strategije nastavila i kroz redovitu konzultaciju sa svim ključnim dionicima tj. izravnim i neizravnim korisnicima provedbe strategije.

Upravljanje digitalnom transformacijom je proces koji nužno zahtjeva narušanje silosnog pristupa u kreiranju digitalnih politika koji proizlazi iz potreba resora i tumačenja što digitalna transformacija predstavlja svakom pojedinom resoru. Prelazak iz tehnološke modernizacije u zrelu digitalnu transformaciju zahtjeva osnaživanje tijela nadležnog za digitalnu transformaciju, uz već navedeno Strateško vijeće i Operativnu međuresornu radnu skupinu, koje proaktivno uklanja preklapanja u nadležnosti državnih tijela i prepoznatljiv je nositelj procesa same digitalne transformacije. Nadležno tijelo tako postaje opremljeno svim alatima za provođenje ujednačene digitalne transformacije, kroz cijelu javnu upravu.

8 STUDIJA UTJECAJA NA OKOLIŠ STRATEGIJE

Člankom 63. stavkom 1. Zakona o zaštiti okoliša (»Narodne novine«, br. 80/13., 153/13., 78/15., 12/18. i 118/18.) propisano je da se strateška procjena utjecaja na okoliš obavezno provodi za planove, njihove izmjene i dopune, uključujući i one čija se provedba financira iz sredstava Europske unije, a koji se donose na državnoj razini iz područja: poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, energetike, industrije, ruderstva, prometa, elektroničkih komunikacija, turizma, prostornog planiranja, regionalnog razvoja, gospodarenja otpadom i vodnog gospodarstva, kada daju okvir za zahvate koji podliježu ocjeni o potrebi procjene utjecaja na okoliš.

Na temelju prethodno navedenog, Uprava za procjenu utjecaja na okoliš i održivo gospodarenje otpadom Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja je temeljem članka 66. stavka 1. Zakona o zaštiti okoliša (»Narodne novine«, br. 80/13., 153/13., 78/15., 12/18. i 118/18.) te uvidom u dostavljeni zahtjev SDURDD-a donijela je mišljenje da za Strategiju nije potrebno provesti postupak strateške procjene utjecaja na okoliš.

Klasa: 022-02/22-01/195

Zagreb, 16. prosinca 2022.

HRVATSKI SABOR

Predsjednik
Hrvatskoga sabora
Gordan Jandroković, v. r.

KRATICE I AKRONIMI

Popis kratica	
AI	umjetna inteligencija (engl. Artificial intelligence)
API	sučelje za programiranje aplikacija (engl. Application programming interface)
BDP	bruto domaći proizvod
CARNet	Hrvatska akademска istraživačka mreža
CDU	centar dijeljenih usluga
CroAI	Hrvatska udruga za umjetnu inteligenciju
DESI	Indeks gospodarske i društvene digitalizacije (engl. The Digital Economy and Society Index)
Docsis	Pristup putem kabelskih mreža (engl. Data Over Cable System Interface Specification)
DigComp	Strateški okvir za digitalne kompetencije (engl. Digital competence)
DIH	Digitalni inovacijski centri
DIGITAL	Program Digitalna Europa
EDIH	Europski digitalni inovacijski centri (engl. European Digital Innovation Hub)
EFPRA	Europski fond za pomorstvo, ribarstvo i akvakulturu
EFRR	Europski fond za regionalni razvoj

EIF	Europski investicijski fond
EK	Europska komisija
engl.	engleski
ESF+	Europski socijalni fond plus
ESOP	radničko dioničarstvo (engl. Employess stock ownership plan)
EU	Europska unija
Eurostat	Statistički ured Europske zajednice
e-usluga	usluga koju pruža javno tijelo/institucija putem digitalnih kanala
Fintech	financijska tehnologija (engl. Financial technology)
FPT	Fond za pravednu tranziciju
FttB	Pristup putem svjetlovodnih mreža (engl. Fiber to the building)
FttH	Pristup putem svjetlovodne mreža (eng. Fiber to the home)
G2B	vlada za poduzeća (engl. Government to business)
G2C	vlada za građane (engl. Government to consumers)
Gbit	gigabit
GHz	gigaherc
GSB	državna sabirnica (engl. Government service bus)
HAKOM	Hrvatska regulatorna agencija za mrežne djelatnosti
HUP IKT	Hrvatska udruga poslodavaca – Informacijske i komunikacijske tehnologije
i dr.	i drugo
IKT	informacijska i komunikacijska tehnologija (engl. Information and Communication Technology)
IMD World Competitiveness Rankings	IMD Svjetska ljestvica digitalne konkurentnosti (engl. International Institute for Management Development World Competitiveness Rankings)
IRDLL	Indeks spremnosti za cjeloživotno digitalno obrazovanje
IT	informacijska tehnologija (engl. Information Technology)
itd.	I tako dalje
JRC	Zajednički istraživački centar (engl. Joint Research Centre)
kuna	Hrvatska kuna
Mbit	megabit
MHz	megaherc
mlrd.	miliarde
MSP	mala i srednja poduzeća
N/A	nije primjenjivo (engl. Not applicable)
NEET	Osoba koja je nezaposlena i ne pohađa obrazovanje ili strukovnu obuku (engl. Not in Education, Employment, or Training)
NGA	pristupne mreže slijedeće generacije (engl. Next Generation Access networks)
NPOO	Nacionalni plan oporavka i otpornosti
npr.	na primjer
NRS 2030	Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine
OECD	Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (engl. Organisation for Economic Co-operation and Development)
ONP	Okvirni nacionalni program za razvoj infrastrukture širokopojasnog pristupa u područjima u kojima ne postoji dostatan komercijalni interes za ulaganja
PESTLE	Politički, ekonomski, društveni, tehnološki, pravni i okolišni (engl. Political, economic, social, technological, legal and environmental)
PKK	Program Konkurentnost i kohezija
Rb	redni broj

RH	Republika Hrvatska
Scale-up	OECD definira scale-up kao tvrtku koja ima prosječni godišnji povrat od najmanje 20 % u posljednje 3 godine i ima najmanje 10 zaposlenih na početku trogodišnjeg razdoblja
SDURDD	Središnji državni ured za razvoj digitalnog društva
sl.	slično
SRCE	Sveučilišni računski centar
Startup	Poduzeće koje se nalazi u početnoj fazi razvoja i usmjeren je na stvaranje, poboljšanje i proširenje inovativnog, repetitivnog, skalabilnog poslovnog modela/proizvoda te ima potencijal visokog i brzog rasta. (Napomena: službena definicija od strane EU je u izradi)
STEM	znanost, tehnologija, inženjerstvo i matematika (engl. <i>science, technology, engineering and mathematics</i>)
SWOT	snage, slabosti, prilike i prijetnje (engl. <i>Strengths, weaknesses, opportunities and threats</i>)
tzv.	takozvani
VDII	Vijeće za državnu informacijsku infrastrukturu
VFO	Višegodišnji finansijski okvir
VHCN	mreže vrlo velikog kapaciteta (engl. <i>Very high capacity network(s)</i>)
xDSL	skup tehnologija koje omogućuju digitalni prijenos preko bakrenih vodova (parica) do krajnjeg korisnika
ZUP	Zakon o općem upravnom postupku (»Narodne novine«, broj 47/09. i 110/21.)

POJMOVNIK

Pojam	Definicija (za potrebe ovog dokumenta)
Digitalizacija	Pojam koji opisuje proces korištenja digitalnih, odnosno informacijskih i komunikacijskih tehnologija (kako bi se pružile brže, jeftinije, sigurnije i kvalitetnije usluge/proizvodi).
Digitalna transformacija	Pojam koji opisuje stratešku transformaciju s korisnikom u središtu koja obuhvaća digitalizaciju mnogih područja društvenog i gospodarskog života uz međusektorske organizacijske promjene.
Digitalna tranzicija	Pojam koji opisuje proces inkrementalnih poboljšanja provedbe digitalne transformacije.
Javna uprava	U kontekstu ovog dokumenta, pojam »javna uprava« koristi se kao širi koncept koji obuhvaća državnu upravu, lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu, javne službe te pravosude.

18

Na temelju članka 11. stavka 2. Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske (»Narodne novine«, br. 123/17.) Hrvatski sabor na sjednici 16. prosinca 2022. donio je

STRATEGIJU RAZVOJA ODRŽIVOG TURIZMA DO 2030. GODINE

1. OPĆE INFORMACIJE O STRATEGIJI RAZVOJA ODRŽIVOG TURIZMA DO 2030. GODINE

Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine (u daljem tekstu: Strategija) akt je strateškog planiranja hrvatskog turizma, uskladen s Nacionalnom razvojnom strategijom Republike Hrvatske do 2030. godine i temeljnim dokumentima i politikama

Europske unije i Republike Hrvatske, uključujući Nacionalni plan oporavka i otpornosti.

Strategija je izrađena u suradnji s predstvincima ključnih dionika hrvatskog turizma, ministarstava i drugih relevantnih institucija, a svojim je stavovima dao doprinos velik broj dionika u okviru tematskih radionica, sastanaka i intervjuja. U izradu su bili uključeni i predstavnici lokalne zajednice i brojni građani koji su se uključili sudjelujući u anketnom istraživanju. Također, šira javnost imala je priliku dati doprinos u izradi Strategije svojim komentarima kroz postupak savjetovanja sa zainteresiranim javnošću putem portala eSavjetovanje. Od 80 zaprimljenih komentara 25 ih nije prihvaćeno.

Prije finalizacije Strategije napravljena je Analiza scenarija koja predstavlja proces strateške ocjene potencijalnih alternativnih budućnosti i njihova utjecaja na hrvatski turizam i čini podlogu za određivanje razvojnih smjerova, ciljeva i provedbenih mehanizama. Analiza je identificirala ključne izazove povezane s razvojem održivog turizma, njihov utjecaj na održivost te donijela smjernice za razvoj održivog turizma koje su temelj izrade Strategije. Potrebno je napomenuti da se pri analitici koriste podaci iz 2019. godine, kao posljednje pretpandemijske godine.

Strategija sadrži viziju razvoja turizma u Republici Hrvatskoj u smjeru održivosti, razvojne potrebe i potencijale koje treba ostvariti te donosi konkretna prioritetsna područja za ostvarenje strateških ciljeva koji su definirani sukladno stavovima ključnih dionika uz uvažavanje globalnih trendova. Na temelju Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine izradit će se Nacionalni plan razvoja održivog turizma do 2027. godine koji će sadržavati operacionalizaciju prioritetsnih područja kroz konkretne mјere.

2. UPRAVLJAČKI SAŽETAK

Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine akt je strateškog planiranja koji služi za oblikovanje i provedbu razvojnih turističkih politika te je uskladena s nacionalnim i europskim politikama vezanim za turizam i opći gospodarski i društveni razvoj. U procesu kreiranja dokumenta sudjelovali su predstavnici javnog sektora, gospodarstva, civilnog društva i akademiske zajednice. U okviru provedenih primarnih istraživanja prikupljeni su stavovi lokalnog stanovništva i turista s glavnih emitivnih tržišta. Navedenim procesom ukupno je obuhvaćeno više od 2850 osoba. U procesu izrade dokumenta aktivno je sudjelovao Upravljački odbor i Radna skupina koja je obuhvatila predstavnike ključnih dionika hrvatskog turizma, ministarstava i drugih relevantnih institucija. Strategija razvoja održivog turizma do 2030. godine izradena je poštujući načela participativnosti, partnerstva, sveobuhvatnosti i transparentnosti.

Temeljem detaljne analize stanja turizma u Republici Hrvatskoj identificirano je deset ključnih izazova hrvatskog turizma danas: vremenska i prostorna neujednačenost, utjecaj turizma na okoliš i prirodu, međuodnos turizma i klimatskih promjena, prilagodba ubrzanim tehnološkim promjenama u turizmu, kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva, nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti, neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta, nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje, nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir, utjecaj kriza na turizam te promjene ponašanja i potreba turista.

Uvažavajući analizu stanja hrvatskog turizma s posebnim glaskom na ključne izazove te stremeći ostvarenju kvalitativnog pomaka iz neodrživog koncepta turističkog razvoja k održivom turizmu visoke dodane vrijednosti, identificirane su razvojne potrebe i razvojni potencijali.

U kontekstu razvojnih potreba i potencijala utvrđeni su strateški ciljevi koji doprinose održivom turizmu i ukupnom gospodar-

skom i društvenom razvoju Hrvatske te unaprjeđenju uvjeta života i rada njenih stanovnika i razrađena intervencijska logička matrica.

Intervencijska logika

Ključni izazovi	Razvojna potreba	Strateški cilj	Prioritetno područje
Vremenska i prostorna neujednačenost Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva	Ublažiti sezonalnost turističkih aktivnosti	Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam	Razvoj uravnoteženijeg i uključivog turizma
	Kreirati ponudu visoke dodane vrijednosti i ojačati lanac vrijednosti u turizmu i povezanim djelatnostima		Prostorno ravnomjernije raspoređen turistički promet
	Osigurati ravnomjerniji regionalni turistički razvoj		Razvoj posebnih oblika turizma i strukturirani razvoj proizvoda
	Unaprijediti domaću i međunarodnu prometnu povezanost		Unaprjeđenje domaće i međunarodne prometne povezanosti
	Unaprijediti kvalitetu života lokalnog stanovništva u turističkim destinacijama		Repozicioniranje Hrvatske kao cjelogodišnje autentične destinacije održivog turizma
Nepovoljan utjecaj turizma na prostor, okoliš i prirodu Nepopoljan međudobnos turizma i klimatskih promjena	Osigurati kvalitetna i održiva radna mjesta lokalnom stanovništvu u cjelokupnom lancu vrijednosti turizma	Turizam uz očuvan okoliš, prostor i klimu	Stvaranje boljih uvjeta života i rada
	Smanjiti opterećenja iz turizma na sastavnice prostora, okoliša i prirode uz poticanje kružnog gospodarstva		Smanjenje opterećenja iz turizma na sastavnice okoliša i prirodu
	Smanjiti medusobni negativan utjecaj turizma i klimatskih promjena		Smanjenje negativnog utjecaja turizma na prostor
	Osigurati kvalitetne ljudske potencijale u turizmu		Smanjenje utjecaja turizma na klimu
	Unaprijediti strukturu i kvalitetu smještajnih kapaciteta		
Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta Nepopoljno poslovno i investicijsko okruženje Prilagodba ubrzanim tehnološkim promjenama u turizmu	Osigurati poticajno poslovno i investicijsko okruženje	Konkurentan i inovativan turizam	Jačanje ljudskih potencijala u turizmu
	Osigurati inovativnu i digitalnu transformaciju turizma		Unaprjeđenje strukture i kvalitete smještajnih kapaciteta
			Osiguranje poticajnog poslovnog okruženja
			Poticanje inovacija i digitalne transformacije turizma

Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir Utjecaj kriza na turizam te promjene ponašanja i potreba turista	Unaprijediti model upravljanja razvoja održivog turizma <i>Uključivati lokalne zajednice u procese donošenja odluka o razvoju održivog turizma</i>	Otporan turizam	Unaprjeđenje zakonodavnog okvira Unaprjeđenje sustava turističkih zajednica Unaprjeđenje sustava praćenja podataka Odgovor na promjene trendova i potreba Jačanje mehanizama za osiguravanje sigurnosti
--	---	-----------------	---

Postavljeni strateški ciljevi i prioritetsna područja usklađena su s temeljnim razvojnim dokumentom Republike Hrvatske – Nacionalna razvojna strategija do 2030. godine – te Nacionalnim planom oporavka i otpornosti. Isti doprinose i podržavaju ostvarenje ciljeva održivog razvoja UN Agende 2030.

Strategijom razvoja održivog turizma Republike Hrvatske do 2030. godine definira se vizija:

Poštujući prirodno i kulturno nasljeđe i jedinstveni identitet svih regija, stvoriti ćemo održiv cjelogodišnji turizam poželjan za investicije, rad i život, koji doprinosi skladnom gospodarskom razvoju Hrvatske.

Razvoj održivog turizma u Republici Hrvatskoj ima cilj podići kvalitetu života i rada lokalnog stanovništva i gospodarski i društveni napredak hrvatskog društva u cjelini.

Ključno obilježje Hrvatske kao turističke destinacije njezina je autentičnost koju odražavaju gostoljubivi, otvoreni i srdačni ljudi, raznolikost njenih regija te bogata prirodna i kulturna baština.

Turizam u Hrvatskoj je više od poduzetništva. To je način života.

S ciljem zaštite i još bolje prezentacije resursa, kao i očuvanja duha dobrodošlice po kojem je prepoznatljiv hrvatski turizam, nužno je zaustaviti negativne trendove poput prekomjernog opterećenja prostora i sezonalnosti te pokrenuti održivu razvojnu paradigmu u skladu s najboljim praksama na globalnoj razini.

I zato, kako bismo ostvarili viziju, želimo, poštujući nasljeđe, valorizirati kulturnu baštinu, ali i način života, autohtonu hranu i ostale brojne prednosti temeljene na identitetu svih regija.

Želimo razviti održiv, cjelogodišnji turizam. Prema UNWTO-u, održivi razvoj turizma je »razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnje generacije pri tome ne umanjujući mogućnost budućim generacijama da zadovolje svoje potrebe«. Želimo turizam koji će biti održiv: društveno, okolišno i gospodarski.

U fokus želimo staviti kvalitetu i inovativnost jer ćemo tako našim gostima pružiti nezaboravan doživljaj. Želimo razviti autentičnu ponudu visoke dodane vrijednosti, ojačati lanac vrijednosti u turizmu i povezanim djelatnostima. Želimo investicije koje će potaknuti skladan gospodarski razvoj koji će omogućiti ravnomjeran napredak i boljšak svih regija, ali i osigurati kvalitetan život i rad uz uključivost i društvenu odgovornost.

Želimo stvaranjem kvalitetnih radnih mesta stvoriti bolje uvjete za rad i život u turizmu, aktivnosti koja se uistinu temelje na ljudima, a razvojem turističkih proizvoda u svim hrvatskim regijama obogatiti i unaprijediti život svih građana Hrvatske.

3. ODRŽIVI TURIZAM U OKVIRU NACIONALNE RAZVOJNE STRATEGIJE REPUBLIKE HRVATSKE DO 2030. GODINE

U okviru Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine kao akta strateškog planiranja Republike Hrvatske za ovo desetljeće, definirana je sljedeća vizija Republike Hrvatske:

Hrvatska je u 2030. godini konkurentna, inovativna i sigurna zemlja prepoznatljivog identiteta i kulture, zemlja očuvanih resursa, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih prilika za sve.

Gospodarski i društveni razvoj u ravnoteži s prirodom, predviđen unutar definirana četiri razvojna smjera, stvorit će prilike za sadašnje i buduće generacije, pri čemu će ljudi biti u središtu svih ulaganja:

- održivo gospodarstvo i društvo,
- jačanje otpornosti na krize,
- zelena i digitalna tranzicija,
- ravnomjeran regionalni razvoj.

Razvojnom smjeru »Održivo gospodarstvo i društvo« pridonosit će politike usmjerene prema ostvarivanju četiriju strateških ciljeva te se u okviru utvrđenog strateškog cilja 1. »Konkurentno i inovativno gospodarstvo« kao prioritetno područje 4. navodi »Razvoj održivog, inovativnog i otpornog turizma«.

Istaknuti su prioriteti javne politike, koja će pridonijeti razvoju održivog, inovativnog i otpornog turizma, sljedeći:

- poticanje ulaganja u održiv, niskougljični razvoj turizma;
- povećanje multiplikacijskih učinaka turizma na područja poljoprivrede, digitalizacije, prometa, energije i okoliša te sporta i kreativnih industrija;
- razvoj funkcionalnih i održivih turističkih regija radi cjelovitog turističkog doživljaja i produljenja sezone kroz ulaganja u javnu turističku infrastrukturu i promociju;
- integralno upravljanje destinacijama radi pronalaženja odgovarajućih specijalizacija, ponude dodatnih sadržaja i produljenja sezone;
- turistička valorizacija i prezentacija kulturne i prirodne baštine, gastronomске i enološke ponude;
- prijelaz prema nišama više dodane vrijednosti, uz naglasak na rast kvalitete ponude, digitalizaciju, inovacije i povećanje ponude smještajnih kapaciteta visoke kvalitete;
- oticanje administrativnih prepreka i poboljšanje dostupnosti javne infrastrukture za realizaciju investicija u turizmu;
- pozicioniranje prema novim i velikim, brzorastućim globalnim emitivnim tržištima;
- promoviranje Hrvatske kao sigurne i zdrave destinacije koja nudi visokokvalitetnu i raznovrsnu turističku uslugu.

4. TURIZAM U SVIJETU

Turizam je globalni fenomen te je razvoj održivog turizma Hrvatske potrebno sagledavati i u kontekstu trendova na turističkom tržištu sa svrhom rasta konkurentnosti i kreiranjem poticajne turističke politike, uzimajući u obzir iškustva drugih usporedivih zemalja i prilagođavajući ih specifičnostima Hrvatske.

4.1. Trendovi u turizmu

Budući pravci razvoja turizma Hrvatske determinirani su i trendovima na globalnom turističkom tržištu. Među mnogim kratkoročnim i dugoročnim trendovima ističu se oni koji su vezani za održiv i pristupač turizam, digitalizaciju poslovanja kao i demografske promjene.

Suvremeni potrošači žele u kratkom roku doći do informacija, traže informacije iz pouzdanih izvora, uključujući zajednice na internetu, žele personalizirano iskustvo, ali imaju strah od gubitka privatnosti. Na cijeni je sigurnost kao i mentalna i fizička dobrobit i proizvodi za ublažavanje stresa i anksioznosti. Potrošači žele veću fleksibilnost, a pristup brzom internetu i tehnološki napredak omogućuju im da rade izvan ureda. Žele fleksibilne, ekonomične i alternativne načine prijevoza. Raste zabrinutost za okoliš, a ekološka anksioznost preusmjerava ih prema održivim izborima proizvoda za iskustvo kupovine bez krivnje.

Također, raste svijest stanovništva o potrebi održivog razvoja turizma. Prema istraživanju Europske komisije provedenom na reprezentativnom uzorku građana 27 zemalja¹ Europske unije koje se odnose na njihove stavove o putovanjima, 82 % građana EU-a smatra da je spremno promijeniti neke od navika putovanja kao bi putovali održivo. Na primjer, skloni su konzumirati domaće proizvode na odmoru (55 %), smanjiti otpad tijekom odmora (48 %), putovati izvan turističke sezone (42 %) i putovati u manje posjećena odredišta (41 %). Trećina ispitanika spremna je platiti više za zaštitu prirodnog okoliša (35 %) ili za dobrobit lokalne zajednice (33 %). Također, ispitanici su spremni odabrati prijevoz uvažavajući ekološki utjecaj (36 %), smanjiti potrošnju vode na odmoru (35 %) ili doprinijeti aktivnostima nadoknade ugljika poput sadnje drveća (34 %). Pri tome su žene nešto više sklone mijenjanju svojih navika od muškaraca. Također, mlađi ispitanici spremniji su mijenjati svoje navike putovanja u smjeru održivosti u odnosu na starije ispitanike.

Zaključak UNWTO/PATA foruma o turističkim trendovima održanog 2018. godine je da je održivost srž razvoja turizma do 2030. godine.²

Načela održivog razvoja turizma odnose se na ekološke, gospodarske i društveno-kultурne aspekte razvoja turizma te je važno uspostaviti odgovarajuću ravnotežu između tih triju dimenzija kako bi se zajamčila njegova dugoročna održivost.

Paradigma održivog razvoja turizma pojavljuje se stoga i kao odgovor na izazove koji proizlaze iz djelovanja čovjeka na okoliš. Globalne klimatske promjene izazivaju veliku zabrinutost znanstvenika, stručnjaka i opće populacije. Istraživanje provedeno 2020. godine pokazalo je da 37 % od više od 20 tisuća ispitanika vjeruje da su klimatske promjene najviše zabrinjavajuće pitanje okoliša s kojim se svijet suočava.³

Na UN-ovojo COP 26. konferenciji o klimatskim promjenama 2021. godine donesena je *Glasgowska deklaracija: obvezivanje na desetljeće klimatskih akcija u turizmu*.⁴ Deklaracija pruža smjernice za 50 % smanjenje emisija CO₂ do 2030. godine i dostizanje neto nulte emisije što je prije moguće do 2050. godine. *Preporuke za prelazak na zelena putovanja i gospodarenje turizmom*⁵ usvojene su na G20 sastanku ministara turizma 2021. godine u Italiji.

Interakcija između turizma i klimatskih promjena vrlo je izražena. S jedne strane, klima je važan čimbenik razvoja turizma i

¹ European Commission, Flash Eurobarometer 499: *Attitudes of Europeans towards tourism*, October 2021, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2283> (18. 5. 2022.)

² World Tourism Organization (UNWTO), 12th UNWTO/PATA Forum on Tourism Trends and Outlook, The Future of Tourism: Road to 2030, 25 – 27 October 2018, Gulin, China, Executive Summary, Madrid, 2019., <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284420728>, (20. 8. 2021).

³ Statista, Environmental pollution worldwide, <https://www-statista.com.ezproxy.nsk.hr/study/56496/environmental-pollution/>, (17. 12. 2021.)

⁴ The Glasgow Declaration: a Commitment to a decade of Tourism climate action https://www.oneplanetnetwork.org/sites/default/files/2022-02/GlasgowDeclaration_EN_0.pdf

⁵ World Tourism Organization (2021). *Recommendations for the Transition to a Green Travel and Tourism Economy* <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2021-05/210504-Recommendations-for-the-Transition-to-a-Green-Travel-and-Tourism-Economy.pdf>

atraktivnosti turističke destinacije. Stoga su dionici u turizmu svjesni važnosti očuvanog okoliša i klime za dugoročan razvoj turizma. S druge strane, turizam koji ne počiva na postulatima održivosti ima značajan negativan učinak na klimu i okoliš, budući da pridonosi emisiji stakleničkih plinova koji izazivaju globalno zatopljenje. Turizam je odgovoran za oko 8 % ukupnih emisija CO₂. Najveći generator emisije ugljika je promet. Utvrđeno je da je 2016. godine promet povezan s turizmom prouzročio 5 % globalnih emisija ugljika, a predviđa se da će emisije CO₂ iz prometa povezanog s turizmom porasti i predstavljati 5,3 % svih emisija koje će prouzrokovati ljudi u svijetu u 2030. godini.⁷

Polazeći od činjenice da turizam predstavlja značajnu polugu ekonomskog razvoja u Republici Hrvatskoj, potrebno je ulagati napore kako bi se minimizirali negativni učinci turizma na okoliš, očuvali resursi za razvoj turizma, ali i kvalitetan život budućih generacija.

Na stanju u okolišu negativno utječe i prekomjerni turizam (engl. *overtourism*), koji UNWTO definira kao turizam koji negativno utječe na percipiranu kvalitetu života lokalnog stanovništva i/ili kvalitetu doživljaja posjetitelja u određenoj destinaciji ili nekim njenim dijelovima.⁸ Prekomjerni turizam predstavlja izazov upravljanju turističkim destinacijama. Posljedica je urbanizacije, gospodarskog razvoja, nižih troškova prijevoza, olakšanih putovanja i rastuće srednje klase u naprednim gospodarstvima i gospodarstvima u razvoju, što je pretvorilo gradove u sve popularnija odredišta za putovanja.⁹

Vrijeme koje dolazi bit će obilježeno rastom svjetske populacije, starenjem stanovništva, migracijama i izraženom urbanizacijom. Na globalnoj razini uočljiv je trend rasta broja stanovnika. Prema podacima Ujedinjenih naroda u svijetu je 2019. godine bilo 7,7 milijardi stanovnika.¹⁰ Očekuje se da će do 2030. godine broj stanovnika rasti za 10 %, a do 2050. godine za 26 %, kad će biti 9,7 milijardi stanovnika. Uz porast broja stanovnika primjetni su trendovi migracija i urbanizacije. Promjene u broju stanovnika reflektirat će se na gospodarski rast i razvoj, te će, osim na turističku potražnju, značajno utjecati i na tržište rada. To može biti značajan ograničavajući čimbenik razvoja turizma u zemljama koje se suočavaju s padom broja stanovnika i iseljavanjem.

Za turizam Republike Hrvatske posebno su značajne promjene u dobroj strukturi stanovništva s naglašenim trendom starenja stanovništva. Prema podacima Ujedinjenih naroda u 2020. godini u svijetu je živjelo oko 727 milijuna osoba u dobi od 65 godina ili više.¹¹ Očekuje se da će se taj broj više nego udvostručiti do 2050. i doseći preko 1,5 milijardu ljudi, odnosno da će udio starijih osoba

u globalnoj populaciji porasti s 9,3 % u 2020. na 16 % u 2050., te da će do sredine stoljeća svaka šesta osoba u svijetu imati 65 godina ili više.¹² Demografske promjene reflektiraju se na broj i strukturu generacijskih skupina. Kako na tržište rada ulaze mlađe generacije, dugoročno će doći do promjena u stilu života i putovanja. Zbog promjena u strukturi kućanstva, odnosno sve većeg broja samačkih kućanstava, na globalnoj razini uočen je porast broja samostalnih (solo) i višegeneracijskih putovanja.¹³ Samostalna putovanja su u 2019. godini činila 11% turističkog tržišta, pri čemu su žene zastupljene s 84 %¹⁴, dok su se do 2016. godine smatrale tržišnom nišom. Uvažavajući trendove uzrokovane demografskim promjenama, a naročito trend starenja stanovništva, nužno je razvijati posebne oblike turizma prilagođene potrebama različitih demografskih segmenata, s posebnim naglaskom na zdravstveni turizam za koji Hrvatska ima raspoložive resurse.

Globalni etički kodeks za turizam promiče odgovoran, održiv i svima pristupačan turizam¹⁵, stoga je UNWTO ponudio i referentni okvir za intervencije, alate i resurse koji su potrebni za pružanje usluga i upravljanje pristupačnim turizmom. Turizam dostupan svima odnosi se na sve ljudе koji, bez obzira na svoje životne okolnosti (na primjer, obitelji s malom djecom, mladi studenti, stariji ljudi), imaju pravo na pristup turističkim doživljajima. Cilj je potaknuti ključne dionike u turizmu na implementaciju mjera koje će rezultirati većim sudjelovanjem različitih skupina ljudi u turizmu, uključujući one s invaliditetom.¹⁶ Turističke destinacije koje budu implementirale te mjere i razvile turističku ponudu koja će poboljšati turističko iskušto svih skupina turista, ujedno će unaprijediti i kvalitetu života svojih stanovnika. Trend održivog, uključivog i svima pristupačnog turizma, poznat pod nazivom turizam za sve (engl. *Tourism for all*)¹⁷, bit će okosnica razvoja turizma u nadolazećem razdoblju.

Pristupačni turizam (engl. *Accessible tourism*) omogućuje ljudima sa specifičnim zahtjevima za pristup (uvažavajući mobilnost, vid, sluh i kognitivne dimenzije pristupa) da funkcionišu neovisno, pravedno i dostojanstveno kroz isporuku univerzalno dizajniranih turističkih proizvoda i usluga. To se odnosi na sve ljudе, uključujući one koji putuju s djecom u kolicima, osobe s invaliditetom i starije osobe.¹⁸ O veličini tržišta osoba s invaliditetom svjedoče sljedeći podaci:¹⁹ 15 % svjetske populacije živi s nekim oblikom invaliditeta,

¹² *ibid.*

¹³ World Tourism Organisation (UNWTO), *International Tourism Highlights*, 2019 Edition,, <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>, (24. 8. 2021).

¹⁴ Solo Travel Statistics, 2020 – 2021, <https://www.condorferries.co.uk/solo-travel-statistics>, (24. 8. 2021.)

¹⁵ World Tourism Organization (UNWTO) (2001). *Global Code of Ethics for Tourism*, Madrid, <https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism>, (23. 8. 2021)

¹⁶ World Tourism Organization (2016). *Manual on Accessible Tourism for All: Principles, Tools and Best Practices – Module I: Accessible Tourism – Definition and Context*, UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284418077>, (17. 12. 2021.)

¹⁷ UNWTO (2016). *Manual on Accessible Tourism for All: Principles, Tools and Best Practices – Module I: Accessible Tourism – Definition and Context*, Madrid, <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-04/moduleieng13022017.pdf>, (17. 12. 2021.)

¹⁸ Darcy, S., & Dickson, T. J. (2009). A whole-of-life approach to tourism: The case for accessible tourism experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 16(1), 32-44.

¹⁹ World Tourism Organization (UNWTO) (2020). *Inclusive Recovery Guide – Sociocultural Impacts of Covid-19, Issue I: Persons with Disabilities*, UNWTO, Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284422296>, (17. 12. 2021.)

⁶ Lenzen, M., Sun, Y., Faturay, F., Ting, Y., Geschke, A., Malik, A. (2018). The carbon footprint of global tourism. *Nature Climate Change*, 8(6), 522–528, doi: 10.1038/s41558-018-0141-x

⁷ Statista, *Share of carbon dioxide emissions coming from tourism-related transport worldwide in 2016, with a forecast for 2030*, <https://www.statista.com/eaproxy.nsk.hr/statistics/1222827/global-carbon-emission-share-of-tourism-related-transport/#statisticContainer>. (17. 12. 2021.)

⁸ World Tourism Organization (UNWTO); Centre of Expertise Leisure, Tourism & Hospitality; NHTV Breda University of Applied Sciences; and NHL Stenden University of Applied Sciences (2018). ‘Overtourism?’ – *Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions, Executive Summary*, UNWTO, Madrid, <https://doi.org/10.18111/9789284420070>

⁹ *ibid.*

¹⁰ United Nations, *World Population Prospects 2019: Highlights*, June 2019. <https://population.un.org/wpp>, (21. 8. 2021.)

¹¹ United Nations, *World Population Ageing 2020 Highlights*, October 2020. <https://www.un.org/development/desa/pd/>, (21. 8. 2021.).

do 2050. godine 1 od 4 osobe koje žive u Europi mogle bi imati 65 godina ili više, a više od 46 % starijih osoba (preko 60) već imaju invaliditet, putnici s invaliditetom obično putuju u pratinji 2 do 3 osobe, 70 % osoba s invaliditetom u Europskoj uniji ima finansijske i fizičke mogućnosti za putovanje, što rezultira tržišnim potencijalom osoba s invaliditetom u Europskoj uniji od više od 80 milijuna ljudi (130 milijuna ako se dodaju starije i prateće osobe).

Turizam je danas pod snažnim utjecajem trenda digitalizacije poslovanja. Tehnološka i telekomunikacijska industrija napreduje velikom brzinom, što se odražava i na turizam. Uređaji postaju sve više povezani i podržani suvremenim tehnološkim rješenjima kao što su umjetna inteligencija (AI), Internet stvari (IoT) i 5G mreža. Informacijska tehnologija (IT) postala je dio svakodnevnog života, promjenila je način života, rada i provođenja slobodnog vremena.

Brisanje granica između vremena posvećenog radu i odmoru, kao i primjena suvremenih komunikacijskih tehnologija, omogućuju zaposlenim putnicima obavljanje posla na mjestima udaljenim od mesta boravka i rada.

Turisti će u budućnosti imati različite potrebe i želje koje će zadovoljavati na specifične načine i oblikovati različite trendove. Na cijeni će biti personalizirana iskustva, unaprjeđenje fizičkog i mentalnog zdravlja, autentični proizvodi i kulture. Mijenjaju se životne okolnosti, brišu se granice između vremena potrebnog za učenje, rad i odmor. Očekuje se porast trenda ekonomije dijeljenja i života u zajednici. Dijelit će se prostor za život, učenje i rad. Tehnologija će omogućiti rad na daljinu i suradnju te fleksibilno radno vrijeme. U turizmu i industriji zabave primjenjivat će se virtualna i proširena stvarnost, autonomni prijevoz, umjetna inteligencija i biometrijska tehnologija. Društveni mediji će još uvek biti izvor inspiracije za putovanja. Zahtijevat će se individualizirani pristup proizvodima i uslugama. Segmentacija tržišta vršit će se prema životnim stilovima, a ne prema demografskim varijablama, budući da će se izgubiti stroge granice između spola, dobi ili etničke pripadnosti.

Suvremena tehnološka rješenja i digitalna transformacija mijenjaju način upravljanja turističkim destinacijama i poslovnim subjektima u turizmu te postaju sredstvo pomoću kojih će se destinacije pozicionirati kao pametne destinacije.

Sudionici na strani ponude u budućnosti trebaju u svoje poslovanje inkorporirati nova tehnološka rješenja i digitalizirati svoje poslovanje kako bi osigurali konkurentnost i održivi razvoj. Potrebno je razvijati nove turističke proizvode, odnosno pružati nove doživljaje koji će uključivati i primjenu digitalnih tehnologija, na primjer proširene i virtualne stvarnosti. Destinacije trebaju postati pametne i održive, pristupačne svima, a turistički proizvodi trebaju turistima pružiti nezaboravno personalizirano i autentično turističko iskustvo.

Posebnu važnost ima korištenje digitalizacije u turizmu kao alata koji pomaže u donošenju poslovnih odluka. Digitalizacijom se olakšava stvaranje velike količine javno dostupnih podataka o turističkim kretanjima, navikama i aktivnostima turista, koja stvara preduvjete za korištenje sustava poslovne inteligencije u predviđanju buduće potražnje za njihovim uslugama. Navedeno doprinosi optimalnom korištenju resursa, većoj produktivnosti i u končanici boljem iskustvu korisnika. Ovaj trend korištenja podataka potaknut je prikupljanjem podataka o indikatorima na nacionalnoj razini, ali i dostupnosti i razmjeni podataka na EU razini.

Na trendove u korištenju IT alata utječe i javna uprava razvojem e-usluga koje poduzetnicima omogućavaju jednostavniju i bržu komunikaciju s javnom upravom u poslovanju. Osim toga, razvojem e-alata u javnoj upravi pruža se uvid u jasne koristi koje poduzetnici imaju od digitalizacije te mogućnost poticanja istraživanja i razvoja i

izgradnja mreže dionika izvan turizma koji sudjeluju u lancima vrijednosti s ciljem njihove što uspješnije suradnje. Uporaba novih tehnologija pružit će hrvatskim poduzetnicima mogućnost da budu dio jedinstvenog *Digital single market* i Europe kao turističke destinacije. Uvažavajući navedene trendove, Hrvatska može razviti održiv turizam koji će doprinijeti ukupnom gospodarskom razvoju zemlje.

4.2. Turizam u EU politikama

U proteklom desetljeću turizam postupno dobiva istaknutije mjesto u globalnim politikama kao i EU politikama. Pandemija virusa Covid-19 otkrila je veliku ranjivost turizma na promjene i poremećaje, ali i njegovu važnost za gospodarstvo i društvo.

Za Republiku Hrvatsku ključna je krovna turistička politika koju je Evropska unija definirala za Europu kao vodeću svjetsku destinaciju s ciljem maksimalnog doprinosa rastu, razvoju i međusobnoj suradnji između zemalja članica. Uloga EU u turizmu je temeljnim ugovorima definirana kao podrška i koordinacija u implementaciji aktivnosti država članica.

Održivi turizam strateški je prioritet Evropske unije. Evropska komisija donijela je 2007. godine »Agendu održivog i konkurentnog europskog turizma«²⁰ čije su polazište izazovi održivog turizma koji uključuju: očuvanje prirodnih i kulturnih bogatstava; ograničavanje negativnih utjecaja na turističke destinacije, uključujući korištenje prirodnih resursa i proizvodnju otpada; promicanje dobrobiti lokalne zajednice; smanjenje sezonske potražnje; ograničavanje utjecaja turizma na okoliš; učiniti turizam dostupnim svima; poboljšanje kvalitete turističkih poslova. Evropska industrijska politika, koja razlikuje 14 industrijskih ekosustava, uključujući i turizam, donesena je u ožujku 2020. godine kao podrška procesu digitalne i zelene tranzicije, a ažurirana je u proljeće 2021. godine kako bi osigurala adekvatan odgovor na pandemiju. Na temelju industrijske politike EU razvija Tranzicijske puteve (engl. *Transition pathways*) za svaki industrijski sektor, a imajući u vidu izazove s kojima se mora suočiti, turizmu je dat prioritet.

Tranzicijski put za turizam (TPT)²¹ okosnica je budućeg Europskog plana turizma do 2030. godine (Agenda 2030), a strukturiran je u pet tematskih cjelina: zakonodavstvo i javna uprava; zelena i digitalna tranzicija; otpornost; investicije i financiranje; praćenje i zajednička provedba. TPT definira 27 tematskih područja s pripadajućim aktivnostima koje treba provesti (ukupno 70 aktivnosti). Neka tematska područja odnose se na aktivnosti tijela i institucija nadležnih za turizam, dok su druga horizontalna i/ili u nadležnosti drugih tijela (poput pitanja transporta, zaštite okoliša, obrazovanja i sl.).

Rezolucija Europskog parlamenta o uspostavi strategije Evropske unije za održivi turizam, predložena u ožujku 2021. godine, stavlja fokus na: (1) oživljavanje turizma zahvaljujući planovima za odgovor na pandemiju virusa COVID-19; (2) preusmjeravanje politika upravljanja unutar okvira Unije, (3) prijelaz na održiv, odgovoran i pametan turizam, (4) planiranje budućnosti turizma.²²

²⁰ European Commission, Communication from the Commission of 19 October 2007 – Agenda for a sustainable and competitive European tourism, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52007DC0621>, (28. 9. 2021.).

²¹ European Commission (2022). *Transition Pathway for Tourism*. Luxembourg: Publication Office of the European Union. https://ec.europa.eu/growth/news/transition-pathway-tourism-published-today-2022-02-04_hr

²² Europski parlament, Rezolucija Europskog parlamenta o uspostavi strategije EU-a za održivi turizam, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0109_HR.html, (28. 9. 2021.).

Na temelju Europskog stupa za socijalna prava²³ i u okviru Europske Agende za vještine (2020)²⁴ Europska komisija pokrenula je u studenome 2020. godine program Pakt za vještine.

Pakt za vještine u turističkom ekosustavu²⁵ pokrenut je u prosincu 2021. Pandemija virusa Covid-19 ugrozila je dvije trećine poslova u turizmu kada je turizam već bio suočen s izazovom zapošljavanja kvalificirane radne snage. Ambicije Pakta su iskoristiti priliku za resetiranje turizma pripremajući ga za budućnost u kojoj će novi okviri za stjecanje novih i poboljšanje postojećih vještina maksimalizirati njegov potencijal, graditi njegovu otpornost i omogućiti mu suočavanje s izazovima zelene i digitalne tranzicije.

Za Republiku Hrvatsku od iznimnog je značaja najavljenja zakonodavna inicijativa EK za reguliranje pitanja kratkoročnog najma koja ima za cilj razviti odgovoran, pošten i pouzdan sustav kratkoročnih najmova kao dio dobro uravnoteženog turističkog ekosustava. Inicijativom će se ujednačiti uvjeti za sve pružatelje usluga smještaja te postići uravnotežena rješenja za gradove, tradicionalne i profesionalne pružatelje usluga smještaja i platforme kratkoročnog najma.

Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske zajedno s Ministarstvom turizma i okoliša Republike Albanije koordinira četvrtim stupom »Održivi turizam« EU Strategije za jadransku i jonsku regiju (EUSAIR) te sudjeluje u radu Upravljačke skupine prioritetnog područja 3. »Promocija kulture, turizma i kontakata među ljudima« Strategije EU za dunavsku regiju (EUSDR).

5. TURIZAM U HRVATSKOJ DANAS

Turizam predstavlja dominantnu ekonomsku aktivnost Republike Hrvatske koja je u prethodnom razdoblju u značajnoj mjeri determinirala kako ekonomski tako i društvene procese. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine definirala je pet glavnih ciljeva: podizanje međunarodne konkurentnosti, poboljšanje strukture i kvalitete smještaja, novo zapošljavanje, realizaciju novog investicijskog ciklusa i povećanje turističke potrošnje. Iako je u prethodnom periodu vidljiv iskorak, ipak je realizacija ciljeva najvećim dijelom izostala. U kontekstu povećanja međunarodne konkurenčnosti hrvatskog turizma bio je planiran ulazak u 20 vodećih turističkih destinacija u svijetu, no Hrvatska je 2019. godinu završila na 27. mjestu. Također, strategija za prethodno razdoblje predviđela je smjer stvaranja dodane vrijednosti uz ambiciju poboljšanja strukture i kvalitete smještaja. Planiran rast udjela smještaja u hotelima s 13,1 % u 2011. godini na 18,1% u 2020. godini (broj ležajeva) nije realiziran, te je većim stopama rastao obiteljski smještaj, iako je napravljen svojevrsni iskorak u kvaliteti (primarno kroz *brownfield*). Planiranih 20.000 – 22.000 novih radnih mjesta u turizmu te oko 10.000 radnih mjesta u neturističkim djelatnostima induciranih turističkim aktivnostima nije postignuto, prvenstveno zbog snažnog utjecaja pandemije 2020. godine. Uspješno su realizirane nove investicije u iznosu preko 7 milijardi eura, čime je prvenstveno ostvaren iskorak u podizanju kvalitete. Cilj povećanja turističke potrošnje bio je doseći u 2020. godini 14,3 milijardi eura, od čega se 12,5 milijardi eura odnosilo na inozemnu potrošnju. Hrvatska se u 2019. godini

približila cilju, odnosno realizirala je 10,5 milijardi eura inozemne potrošnje, a u 2020. godini ista je smanjena zbog pandemijske godine koja je pogubno djelovala na kretanja u turizmu u cijelom svijetu, pa i u Hrvatskoj. Među ostalim, realizacija navedenog cilja izravno je povezana i s izostankom značajnije konverzije smještajne strukture prema višoj dodanoj vrijednosti, odnosno nemogućnosti značajnijeg povećanja ostvarenih prihoda po noćenju.

Analizom turizma Hrvatske uz ekonomski aspekti sagledani su i okolišni te društveni aspekti održivosti. Lokalno stanovništvo svjesno je potencijala koje Hrvatska ima i podržava daljnji razvoj turizma, no istovremeno naglašava nužnost odgovornog upravljanja i korištenja raspoloživih resursa. Stanovništvo u projektu drži kako su učinci koje turizam generira još uvijek u većini pozitivni, uz primjetnu razliku stavova po regijama, gdje je kod stanovnika Jadran-ske Hrvatske vidljiva snažnija percepcija negativnih utjecaja turizma. Pored navedenog, značajno je naglasiti kako stanovništvo svih regija Hrvatske snažno podupire daljnji razvoj turizma te iskazuje visok stupanj zainteresiranosti za uključivanje u turističke razvojne procese. Navedeni pozitivni stavovi vezani za turizam kao i visoka zainteresiranost lokalnog stanovništva ukazuju na njihovu spremnost za aktivan angažman i promjene te kao takvi predstavljaju čvrstu osnovicu održivog razvoja turizma Hrvatske. Ipak, turistički dionici još uvijek nedovoljno usvajaju načela ekološki prihvatljivog upravljanja, eko-certificiranja i uopće uvođenja ekološkog menadžmenta u svoje poslovanje.

Kvantitativni pokazatelji razvoja turizma

Zbog iznimnog značaja turizma za hrvatsko gospodarstvo s posebnom pažnjom trebaju se analizirati podaci o ostvarenim turističkim rezultatima. Analiza kvantitativnih turističkih pokazatelja u ovom poglavlju obuhvaća analizu finansijskih pokazatelja turističkog prometa, kretanja strukture smještajnih kapaciteta, analizu kretanja ostvarenih broja noćenja i broja dolazaka (turističkog prometa) te strukture turističke potražnje.

Učinci turizma na gospodarstvo zemlje ovise, s jedne strane, o sadržaju i kvaliteti neposrednih turističkih usluga kao i o tome koliko je ostatak gospodarstva zemlje sposoban osigurati proizvode i usluge koji su izravno ili neizravno dio sfere turističke potrošnje i investicija. S druge strane, udio turizma u BDP-u određene zemlje ovise i o stupnju razvijenosti ostalih gospodarskih aktivnosti u državi. Interes je nacionalne ekonomije jačati turizam i njegove učinke uz istodobni razvoj i drugih djelatnosti. U tom kontekstu izrazito visok udio turizma u bruto domaćem proizvodu kazuje i o slabosti ukupnog gospodarskog sustava. Analize pokazuju pozitivan utjecaj turizma na sprječavanje iseljavanja i dugoročni gospodarski rast te privlačnost lokacija na kojima se odvija turistička aktivnost kao mjesa za dobar život. Turizam može biti generator razvoja gospodarstva i stvaranja kvalitetnih radnih mesta, socijalnog razvoja, pridonosi prepoznatljivosti i očuvanju prirodne i kulturne baštine, pruža brojne socioekonomske koristi za lokalno stanovništvo te promiče multikulturalnost, socijalnu inkluziju i teritorijalnu koheziju.

Turizam unutar Nacionalne klasifikacije djelatnosti nije klasificiran kao zasebna kategorija već se radi o skupu različitih djelatnosti, što značajno otežava procjenu značaja turizma za cijelokupno gospodarstvo. Udio turizma u bruto domaćem proizvodu Hrvatske iz godine u godinu raste, što dokazuje izuzetno veliku ovisnost hrvatskog gospodarstva o turističkim kretanjima u zemlji, no paralelno kazuje i o slabostima ukupnog gospodarskog sustava. Prema Državnom zavodu za statistiku Republike Hrvatske u 2019. godini udio

²³ European Skills Agenda (2020) <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1223&langId=en>

²⁴ European Pillar of Social Rights: building a fairer and more inclusive European Union https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_en

²⁵ The EU Pact for Skills – Skills Partnership for the Tourism Ecosystem <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1517&langId=en> (10. 11. 2020.)

izravnog bruto domaćeg proizvoda turizma u ukupnom bruto domaćem proizvodu iznosi 11,8%.²⁶ Uspoređujući se s konkurenčkim zemljama, konzultirani su podaci *World Travel & Tourism Council* (WTTC) koji su primjenjujući jedinstvenu metodologiju objavili podatke za 2019. godinu za 28 europskih zemalja od kojih upravo za Hrvatsku iznose najviši udio turizma u BDP-u (izravni i neizravni) od 25 %. Slijede Grčka s 20,3 %, Portugal s 17,1 %, Malta s 15,8 %, Španjolska s 14,1 %, Cipar s 13,8 %, Italija s 13,1 %, Austrija s 11,8 % te ostale zemlje s nižim procijenjenim udjelima turizma u BDP-u.

Prema podacima Hrvatske narodne banke ukupni prihodi od turizma u Hrvatskoj u 2009. godini iznosili su 7.115 mil. EUR-a te su narasli na 10.539 mil. EUR-a u 2019. godini, izraženo u nominalnim cijenama.

Grafikon 1: Prihodi ostvareni od turizma u razdoblju 2009. – 2019. godine

Ivor: Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2010. – 2020.), *Turizam u brojkama 2009.; – Turizam u brojkama 2019., prema podacima Hrvatske narodne banke*

Grafikon 1 prikazuje prihode ostvarene od turizma u razdoblju 2009. – 2019. godine izražene u realnim (stalnim) i nominalnim cijenama. Realne cijene su one iz kojih je isključen utjecaj inflacije i pogodnije su za kvalitetnu analizu. Ako se računa prosječna godišnja stopa, rasta može se vidjeti da prihodi izraženi u realnim cijenama rastu s 4 %, a u nominalnim iznosima rastu s 5,2 %.

Važno je staviti u odnos ostvarene prihode s ostvarenim brojem noćenja u promatranom razdoblju kako bi se uvidjelo generira li veći broj noćenja i veće ostvarene prihode. Ako se promatraju prihodi po noćenju izraženi u realnim cijenama, može se vidjeti da se u promatranom razdoblju (2009. – 2019.) ostvaruje prosječna godišnja stopa pada od -0,82 %. Ako se uspoređuju ostvareni prihodi po noćenju izraženi u nominalnim cijenama, onda se evidentira lagani prosječni rast od 0,2 % godišnje.

Iako je cilj nacionalnog gospodarstva razvijati i ostale gospodarske grane uz turizam, potrebno je istaknuti da se u sadašnjoj situaciji očekuje da turizam dodatno potakne gospodarski razvoj novim investicijskim ulaganjima, poticanjem razvoja malog i srednjeg poduzetništva i obrta, s posebnim naglaskom na očekivani doprinos turizma održivom i ravnomjernijem regionalnom razvoju. To podupire činjenica da je turizam u 2019. godini imao čak 11,8 % izravnog udjela u bruto domaćem proizvodu te čak 19,5% izravnog i neizravnog doprinsosa, s bitnim odstupanjima u razvoju regija. Tako je u istoj godini projek ostvarenog BDP-a po stanovniku u Jadranskoj Hrvatskoj iznosio 12.955 eura, dok je u Sjevernoj Hrvatskoj iznosio 10.774 eura, a u Panonskoj Hrvatskoj 9.195 eura. Nadalje, veći broj stanovnika u riziku od siromaštva i isključenosti živi u krajevima s

manjim turističkim prometom i nižim gospodarskim intenzitetom. Navedeno utječe na neravnomjerni pristup raznim sadržajima koji su namijenjeni turistima, budući da njihova dostupnost ujedno unapređuje kvalitetu i uvjete života lokalnom stanovništvu.

Hrvatski turizam dominantno se odvija u Jadranskoj Hrvatskoj i u tom kontekstu nije bilo značajnijih pomaka u posljednjih desetak godina te se 2009. godine 96 % noćenja ostvarilo u Jadranskoj Hrvatskoj, da bi 2019. to iznosilo 94,5 %. Uzimajući u obzir resursnu osnovu jasno je da je turistički promet koji se ostvaruje na kontinentalnom dijelu Hrvatske izuzetno mali, neproporcionalan realnim mogućnostima. U 2019. godini, zadnjoj pretpandemijskoj godini, Hrvatska bilježi 19,5 mil. dolazaka kojim se ostvarilo 91,2 mil. noćenja.

U strukturi turista tradicionalno dominiraju strani turisti i u tom pogledu u promatranom razdoblju 2009. – 2019. godina nije bilo značajnijih pomaka. Tako u dolascima u 2019. godini strani turisti imaju udio od 88,7 %, dok je u noćenjima udio od 92,2 %. U promatranom razdoblju ukupni dolasci turista rasli su s prosječnom godišnjom stopom od 5,9 % (domaći rastu s 3,3 %, a strani sa 6,4 %), dok su ukupna noćenja rasla s prosječnom godišnjom stopom od 4,9 % (domaći 2 %, strani 5,2 %).

Iako je udio domaćih turista u ukupnim dolascima i noćenjima puno manji u odnosu na strane turiste, domaći turisti također predstavljaju važan dio turističkog tržišta. Naime, u 2019. godini je oko 1,8 mil. građana Republike Hrvatske odlazilo na putovanja što u inozemstvo što u Republiku Hrvatsku, što nije zanemariv broj.

Analizira li se struktura stranih turista, evidentno su Njemačka, Slovenija, Austrija, Italija i Poljska u 2019. godini bila najznačajnija hrvatska emitivna tržišta. Važno je naglasiti kako lokalno stanovništvo (92,7 %) drži da je susret s turistima iz različitih zemalja vrijedno iskustvo, a koje imaju prilike ostvariti upravo zbog turizma, implicirajući na toleranciju, otvorenost i gostoljubivost. Navedeno prepoznaju i cijene naši gosti s emitivnih tržišta, koji pri izboru inozemne destinacije za odmor na ljestvici važnosti vrlo visoko pozicioniraju upravo gostoljubivost lokalnog stanovništva.

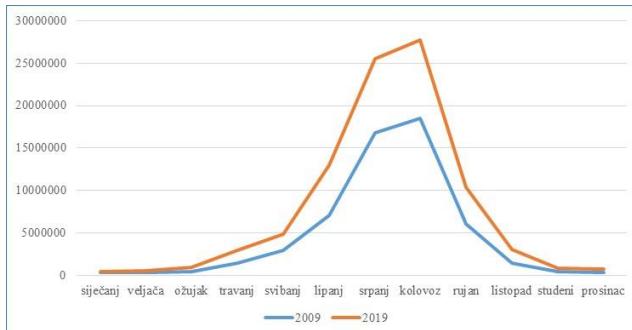
Dugogodišnje ključno obilježje hrvatskog turizma je izrazita sezonalnost, najveća u usporedbi s europskim mediteranskim zemljama, koja je u direktnoj korelaciji s glavnim proizvodom sunca i mora, kao i strukturom smještajnih kapaciteta.

U glavnoj sezoni (lipanj – rujan) u 2009. ostvareno je 80 % noćenja, dok je u 2019. u istom razdoblju ostvareno 84 % noćenja. Potrebno je učiniti značajne korake kako bi se ova krivulja ipak pomaknula u održivijem smjeru. Ona prikazuje da tijekom vrhunca sezone prevladava *leisure* koncept odmora prvenstveno vezan za duže stacionarne boravke u destinacijama uz more. U razdoblju izvan sezone znatno je zastupljeniji koncept tura i kraćih boravaka motiviranih specifičnim razlozima putovanja (engl. *city break*, poslovni razlozi) što uzrokuje nešto povoljniju sezonalnu distribuciju dolazaka, u odnosu na noćenja.²⁷ Promatramo li uže lokacije, nakon Zagreba značajno manje izražena sezonalnost ostvaruje se i u Dubrovniku, Splitu i Opatiji.

²⁶ Državni zavod za statistiku (2022). *Satelitski račun turizma za Republiku Hrvatsku u 2019. godini*, Priopćenje, broj 12.1.7.

²⁷ Hrvatska turistička zajednica (2020). *Analiza sezonalnosti turističkog prometa na području Republike Hrvatske – izdanje 2020.*

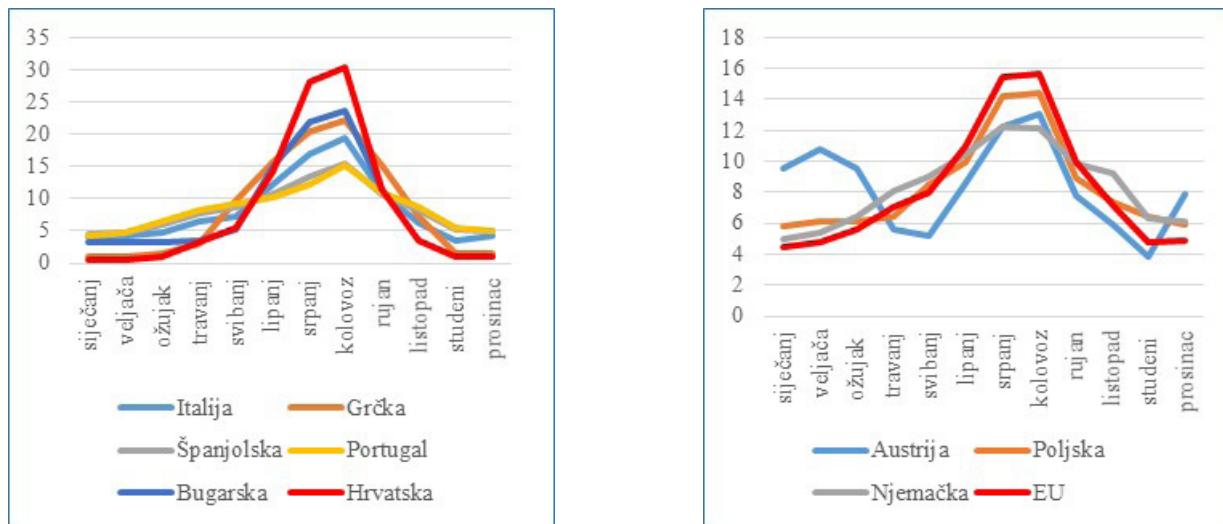
Grafikon 2: Noćenja turista po mjesecima u 2009. i 2019. godini u Hrvatskoj (sezonalnost)

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2010), *Turizam u 2009* i izračun autora.

Ako se sezonalnost hrvatskog turizma uspoređuje s drugim zemljama u Europskoj uniji, može se primijetiti da su krivulje različite ovisno o turističkim proizvodima koji se nude na tržištu. Kako bi se usporedila sezonalnost na razini odabralih zemalja Europske unije, napravljena su dva grafikona s dvjema skupinama zemalja. U prvu skupinu ulaze zemlje koje nude turističke proizvode sličnih obilježja kao i Hrvatska, poput Italije, Grčke, Španjolske, Portugala i Bugarske. Drugu skupinu čine zemlje koje se ne oslanjanju na turizam baziran na moru, i to: Austrija, Poljska i Njemačka. Grafikon 3 prikazuje sezonalnost u prvoj i u drugoj grupi zemalja.

Grafikon 3: Sezonalnost po grupama zemalja EU u 2019. godini (u %)

Izvor: Eurostat, Statistics Explained (n.d.), *Nights spent in tourist accommodation establishments, distribution per month*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Nights_spent_in_tourist_accommodation_establishments,_distribution_per_month,_2019.png (23. 6. 2021).

Ako se sezonalnost turizma Hrvatske usporedi sa zemljama poput Italije, Grčke, Španjolske, Portugala i Bugarske, evidentno je da je u Hrvatskoj krivulja sezonalnosti najizraženija.

Domaći i strani turisti ostvaruju različite pokazatelje u smislu realiziranih prosječnih noćenja po dolasku, ali s druge strane bilježe iste trendove u smislu smanjenja broja noćenja po dolasku. Takvi se trendovi bilježe i na međunarodnom tržištu gdje turisti češće putuju, a kraće ostaju u destinaciji. Tako su domaći turisti u 2009. godini ostvarili 3,6, a u 2019. godini 3,2 noćenja po dolasku. Strani turisti borave duže, naime, oni su u 2009. godini ostvarili 5,4, a u 2019. 4,8 noćenja po dolasku. Dakako da se taj broj razlikuje po mjesecima u godini i u promatranom razdoblju može se vidjeti da se najviše noćenja po dolasku ostvaruje u srpnju i kolovozu prvenstveno zbog korištenja proizvoda vezanih za sunce i more, ali i ukupno bogatiju turističku ponudu. Za usporedbu, prosječan broj dolazaka po noćenju koje ostvaruju strani turisti u Cipru je 6,2, na Malti 5,2, a u Irskoj

5 noćenja po dolasku stranih turista. U Grčkoj se ostvaruju identični rezultati kao i u Hrvatskoj, odnosno 4,8 noćenja po dolasku, slijede Španjolska s 4,4, Bugarska s 4,3, Danska s 4,2 i Italija s 3,4 noćenja po dolasku stranih turista.

Sukladno rezultatima istraživanja, koje je proveo Institut za turizam, TOMAS o stavovima i potrošnji turista u Hrvatskoj 2019., prosječna potrošnja turista po osobi i noćenju u Hrvatskoj 2019. godine bila je 98 eura te se bilježi njen rast, iako nedostatno. Oko pola izdatka, točnije 54 %, odnosi se na uslugu smještaja, 17 % na uslugu hrane i pića izvan smještajnog objekta, a 29 % na sve ostale usluge. Prosječni dnevni izdaci prema zemlji porijekla gostiju kreću se u rasponu od 67 eura, koliko prosječno dnevno izdvajaju gosti iz Bosne i Hercegovine, do 206 eura, koliko izdvajaju gosti iz Japana.

Prema Državnom zavodu za statistiku, u 2019. godini struktura smještajnih kapaciteta Hrvatske je sljedeća: odmarališta i slični objekti za kraći odmor (sobe, apartmani, kuće za odmor i slično) 66 %, ho-

tel i sličan smještaj 13 %, kampovi i prostor za kampiranje 20,4 %, ostali smještaj 0,3 %. U prethodnom periodu nije došlo do planiranih promjena strukture smještajnih objekata kako je bilo planirano prethodnom strategijom, što više rastao je broj i udio soba, apartmana i kuća za odmor. Istodobno, upravo ta vrsta smještaja ima nisku stopu popunjenošću, od 27,6 %, dok najveću popunjenošću kapaciteta bilježi kategorija hoteli i sličan smještaj s 48,2 %. Navedeno implicira visoku sezonalnost turističkog poslovanja, a uz činjenicu da se bilježi koncentracija smještajnih objekata na područje Jadranske Hrvatske, gdje je locirano čak 92,5 % ukupnih smještajnih objekata, navedeno doprinosi i visokom pritisku na prostor, okoliš i infrastrukturu u priobalju. Ipak, potrebno je naglasiti da su u posljednjem desetljeću izvršena ulaganja u unaprjeđenje kvalitete smještajnih objekata, kako hotela, kampova, tako i soba, apartmana i kuća za odmor, ali i izgrađen značajan broj novih smještajnih jedinica koji spada pod kategoriju urbanizacije, odnosno tzv. apartmanizacije.

Nautički turizam predstavlja jedan od najprepoznatljivijih i najbolje tržišno pozicioniranih turističkih proizvoda Hrvatske. Iznimno atraktivna obala, dobri uvjeti za plovidbu i jedrenje tijekom većeg dijela godine, dobra turistička infrastruktura te duga tradicija neki su od važnijih razloga razvijenosti i atraktivnosti ovog oblika turizma. Luke nautičkog turizma, kao glavna infrastruktura za odvijanje ovog oblika turizma u razdoblju 2009. – 2019. bilježe pozitivne trendove u smislu porasta njihova broja (s 98 u 2009. godini na 167 u 2019. godini).²⁸ No radi boljeg razumijevanja ovog porasta, važno je za napomenuti da se promjenilo statističko praćenje broja luka te jednim dijelom i zbog toga proizlazi velik porast u razdoblju 2018. – 2019. Broj vezova se povećao s 16.848 u 2009. godine na 18.179 vezova u 2019. godini, što bi značilo da je broj vezova rastao s prosječnom godišnjom stopom od 0,7 %. Sukladno zahtjevima tržišta, raste broj vezova za plovila duža od 12 metara.²⁹ S obzirom na sve veći razvoj nautičkog turizma, potrebno je uspostaviti regulaciju sidrenja kako bi se izbjegao i ublažio negativan učinak na morska staništa, posebno naselja posidonije.

U 2019. godini Hrvatska je ostvarila 918 mil. kuna prihoda od luka nautičkog turizma (bez PDV-a). Taj prihod ostvaruje se od iznajmljivanja vezova na što otpada 71 % ukupnih prihoda, servisnih usluga (7,5 %) te ostalih prihoda (21,5 %). Županije s najvećim udjelom u ukupnim prihodima su: Šibensko-kninska s 25,4 %, Split-sko-dalmatinska s 22,5 % te Zadarska županija s 19,9 %.

Riječna krstarenja u posljednjih nekoliko godina bilježe pozitivne trendove u Evropi pa tako i u Hrvatskoj. Počeci razvoja tog oblika turizma javljaju se u 2004. godini na rijeci Dunavu i 2009. godine na rijeci Dravi. Najvažnije i najveće luke nalaze se u Vukovarsko-srijemskoj županiji (Vukovar, Ilok) te u Osječko-baranjskoj županiji (Batina, Aljmaš i Osijek). Osim tih luka, postoje luke u Sisku i Slavonskom Brodu na rijeci Savi. Međutim, zbog problema s plovnošću i neuređene infrastrukture tih dviju luka na rijeci Savi, nemaju značajnije posjete riječnih kruzera. Trenutno se međunarodna riječna krstarenja u Hrvatskoj odvijaju u najvećem dijelu na rijeci Dunav na kojoj se u projektu realizira 90 % od ukupnog broja pristajanja dok se preostalih 10 % prometa odvija na rijeci Dravi.³⁰ Uvažavajući raspoložive resurse na područjima Hrvatske uz plovne rijeke i postojeću atrakcijsku osnovu, riječ je o perspektivnom segmentu za oživljavanje turizma na kontinentu.

²⁸ Hrvatska turistička zajednica (2020), *Nautički turizam Hrvatske: nautički charter – izdanje 2020.*

²⁹ Državni zavod za statistiku (2020), *Nautički turizam, Kapaciteti i poslovanje luka nautičkog turizma u 2019.*

³⁰ Hrvatska gospodarska komora (2021), *Zajednica riječnog turizma*, <https://www.hgk.hr/zajednica-rijecnog-turizma> (24. 6. 2021).

Turističke investicije i poslovno okruženje

Turističke investicije ključna su poluga za održavanje konkurenčnosti i oživljavanja predsezone i postsezone. Za potrebe izrade Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine izvršena je detaljna analiza investicijskih turističkih pokazatelja Hrvatske kao i usporedba s odabranim konkurentskim zemljama. Navedena analiza ukazala je na potrebu unapređivanja modela i metodologije praćenja investicija kako bi se efikasno pratila realizacija postavljenih ciljeva i donosile adekvatne strateške odluke. U proteklom periodu kretanje investicija nije bilo uskladeno s postavljenim strateškim smjerom te je neophodno kroz novu strategiju adresirati alate s kojima će se povećati učinkovitost provedbe.

Temeljni problemi u realizaciji investicija dominantno se mogu vezati na nepovoljno investicijsko okruženje, suboptimalan sustav upravljanja te potrebno unaprjeđenje zakonodavnog okvira i njegove provedbe.

The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. godine pozicionira Hrvatsku na 123. od ukupno 140 mesta u domeni kvalitete poslovog okruženja. Unutar navedene ljestvice istaknuta je problematika utjecaja poreznog sustava na poticanje investicija (122. mjesto) i učinkovitost okvira za rješavanje sporova (139. mjesto). Rješavanje tog problema doprinijet će rastu konkurenčnosti hrvatskog turizma na međunarodnoj ljestvici i omogućiti realizaciju investicija od značaja za održivi i kvalitativni iskorak u razdoblju do 2030. godine.

World Bank ljestvica *Doing business* postavila je Hrvatsku na 51. mjesto od ukupno 190 mesta. Od ključne problematike izdvojeno je 150. mjesto u rješavanju građevinskih dozvola, 104. mjesto u dobivanju kredita i 114. mjesto u pokretanju poslovanja. U prilog navedenom ukazuju i istraživanja stavova ključnih poslovnih dionika u privatnom sektoru Hrvatske gdje je identificiran problem sporosti i kompleksnosti reakcije sustava za pripremu investicija, zakonski okvir i provedba na terenu te smanjenje isplativosti smještaja visoke dodane vrijednosti.

Posebno je iz analiza podataka o investicijama u periodu od 2011. do 2019. godine potrebno ukazati na:

- blagi porast ukupnih investicija (prosječna stopa rasta od 2 % godišnje);
- značajni rast privatnih investicija od 2011. (14 % godišnje) uz tendenciju pada od 2017. (6 % godišnje);
- značajan rast privatnih investicija u 2017. godini kao rezultat provedbe velikih investicijskih ciklusa turističkih poduzeća;
- u slučaju primjene WTTC kvantifikacije investicija do 2020. godine premašen je cilj postavljen strategijom;
- identificirano je značajno zaostajanje u razini investicija u odnosu na mediteranske konkurente – od 2,5 puta do 5 puta niža razina investicija po noćenju u odnosu na Grčku, odnosno Španjolsku.

Realizacija investicija u prethodnom periodu zaostajala je za strateškim smjernicama postavljenim Strategijom razvoja turizma Republike Hrvatske 2014. – 2020., odnosno izostala je tendencija značajne promjene strukture smještaja prema hotelskom smještaju i višoj dodanoj vrijednosti te investicija u turističke sadržaje koje omogućuju konkuriranje s ostalim turističkim proizvodima.

S ciljem unaprjeđenja uvjeta poslovanja, u skladu s politikom i Programom Vlade Republike Hrvatske u proteklom mandatnom razdoblju provedeno je pet krugova porezne reforme, a izmjenama poreznih propisa omogućeno je rasterećenje gospodarstva i građana u visini od preko 10 milijardi kuna. Kako bi se porezna reforma provodila sustavno i cjelovito, kontinuirano se provode analize i

sa svih relevantnih aspekata sagledavaju učinci prijedloga za potrebe promjene, pa tako i prijedloga za proširenje primjene snižene stope PDV-a, uzimajući pritom u obzir porezna rasterećenja planirana Programom Vlade Republike Hrvatske za mandat 2020.–2024., čija će dinamika ovisiti o fiskalnim mogućnostima državnog proračuna.

Ljudski potencijali

Turizam izravno i neizravno doprinosi stvaranju radnih mesta (posebno za mlade i žene) te potiče rast mikro, malih i srednjih poduzeća. UN Agenda 2030 ističe važnost turizma u otvaranju novih radnih mesta i promicanju lokalnoga gospodarskoga razvoja te lokalne kulture i proizvoda.

Turizam karakterizira kompleksnost i premreženost. Osim izravnog zapošljavanja u djelatnosti pružanja smještaja, pripreme i usluživanja hrane te putničkih agencija, organizatora putovanja i djelatnosti povezane s njima, postoji velik broj poslova koji su indirektno povezani s njim. U turizmu je 2019. zaposleno više od 12,5 milijuna ljudi u EU-u. Gotovo 7,4 milijuna tih ljudi radio je u djelatnosti pružanja hrane i pića. U djelatnosti smještaja (ne uključujući nekretnine) zaposleno je više od 2,5 milijuna ljudi u EU-u, a u putničkim agencijama i turoperatorima gotovo pola milijuna. Tri djelatnosti koje se gotovo u potpunosti oslanjaju na turizam (smještaj, putničke agencije/turistički prijevoznici, zračni prijevoz) zapošljavaju gotovo 3,4 milijuna ljudi u EU-u. Iste godine turistička industrija u Hrvatskoj ima 148.196 radnih mesta, od čega u djelatnosti smještaja 41.197, hrane i pića 73.711 te putničkim agencijama i turooperatorima 8.033 radna mjesta.³¹

Upravljanje ljudskim potencijalima u turizmu suočeno je s nizom izazova, kao što je nedostatak zaposlenika za sezonske poslove, zaposlenici bez adekvatnih kompetencija, s malo iskustva za direktno uključivanje u procese rada, nemotivirani i slabo angažirani zaposlenici, visoka fluktuacija zaposlenika te nizak interes mladih za razvoj karijere. Pridamo li tome i izazove koje pred turizam stavljaju demografska kretanja u Hrvatskoj i trendovi migracije stanovništva, postaje jasno da će održivost i razvoj turizma uvelike ovisiti o sustavnom i održivom planiranju upravljanja i razvoja ljudskih potencijala (predviđa se da će broj stanovnika Hrvatske do 2050. godine pasti na 3,4 milijuna, a prosječna starost stanovništva narast će na 51,3 godine u odnosu na 43,7 u 2018.).³²

Hrvatska se suočava s neravnomjernim regionalnim razvojem; veći broj stanovnika u riziku od siromaštva i socijalne isključivosti živi u krajevinama s manjim turističkim prometom te stoga manjim mogućnostima koje pruža turizam u pogledu stvaranja novih kvalitetnih radnih mesta, generiranja samozapošljavanja i poticanja uključivog rasta. Uslijed toga, dolazi i do neravnomjerne stope zaposlenosti, pa tako udio zaposlenih u turizmu u Jadranskoj Hrvatskoj iznosi 46 % od ukupno zaposlenih, dok je na razini RH ukupno 8 %.³³

³¹ Eurostat, *Turistička industrija – zapošljavanje*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_industries_-_employment&action=statexp-seat&lang=hr#Zna.C4.8Dajke_radnih_mjesta_u_turisti.C4.8Dkoj_industriji (20. 6. 2022)

³² European Commission (2020). European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020SC0510> (15. 8. 2021.).

³³ European Commission, »DG REGIO Study, 2014-2020«, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/studies/2020/synthesis-study-on-dg-regio-communication-actions (10. 6. 2022)

Poboljšanje kvalitete života i jačanje društvene kohezije te smanjenje rizika od siromaštva, socijalne isključivosti i smanjenja nejednakosti u društvu podrazumijeva i osiguravanje jednakih mogućnosti za uključivanje u turističke aktivnosti i tržiste rada, posebno ranjivih skupina kao što su osobe s invaliditetom, žene, mladi, starije osobe i drugi. Hrvatska se susreće s visokom stopom neaktivnosti i nezaposlenosti mladih i žena za koje teško stvara dovoljno radnih mesta. Stopa zaposlenosti žena (20 – 64 godine) znatno je niža od prosjeka EU za 2019. godinu (61,5 %, a prosjek EU je 67,1 %).³⁴ Žene čine 64,9 % nezaposlenih u 2019. godini u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane.³⁵ Stopa je mladih koji se ne obrazuju, ne rade niti se stručno usavršavaju (NEET) 13,6 % u 2018., smanjuje se i stopa nezaposlenosti mladih (23,7 % u 2018.), ali su te stope i dalje iznad prosjeka Europske unije.³⁶ Promatramo li nezaposlenost po dobi, udio nezaposlenih od 15 do 30 godina u ukupnoj nezaposlenosti u 2019. godini iznosi je 33,3 %. Došlo je do porasta nezaposlenih osoba s invaliditetom za 20,4 % u odnosu na 2009. godinu (HZZ – djelatnost prethodnog zaposlenja: I).³⁷

Neuključivanjem ranjivih skupina na tržiste rada, posebno onih obrazovanih, rezultira gubitkom njihovih kompetencija te raste izloženost riziku od siromaštva. Turizam može doprinijeti stvaranju novih kvalitetnih radnih mesta, generirati samozapošljavanje i potaknuti uključiv rast.

Tržiste rada, radna mesta i ljudski potencijali u turizmu Hrvatske, gdje se pritom prvenstveno misli na djelatnost (I) pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, obilježava:

– Zaposlenost i nezaposlenost pod utjecajem su sezonskog poslovanja u turizmu Hrvatske.

– Zapošljavanje na neodređeno vrijeme je dominantna vrsta radnog odnosa iako je vidljiv trend povećanja broja ugovora na određeno vrijeme u 2019. godini.

– Prosječne neto plaće i djelatnosti (I) nalaze se ispod prosjeka za Hrvatsku. Žene su znatno slabije plaćene od muškaraca, što proizlazi iz zapošljavanja istih na manje složenim poslovima (domaćinstvo i dr.). Promatra li se posebno smještaj, a posebno priprema i posluživanje hrane, prosječne neto plaće u djelatnosti smještaja više su i nešto su iznad prosjeka u Hrvatskoj.

– Ponuda i potražnja za ljudskim potencijalima na tržištu rada u turizmu je neusklađena. Potražnja za zaposlenicima nadmašuje ponudu, a posebno se to odnosi na poslove kuhar, konobar, domaćica i druge pomoćne poslove.

– Turizam zapošljava znatni udio žena. U 2019. godini od ukupnog broja zaposlenih u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane 53,8 % bile su žene. Nešto je veći udio žena u djelatnosti smještaja (56,6 %) nego u djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića (50,4 %).³⁸

³⁴ Eurostat, *Zaposlenost – godišnja statistika*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Employment_statistics/hr&oldid=505433#Stopa_zaposlenosti_.C5.BEena_postupno_se_pove.C4.87ava (10. 6. 2022)

³⁵ Hrvatski zavod za zapošljavanje – statistika, registrirana nezaposlenost, <https://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tipIzvjestaja=1> (16. 7. 2021.).

³⁶ European Commission (2020). European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020SC0510> (15. 8. 2021.)

³⁷ Hrvatski zavod za zapošljavanje – statistika, registrirana nezaposlenost, <https://statistika.hzz.hr/Statistika.aspx?tipIzvjestaja=1> (16. 7. 2021.).

³⁸ Državni zavod za statistiku. Statistika u nizu: Zaposlenost – pregled za RH (1.5.), Zaposlenost i plaće u 2009. (31. 3. 2009.), <https://www.dzs.hr/> (20. 6. 2021.).

– Turizam privlači mlade ljude koji se prvenstveno zapošljavanju na sezonskim poslovima (35,4 % od ukupno registriranih osiguranika prema podatku Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje je u 2019. godini bilo između 15 i 30 godina).

– Specifično je zapošljavanje na temelju drugih oblika zapošljavanja pa je tako najzastupljeniji drugi oblik rada onaj preko učeničkog ili studentskog servisa.

– Hrvatska ima tradiciju obrazovanja ljudskih potencijala za potrebe turizma. Obrazovanje provodi 105 strukovnih srednjih škola, sedam sveučilišta i sedam veleučilišta i visokih škola.

– U cilju prilagođavanja obrazovnog sustava u turizmu i ugostiteljstvu za potrebe i u skladu sa zahtjevima dinamičkog tržišta rada uspostavljen je šest regionalnih centara kompetentnosti u strukovnom obrazovanju za turizam i ugostiteljstvo.

– Zbog sezonalnosti zaposlenja, niskih plaća i teških uvjeta rada, turizam je manje privlačan za potencijalno zapošljavanje.

– Anketom poslodavaca iz 2019. utvrđene su brojne poteškoće pri pronalasku radnika, pri čemu su u najvećoj mjeri navedeno izazili poslodavci iz djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (primarno u sektoru turizma i ugostiteljstva). Prema percepciji poslodavaca, najzastupljenija poteškoća pri zapošljavanju bila je »nedostatak kandidata s traženim radnim iskustvom« (istiće 46 % ispitanih poslodavaca), a 38 % ispitanih poslodavaca navodi »nedostatak kandidata s traženim obrazovanjem«. Udio poslodavaca koji su tražili radnike narastao je sa 73 % u 2016. na 79 % ispitanih poslodavaca u 2019. godini.³⁹

Potretno je istaknuti da prema različitoj metodologiji varira i evidentirani broj zaposlenih u turizmu Hrvatske – za 2019. godinu EUROSTAT: 105.700 (15 – 64 godine, djelatnost I); DZS 115.108 (godišnji prosjek, djelatnost I); MINT 108.000 (djelatnost I); 377.200 (WTTC, direktno i indirektno).

Unatoč činjenici da ukupna konkurentnost turizma Hrvatske lagano raste u 2019. godini (27. mjesto na ljestvici) u odnosu na 2015. (33. mjesto na ljestvici) prema *Travel & Tourism Competitiveness Report*, konkurenčnost ljudskih potencijala i tržišta rada je u padu. Problem se očituje u slaboj obuci zaposlenika, nedostatku kvalificiranih zaposlenika, lošoj praksi zapošljavanja, niskoj placi i produktivnosti rada te nefleksibilnom tržištu rada po pitanju zapošljavanja stranaca.

Održiv razvoj ljudskih potencijala u turizmu potrebno je planirati na mikro i makro razini. U održivom planiranju ljudskih potencijala za potrebe budućega razvoja turizma treba sudjelovati vlada, gospodarstvo, javne institucije, obrazovne institucije, ali i sve druge organizacije koje svojim aktivnostima mogu utjecati na kvalitetan i održiv razvoj ljudskih potencijala. Samo integrirana suradnja svih dionika u turizmu može dati odgovore na ključne izazove. Ljudski potencijal u ovome trenutku predstavlja ograničavajući čimbenik održivog razvoja turizma u Hrvatskoj.

Promet u funkciji turizma

Temeljni razvojni dokumenti, poput Strategije prometnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2030. godine, Strategije niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske do 2030. godine s pogledom na 2050. godinu te inicijative i projekti na lokalnoj razini prepoznaju važnost razvoja ekološki održivih oblika prometa vezano za turizam. Turizam zasnovan na očuvanom okolišu ne može se razvijati bez ekološki održivog prometa. Naime, turisti koji preferiraju neki od održivih oblika turizma očekuju raspoloživost takvih oblika prometa do i na području destinacija.

Razvoj prometnog sustava Republike Hrvatske i bolja povezanost s europskim prometnim sustavom u posljednjem je desetljeću odigrao ključnu ulogu u razvitku turizma. Potencijal cestovnog prometa, temeljen na suvremenoj mreži autocesta, do punog je izražaja došao 2020. godine, kada je upravo zbog toga turizam Republike Hrvatske, u pandemijskim okolnostima, ostvario bolji rezultat od ostalih država na Mediteranu. Turisti dolaze u Republiku Hrvatsku najčešće koristeći se cestovnim i zračnim prijevozom, koji najviše zagađuju okoliš, a po destinacijama se najviše kreću koristeći osobne automobile, koji su, s obzirom na veliki broj, najveći zagađivači. Povećani cestovni promet nerijetko je popraćen zakrčenošću cesta, bukom, prisutnošću štetnih plinova i tvari u zraku, nedostatkom parkirnih mjesteta te u konačnici nezadovoljstvom turista i lokalnog stanovništva stanjem prometa u destinacijama. Rješenja se pronalaže gradnjom parkirališta u blizini pješačkih zona, čime se pojačavaju prometni tokovi na pristupnim cestama koje su limitirane propusne moći. U skladu s navedenim, potrebno je unaprijediti upravljanje prometom uzimajući u obzir sve veći priljev turista.

Željeznički promet je u procesu obnove te su potrebna značajna ulaganja kako bi se poboljšala kvaliteta željezničkog prijevoza putnika te kako sustav ne bi zaostajao za željezničkim prometnim sustavom EU u području infrastrukture i prijevoza putnika. Primjećuje se trend porasta interesa turista za ovaj vid prijevoza tako da je potrebno kontinuirano koordinirati aktivnosti u području turizma s aktivnostima u području željezničkog prometa.

Pomorski i riječni promet vezan za turizam potrebno je dodatno razvijati i iskoristiti uzimajući u obzir da Hrvatska ima iznimne uvjete za razvitak obiju prometnih grana. Iako Hrvatska raspolaže kvalitetnom mrežom autocesta na TEN-T koridorima na svom teritoriju, potrebno je i dalje raditi na boljoj cestovnoj povezanosti između pojedinih regija i na lokalnoj razini. Javni gradski promet potrebno je dalje razvijati, poglavito u manjim sredinama, u kojima bi, uz uporabu vozila na ekološki prihvatljiv pogon, mogao biti nositelj mobilnosti, posebice u turističkim destinacijama.

Temeljem prethodnog moguće je zaključiti:

- uz rast turizma potrebno je što učinkovitije upravljanje prometnim sustavom Hrvatske kako bi se izbjegla zakrčenost cesta, buka, prisutnost štetnih plinova i tvari u zraku, kao i nezadovoljstvo turista i lokalnog stanovništva stanjem prometa prema i u turističkim destinacijama;

- potrebno je razvijati infrastrukturu za korištenje alternativnih goriva za napajanje vozila i plovila;

- potrebno je željeznički promet čim prije podići na razinu da bude atraktivan za putnike, a samim time i turiste;

- za potrebe razvoja turizma potrebno je razvijati pomorski i riječni promet koji se trenutno nedovoljno koriste;

- Hrvatska raspolaže kvalitetnom mrežom autocesta na TEN-T koridorima na svom teritoriju, međutim prisutan nerazmjer u kvaliteti i gustoći cestovne infrastrukture između pojedinih regija i na lokalnoj razini te takva situacija zahtijeva adekvatno upravljanje kako bi se osigurao nesmetan promet putnika;

- s obzirom na načine dolaska do hrvatskih destinacija te organizaciju prometa u njima pojačava se pritisak na prometne tokove na pristupnim cestama koje su ionako limitirane propusne moći, a radi toga je neophodno kontinuirano upravljanje propusnom moći pristupnih cesta i prometom u mirovanju;

- u turističkim destinacijama potrebno je poticati korištenje ekološki prihvatljivih oblika individualnog prometa, poput biciklističkog prometa, pješačenja, vozila na električni pogon, e-bicikala i e-romobila;

³⁹ Vlada RH, Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026., <https://planoporavka.gov.hr/dokumenti-113/113>, str. 445 (20. 6. 2022.).

– potrebno je razvijati koncept multimodalnosti i pametne mobilnosti uz razvoj informacijsko-komunikacijskih sustava temeljenih na brzom internetu i dobroj pokrivenosti prostora kvalitetnim signalom;

– javni gradski promet je potrebno dalje razvijati kako bi se zadovoljile potrebe građana Republike Hrvatske i turista te time smanjila upotreba osobnih vozila.

Ipak, treba istaknuti i pozitivne pomake u održivoj mobilnosti koje se očituju u sljedećem:

- modernizaciji magistralne željezničke infrastrukture,

- porastu broja turističkih vlakova između Srednje Europe i hrvatskih gradova na relacijama Bratislava/Beč – Split, Prag – Bratislava – Zagreb – Rijeka/Split, Budimpešta – Split, Rijeka – Ljubljana – Budimpešta i Pula – Ljubljana i obrnuto,

- uvođenju sezonskih vlakova u unutarnjem prijevozu na relaciji Osijek/Vinkovci – Bjelovar – Zagreb Glavni kolodvor (GK)

- Split te na relaciji Čakovec – Zagreb GK – Split kojima putnici ostvaruju i veze prema Šibeniku,

- otvaranju novih punionica za električna vozila,

- na razini destinacija uvode se sustavi najma bicikala, e-bicikala, romobila, *segweya*, vozila električnog pogona za razgledavanje te brojne aplikacije za pametne telefone koje pridonose kvalitetnijem prometu.

Prirodne i antropogene atrakcije

Posebno značajnu osnovu za turistički razvoj čine prirodne vrijednosti i kulturno-povijesna baština koja se nalazi na određenom prostoru. Hrvatska kao zemlja nastala na različitim povijesnim putevima i raznolikom području posjeduje brojne i vrijedne resurse i atrakcije kako one prirodne tako i one kulturno-povijesne među kojima značajan dio njih nije do sada dovoljno turistički valoriziran.

Hrvatska obilježava iznimno prirodnji krajolik koji je očuvan uz mnoštvo različitosti na relativno malom prostoru; od mora i razvedene obale, krških reljefa preko gorskih dijelova, rijeka do nizinskih ruralnih dijelova. Na prostoru Hrvatske postoje brojna zaštićena područja (9,22 % ukupnog teritorija; www.bioportal.hr) između kojih je 8 nacionalnih parkova te 12 parkova prirode koji pridonose očuvanosti prirode i biljnih i životinjskih vrsta, a koja su posebno privlačna turistima. Promatrajući nacionalne parkove Hrvatske, broj posjetitelja kontinuirano raste (2009. godine bilo ukupno 2.060.353, a 2019. godine 3.876.152)⁴⁰, radi se o gotovo dvostrukom porastu broja posjetitelja u 10 godina. Kakvoća mora za kupanje, podmorja i razvedenost obale te osobito mnogobrojni plažni prostori osigurali su kontinuirani i dugogodišnji razvoj ljetnog odmorišnog turizma. U stvaranju prepoznatljivih prirodnih atrakcija potrebno je urediti, osigurati prometnu dostupnost i signalizirati prirodne vrijednosti koje su turistima zanimljive te u konačnici njima održivo upravljati. Osobito je važno staviti u turističku funkciju prirodne resurse na područjima Panonske i Sjeverne Hrvatske, a koja su do sada bila u nedovoljnoj mjeri turistički valorizirana (npr. ljekoviti termalni i mineralni izvori, rijeke, planine, itd.).

Područje Hrvatske dio je ekološke mreže očuvanih područja EU-a Natura 2000, a čine je područja očuvanja značajna za ptice (POP) i područja očuvanja značajna za vrste i stanišne tipove (POVS). Hrvatska je u vrhu EU-a po postotku teritorija unutar eko-

loške mreže Natura 2000, dok postotak zaštićenih područja uključujući i Natura 2000 mrežu pokriva 38,1 % kopnenog teritorija i 12,60 % mora pod nacionalnom jurisdikcijom (uz uključenje posebnog režima upravljanja ribolovnog područja Jabučke kotline).⁴¹ Hrvatska na svom prostoru ima različite antropogene atrakcije i svaka turistička destinacija posjeduje značajne elemente koji je čine specifičnom, drugačijom i posebnom. Na takvu raznoliku antropogenu baštinu utjecala su povijesna razdoblja i utjecaji različitih kultura koje su bile prisutne na ovim prostorima.

Osobitu pažnju turista privlače dobra koja se nalaze na UNESCO-ovom Popisu svjetske baštine: 10 nepokretnih kulturnih dobara i ukupno 18 nematerijalnih kulturnih dobara upisano na UNESCO-ovim popisima nematerijalne kulturne baštine (16 nematerijalnih kulturnih dobara upisano na UNESCO-ov Reprezentativni popis nematerijalne kulturne baštine čovječanstva, 1 kulturno dobro upisano na UNESCO-ov Popis nematerijalne kulturne baštine kojoj je potrebna hitna zaštita, 1 kulturno dobro upisano u UNESCO-ov Registrar dobrih praksi očuvanja nematerijalne kulturne baštine svijeta).⁴² Također su evidentirana i dva geoparka UNESCO-a.

Za razliku od gradova u priobalju, gradovi Panonske i Sjeverne Hrvatske manje su prepoznati kao turistička središta te su slabije turistički interpretirani. Iako je kulturno-povijesna baština u određenim destinacijama snažno promovirana i istaknuta, ipak na prostoru Hrvatske evidentno ima mnogo kulturno-povijesne baštine koja nije stavljena u turističku funkciju (npr. dvorci, utvrde, mali povijesni gradovi i sl.) usprkos svojem nedvojbenom potencijalu.

Obnovljena, zaštićena i turistički valorizirana kulturno-povijesna baština nije temelj samo za razvoj održivog kulturnog turizma, nego je i integralni dio svih posebnih oblika turizma, a osobito je ponos i vrijednost za lokalnu zajednicu i sve druge dionike.

Bogata je muzejska ponuda evidentna, no nisu svi muzeji dovoljno promovirani u turističkoj ponudi i opremljeni suvremenim načinom prezentacije. Turističke destinacije nude razne sadržaje kulturnih i kreativnih industrija te organiziraju cijeli niz manifestacija od kojih se mogu istaknuti: glazbeni festivali, povijesne manifestacije, filmski festivali, različita hodočašća i vjerska događanja, folklorne manifestacije, adventske manifestacije, karnevali. Diljem Hrvatske prezentira se eno i gastro ponuda temeljena na tradicionalnoj pripremi hrane i autohtonim namirnicama te raste broj turističkih destinacija koje organiziraju najrazličitije manifestacije usmjerenje gastro i eno ponudi.

U kojoj mjeri su prirodni i antropogeni resursi važni za hrvatski turizam kazuju rezultati istraživanja TOMAS 2019⁴³; najomiljenija aktivnost turista u Hrvatskoj je plivanje/kupanje, slijedi razgledavanje gradova, odlazak u restorane, posjet povijesnim građevinama, izleti u nacionalne parkove/zaštićena prirodna područja, kupovina, organizirani izleti brodom te niz drugih sportskih, rekreativnih, zabavnih i kulturnih aktivnosti. Ovo istraživanje pokazuje važnost prirodnih i antropogenih atrakcija na aktivnosti turista tijekom boravka u Hrvatskoj. Istraživanje stavova ispitanika s emitivnih tržišta provedeno 2021. godine u okviru izrade analize stanja Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine pokazalo je da se Hrvatska dobro pozicionira u nizu aspekata koje su ispitanici naveli kao važne pri izboru inozemne destinacije, i to kao destinacija ugodne klime

⁴⁰ Ministarstvo turizma i sporta, Turizam u brojkama, [https://www.dzs.hr/](https://www.htz.hr/hr-HR/informacije-o-trzistima/analize-s-podruca-turizma/turizam-u-brojkama-i-Drzavni-zavod-za-statistiku, Posjetitelji-vaznijih-turističkih-znamenitosti-i-atrakcija-u-2011.i-2010.-godini, https://www.dzs.hr/) (13. 8. 2021.).

⁴¹ Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja RH, www.mingor.gov.hr

⁴² UNESCO, <https://ich.unesco.org> (13. 6. 2022.)

⁴³ Institut za turizam (2020), *Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj: TOMAS, Hrvatska 2019.* str. 39.

(80 %), čistog mora (76 %) i odličnih plaža (72 %) dok je važnost kulturne baštine kao motiv dolaska odabralo 54 % anketiranih turista emitivnih tržišta.⁴⁴

U sagledavanju važnosti prirodne i kulturne baštine važni su i stavovi lokalnog stanovništva pa je tako primarnim istraživanjem stavova lokalnih stanovnika ukazano da ispitanici snažnije percipiraju pozitivne ekološke i sociokulturološke učinke koje turizam generira u njihovim županijama; 59 % ispitanika se slaže kako turizam potiče na povećanje svijesti o važnosti očuvanja okoliša, dok njih 55,8 % smatra da turizam utječe i na zaštitu i unaprjeđenje kvalitete okoliša. Osim toga, čak 75,5 % ispitanika smatra da turizam potiče proizvodnju autohtone hrane i pića, a njih 75,3 % slaže se da turizam potiče očuvanje kulturne baštine.⁴⁵

Kvalitetna i održiva integracija resursa i atrakcija u turističku ponudu osigurava održivi, konkurentan i prepoznatljiv turizam Hrvatske te prepoznavanje i turističku valorizaciju jedinstvenosti pojedinih regija.

Opterećenost prostora

Model turizma u kojem je 92,5 % svih smještajnih kapaciteta locirano na području Jadranske Hrvatske i gdje se razvoj turizma dominantno događa na obali, povećavajući pritisak na spomenuta područja Hrvatske, nije održiv, ni društveno, ni okolišno. Posljednjih se godina gradovi sa zaštićenim kulturno-povijesnim cjelinama u ljetnim mjesecima susreću sa sve većim brojem turista i posjetitelja te se javlja prekomerni turizam. Posljedično, uslijed rastuće turističke potražnje i rasta cijena nekretnina u (staro)gradskim jezgrama kao i otežanih uvjeta za svakodnevni život lokalnog stanovništva, javlja se trend iseljavanja lokalnog stanovništva i pretvaranja (staro)gradskih jezgri u prostore prepustene isključivo turistima, a tradicionalni način stanovanja zamjenjuje rastuća apartmanizacija. Navedeno percipira i lokalno stanovništvo, naime rezultati istraživanja upozoravaju kako 41,8 % ispitanika u turizmu vidi razlog gužvama na javnim prostorima, a njih 44,5 % (u najvećoj mjeri radi se o ispitanicima iz Jadranske Hrvatske) smatra kako nekontrolirana izgradnja ugrožava prostor njihove županije. Nadalje, više od polovice ispitanika (55 %) drži da su se uslijed turističkog razvoja povećali troškovi života lokalnog stanovništva.⁴⁶ U cilju zaštite prostora i prirode, potrebno je unaprijediti zakonsku regulativu i njezinu provedbu koja se odnosi na prostorno planiranje i gradnju kako bi se smanjio negativan utjecaj uznapredovale urbanizacije obale.

Navedeno ugrožava održivost hrvatskog turizma zbog posljedičnog izuzetnog pritiska na prostor i obalu. U četirima ljetnim mjesecima Republika Hrvatska ima najvišu prosječnu opterećenost prostora među usporedivim mediteranskim zemljama (+41 % noćenja po m²).⁴⁷ Problematika prostornog opterećenja dodatno je naglašena u Jadranskoj Hrvatskoj u sezoni s obzirom na to da ista ima 15 puta veću opterećenost od kontinenta na razini godine te 3,2 puta veću opterećenost u sezoni u odnosu na cijelogodišnji

projekciju Jadranske Hrvatske.⁴⁸ Posebno se ističe opterećenost plaža; Hrvatska ima 6,7 m² plažnog prostora⁴⁹ po kupaču s procijenjenim pritiskom od 1 mil. kupača dnevno, a gužva na plažama ključan je razlog nezadovoljstva turista tijekom boravka. Promatrajući nacionalne parkove Hrvatske, broj posjetitelja kontinuirano raste (tako je npr. 2009. godine bilo ukupno 2.060.353, a 2019. godine 3.876.152 posjetitelja),⁵⁰ odnosno gotovo je dvostroki porast broja posjetitelja u posljednjih 10 godina. Kako bi se ublažio potencijalni negativni učinak rasta broja posjetitelja, uspostavljen je sustav upravljanja posjetitelja u najposjećenijim parkovima. Uvedeni su sustavi *online* kupovine ulaznica s ograničenjima broja posjetitelja, a posjetitelje se nastoji vremenski i prostorno disperzirati, kako bi se postiglo što učinkovitije i održivo upravljanje zaštićenim područjima. Turistički najopterećeniji destinacije u priobalju uvode upravljanje kretanjem posjetitelja prilagođeno lokalnim specifičnostima. S ovim aktivnostima nastavlja se i u budućnosti.

Ključni turistički proizvodi

Prema stavovima i potrošnji turista u Hrvatskoj TOMAS istraživanja 2019., more i priroda su primarni motiv dolaska u Hrvatsku. Specifično, more iznosi 86 % motivacije turista, a priroda iznosi 58 %. Motivi poput manifestacija, planinarenja, zdravstvenih razloga koji su vezani na posebne turističke proizvode veoma su slabo zastupljeni.

Sukladno projektu Hrvatske turističke zajednice – *Brand tracking* istraživanje (2019.) imidž Hrvatske nije se značajnije promijenio u promatranom periodu 2015. – 2019. godine. Primarne asocijacije baziraju se na netaknutoj prirodi, raznovrsnim aktivnostima, sigurnosti destinacije, dostupnosti i pristupačnosti za obitelji. Dobra vrijednost za novac, jednostavnost organizacije, destinacija za mlade neke su od sekundarnih asocijacija Hrvatske kao turističke destinacije. Važno je istaknuti da vrijednost za novac prati i imidž Hrvatske kao jeftine destinacije što nije u skladu s ciljanim pozicioniranjem. Tercijarne asocijacije sačinjavaju dobru gastro ponudu, masovni turizam i prikladnost za starije osobe. Lokalno stanovništvo kao posebno značajne elemente za turističku valorizaciju ističe eno-gastronomiju, kulturu, sportsko-rekreacijske sadržaje i sadržaje zdravstvenog turizma te ruralne i uopće očuvane prostore prirode.

Dva ključna strateška dokumenta u razdoblju do 2020. godine (Strateški marketing plan hrvatskog turizma 2014. – 2020. i Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine) pokazuju razlike u prioritizaciji turističkih proizvoda. S druge strane, očita je djelomična usklađenost prioritizacije proizvoda po regijama te je u tom kontekstu u proteklom strateškom razdoblju povećan broj turističkih proizvoda po regijama, ali je izostala implementacija.

Nalazi strateške analize turističkih proizvoda služe kao podloge za stratešku prioritizaciju u budućem razvojnom razdoblju pri definiranju okvira prioritizacije budućih strateških turističkih proizvoda. Sažetak provedene analize po proizvodima:

⁴⁴ Istraživanje stavova ispitanika s emitivnih tržišta. (2021). Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija & Blue Rock Consulting, Zagreb

⁴⁵ Istraživanje stavova lokalnog stanovništva. (2021). Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija & Blue Rock Consulting, Zagreb
⁴⁶ *ibid.*

⁴⁷ Eurostat, *Nights spent at tourist accommodation establishments by residents/non-residents*, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tin00175/default/table?lang=en2019>. (14. 9. 2021.); Eurostat, Area by NUTS 3 region, https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-115325_QID_589140CA_UID_-3F171EB0&3 (14. 9. 2021.).

⁴⁸ Državni zavod za statistiku (2019). *Dolasci i noćenja turista prema zemljama prebivališta*, Republika Hrvatska, županije, po mjesecima; Državni zavod za statistiku (2021). *Statističke informacije 2021.*

⁴⁹ Regionalni program uređenja i upravljanja morskim plažama primorskih županija (Istarske županije (2015.), Primorsko-goranske županije (2015.), Ličko-senjske županije (2017.), Zadarske županije (2015.), Šibensko-kninske županije (2014.), Škotsko-dalmatinske županije (2015.) Dubrovačko-neplitske županije (2015.)); Državni zavod za statistiku

⁵⁰ Ministarstvo turizma i sporta, *Turizam u brojkama*, <https://www.htz.hr/hr-HR/informacije-o-trzistima/analize-s-područja-turizma/turizam-u-brojkama> i Državni zavod za statistiku, *Posjetitelji važnijih turističkih znamenitosti i atrakcija u 2011. i 2010. godini*, <https://www.dzs.hr/> (13. 8. 2021.).

– Obalni turizam (»sunce i more«) – Dominantan turistički proizvod koji počiva na prirodnim resursima: ugodnoj klimi, velikom broju prirodnih ljepota, razvedenoj obali i velikom broju sunčanih dana te je u skladu s primarnim motivima gostiju pri odlasku na odmor. Pri definiranju budućeg stanja važno je razmotriti aspekt održivosti i potencijal promjene strateškog smjera prema visokoj dodanoj vrijednosti.

– Nautički turizam – Hrvatska ima prirodne povoljne preduvjete za razvoj nautike (razvedena, pristupačna obala, čisto more i atraktivan arhipelag) te najbrojniju charter flotu na svijetu, međutim uz nedostatak upravljanja i adekvatne infrastrukture odnosno razvijene ponude, što rezultira manjim realiziranim prihodima od potencijala ovog turističkog proizvoda. S obzirom na visoku lukrativnost ovog proizvoda i dobro polazište za daljnji razvoj, u Fazi 2 stavit će se fokus na definiranje poluga razvoja i uspješnu implementaciju u razdoblju do 2030. godine.

– Eno-gastronomski turizam – Potencijalno atraktivna enogastronomija, ali nedovoljno međunarodno etablirana. Nedostatak razvijenog koncepta hrane i piće odnosno strateškog pristupa, uz izostanak realizacije sinergije s drugim dionicima u turističkom lancu vrijednosti (npr. s vinarima). Uzimajući u obzir da je hrana i piće na globalnom turističkom tržištu jedan od glavnih motiva putovanja, identificiran je velik potencijal za iskoristavanje sinergija i planski razvoj.

– Gradski turizam (engl. *city break*) – Analiza na razini cijele Hrvatske pokazuje da Hrvatska nije prepoznata kao destinacija gradskog turizma. Dubrovnik i Zagreb vodeće su destinacije gradskog turizma koje upravo kroz taj proizvod mogu kroz cijelu godinu ponuditi različita turistička iskustva. Prilikom definiranja budućeg stanja važno je sagledati i važnost razvoja gospodarstva i poslovnih aktivnosti s obzirom na to da su poslovne aktivnosti primarni motiv dolaska.

– Kulturni turizam – Hrvatska je bogata kulturnom baštinom, dobro očuvanim povijesnim naslijeđem i razvijenim kulturnim i kreativnim industrijsama s potencijalom dodatne turističke utilizacije i valorizacije, no trenutno uz velike oscilacije kroz destinacije u promociji, upravljanju i razine kvalitete isporuke iskustva. Identificirana snažna resursna osnova predstavlja značajan potencijal koji se može aktivirati kroz investicijski ciklus. Potrebno je turistički valorizirati ključne atrakcije i to korištenjem modernih tehnologija za interpretaciju, očuvanje, uvođenje na tržište i isporuku jedinstvenih iskustava, a u cilju ostvarivanja konkurenčnih prednosti na međunarodnom tržištu. U većinu aktivnosti na planiranju potrebno je jače uključiti lokalnu zajednicu kako bi se osigurala kvaliteta planova i njihove provedbe, kao i ispravna interpretacije kulturne baštine.

– Zdravstveni turizam – Ključna problematika zdravstvenog turizma zasniva se na nedostatku ponude odnosno kvalitetne zdravstvene infrastrukture, problemima domaćeg zdravstvenog sustava, te manjku investicija i izostanka proaktivnog razvoja usklađenog između svih ključnih dionika. S obzirom na to da se radi o već prioritiziranom strateškom turističkom proizvodu, a koji može biti u funkciji rješavanja problema sezonalnosti i povećanja razine dodane vrijednosti kao i razvoja turizma na kontinentu, ovaj proizvod odnosno poluge razvoja i osiguranje uspješne implementacije posebno su značajne.

– Aktivni turizam – Visoki potencijal koji počiva na prirodnim predispozicijama (dostupne planine, atraktivan krajolik, ugodna klima), ali trenutno neutiliziran, uz nedostatak strateškog pristupa razvoju i upravljanju proizvodom (npr. planinarenje do sada na ledima entuzijasta planinarskog saveza, uz nedostatak značajnijih in-

frastruktturnih ulaganja u staze i planinarske domove). Jaka pozicija hrvatskog sporta, postavlja imperativ sagledavanja sinergija između svih oblika aktivnog odmora, amaterskog i profesionalnog sporta. Kako bi se spriječilo nanošenje štete na prirodu, ne bi trebalo poticati aktivnosti vožnje vozilima na motorni pogon u turističke svrhe (test vožnje, cross vožnje, off-road vožnje, sportske, takmičarske i promidžbene vožnje, te njima slične oblike korištenja) u područjima izvan naselja i izvan svih vrsta cesta, poljskih puteva, uređenih staza i poligona za vožnju.

– Ruralni turizam – Nisko percipiran i nedovoljno profiliran te dominantno vezan za kontinentalnu Hrvatsku i zaleđe u primorskim županijama. Na razini Hrvatske turistička ponuda za ruralni turizam je slabo razvijena, dok potencijal postoji s obzirom na to da samo neke destinacije rade u smjeru međunarodne konkurentnosti. Upravo primjeri dobre prakse pojedinih destinacija u Republici Hrvatskoj mogu poslužiti kao *benchmark* za podizanje prosječne razvijenosti ovog proizvoda koji može značajno pridonijeti razvoju blagostanja ruralnih predjela kontinentalne Hrvatske.

– Poslovni turizam – Nedostatak kongresne infrastrukture i nedovoljne prepoznatosti na emitivnim tržištima; nedovoljna prometna povezanost; postoji prostor za napredak uz objektivizaciju ranga ambicija sukladno gospodarskoj aktivnosti i budućem gospodarskom razvoju Hrvatske.

Digitalni aspekti turizma

Hrvatski turizam je u proteklih nekoliko godina ostvario značajne iskorake iz područja digitalne transformacije. Do 2014. godine tome je doprinijela Hrvatska turistička zajednica sa središnjim turističkim web-sjedištem Croatia.hr i popratnim drugim web-sjedištema, kao i privlačenjem turista ulaganjem u digitalna oglašavanja, ali i ostali pružatelji usluga u turizmu sa svojim web-sjedištema i pružanjima ICT usluga u svojim objektima kao što su Wi-Fi i pametne kartice za pristup sobama.

Od 2014. pokretanjem projekta Hrvatski digitalni turizam započinju značajniji iskoraci na nacionalnoj razini. Pokreće se informacijski sustav za prijavu i odjavu turista – eVisitor, a počinju i aktivnosti Središnjeg registra za ugostiteljsku djelatnost i usluge u turizmu s ciljem potpune digitalne transformacije u interakciji s javnom upravom. Izrađen je i niz drugih sustava u cilju podizanja kvalitete turizma, a veliki iskoraci postižu se automatiziranim razmjennama podataka između različitih informacijskih sustava čime su se najviše rasteretili pružatelji usluga smještaja, ali i učinila bolja i brža dostupnost podataka u cilju boljeg upravljanja turizmom. Skraćenje procedure pokretanja poslovanja u turizmu, smanjenje troškova i učinkovitije i održivo poslovanje poduzetnika uvelike donosi poboljšanju poslovne klime.

Hrvatska je po gospodarskim digitalnim indeksima pozicionirana nisko u usporedbi s najboljim svjetskim i europskim praksama. Prema *Digital Economy and Society Index (DESI)*⁵¹ 2020. Hrvatska je rangirana na 20. mjestu od 28 država te ostvaruje 47,6 bodova, pri čemu je prosjek 52,6, a vodeća Finska ostvaruje 72,3 boda. Nisko je pozicionirana i prema *Global Soft Power Indeks 2020*,⁵² gdje je rangirana na 43. mjestu od 60 država s ostvarena 32,4 boda pri čemu su vodeće Sjedinjene Američke Države sa 61,1 bodom. U izdanju za 2021. godinu Hrvatska se spustila za 6 mjesta, te se nalazi na 49.

⁵¹ European Commission, *Croatia in the Digital Economy and Society Index*, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-croatia> (25. 7. 2021.).

⁵² BrandFinance, *Nation Brands 2020 – The annual report on the most valuable and strongest nation brands*, <https://brandirectory.com/download-report/brand-finance-nation-brands-2020-preview.pdf> (25. 7. 2021.).

mjestu iako je ukupni rezultat povećan za 1,4 boda. Iz navedenih primjera vidljiv je značajan prostor za unaprjeđenje iz područja digitalne transformacije.

Sama kategorija turizma istovremeno ostvaruje vrlo visok stupanj digitalne transformacije. Prema analizi *Digital Country Index*⁵³ '17 hrvatski turizam pozicioniran je na visokom 22. mjestu od 243 država u svijetu dok je u Europi pozicioniran na 10. mjestu od 55 država. To znači da iz perspektive turizma, sljedeći iskorak treba ići u smjeru dostizanja najboljih praksi među kojima su i konkurenntske destinacije (npr. Španjolska na prvom mjestu, Turska šestom i Grčka sedmom).

Ovi iskoraci ne predstavljaju kraj procesa digitalne transformacije turizma, već temelj nacionalne digitalne turističke strategije. Prema Nacionalnoj razvojnoj strategiji Republike Hrvatske do 2030. godine⁵⁴ tema digitalne transformacije prepoznata je i kao jedan od izazova koje će obilježiti naredno desetljeće i jedan od četiri odrednice razvoja i razvojnih smjerova Hrvatske. I Nacionalni plan oporavka i otpornosti u razdoblju 2021. – 2026.⁵⁵ prepoznaće važnost digitalne transformacije pri čemu se svaka od reformi i investicija, uz ostalo, promatra i kroz digitalnu transformaciju pojedine komponente, a previđa se ulaganje najmanje 20 % sredstava plana u digitalnu transformaciju. Europska komisija kao dio Višegodišnjeg finansijskog okvira za razdoblje 2021. – 2027. programa Digitalna Europa isto podržava izgradnju strateških digitalnih kapaciteta i omogućavanje širenja primjene digitalnih tehnologija kroz ulaganja u superračunarstvo, umjetnu inteligenciju, kibernetičku sigurnost i napredne digitalne vještine.

Za ostvarenje potpune digitalne transformacije hrvatskog turizma potrebno je izraditi sveobuhvatnu digitalnu strategiju turizma koja bi uz ostalo mogla obuhvatiti aktivnosti iz ovih skupina: 1) Povećanje razine upotrebe digitalnih kanala kroz faze putovanja; 2) Povećanje razine digitalnih znanja i vještina; 3) Povećanje razine digitalne pristupačnosti i sinergije.

Prva predviđa značajne iskorake u sadržajima postojećih web-sjedišta, povećanje prisutnosti na društvenim mrežama i napredniju upotrebu mobilnih aplikacija. Digitalna znanja i vještine omogućit će pružateljima turističkih usluga ponudu tehnološki najnaprednijih i personaliziranih usluga. Digitalna pristupačnost stavlja naglasak na dostupnost svih sadržaja osobama s invaliditetom te značajno smanjenje interakcije s javnom upravom. Pristupačnost se odnosi i na mogućnosti razmjene podataka s drugim računalnim sustavima čime se otvara mogućnost primjene znanja o podacima, naprednih analitičkih sustava sa svojstvima predviđanja te puna dostupnost informacija tržišnicama u cilju veće vidljivosti na njima. Sinergija Interneta stvari i računalnih sustava temelj je budućih modernih usluga, kao što su pametni objekti i pametno upravljanje gradovima.

Digitalna transformacija uz održivo upravljanje destinacijama te razvoj sustava poslovne inteligencije podržan upotrebom naprednih tehnologija kao što su Znanosti o podacima (engl. *Data Science*), konceptima velikih podataka (engl. *big data*) te umjetne inteligencije

i strojnog učenja (engl. *Artificial intelligence and Machine learning*) podržavaju stvaranje pametnog, zelenog i digitalnog turizma.

Analizom turizma Hrvatske identificirano je deset ključnih izazova hrvatskog turizma:

1. Vremenska i prostorna neujednačenost

Republika Hrvatska ima najizraženiju sezonalnost turističkog prometa među usporedivim mediteranskim zemljama, a vremensku koncentraciju turističkog prometa prati i izrazita prostorna koncentriranost budući da se 92,5 % ukupnih postelja nalazi u Jadranskoj Hrvatskoj. Navedeno rezultira najvišom prosječnom opterećenošću prostora u vršnim mjesecima među mediteranskim zemljama.

2. Nepovoljan utjecaj turizma na prostor, okoliš i prirodu

Izrazita koncentracija turističkih kretanja u priobalju, uz posebno osjetljive resurse, rezultira nepovoljnim utjecajima turizma na prostor, okoliš i prirodu, što je dugoročno od iznimne važnosti sprječavati budući da upravo prirodu turisti ističu kao važan motiv dolaska. Intenzivan rast broja posjetitelja prijetnja je turističkim destinacijama Hrvatske, osobito područjima mreže NATURA 2000 te područjima ostalih 9 nacionalnih kategorija zaštite, što je i prepoznato Strategijom i akcijskim planom zaštite prirode Republike Hrvatske za razdoblje od 2017. do 2025. godine u kojima se zasad uspješno provode mjere očuvanja ugroženih vrsta i stanišnih tipova u skladu sa zahtjevima zakonodavstva Europske unije. Iako se u području politike morskog okoliša uspješno poduzimaju mjere za postizanje ili održavanje dobrog stanja morskog okoliša, o čemu svjedoči i činjenica da je Hrvatska u samom vrhu europskih zemalja po kakvoći mora za kupanje, visoka sezonalnost hrvatskog turizma može dugoročno ugroziti taj status. Smanjenju nepovoljnih utjecaja treba doprinijeti i daljnji razvoj komunalne infrastrukture. Naime, u velikom broju turističkih središta infrastrukturni sustavi, posebice vodoopskrbni, posebno su opterećeni.

3. Nepovoljan međuodnos turizma i klimatskih promjena

Prilagodba turizma klimatskim promjenama zahtijeva multidisciplinarni pristup i učinkovitiju suradnju na svim razinama uvažavajući posebnosti njihovih klimatskih obilježja.

Rastuće klimatske promjene već utječu na porast ekstremnih vremenskih događaja Hrvatskoj, na porast razine mora i na eroziju morske obale što među ostalim uništava infrastrukturu plaža i utječe na njihovu privlačnost. Bilježi se i porast broja tropskih noći i broja dana s toplinskim stresom što svakako može imati neželjeni učinak na privlačnost turističke ponude. To uključuje jačanje otpornosti turističke infrastrukture na različite vremenske ekstreme. Turizam u Hrvatskoj značajno doprinosi emisijama stakleničkih plinova s obzirom na veliku potrošnju energije i na promet. Uzimajući u obzir ciljeve Europske unije i Hrvatske o postizanju klimatske neutralnosti do 2050., razvoj turizma treba snažno usmjeriti na smanjenje emisije stakleničkih plinova

4. Prilagodba ubrzanim tehnološkim promjenama u turizmu

Novi trendovi pokazuju da turisti sve više očekuju primjenu digitalnih sadržaja te se hrvatski turizam mora prilagođavati ubrzanim tehnološkim promjenama. Nedovoljna prilagodba tehnološkim promjenama može dovesti do pada konkurentnosti, osobito u pogledu korištenja promotivnih i prodajnih kanala. U analitičkom smislu praćenja kretanja u turizmu, nedovoljno korištenje ili nedostatak alata za analize podataka o turističkim kretanjima i navikama turista znatno umanjuju mogućnost pravovremenog odgovora na potrebe i potražnju.

⁵³ Bloom Consulting, *The Digital Country Index – Country Index Results*, <https://www.digitalcountryindex.com/resultscontinent.php> (25. 7. 2021.).

⁵⁴ Narodne novine, Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine (NN 13/2021), https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html (25. 7. 2021.).

⁵⁵ Vlada Republike Hrvatske (2021). *Nacionalni plan oporavka i otpornosti 2021. – 2026.* <https://planoporavka.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Plan%20oporavka%20i%20otpornosti%2C%20srpanj%202021..pdf?vel=13435491>

5. Kvaliteta života i dobrotit lokalnog stanovništva

S obzirom na izniman značaj turizma za gospodarstvo Hrvatske i činjenicu da turizam u područjima gdje ima visoku razvijenost zadije u sve elemente života, njegov doprinos kvaliteti života i dobrotiti lokalnog stanovništva vrlo je značajan. Visoka sezonalnost utječe na neodrživost velikog dijela poslovnih modela i investicijskih planova te rezultira otežanim zapošljavanjem i smanjenjem mogućnosti otvaranja stalnih radnih mјesta, a rastom sezonske zaposlenosti. Preopterećenost komunalne infrastrukture, rast troškova života, napose stovanja u određenim gradovima i preopterećenost destinacije, negativno se odražavaju na kvalitetu života lokalnog stanovništva te u visokoj sezoni umanjuje kvalitetu života lokalnog stanovništva.

6. Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti

Sezonalnost turističkog prometa nepovoljno utječe na sigurnost radnih mјesta u turizmu. Nedostatak velikog broja zaposlenika u turizmu rezultira visokom potražnjom ljudskih potencijala u turizmu, što potvrđuje i podatak da je u 2019. godini nedostajalo 42.927 radnika. Privlačenje inozemne radne snage za turizam stoga se nametnulo kao nužnost. Otežan pristup tržištu rada, posebno ranjivim skupinama, izlaže osobe riziku od siromaštva i socijalnoj isključenosti. Nekonkurentnost na tržištu rada u turizmu i nekonkurentnost ljudskih potencijala u Republici Hrvatskoj u 2019. godini bila je izrazita, osobito uvezvi u obzir da, sukladno Indeksu globalne konkurentnosti putovanja i turizma u području ljudskih potencijala i tržišta rada, RH zauzima 103. mjesto na ljestvici od 140 zemalja – pad za 23 mesta u odnosu na 2015. godinu.⁵⁶

7. Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta

U strukturi smještajnih kapaciteta Republike Hrvatske dominira obiteljski smještaj koji raste najvećom prosječnom stopom rasta (4,5 %) u odnosu na ostale vrste smještajnih kapaciteta. Kao rezultat toga, udio noćenja u hotelima u Hrvatskoj je 2–3 puta manji u usporedbi s drugim EU destinacijama na Mediteranu. Dodatno, bilježi se izrazito veliki nerazmjer ponude smještajnih kapaciteta između kontinentalnog i priobalnog dijela Hrvatske.

8. Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje

Prema Indeksu globalne konkurenčnosti putovanja i turizma u segmentu ocjene poslovнog okruženja Republika Hrvatska se u 2019. godini nalazila na 123. mjestu od 140 globalnih tržišta⁵⁷, što nedvojbeno kazuje o nepovoljnem poslovном i investicijskom okruženju u Republici Hrvatskoj. U odnosu na druge mediteranske zemlje, razina investicija zaostaje 2,5–5 puta, a ostvaruje se niži povrat ulaganja kod izgradnje novih smještajnih kapaciteta visoke kvalitete u turistički razvijenim područjima kao i nedostatna zainteresiranost privatnih ulagača za ulaganja u zelenu i digitalnu tranziciju.

9. Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir

Kompleksnost zakonodavnog okvira utječe na investicije i poslovanje u turizmu te je utvrđen nedostatak okvira za praćenje i analizu podataka o relevantnim pokazateljima turističke održivosti. Neučinkovita kontrola provedbe zakonom propisanih odredbi i nerealizirane mjere i aktivnosti utvrđene strateškim dokumentima uzrokuju sporadične pojave degradacije okoliša.

U uvjetima visoke globalne konkurenčnosti turizma u međunarodnom okruženju, visoka fragmentacija resursa (proračuna) u sustavu turističkih zajednica ne doprinosi kvaliteti upravljanja destinacijama.

10. Utjecaj kriza na turizam te promjene ponašanja i potreba turista

Posljednja dva desetljeća obilježio je niz globalnih i regionalnih kriza različitih tipova (klimatske, geopolitičke, finansijske, zdravstvene). Krize izazivaju promjene na razini cijelog sustava turističke ponude i potražnje, a nedostatak prikladnog modela upravljanja umanjuje mogućnost uspješnog odgovora i prilagodbe na promjene. Pandemija virusa COVID-19 ukazala je na potrebu proaktivnog planiranja kako bi se povećala otpornost.

6. OPIS RAZVOJNIH POTREBA I RAZVOJNIH POTENCIJALA

Stremeći ostvarenju kvalitativnog pomaka iz neodrživog koncepta turističkog razvoja prema održivom turizmu visoke dodane vrijednosti i uvažavajući analizu stanja te izazove hrvatskog turizma, identificirane su razvojne potrebe i potencijali turizma Hrvatske.

RAZVOJNE POTREBE

Ublažiti sezonalnost turističkih aktivnosti

Hrvatski turizam obilježava izrazita sezonalnost iz koje proizlazi niz negativnih ekonomskih, društvenih i okolišnih učinaka. Vremenski uravnoteženiji razvoj turizma generirat će višestruke učinke na gospodarstvo i društvo u cjelini. Cjelogodišnjem turističkom prometu, kao i smanjenju prostornog opterećenja pojedinih dijelova Hrvatske, posebno će doprinijeti daljnji snažniji razvoj posebnih oblika turizma. Ublažavanjem sezonalnosti povećat će se održivost poslovnih modela i investicijskih planova, ali i unaprijediti mogućnosti zapošljavanja i sigurnosti radnih mјesta u turizmu.

Osigurati ravnomjerniji regionalni turistički razvoj

Iako se za poticanje ravnomjernije i uravnoteženije regionalne raspodjele turističkog prometa kontinuirano provode različite aktivnosti zasad nema značajnijih pomaka. Prostor Jadranske Hrvatske će zasigurno i u dalnjem periodu dominirati u kontekstu turističke razvijenosti, no diferenciranim mjerama turističke politike, jačanjem razvoja posebnih oblika turizma i unaprijeđenjem prometne povezanosti potrebno je osigurati ravnomjerniji regionalni turistički razvoj i značajnije aktiviranje manje turistički razvijenih područja. Naime, postoji sve veći interes i turista za neopterećene turističke destinacije, ali i lokalnog stanovništva za integracijom turizma i ostalih djelatnosti u cilju podizanja kvalitete života i rada na cijelom području Hrvatske.

kreirati ponudu visoke dodane vrijednosti i ojačati lanac vrijednosti u turizmu i povezanim djelatnostima

Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta s visokom razinom sezonalnosti i nizak stupanj diversifikacije turističkih proizvoda izravno je utjecala na model turizma koji ne generira visoku razinu dodane vrijednosti. Fokus budućeg razvoja treba biti na kvaliteti u svim segmentima – kvaliteti smještajnih kapaciteta i ostalih ugostiteljskih objekata kao i pratećih sadržaja i ljudskih potencijala sve u cilju osiguranja turističke ponude visoke dodane vrijednosti. Stoga je potrebno razviti okvir koji će poticati ulaganje u inovativne i atraktivne diverzificirane turističke proizvode i koji ima snagu snažnije integrirati ostatak turističkog lanca vrijednosti i povezane djelatnosti. U tom je kontekstu prepoznata potreba za značajnjom suradnjom i umrežavanjem dionika i njihovim vertikalnim povezivanjem po načelima kružnog gospodarstva u svakom dijelu lanca vrijednosti turizma Hrvatske (NPOO). Neophodno je osvijestiti važnost ekološkog certificiranja turističkog smještaja vjerodstojnim znakovima što unapređuje poslovanje a ujedno podiže konkurenčnost na tržištu koje sve više traži zelene usluge i proizvode.

⁵⁶ World Economic Forum – Travel and Tourism Competitiveness Report, 2019

⁵⁷ ibid.

Unaprijediti domaću i međunarodnu prometnu povezanost

U cilju osiguranja konkurentnosti turizma, potreban je razvoj informacijsko-komunikacijskih sustava za učinkovito upravljanje prometnim kapacitetima i tokovima, posebice u gradovima i naseljima, odnosno turističkim destinacijama, te brzo i kvalitetno informiranje emitivnih tržišta, od lokalnog do globalnog, o mogućnostima prometne ponude do i na području hrvatskih destinacija. Kada je riječ o lokalnom prometu, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave trebat će oblikovati model pametne mobilnosti temeljen na valorizaciji primjerih oblika održivog prometa – električnih i hibridnih automobila, alternativnih oblika prijevoza (bicikla, romobil), frekventnog i jeftinog javnog gradskog prometa, povezanog u jedinstvenu tehnološko-organizacijsku cjelinu primjerenou potreba turista, lokalnog stanovništva i ostalih korisnika u destinaciji.

Kako bi prometni sustav mogao u punoj mjeri pridonijeti održivom turizmu Hrvatske, nužno je ustrajati na izuzetno važnom procesu izgradnje i modernizacije željezničke infrastrukture radi podizanja kvalitete prometne usluge i akvizicije dijela prometno-turističke potražnje koja danas gravitira cestovnom prometu. Kada je riječ o cestovnom prometu, potreban je snažan razvoj infrastrukture za elektromobilnost. Nadalje, potrebno je razvijati biciklističku infrastrukturu u gradovima, međugradskim i ruralnim područjima te na otocima. S ciljem smanjenja sezonalnosti potrebno je unaprijediti prometnu povezanost u manje opterećenom vremenu i prostoru te poticati uvođenje cjelogodišnjih zračnih linija s vodećih emitivnih tržišta.

Unaprijediti kvalitetu života lokalnog stanovništva u turističkim destinacijama

Održivi razvoj nužno implicira maksimalizaciju pozitivnih i minimalizaciju negativnih ekonomskih, društvenih i okolišnih učinaka turizma u svrhu osiguravanja unaprjeđenja razine kvalitete života lokalnog stanovništva. Navedeno ukazuje kako će o odgovorima na sve identificirane izazove turizma Hrvatske ovisiti i unaprjeđenje razine kvalitete života. Naime, adresiranje definiranih potreba poput ublažavanja sezonalnosti, osiguranja ravnomjernijeg regionalnog razvoja, jačanja svih karika u lancu vrijednosti, unaprjeđenja prometne povezanosti, stvaranja boljih uvjeta rada i slično, nedvojbeno će rezultirati unaprjeđenjem kvalitete života lokalnog stanovništva u turističkim destinacijama.

Osigurati kvalitetna i održiva radna mjesta lokalnom stanovništvu u cjelokupnom lancu vrijednosti turizma

Lokalni ljudski potencijali ključni su za održiv razvoj turizma, stoga su potrebna ciljana ulaganja u ljudski potencijal u cjelokupnom lancu vrijednosti turizma. Osiguranjem boljih uvjeta života i rada, aktivnim poticanjem samozapošljavanja te uključivanja lokalnih malih i srednjih poduzetnika osigurat će se kvalitetna i održiva radna mjesta, jačanje lanaca vrijednosti kao i povećanje multiplikativnih učinaka turizma na ostale gospodarske grane.

Smanjiti opterećenja iz turizma na prostor, sastavnice okoliša i prirodu uz poticanje kružnog gospodarstva

Hrvatski turizam temelji se na izrazitoj rasprostranjenosti zaštićenih područja uključenih devet kategorija nacionalne zaštite koji u različitim kategorijama zaštite čine 9,3 % ukupnog teritorija države, kao i zaštićenih područja uključenih u europsku ekološku mrežu NATURA 2000 koji čine 29,3 % ukupne površine Hrvatske. Navedeno upozorava na potrebu održavanja ovog temeljnog resursa turizma kroz održivu turističku valorizaciju. Potrebno je smanjiti opterećenja koja turizam generira na sastavnice okoliša usmjeravanjem ulaganja prema okolišno prihvatljivim rješenjima izgradnje turističke infrastrukture i poslovanja svih uključenih dionika,

odnosno poticajem kružnog gospodarstva te razvoja zelene i plave infrastrukture uz podršku implementaciji eko-inovacija usmjerena k smanjenju onečišćavanja i neracionalnog upravljanja. Naglasak je i na odgovornom planiranju i provedbi aktivnosti u skladu sa zahtjevima zaštite okoliša i prirode te prostornog planiranja, s adekvatnim upravljanjem turističkim tokovima (engl. *visitor management*), čime će se umanjiti posljedice neodrživih praksi i izrazite sezonalnosti, kao što su opterećenje na vodne i morske resurse, rast količina komunalnog otpada i otpadnih voda ili smanjenje kvalitete zraka u turističkim urbanim središtima. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti gospodarenju otpadom te sprječavanju zagađenja jer su destinacije koje ostvaruju veći turistički promet izloženije različitim oblicima onečišćenja, kako kopna, tako i mora, kao izrazito vrijednog i za turizam značajnog resursa. Važno je odmјereno korištenje prostora te razvojne aktivnosti prioritetsko treba usmjeravati prema već korištenom prostoru. Osim navedenog, važno je osigurati kontinuirano informiranje i edukaciju dionika u turizmu, kao i razvoj svih onih posebnih oblika turizma i turističkih proizvoda koji imaju neznatan utjecaj na okoliš.

Smanjiti međusobni negativan utjecaj turizma i klimatskih promjena

Kako bi sačuvala temeljne turističke resurse – očuvanu prirodu i okoliš – te osigurala dugoročnu održivost i otpornost turizma, Hrvatska sudjeluje u ublažavanju klimatskih promjena, odnosno smanjenju emisija stakleničkih plinova iz turizma, kao i prilagodbi turizma na posljedice klimatskih promjena. Dugoročno planiranje i smanjenje negativnog međuodnosa turizma i klime prije svega treba postići provedbom zaštitnih mjera iz područja prostornog uređenja, mjera energetske učinkovitosti, snažnjom implementacijom obnovljivih izvora energije te mjerama prilagodbe klimatskim promjenama. Turizam je potrebno usmjeravati niskougljičnim i klimatski adaptivnim rješenjima, uz naglasak na izgradnju turističke infrastrukture i snažniji razvoj onih oblika turizma sa značajno smanjenim ugljikovim otiskom.

Osigurati kvalitetne ljudske potencijale u turizmu

Turizam je radno intenzivna aktivnost koja, osim izravnog zapošljavanja u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, putničkih agencija, organizatora putovanja i djelatnostima povezanim s njima, indirektno zapošljava velik broj ljudi. Evidentan je nedostatak ljudskih potencijala za potrebe turizma kao i nedostatak ljudskih potencijala primjerenih kompetencija (vještina, znanja). Navedeno upozorava na potrebu unaprjeđenja sustava cijeloživotnog obrazovanja za održivi turizam te drugih znanja i vještina potrebnih za zelenu i digitalnu transformaciju. Nužno je osigurati sustavno i održivo planiranje i razvoj ljudskih potencijala za potrebe turizma u pogledu kvalitete i kvantitete istih. Stvaranjem okruženja u kojem je olakšan ulazak na tržiste rada, posebno ranjivim skupinama, nužno je privući i angažirati sve raspoložive ljudske potencijale. Posebno je važno privući postojeću radnu snagu (studentski ugovori, opcije part-time poslova, organizirani smještaj sezonskih radnika te zadovoljavanje stambenih i drugih potreba stalnih radnika s primjenom poreznih olakšica...).

Unaprijediti strukturu i kvalitetu smještajnih kapaciteta

Zahtjevi turističke potražnje i visoko konkurentno turističko tržište nameću kontinuirano osnaživanje kvalitete u turizmu. Uslijed neadekvatne strukture smještajnih kapaciteta javlja se potreba poticanja ulaganja posebno u segmentu luksuznih i malih obiteljskih hotela. Istovremeno je potrebno težiti unaprjeđenju sustava kategorizacije i rekategorizacije te poticanju unaprjeđenja kvalitete smještajnih objekata, ali i svih ostalih ugostiteljskih objekata. Nadalje, potrebno je poticanje dobivanja oznaka kvalitete, odnosno snažnije uvažavanje standarda ekološki prihvatljivog i društveno odgovornog poslovanja.

Osigurati poticajno poslovno i investicijsko okruženje

Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje predstavlja jedan od temeljnih izazova hrvatskog turizma. Zaostajanje u razini investicija u odnosu na mediteranske konkurente i nepovoljan okvir za realizaciju investicijskih projekata izravno doprinosi padu turističke konkurentnosti Hrvatske, rastu kvantitete u odnosu na kvalitetu i manju integraciju ostalih gospodarskih grana u turističku djelatnost (nastavak dosadašnjeg rasta kroz proizvode i smještaj niže dodane vrijednosti). Potrebne su izmjene zakonodavnog okvira u svim područjima koja pozitivno utječe na poslovanje i ulaganja u turizmu (administrativno opterećenje, fiskalna politika, smanjenje parafiskalnih nameta, poticanje ulaganja, zapošljavanje, mobilnost radne snage, uvoz radne snage).

Osigurati inovativnu i digitalnu transformaciju turizma

U cilju osiguranja konkurentnosti hrvatskog turizma i poticanje razvoja pametnih destinacija neophodno je pratiti ubrzane tehnološke promjene. Navedeno zahtijeva intenziviranje procesa digitalizacije u cijelokupnom lancu vrijednosti, kako bi se uskladili s očekivanjima gostiju, povećali djelotvornost i učinkovitost sustava te poticali tehnološke inovacije koje će osigurati konkurentnost i održivost turizma Hrvatske. Digitalna transformacija ključnih dionika u turističkom lancu vrijednosti trebala bi se osigurati potporama i poticanjem inovacija i digitalizacije poduzetnika i drugih dionika u turizmu s ciljem razvoja novih inovativnih turističkih proizvoda i usluga, razvoja turističke infrastrukture sigurnosti i upravljanja turističkim tokovima.

Unaprijediti model upravljanja razvoja održivog turizma

Nedovoljno djelotvoran i učinkovit sustav upravljanja turizmom u Hrvatskoj kao takav ne podržava razvoj održivog turizma i nalaže potrebu njegova unaprijeđenja na nacionalnoj, regionalnoj i destinacijskoj razini. Preduvjet za unaprijeđenje postojećeg modela upravljanja turizmom leži u redefiniranju zakonodavnog okvira te unaprijeđenju prateće zakonske regulative koja se direktno odnosi na turizam, ali i one povezane koja je u nadležnosti ostalih ministarstava. Nadalje, unaprijeđeni model integralnog upravljanja turizmom zahtijeva sinergijsko djelovanje, djelotvornu i učinkovitu suradnju na svim razinama te horizontalno i vertikalno povezivanje u svrhu generiranja nove dodane vrijednosti hrvatskog turizma.

Uključivati lokalne zajednice u procese donošenja odluka o razvoju održivog turizma

S obzirom na to da i lokalno stanovništvo i dionici javnog sektora upravo u lokalnom stanovništvu vide jednog od najznačajnijih dionika turističkog razvoja, no istovremeno upozoravaju i na problematiku njegove niske razine uključenosti, nužno je poticanje značajnije participacije lokalne zajednice (rezultati istraživanja stavova lokalnog stanovništva pokazuju da čak 70 % ispitanika iskazuje interes za uključivanje u turističke razvojne procese⁵⁸). Aktivnije uključivanje lokalnog stanovništva doprinijet će povećanju njihova zadovoljstva turizmom i kvalitetom života, a time i osigurati daljnju potporu razvoju turizma. Visoka razina potpore i uključenost lokalnog stanovništva ključni su za dugoročnu održivost ne samo turizma nego i gospodarstva, društva i kulture u cjelini.

Razviti sustav prikupljanja podataka i planiranja

U kontekstu svih aspekata održivosti, upravljanje razvojem turizma treba biti temeljeno na jasno definiranim setovima podataka iz kojih će se moći izraditi pokazatelji održivog turizma, koji su zasad samo parcijalno dostupni. Taj proces je u tijeku na EU i međunarodnoj razini i važno ga je kontinuirano pratiti te implementirati njegove ishode. Tako će se uspostaviti sustav prikupljanja i praćenja

podataka nužnih za sagledavanje učinkovitosti mjera održivog razvoja turizma. U tu je svrhu potrebno primarno izraditi Satelitski račun održivog turizma, koji bi mogao, uz postojeći Satelitski račun turizma, dati osnovne smjernice upravljanja razvojem turizma u Hrvatskoj. Osobito je važno upravljanje kriznim situacijama koje bi mogle utjecati na turizam, pri čemu je nužno uspostaviti sustav ranog upozoravanja i odgovora, utemeljenih na relevantnim, provrenim i pravovremenim podacima.

Očuvati i unaprijediti poziciju Hrvatske kao sigurne turističke destinacije

Šokovi koji su obilježili prva dva desetljeća 21. stoljeća (terorizam, finansijska kriza, migrantske krize, COVID-19, ratna zbivanja) utjecali su na promjenu načina života i turističkog ponašanja. Imajući u vidu volatilnost turizma koja je usko vezana za neanticipirane vanjske šokove na tržištu, nužnim se nameće očuvati poziciju Hrvatske kao sigurne turističke destinacije. Hrvatska će nastaviti s dosadašnjim aktivnostima vezanim za sigurnost boravka i njenu promociju kao sigurne destinacije, no potrebno je unaprijeđenje sigurnosnih sustava na svim razinama (na nacionalnoj i destinacijskoj razini, ali i na razini gospodarskih subjekata), koji uključuju i uspostavu sustava upravljanja kriznim situacijama u cilju jačanja spremnosti na sve oblike sigurnosnih izazova.

Razvojni potencijali

Neosporni potencijali Hrvatske koji do sada nisu u dovoljnoj mjeri prepoznati ni valorizirani otvaraju mogućnost kvalitetnom i aktivnom pristupu suočavanja s izazovima koje turizam nosi. Dugogodišnja tradicija u turizmu, povoljna klima i geoprometni položaj, bogatstvo kulturnih i prirodnih resursa te raznolikost i jedinstvenost regija kao i prepoznatljivost Hrvatske na turističkom tržištu predstavljaju ključna polazišta za značajniji iskorak u ublažavanju kako vremenske, tako i prostorne neujednačenosti turističkih aktivnosti.

Iznimna vrijednost bogate i raznovrsne kulturne baštine (kulturna dobra upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, kao i ona dobra koja se nalaze na UNESCO-ovu popisu svjetske baštine, brojnost muzeja, galerija, drugih kulturnih institucija te interpretacijskih centara i centara za posjetitelje) samo je dijelom turistički valorizirana, a predstavlja podlogu za diverzifikaciju turističkih proizvoda i razvoj cjelogodišnjeg turizma na cijelom području Hrvatske.

Pored nedovoljno valoriziranog bogatstva i različitosti kulturnih atrakcija i resursa, a u kontekstu sve većeg interesa turista za održivim i eko turističkim destinacijama, potencijali razvoja održivog turizma uključuju i izrazitu privlačnost morskog okoliša, očuvane i raznovrsne prirodne resurse te veliku rasprostranjenost zaštićenih dijelova prirode, pri čemu je Hrvatska u samom europskom vrhu po udjelu površina uključenih u ekološku mrežu NATURA 2000. Hrvatska obiluje i izvorima čiste vode, riječnim i močvarnim područjima, očuvanim šumama i obalom koji zajedno s umjerenom klimom s tri ma različitim klimatskim područjima (sredozemno, planinsko i kontinentalno) i očuvanim svim sastavnicama okoliša predstavljaju značajan čimbenik održivog razvoja turizma. Adekvatna valorizacija prirodne baštine, posebice one na područjima Panonske i Sjeverne Hrvatske (npr. ljekoviti termalni i mineralni izvori, rijeke, planine, itd.) doprinijet će ublažavanju sezonalnosti i regionalno uravnoteženjem turističkom razvoju kroz snažnije iskorištanje potencijala ruralnog i kontinentalnog prostora. Očuvanju prirodnih resursa pridonijet će aktivnije korištenje postojećih dobrih praksi kružnog gospodarstva koje je potrebno pretočiti i u turizam, kao i značajnije korištenje nacionalnih i EU programa usmjerenih na obnovljive izvore energije i prilagodbu klimatskim promjenama.

⁵⁸ Istraživanje stavova lokalnog stanovništva. (2021). Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija & Blue Rock Consulting, Zagreb

Kulturni i prirodni resursi, diverzificiranje turističke ponude te kvalitetna prometna infrastruktura (autoceste, ceste, biciklistička infrastruktura, zračne luke, luke nautičkog turizma) predstavljaju osnovicu razvoja posebnih oblika turizma koji bilježe rast turističke potražnje. Hrvatska, prateći globalne turističke trendove, razvija niz različitih posebnih oblika turizma, poput ruralnog, zdravstvenog, kulturnog, eno-gastronomskog, nautičkog (riječnog i morskog), sportskog, *outdoor* i drugih oblika turizma, no njihovim će se snažnijim razvojem omogućiti revitalizacija nedovoljno turistički razvijenih područja i kontinenta, kao i pomak Hrvatske s pozicije izrazito sezonalne destinacije k destinaciji gdje se turistička kretanja ravnomjernije ostvaruju tijekom cijele godine. Dodatno, prostorno i sadržajno diverzificirana ponuda potencijal je za snaženje potražnje domaćih turista.

Domaći turisti predstavljaju značajan potencijal kako na turistički razvijenim područjima i u glavnoj turističkoj sezoni tako i na turistički slabije razvijenom područjima i kontinentu te u razdoblju izvan glavne turističke sezone. Naime, blizina mjesta stanovanja i poznавanje povijesno kulturne baštine glavni su motivi domaćim turistima i za kraća putovanja, vikend putovanja, jednodnevne izlete, ali i turizam kao sastavni dio odgoja i obrazovanja. Uz navedeno, poticanjem putovanja domaćih turista i uključivanjem lokalnog stanovništva u turistički promet jača se svijest o vrijednosti i važnosti hrvatskog turizma, a time i pozitivan stav prema turizmu i turističkim aktivnostima.

Hrvatska je prepoznała i globalni trend digitalnih nomada. Naime, dobar geoprometni položaj i prometna povezanost, adekvatna telekomunikacijska tehnologija, prepoznatljivost Hrvatske kao sigurne destinacije te zakonski reguliran privremeni boravak predstavljaju povoljne uvjete i za digitalne nomade koje privlače destinacije diljem Hrvatske.

Nadalje, istraživanja ukazuju na to da ponuda lokalne gastronomije predstavlja vrlo važan faktor izbora inozemne destinacije za odmor kao i na to da velika većina turista s naših najznačajnijih emitivnih tržišta (74 %) želi da im se u destinaciji nudi lokalna hrana i piće kad god je to moguće.⁵⁹ Stoga, prepoznatljiva i autentična eno i gastronomска ponuda predstavlja nedovoljno iskorišten potencijal koji upućuje i na osnaživanje ekološke proizvodnje i plasmana lokalno proizvedene hrane i ekoloških poljoprivrednih proizvoda i proizvoda s oznakama kvalitete, uključujući proizvode akvakulture, kroz turizam čime se jača cjelokupni lanac vrijednosti.

Prilagodba ubrzanim tehnološkim promjenama ogleda se u vidljivim pozitivnim efektima procesa digitalne transformacije hrvatskog turizma (primjerice Hrvatski digitalni turizam – e-Turizam, eVisitor i dr.) koji će se usmjeriti i na digitalnu transformaciju ključnih dionika u turističkom lancu vrijednosti. Tradicija poslovanja u turizmu rezultirala je velikim brojem dionika koji prepoznaju važnost ulaganja u unaprijeđenje kvalitete svoje ponude u svim segmentima i oni su ti koji predstavljaju pokretače inovacija i promjena u smjeru kvalitete i konkurentnih proizvoda. No, za takve promjene neophodni su ljudski potencijali koji predstavljaju najveći izazov održivog razvoja turizma, u tom kontekstu prepozname su mјere poticanja zapošljavanja i samozapošljavanja (koje je potrebno dalje osnaživati) kao i prilagođavanje zakonodavnog okvira i navedenih mјera novonastalim promjenama na tržištu rada sve u cilju osiguranja veće fleksibilnosti na tržištu rada i mobilnosti radne snage. Prepoznata je važnost i ulaganja u unaprijeđenje kvalitete smještajnih

kapaciteta, prvenstveno u segmentu visoko kvalitetnog hotelskog smještaja koji najznačajnije doprinosi cjelogodišnjem poslovanju, osigurava zapošljavanje i formiranje proizvoda visoke dodane vrijednosti. Poseban je naglasak i na potencijalu aktiviranja postojeće neiskorištenе državne imovine u turističke svrhe te značajnjem korištenju raspoloživih fondova Europske unije koje treba usmjeriti na unapređivanje kvalitete i inoviranje turističkih proizvoda i usluga te kreiranje cjelovitog turističkog doživljaja. I ulazak Hrvatske u Eurozonu rezultirat će dostupnošću novih izvora financiranja i osigurati poticajnije poslovno okruženje jer će se umanjiti finansijska neizvjesnost u smislu otklanjanja rizika od promjene tečaja što trenutno predstavlja rizik kako za gospodarstvo tako i za stanovništvo.

Značajnija participacija lokalne zajednice također predstavlja važnu komponentu održivog razvoja turizma. Lokalno stanovništvo daje snažnu potporu daljnjem razvoju turizma i istovremeno naglašava interes za snažnije uključivanje u turističke razvojne procese što je posebno važno kapitalizirati u procesu upravljanja destinacijama. Polazišna točka unaprijeđenja modela upravljanja turizmom leži u uspostavljenom sustavu turističkih zajednica na principu destinacijskih menadžment organizacija i uspostavljenim bazama podataka za vođenje turističke politike (eTurizam).

U procesu poticanja poduzetničkih aktivnosti u cilju razvoja inovativnih turističkih proizvoda i osiguranja cjelogodišnjeg poslovanja, moguće je značajnije povezivanje i umrežavanje turizma s ostalim sektorima poput poljoprivrede, ribarstva, digitalizacije, prometa, energije i okoliša, zdravstva te sporta, kulture i kreativnih industrija što također otvara mogućnost prostorno ravnomjernijeg i cjelogodišnjeg turizma. Tako koncipiran integrirajući i održivi turizam potican je za demografiju, razvoj poduzetništva i nove inovativne poslovne projekte kako u turizmu tako i djelatnostima koji su za njega direktno ili indirektno vezani čime se jačaju multiplikacijski učinci turizma. Jačanje umreženosti turizma i ostalog gospodarstva rezultirat će unaprijeđenjem kvalitete života, osnaživanjem društvene uključenosti i smanjivanjem socijalnih nejednakosti.

S obzirom na kvalitetan cestovni promet na suvremenoj mreži autocesta, Hrvatska može značajnije koristiti potencijal blizine vodećih emitivnih turističkih tržišta, ali i potencijal zračnih luka u kontekstu privlačenja turista iz dalekih destinacija i finansijski najznačajnijih tržišta. Na turističkom tržištu Hrvatska je prepoznata kao sigurna destinacija, a osjećaj sigurnosti danas je jedan od osnovnih preduvjeta izbora destinacije za odmor. Pored navedenog, pristup Schengenu dodatno će olakšati ulazak i kretanje turista u Hrvatskoj kao i nadograditi imidž Hrvatske kao sigurne destinacije.

Hrvatska treba snažnije iskoristiti svoje razvojne potencijale u cilju nadvladavanja ključnih izazova turizma, pri čemu se kao najznačajniji potencijali posebno ističu izvanredni i očuvani prirodni i kulturni resursi, prepoznatljivost Hrvatske kao sigurne destinacije te gostoljubivost lokalnog stanovništva koje snažno podržava razvoj turizma diljem Hrvatske. Stoga se kao imperativ nameće očuvanje i zaštita i adekvatna prezentacija prirodne i kulturne baštine uz aktivno sudjelovanje lokalnih zajednica kada je to moguće te osiguranje njene dostupnosti stanovništvu, ali i unaprijeđenje kvalitete života i rada u Hrvatskoj što u konačnici predstavlja ključan preduvjet održivog razvoja turizma.

7. VIZIJA RAZVOJA TURIZMA U HRVATSKOJ

Vizija predstavlja pogled u budućnost. Razvoj turizma sagleđavan u kontekstu održivosti treba unaprijediti kvalitetu života lokalnog stanovništva, jačati direktne i indirektne gospodarske efekte

⁵⁹ Istraživanje stavova ispitanika s emitivnih tržišta. (2021). Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija & Blue Rock Consulting, Zagreb.

u cilju ravnomjernijeg gospodarskog razvoja Hrvatske. Sukladno postojećim obilježjima i budućem pozicioniranju održivog razvoja turizma Republike Hrvatske, poseban je naglasak na očuvanju resursa, isticanju jedinstvenih identiteta regija i specifičnih obilježja Hrvatske kao turističke destinacije.

Vizija je razvoja održivog turizma Republike Hrvatske do 2030. godine:

Poštujući prirodno i kulturno nasljeđe i jedinstveni identitet svih regija, stvoriti ćemo održiv cjelogodišnji turizam poželian za investicije, rad i život, koji doprinosi skladnom gospodarskom razvoju Hrvatske.

Vizija održivog turizma Hrvatske do 2030. godine u cijelosti je usuglašena i podržava realizaciju Nacionalne razvojne strategije do 2030. godine i realizaciju nacionalnih klimatskih i energetskih ciljeva te je uskladena s temeljnim politikama Europske unije i u skladu s očekivanim trendovima po predviđanjima Svjetske turističke organizacije (UNWTO).

8. STRATEŠKI CILJEVI

Analizom razvojnih potreba i razvojnih potencijala i u cilju ostvarenja vizije definirana su četiri ključna strateška cilja razvoja održivog turizma Hrvatske:

1. Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam,
2. Turizam uz očuvan okoliš, prostor i klimu,
3. Konkurentan i inovativan turizam,
4. Otporan turizam.

Strateški ciljevi umreženi su, međusobno se podupiru i ostvaruju sinergijski učinak usmjeren ka dosizanju definiranih pokazatelja učinaka.

8.1. Strateški cilj 1.

»Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam«

Jedan od ključnih izazova hrvatskog turizma je vremenska i prostorna neujednačenost turističkih aktivnosti te izrazita sezonalnost poslovanja, koja u razvijenim turističkim destinacijama rezultira pojmom prekomjernog turizma. Ovaj fenomen nastaje kada turističke destinacije i poduzetnici u turizmu temelje svoj razvoj na paradigmi beskonačnog rasta, zanemarujući ekološke i društvene aspekte turizma. Problem prekomjernog turizma predstavlja egzistencijalnu prijetnju razvijenim turističkim destinacijama. Negativne posljedice naročito se manifestiraju kroz devastaciju kulturne i prirodne baštine te preopterećenost komunalne i prometne infrastrukture u turističkim destinacijama. Sve to utječe na smanjenu kvalitetu života i rada u lokalnim zajednicama, smanjenu kvalitetu doživljaja posjetitelja te na kraju rezultira nepovolnjim ekonomskim učincima na turizam.

Kako bi se ravnomjernije rasporedile turističke aktivnosti tijekom cijele godine u turistički razvijenim područjima, fokus mora biti na unaprjeđenju više dodane vrijednosti postojećih turističkih proizvoda te stvaranju uvjeta za daljnji razvoj posebnih oblika turizma uz što aktivnije uključivanje lokalne zajednice u te procese. U turistički slabije razvijenim područjima i u kontinentalnoj Hrvatskoj fokus mora biti na podizanju kvalitete ugostiteljske ponude, novih turističkih atrakcija te posebnih oblika turizma.

U cilju što boljeg korištenja mogućnosti za razvoj turizma, nužno je unaprjeđenje međunarodne, nacionalne i lokalne prometne povezanosti turističkih destinacija, ali i repozicioniranje Hrvatske kao cjelogodišnje autentične destinacije održivog turizma.

Strateški cilj 1. »CJEOLOGO-DIŠNJI I REGIONALNO URAVNOTEŽENIJI TURIZAM«	Prioritetna područja		
	Pokazatelji učinka	Početna vrijednost 2019.	Ciljana vrijednost 2030.
II.02.8.25 Udio ostvarenog BDV-a djelatnosti I ¹ u Kontinentalnoj Hrvatskoj (Sjeverna Hrvatska, Grad Zagreb i Slavonija – bez Jadranske Hrvatske) u ukupno ostvarenom BDV-u u Republici Hrvatskoj, DZS	28,3 %	37,4 %	
II.02.8.26 Udio prihoda od turizma u 1., 2. i 4. kvartalu u ukupnim prihodima od turizma, HNB	37,1 %	44,2 %	<i>Rast udjela prihoda od turizma koji se ostvaruje u prvom, drugom i četvrtom kvartalu rezultat je razvoja specifičnih oblika turizma koji nisu vezani isključivo za sunce i more kao i generalne tendencije ka cjelogodišnjem turističkom poslovanju. Dodatno, razvijanje specifičnih oblika turizma pozitivno djeluje i na planirano povećanje ostvarenja prihoda od turizma u Kontinentalnoj Hrvatskoj. Naime, resursi za specifične oblike turizma nalaze se na području cjelokupne Republike Hrvatske (pa tako i na Kontinentalnom dijelu), a i planirane mјere iz Strategije i NPOO-a za razvoj područja niže turističke razvijenosti djelovat će pozitivno na ostvarenje planiranih stopa rasta. Projekcija se isto tako bazira na povijesnim pokazateljima.</i>

¹ Djalatnost I – u skladu s Nacionalnom klasifikacijom djalatnosti 2007. – NKD 2007. odnosi se na djalatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane.

Prioritetno područje 1.1. za strateški cilj 1. »Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam«: **Razvoj uravnoteženijeg i uključivog turizma kroz turističke proizvode više dodane vrijednosti**

Razvoj uravnoteženog i uključivog turizma započet će javnim ulaganjima koja mogu potaknuti razvoj funkcionalnih cjelina i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti. Ponudom cjelovitog turističkog doživljaja, u cilju valorizacije zdravstvenih dobrobiti lokalnih prirodnih resursa, stvoriti će se inovativne destinacije koje će moći zaštititi, razviti i promovirati prirodnu baštinu, ali i osigurati gospodarski razvoj lokalnih zajednica stvaranjem lanaca vrijednosti uvažavajući načela kružnog gospodarstva.

Naglasak će se staviti na zdravstveni turizam kroz razvoj termalnih rivijera na kopnu te klimatsko-zračnih termi i talasoterapije na obali s razvijenim lancima vrijednosti, kvalitetnom ponudom i uslugom koje će utjecati na razvoj cjelokupnog gospodarstva.

Kako bi se to postiglo, ulaganjima će se poticati razvoj turističkih proizvoda, osobito javne turističke infrastrukture, koji će doprinijeti digitalnoj i zelenoj tranziciji, a poticat će se i novi poslovni modeli koji će osigurati prilagodbu novim navikama potrošača te tako osigurati otpornost i održivost. Stvaranje funkcionalnih cjelina usmjerit će i privatni kapital u ulaganja u izravne i neizravno

povezane djelatnosti. Tako će se koordiniranim pristupom javnog i privatnog sektora optimizirati učinci povezani s razvojem turizma.

Poticat će se stvaranje turističkih proizvoda više dodane vrijednosti pritom jačajući cjelokupni lanac uključenih proizvoda i usluga. Razvoj takvih proizvoda na cijelom području Hrvatske znači i razvoj inovativne i autentične destinacijske ponude prilagođene klimatskim i prostornim značajkama, povijesnom i kulturnom nasleđu te eno-gastro osobitostima čime se bitno doprinosi ravnopravnijem turističkom razvoju, smanjenju sezonalnosti i ublažavanju učinaka povezanih s prekomjernim turizmom u najrazvijenijim turističkim destinacijama. U Jadranskoj Hrvatskoj, osobito u okolini mjesta koja imaju prekomjerni turizam u ljetnim mjesecima, poticat će se razvoj proizvoda koji doprinose razvoju cjelogodišnjeg turizma te onih proizvoda koji smanjuju pritisak gostiju na destinaciju, kao i podizanje kvalitete postojećih smještajnih kapaciteta.

U procesu razvoja turističkih proizvoda posebno je važno valorizirati kulturnu i prirodnu baštinu te tradicijske vrijednosti koji uz inovativan pristup i primjenu tehnoloških rješenja doprinose teritorijalnoj i socijalnoj koheziji te zelenoj i digitalnoj tranziciji. Osim toga, izuzetno je važno osigurati pristupačnost turističkih atrakcija i infrastrukture osobama s invaliditetom. Poticat će se uključivanje osoba s invaliditetom u korištenje turističkih usluga kroz prilagodbu infrastrukture njihovim potrebama (osiguranje pristupačnosti), kao i kroz aktivnosti koje imaju u cilju podizanje svijesti među zaposlenima kako bi se i na taj način osigurala njihova uključenost. Težit će se provođenju aktivnosti koje pružaju jednake mogućnosti za uključivanje u turističke aktivnosti zacrtane i Strategijom o pravima osoba s invaliditetom za razdoblje 2021. – 2030. koju je donijela Europska komisija u ožujku 2021. godine. Također, poticat će se socijalno uključivanje djece i mladih te osoba u riziku od socijalne isključenosti.

Odabir investicija temeljit će se na Indeksu turističke razvijenosti, povezanosti s funkcionalnom cjelinom, doprinosu mogućnosti produljenja sezone i distribuciji turista na slabije razvijena turistička područja, održivosti i uključivosti, doprinosu digitalizaciji, mogućnosti stvaranja kvalitetnih radnih mjesta, a osobito važan bit će doprinos zelenoj tranziciji.

Pružit će se i podrška ulaganjima malim i srednjim poduzetnicima (MSP-ova) za razvoj održivog turizma koja rezultiraju diverzifikacijom turističke ponude, produljenjem turističke sezone, smanjenjem prekomjernog turizma i većom kvalitetom turističke ponude.

Kod razvoja svih proizvoda, poticat će se stvaranje kratkih lanaca opskrbe i uključivanje što većeg broja lokalnih proizvođača kojim se postiže multiplikativni učinak na cijelo gospodarstvo, kao i jače uključivanje lokalnog stanovništva.

Prioritetno područje 1.2. za strateški cilj 1. »Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam«: **Prostorno ravnomjernije raspoređen turistički promet**

Prostorno uravnoteženiji turizam ostvarit će se investiranjem u kvalitetne i tematski definirane ugostiteljske objekte, kreativnost u osmišljavanju turističkih atrakcija, aktivniji i inovativniji pristup u osmišljavanju turističkih proizvoda turističkih agencija, intenzivnije uključivanje pratećih industrija kao sastavnice turističke ponude te redefiniranje poslovnog modela turističkih zajednica na subregionalnoj razini.

U turistički slabije razvijenim područjima i kontinentalnoj Hrvatskoj poticat će se razvoj proizvoda za koje postoji interes turista i utvrđena nedostatna ponuda, osobito razvoj kvalitetne turističko-ugostiteljske ponude i smještajnih kapaciteta te posebnih oblika turizma. U Jadranskoj Hrvatskoj, osobito u okolini mjesta koja imaju prekomjerni turizam u ljetnim mjesecima, poticat će se razvoj proizvoda koji doprinose podizanju kvalitete postojećih smještajnih kapaciteta,

proizvoda koji mogu smanjiti pritisak gostiju na destinaciju i proizvoda koji mogu doprinijeti razvoju cjelogodišnjeg turizma.

Primarno je važno povezivati najposjećenije destinacije s okolicom i zaleđem, tako da posjetitelj u vremenu boravka konzumira što veći broj usluga i na što širem području, posebno eno-gastro ponudu i razne atrakcije poput događanja i manifestacija, sajmova i izložbi. Manifestacije su osobito bitne izvan glavne sezone i na područjima gdje primarni motiv za dolazak nije sunce i more te uz postojeću prirodnou baštinu, nacionalne parkove i kulturne atrakcije, UNESCO baštinu, kao i ostalu kulturnu baštinu, mogu predstavljati i samostalni motiv za dolazak i boravak turista. Poticat će se povezivanje manje poznatih lokaliteta s najposjećenijim lokalitetima u tematske cjeline, odnosno postojeće i nove turističke rute.

Kroz ciljana ulaganja poticat će se razvoj raznovrsne i kvalitetne turističke ponude tijekom cijele godine, a turistički nerazvijena područja i kontinent poticat će se da razvijaju svoje postojeće potencijale i dopunjaju ih onim elementima koji nedostaju za cjelovitu subregionalnu turističku destinaciju.

Prioritetno područje 1.3. za strateški cilj 1. »Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam«: **Razvoj posebnih oblika turizma i strukturirani razvoj proizvoda**

Razvojem posebnih oblika turizma, odgovorit će se na trendove u turizmu i potražnju, s naglaskom na unapređenju kvalitete postojećih turističkih proizvoda te stvaranje uvjeta za daljnji razvoj cjelogodišnjeg i prostorno ujednačenog turizma.

Osobito će se poticati:

- zdravstveni (medicinski, lječilišni, *wellness*) turizam temeljen na prirodnim resursima, prirodnim ljekovitim čimbenicima, stručnom osoblju i zdravoj prehrani,

- eno-gastronomski turizam temeljen na autentičnoj ponudi hrane i pića, uključujući posebne ponude temeljene na vjeroispovijesti (halal, košer i dr.),

- sportski turizam koristeći preduvjete pogodne klime i prateće infrastrukture, uključujući zdravstvenu,

- aktivni (rekreativni) turizam temeljen na prirodnim preduvjetima (more, planine, šume, rijeke, i sl.), sportsko-rekreativnoj, adrenalinskoj infrastrukturi te svim drugim sadržajima, uključujući lovni i ribolovni turizam,

- kulturni turizam temeljen na valorizaciji materijalne i nematerijalne kulturne baštine (osobito UNESCO), razvoj kulturnih tematskih cesta i putova (kulturne rute, hodočasnički putovi i sl.) te ostalim sadržajima kulturnih i kreativnih industrija,

- seoski agroturizam temeljen na poljoprivredi i kvalitetnim lokalnim proizvodima kao značajnom pokretaču njegova razvoja, pri čemu poljoprivredna gospodarstva ostvaruju ključnu ulogu kao proizvođači i pružatelji turističkih usluga,

- poslovni turizam (MICE) temeljen na privlačnosti Hrvatske kao destinacije za kongrese, seminare, konferencije, sajmove i sl.,

- gradski turizam (engl. *city break*) temeljen na novim trendovima i potrebi turista za raznolikom ponudom kulturnih, arhitektonskih, tehnoloških, društvenih i prirodnih doživljaja i sadržaja za razonodu i poslovne aktivnosti,

- turizam na rijekama i jezerima (kružna putovanja, izletnička plovidba) temeljen na netaknutoj prirodi, krškim oblicima te očuvanim rijekama i jezerima,

- lovni turizam (uključujući i razgledanja lovišta, fotov, fotosafari),

- nautički turizam temeljen na očuvanju okoliša, kvalitetnim marinama i ostaloj infrastrukturi,

- obalni turizam (»sunce i more«) temeljen na tradiciji, prepoznatljivosti i kvaliteti.

Poticat će se razvoj turističkih proizvoda više dodane vrijednosti uz snažnu ulogu turističkih zajednica kao osnove sinergije svih pružatelja usluga na lokalnoj razini (malog i srednjeg poduzetništva, institucija koje upravljanju prirodnim i kulturnom baštinom, turističkih vodiča i interpretatora), lokalnog stanovništva i njihova suradnja s turističkim agencijama kao destinacijskim menadžment kompanijama čime će se razvoj turističkih proizvoda usmjeriti kako je predviđeno politikom upravljanja pojedinom turističkom destinacijom.

Prilikom kreiranja turističkih proizvoda vodit će se računa o različitim navikama i potrebama turista, uz poseban naglasak na uključivost.

Poseban naglasak stavit će se na poticanje razvoja inovativnih turističkih proizvoda kojima će se turistima osigurati raznovrsna ponuda tijekom cijele godine, pa tako i domaćim turistima i izletnicima, kao tržišnom segmentu sa značajnim potencijalom.

Prioritetno područje 1.4. za strateški cilj 1. »Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam«: Unaprjeđenje domaće i međunarodne prometne povezanosti

Razvoj turizma oslonit će se na proširivanje dosega javnog prijevoza te sprječavanje i značajno umanjenje zagađenja morskih resursa svih vrsta, provest će se reforma prometnog sektora u svim vidovima prometa pa su njome obuhvaćene reforme željezničkog, cestovnog i zračnog sektora, kao i reforma pomorstva i unutarnjih plovnih putova.

Ujednačena prometna mreža s razvijenom željezničkom infrastrukturom i infrastrukturom za javni promet te intermodalnost, rezultirat će smanjenjem udjela osobnih automobila s pogonom na fosilna goriva i općenito smanjenjem emisija stakleničkih plinova u prometnom sektoru, kao i eliminiranjem prepreke za mobilnost ljudi i dobara.

Poticat će se oblici multimodalnog planiranja putovanja i kupnja karata putem IT alata.

Kroz marketinšku suradnju s avio prijevoznicima, turooperatorma i turističkim agencijama, poticat će se otvaranje većeg broja avionskih linija i uvođenje sezonskih i cjelogodišnjih zračnih linija s vodećim emitivnim turističkim tržišta. Isto tako, poticat će se i otvaranje željezničkih linija.

Prioritetno područje 1.5. za strateški cilj 1. »Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam«: Repozicioniranje Hrvatske kao cjelogodišnje autentične destinacije održivog turizma

Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam potaknut će se ulaganjem u pozicioniranje Hrvatske na inozemnim tržištima kao visokokvalitetne destinacije, ali i kao dijela Destinacije Europa. EU je strategijom do 2010. istaknula važnost brendiranja Europe kao jedinstvenog tržišta, uvažavajući trendove dolazaka turista s dalekih destinacija koji prilikom svog boravka žele vidjeti što više. Stoga će se poticati uključivanje u međunarodne mreže i udruženja te turističke rute posebno na razini EU (primjerice Kulturne rute Vijeća Europe).

Blizina vodećih europskih emitivnih turističkih tržišta uz povoljan geoprometni položaj je potencijal na kojem će se graditi položaj Hrvatske kao cjelogodišnje autentične destinacije održivog turizma, kako za EU tako i za ne EU građane.

Ulazak Hrvatske u šengenski prostor učinit će putovanja za EU građane još sigurnijim, lakšim i bez prepreka, dok će za pozicioniranje na tržištima izvan EU doprinijeti boljoj vidljivosti Hrvatske kao dijela Destinacije Europa. Nastavak digitalizacije putnih isprava, učinit će prolazak putnika lakšim.

Kao osnovni alat za pozicioniranje na stranim tržištima, izraditi će se Strateški marketinški operativni plan hrvatskog turizma kojim će se predvidjeti aktivnosti usmjeravanja stranih, ali i domaćih

turista i na druge motive putovanja, osim prevladavajućeg motiva sunca i mora. Plan će omogućiti da se posjetiteljima osvijeste i ponude sadržaji izvan sezone, na turistički nedovoljno razvijenim područjima i kontinentu kao i cjeloviti turistički proizvodi više dodane vrijednosti te da se Hrvatska promovira kao održiva, sigurna i zdrava destinacija koja nudi visokokvalitetnu i raznovrsnu turističku uslugu. Uz taj krovni marketinški alat, razvit će se i regionalni i lokalni marketinški planovi, a temeljem njih će se provoditi aktivnosti u cilju promoviranja turističkih atrakcija koje mogu doprinijeti smanjenju sezonalnosti i ravnomjernijem teritorijalnom razvoju turizma. Poticat će se povezivanje turističkih zajednica kao kreatora preduvjeta za turističke proizvode i organizatora putovanja koji ih realiziraju i plasiraju na tržište.

Zakonodavnom reformom te programima i poticajima, doprijet će se razvoju ponude te kreiranju brand i marketinških kampanja u suradnji s Hrvatskom turističkom zajednicom. Prioritetno područje 1.6. za strateški cilj 1. »Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam«: **Stvaranje boljih uvjeta života i rada kroz turizam**

U mjestima s pojačanom turističkom aktivnošću vidljivi su brojni pozitivni učinci za lokalno stanovništvo poput stvaranja radnih mesta, unaprjeđenja infrastrukture i gospodarskog napretka.

Ako se turizam nekontrolirano razvija u smjeru prekomjernog turizma i ne vodeći brigu o održivosti, osim pozitivnih, može uzrokovati i brojne negativne posljedice, a neke od njih su preopterećenost komunalne infrastrukture, viši troškovi života, prometni problemi, nekontrolirana gradnja i devastacija prostora.

Kako bi se osigurala ravnomjerna raspoređenost pozitivnih učinaka turizma, poticat će se razvoj diverzificiranih turističkih proizvoda, a osobito u kontinentalnom dijelu Hrvatske i u mjestima s nižim Indeksom turističke razvijenosti (ITR). Izravan poticaj ovakvom razvoju bit će ulaganje u projekte razvoja javne turističke infrastrukture koja može biti poticaj poduzetnicima za daljnja ulaganja.

Posebno se ističu projekti lječilišnog turizma budući da pružaju cjelogodišnju uslugu i nisu podložni izrazitoj sezonalnosti. Osim utjecaja na prostornu i vremensku raspoređenost turizma, poticanjem razvoja lječilišnog turizma, omogućiti će se brži pristup lječilišnim, SPA, wellness i ostalim uslugama lokalnom stanovništvu, što značajno doprinosi kvaliteti života. Dostupnost navedenih usluga očekivano djeluje na smanjenje pritisaka na zdravstveni sustav i doprinosi boljom zdravstvenoj usluzi za lokalno stanovništvo.

Ulaganjima u proizvode poput aktivnog turizma, kulturnog i ostalih, lokalnom stanovništvu osigurat će se pristup infrastrukturi i brojnim sadržajima (sportskim, kulturnim, zabavnim), što će također pozitivno utjecati na kvalitetu života. Navedena turistička ponuda treba značajnije potaknuti jačanje segmenta domaćih turista.

Ova ulaganja doprinose socijalnoj uključenosti, dobrom zdravlju i dobrobiti lokalnog stanovništva te smanjenju i prevenciji siromaštva.

Sustavno će se podizati svijest lokalnog stanovništva o bogatstvu turističkih resursa te važnosti turizma u gospodarstvu kroz edukaciju od najranije dobi organiziranim poticanjem dostupnosti turističkih sadržaja učenicima i studentima te snažnije usmjeravanje k domaćim turistima.

Održivim razvojem turizma, podržanim navedenim ulaganjima, potaknut će se ravnomjeran i održiv razvoj gospodarstva i stvari kvalitetna radna mjesta.

Zbog visoke sezonalnosti turizam karakterizira i visok postotak ugovora o radu na određeno vrijeme kao i sezonsko zapošljavanje, što će se nastojati smanjiti ulaganjima u razvoj cjelogodišnjih proizvoda.

Jedan od prioriteta za ulaganje bit će i uključivanje lokalnih malih i srednjih poduzetnika u lanac vrijednosti, što će dodatno povećati prihode i stvoriti nova radna mjesta.

Mjere za smanjenje preopterećenosti komunalne infrastrukture i turističkih atrakcija u nadležnosti su jedinica lokalnih i područnih (regionalnih) samouprava, no kako bi se potaknuo održiv razvoj turizma osigurat će se sinergija planiranja turističkih tokova na razini turističkih zajednica s mjerama koje se poduzimaju za smanjenje preopterećenosti. Kako bi se to osiguralo, omogućit će se korištenje podataka za planiranje i alata za poslovnu inteligenciju (*Business intelligence / BI alata*) za dočenje odluka. Osigurat će se ulaganja u razvoj IT alata za upravljanje posjetiteljima, kao i drugih prikladnih za smanjenje preopterećenosti.

Temeljem prikupljenih podataka i poduzetih mjera lokalna zajednica će moći planirati ulaganja u razvoj komunalne infrastrukture (vodovod, ceste, parkirališta, i sl.) koja će biti optimalno opterećena i koja će osigurati kvalitetan život lokalnog stanovništva tijekom cijele godine.

8.2. Strateški cilj 2.

»Turizam uz očuvan okoliš, prostor i klimu«

More i priroda (prirodni resursi) temeljni su motivi dolaska turista u Hrvatsku, no zbog intenzivne turističke aktivnosti i neprimjerene turističke infrastrukture, prirodni resursi su ugroženi. Dvosmjeran je i odnos turizma i klimatskih promjena – turizam negativno utječe na klimatske promjene, osobito putem ugljikova otiska prometa, a ujedno klimatske promjene suštinski mijenjaju destinacije. Opterećenja koja proizlaze iz turizma mogu rezultirati smanjenjem kvalitete sastavnica okoliša, kao i nastavkom neželjenih klimatskih promjena, što posljedično može dovesti do smanjene atraktivnosti Hrvatske kao turističke destinacije. Stoga je razvoj turizma nužno usmjeriti prema okolišnoj i resursnoj održivosti te smanjenju međusobnih negativnih utjecaja turizma i klimatskih promjena.

Prioritetna područja		
»TURIZAM UZ OČUVAN OKO-LIŠ, PROSTOR I KLIMU«	2.1. Smanjenje opterećenja iz turizma na sastavnice okoliša i prirodu	
Pokazatelji učinka	Početna vrijednost 2019.	Ciljana vrijednost 2030.
II.02.8.21 Indeks razvoja putovanja i turizma (TTDI – WEF) – okolišna održivost	25	≤ 15. mjeseca
II.02.8.27 Emisije CO ₂ u zrak prema NACE (revizija II) aktivnostima u turizmu	46196 t	27717 t

U cilju ostvarivanja ciljeva iz Agende 2030, ciljeva iz Europskog zelenog plana i Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske do 2030. godine potrebno je snaziti okolišne propise, ali i osigurati njihovu bolju provedbu. Turizam je na globalnoj razini odgovoran za udio od 8 % ukupnih svjetskih emisija CO₂. U Republici Hrvatskoj emisije CO₂ u turizmu iznosile su 2019. godine 46196 t. Zbog međunarodne, EU i nacionalne okolišne politike, koje Hrvatska konzistentno provodi, potrebno je do 2030. poduzeti dodatne napore kako bi se smanjile emisije CO₂ te time podigla održivost hrvatskog turizma na višu razinu. U tom su kontekstu definirane strateške smjernice koje će u konačnici rezultirati smanjenjem opterećenja na okoliš i prirodne resurse te na klimu uz prilagodbu turizma na klimatske promjene, s krajnjim ciljem jačanja okolišne održivosti radi konkurenčne prednosti i dugoročne otpornosti ove vrlo važne gospodarske aktivnosti države.

Prioritetno područje 2.1. za strateški cilj 2. »Turizam uz očuvan okoliš, prostor i klimu«: **Smanjenje opterećenja iz turizma na sastavnice okoliša i prirodu**

Provodenjem integralnog upravljanja obalnim područjem, kao i razvojnim integriranjem turistički slabije razvijenih područja i kontinenta s jadranskim područjem ostvarit će se smanjenje opterećenja na priobalni prostor. Podupirat će se aktivnosti usmjerenе na ostvarenje multiplicirajućih pozitivnih učinaka turizma s ostalim sektorima, kao npr. s ribarstvom i poljoprivredom kroz razvoj posebnih oblika turizma.

U skladu s globalnim, EU i nacionalnim politikama u području zaštite okoliša i prirode te potrebom učinkovitijeg korištenja i zaštite prirodnih resursa podupirat će se mјere zaštite i očuvanja okoliša i prirode, s osobitim naglaskom na zaštićena područja i područja Natura 2000, kako u priobalju, tako i na kontinentu.

Poticat će se smanjivanje pritiska proizašlih iz turizma na sve sastavnice okoliša (zrak, vode, more, tlo, krajobraz, biljni i životinjski svijet te zemljina kora), smanjivanje količine otpada uz odgovarajuće provođenje mјera za sprječavanje i smanjivanje unosa morskog otpada u more i morske ekosustave, kao i minimiziranje ostalih nepovoljnih utjecaja. Poticat će se aktivnosti koje doprinose implementaciji rješenja za smanjenje emisija onečišćujućih tvari, uključivanje naprednih sustava upravljanja okolišem, osnaživanje održive proizvodnje i potrošnje te podupiranje aktivnosti usmjerenih k primjeni koncepta kružnog gospodarstva i ekoloških inovacija, osobito u području proizvoda i usluga.

Poticat će se održive prakse smanjenja otpada, uključujući otpada od hrane i jednokratne plastike. Čak 85 % otpada u moru čini plastika te izbjegavanje jednokratne plastike može značajno doprinjeti smanjenju plastičnog otpada u moru. Također, poticat će se štednja energije i vode. Tako će se doprinijeti okolišnoj, ali i ekonomskoj održivosti.

Zbog sve veće svjesnosti turista o potrebi zaštite okoliša te koncepta održive proizvodnje i potrošnje, proces implementacije kružnog gospodarstva intenzivirat će se i poticati u poslovanju svih turističkih subjekata te će se omogućiti bolja promocija i vidljivost održivih praksi.

Kontinuirano će se unaprjeđivati svijest i kompetencije dionika o potrebi razvoja okolišno održivog turizma, što će se postići informiranjem i edukacijom o mogućnostima i načinima upravljanja poslovanjem i destinacijom na održivi način.

Prioritetno područje 2.2. za strateški cilj 2. »Turizam uz očuvan okoliš, prostor i klimu«: **Smanjenje negativnog utjecaja turizma na prostor**

Održivi razvoj turizma sa smanjenim negativnim utjecajem turizma na prostor osigurat će se unaprjeđenjem provedbe zakonske regulative koja se odnosi na prostorno planiranje na svim razinama. Prostorno planiranje nameće se kao jedan od najvažnijih alata u uspostavi ravnoteže odnosa turizma i prostora. Planiranjem će se voditi računa o prihvatnim kapacitetima, ključnim infrastrukturnim ograničenjima i o dosljednoj primjeni propisa kojim se štiti zaštićeni obalni pojasi kao i druga, posebno zaštićena područja. Uz prethodno definiranje prihvatnog kapaciteta turističke destinacije, prostorno planiranje te prostorni planovi kao instrumenti prostornog planiranja imaju razvojnu i korektivnu ulogu u oblikovanju turističkog prometa destinacije i doživljaja posjetitelja. Uspostava takvog sustava planiranja moguća je uz stvarnu, a ne samo deklarativnu primjenu principa destinacijskog menadžmenta.

Racionalnim upravljanjem prostorom i ostalim prirodnim resursima podići će se i razina kvalitete života lokalnog stanovništva, osobito u najopterećenijim turističkim destinacijama gdje se mogu raju osigurati uvjeti za kvalitetno stanovanje, život i rad lokalnog stanovništva.

Sprječavat će se pojava prekomjernog turizma koji je vezan za ekonomsku ovisnost turističke destinacije o prihodima od turizma i udaljavanje od interesa lokalne zajednice, koji uz to ima dominantno negativan utjecaj na prostor, utječući na njegovu trajnu transformaciju. Kako bi se izbjegla kaotična urbanizacija i devastacija prostora nekontroliranim razvojem nekomercijalnih kapaciteta sekundarnog smještaja i ostalih oblika smještaja niske dodane vrijednosti iznad prihvatnog kapaciteta destinacije, potrebno je provesti sustavne analize postojećih kapaciteta te odrediti buduće potrebe kao osnovu za planiranje u prostornim planovima.

Prioritetno područje 2.3. za strateški cilj 2. »Turizam uz očuvan okoliš, prostor i klimu«: **Smanjenje negativnog međuodnosa turizma i klime**

Međuodnos turizma i klimatskih promjena ogleda se u činjenici da turizam značajno utječe na klimatske promjene, ali i klimatske promjene snažno utječu na turizam. Niskougljični razvoj turizma i intenziviranje procesa prilagodbe turizma na klimatske promjene provodit će se sukladno Strategiji niskougljičnog razvoja Republike Hrvatske do 2030. godine s pogledom na 2050. godinu i Strategiji prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje do 2040. godine s pogledom na 2070. godinu.

Poticat će se aktivnosti koje će rezultirati većim korištenjem obnovljivih izvora energije te većom energetskom učinkovitosti u smještajnim kapacitetima i turističkoj infrastrukturi, kao i u prometu koji je najveći generator emisija stakleničkih plinova iz turizma.

Mobilnost turista usmjeravat će se prema okolišno prihvatljivim oblicima prometa, kao što je to željeznički promet. Podržavat će se uvođenje održivih oblika mobilnosti i izgradnja pripadajuće infrastrukture u turističkim destinacijama. Poboljšanjem interne mobilnosti putem uvođenja i razvoja intermodalnog javnog gradskog i međugradskog prijevoza putnika uz stimuliranje korištenja vozila na alternativni pogon smanjit će se emisije stakleničkih plinova. Radi snažnog razvoja nautičkog turizma i njegova utjecaja na klimu, osobiti je fokus na elektrifikaciji plovila i uspostavljanje potrebne infrastrukture otporne na klimatske ekstreme.

Poticat će se preobrazba smještajnih kapaciteta u one s niskim ili »nultim« ugljikovim otiskom te razvoj posebnih oblika turizma uz uvjet smanjenja emisija stakleničkih plinova.

U cilju smanjenja ugljikova otiska koji nastaje turističkom aktivnošću, a osobito od ispušnih plinova iz automobila, provest će se sadnja dodatnih autohtonih vrsta stabala u šumskim, urbanim i periurbanim područjima.

Osobito će se poticati turistički proizvodi, koji s pratećom turističkom infrastrukturom predstavljaju odmak od koncepta »sunce i more« i koji su otporniji na klimatske promjene.

Osim podrške i promocije dekarbonizaciji turizma, poticat će se prilagodba javne i privatne turističke infrastrukture na klimatske promjene u cilju zaštite ljudi, okoliša i imovine.

Podržavat će se aktivnosti koje će omogućiti prilagodbu turizma na izmijenjene uvjete poslovanja radi utjecaja klimatskih promjena, odnosno jačati otpornost turističke infrastrukture na različite vremenske ekstreme, jačajući pritom i otpornost lokalnih zajednica u turizmu.

Također, u cilju osvješćivanja negativnih međuodnosa klime i turizma provest će se educiranje i informiranje dionika u turizmu, posebice stručnjaka uključenih u turizam te šire javnosti, uključujući učenike srednjih škola i studente.

8.3. Strateški cilj 3.

»Konkurentan i inovativan turizam«

Razvoj konkurentnog i inovativnog turizma jedan je od koraka u razvoju održivog turizma. Konkurenčnost ovisi o brojnim čimbenicima, a ono što je identificirano kao prioritetno područje koje se treba unaprijediti jest poslovno okruženje, ljudski potencijali i tržište rada, unaprjeđenje strukture i kvalitete smještajnih kapaciteta, osiguranje poticajnog poslovнog okruženja te poticanje inovacija i digitalne transformacije turizma.

Strateški cilj 3. »KONKURENTAN I INOVATIVAN TURIZAM«	Prioritetna područja		
	Pokazatelji učinka	Početna vrijednost 2021. i 2019.	Ciljana vrijednost 2030.
	II.02.8.01 Ukupni indeks razvoja putovanja i turizma (TTDI – WEF)	42	≤ 35. mesta
	II.02.8.29 Prihod po stranom noćenju u odnosu na prosjek EU	57 %	67 %
	II.02.8.28 Bruto dodana vrijednost po zaposlenome u djelatnosti I ¹ u odnosu na prosjek EU	81,8%	100% (Dostignuti prosjek EU)

Ciljana pozicija u ukupnom poretku TTDI temelji se na kontinuiranom poboljšanju upravljanja turističkim razvojem u ostvarenju održivog i otpornog globalno konkurentnog turizma Hrvatske. U tom su kontekstu posebno važni reformski procesi koji će omogućiti rast na ljestvici u segmentu poslovнog okruženja i ljudskih potencijala u kojima prema posljednjim podacima zaostaje, a za čije unaprjeđenje su predviđena i osigurana sredstva u okviru Nacionalnog plana oporavka i otpornosti. Rast produktivnosti rada u djelatnosti I od posebnog je značaja. Održivi turizam integrira i komponentu ekonomski održivosti i rasta ekonomskih učinaka te se unaprjeđenjem svih elemenata turističke ponude stvaraju uvjeti za rast prihoda po stranom noćenju u Republici Hrvatskoj i približavanje prosjeku Europske unije.

¹ Djeđatnost I – u skladu s Nacionalnom klasifikacijom djelatnosti 2007. – NKD 2007. odnosi se na djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane.

Prioritetno područje 3.1. za strateški cilj 3. »Konkurentan i inovativan turizam«: **Jačanje ljudskih potencijala u turizmu**

Ljubaznost i gostoljubivost lokalnog stanovništva jedna je od najbolje ocijenjenih karakteristika hrvatskog turizma, i jedna od najprepoznatljivijih. Gostoljubivost je i ono čega se turisti sjećaju po povratku svojim domovima i, nerijetko, razlog za ponovni dolazak. Upravo je gostoljubivost važan dio autentičnog doživljaja Hrvatske. Velik doprinos ovim pokazateljima daju upravo zaposleni u djelatnostima pružanja usluga u turizmu. No, iako je udio zaposlenih u turizmu u Hrvatskoj jedan od najviših u EU, Hrvatska se suočava s velikim nedostatkom radne snage. Taj nedostatak je s jedne strane uzrokovan visokom potražnjom za radnom snagom, a s druge strane visokom nekonkurenčnošću zanimanja u turizmu na tržištu rada.

Sezonalnost turizma u RH nepovoljno utječe na sigurnost radnih mješta u turizmu, čime se potiče fluktuacija radne snage u druge djelatnosti. Osim toga, sezonalnost generira i velik broj ugovora o

radu na određeno vrijeme. Očekuje se da će u budućnosti zbog nepovoljnih demografskih kretanja i migracijskih procesa izazovi s radnom snagom biti još više izraženi.

Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti mogu značajno utjecati na razvoj turizma. Zadržavanje i privlačenje kvalitetnih ljudskih potencijala u turizmu predstavlja važan preduvjet za realizaciju cilja konkurentnog i otpornog turizma. Stoga je razvoj ljudskih potencijala jedan od ključnih elemenata reforme sustava upravljanja razvojem turizma. Dva su osnovna smjera u kojima će se ova reforma razvijati. Jedan je osigurati dovoljan broj zaposlenih koji će moći odgovoriti na potrebe tržišta rada, a drugi je osigurati da kompetencije zaposlenih odgovore na nove izazove s kojima se turizam suočava, poput digitalne i zelene tranzicije te novih trendova u turizmu.

Kako bi se osiguralo uključivanje na tržište rada za potrebe turizma, provodit će se mjere promocije zanimanja, predstavljanja kvalitetnih radnih mesta i uvjeta rada, aktivnih mjera za zapošljavanje i primjera dobre prakse u samozapošljavanju.

Unaprjeđenjem radno-pravnog i poreznog okvira u smislu veće fleksibilnosti tržišta rada, njegova očuvanja i veće mobilnosti ljudskih potencijala te jačanjem mjera aktivne politike zapošljavanja kojima se potiče uključivanje ljudskih potencijala na tržište rada i samozapošljavanje, stvorit će se uvjeti za uspostavu modernog tržišta rada. Poboljšanjem pristupa zaposlenju za sve tražitelje posla, posebno ranjive skupine, povećat će se broj kvalitetnih radnih mesta, smanjiti broj osoba izloženih riziku od siromaštva i socijalne isključenosti te doprinijeti sezonskoj i prostornoj koherenciji i posledično omogućiti pozitivan učinak na lokalne zajednice.

Programi i mjere fokusirane na tržište rada za potrebe turizma posebnu podršku će pružati poduzetničkim aktivnostima žena, malim i srednjim poduzećima, osobama s invaliditetom i osobama u nepovoljnem položaju na tržištu rada, povećanju standarda uvjeta života i stanovanja.

U cilju uključivanja nezaposlenih osoba u poslove u turizmu razvit će se kraći obrazovni programi koji će omogućiti stjecanje djelomične kvalifikacije i brži pristup poslovima u turizmu.

Razvoj vještina i radnih mesta u sklopu zelene i digitalne tranzicije imaju ključnu ulogu u osiguravanju konkurentnosti i inovativnosti turizma. Kako bi se odgovorio na izazove tranzicije i pružanje usluga održivog turizma, posebno u malim i srednjim poduzećima, fokus će se staviti na stjecanje i jačanje kompetencija zaposlenih u turizmu, poglavito putem regionalnih centara kompetentnosti koji će suradnji s poslodavcima razvijati programe relevantne za tržište rada. To će biti programi kojima se dionicima turističkog sustava jačaju kompetencije potrebne za pružanje kvalitetnih usluga u turizmu i uvođenje održivih načina poslovanja – u skladu s očuvanjem okoliša i prirode, praksama kružnog gospodarstva te u skladu sa zahtjevima za smanjenje utjecaja na klimu i za prilagodbu klimatskim promjenama.

Nužnost većeg usklajivanja kompetencija s potrebama tržišta rada naglasak stavlja na prilagodbu obrazovnih programa potreba turističkog tržišta i razvoj programa cjeuloživotnog obrazovanja usmjerenih na prekvalifikaciju i usavršavanje. Osnazivat će se aktivnosti vezane za relevantnost obrazovanja, profesionalno usmjeravanje ljudskih potencijala, osiguranje potpore odraslima za uključivanje u obrazovanje i ospozobljavanje te unaprjeđenje vještina i znanja radno sposobnog stanovništva, posebno mlađih i onih u statusu NEET (mlade osobe u dobi od 15 do 29 godina koji ne rade, nisu u sustavu redovitog obrazovanja i nisu u sustavu obrazovanja odraslih).

Ove aktivnosti bit će usmjerene na zaposlene i nezaposlene osobe u turizmu koje će postići veću razinu kompetentnosti, a time i veću konkurentnost turizma, ali još važnije, osigurat će kvalitetna radna mesta te kvalitetan život i rad lokalnog stanovništva.

Prioritetno područje 3.2. za strateški cilj 3. »Konkurentan i inovativni turizam«: **Unaprjeđenje strukture i kvalitete smještajnih kapaciteta**

Hrvatski turizam karakterizira niska dodana vrijednost, i jedna od najnižih stopa potrošnje po gostu. Dijelom je uzrok tome struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta s velikim postotkom smještajnih kapaciteta niže kategorije i smještaja u domaćinstvu.

Iako smještaj u domaćinstvu čini preko 60 % ukupnog smještaja, što Hrvatsku čini jednom od država s najvećim udjelom privatnog smještaja u EU, Hrvatska je jedna od rijetkih država koja je kategorizirala ovu vrstu smještaja i pravno uredila njegovo poslovanje te porezno i parafiskalno opterećenje. No, platforme za oglašavanje i drijeljenu ekonomiju uveli su izazove. Usklajivanjem propisa provest će se uravnoteženje uvjeta za sve pružatelje usluga smještaja.

Kako bi se unaprijedila struktura smještajnih kapaciteta, modernizirat će se sustav kategorizacije smještajnih objekata te razine usluge sukladno novim trendovima u turizmu, kao i postavljanje adekvatnog sustava kontrole.

Uz unaprjeđenje kvalitete smještajnih objekata sukladno nacionalnoj kategorizaciji ugostiteljskih objekata učinit će se i dodatni iskoraci u kvaliteti, posebno u kontekstu uvažavanja standarda ekološki prihvatljivog i društveno odgovornog poslovanja (oznake kvalitete).

Poticat će se investicijski projekti u turizmu visoke dodane vrijednosti koji obuhvaćaju samostalne i/ili prateće projekte ugostiteljsko-turističkog, zdravstvenog, poslovno-kongresnog, ekološkog, naučnog, kulturnog, sportsko-rekreativnog, zabavno-tematsko-edukativnog sadržaja te drugog inovativnog sadržaja koji uključuje ulaganja u svrhu formiranja i unaprjeđenja turističke ponude. Tako će se olakšati i ubrzati procedure za aktivaciju neiskorištene državne imovine.

Poticat će se smještaj visoke kvalitete, poglavito u domeni konverzije obiteljskog smještaja u tržišno prihvatljive objekte više dodane vrijednosti, razvoja obiteljskih i *boutique* hotela, revitalizacije i razvoja hotelskih i kamp projekata više kategorije na *brownfield* i *greenfield* osnovi te razvoja obiteljskih i *boutique* kampova, primarno na turistički nerazvijenim područjima i na kontinentu, gdje postoji prostor za adresiranje neiskorištenog tržišnog potencijala te razvoja inovativnih oblika smještaja na principima održivosti.

Osim poticanja investicija u smještajne kapacitete, predviđa se i osiguranje sredstava za poticanje malih i srednjih poduzetnika u turizmu koji nisu izravno vezani na smještaj kako bi se unaprijedio cijeli turistički lanac vrijednosti (restorani, trgovine i sl.).

Jedan od osnovnih elemenata održivog turizma je upravo društvena održivost i osiguranje jednakih mogućnosti za sve, a inkluzivan pristup turizmu, kroz razvoj održivih i pristupačnih rješenja, donosi brojne prednosti posjetiteljima i lokalnom stanovništvu i bez sumnje doprinosi boljoj kvaliteti života za sve.

Potaknut će se i olakšati uključivanje osoba s invaliditetom na korištenje turističkih usluga kroz investicije u razvoj sadržaja turističke ponude namijenjene osobama s invaliditetom i osobama s posebnim potrebama, prilagodbu smještajnih kapaciteta i javne turističke infrastrukture, osiguranje transporta unutar destinacije/objekta, prilagodbe poslovnih procesa i postizanje nekog od certifikata pristupačnosti.

Prioritetno područje 3.3. za strateški cilj 3. »Konkurentan i inovativni turizam«: **Osiguranje poticajnog poslovnog okruženja**

Poticajno poslovno okruženje, s posebnim fokusom na stvaranje okruženja poticajnog za investicijske aktivnosti više dodane vrijednosti, nužan je preduvjet gospodarski održivog turizma. Za njegovo stvaranje potrebno je unaprjeđenje zakonodavnog okvira i sustava podrške investorima, unaprjeđenje poslovnih uvjeta za turističke projekte, poglavito u domeni fiskalnih, parafiskalnih i neporeznih obveza kao i sustavno administrativno rasterećenje poduzetnika.

Kako bi se unaprijedile i potaknule investicijske aktivnosti više dodane vrijednosti u turizmu, Zakonom o turizmu definirat će se sektorski program poticanja ulaganja, osobito u malo i srednje poduzetništvo. Izmijenit će se propisi koji izravno utječu na konkurentnost i održivost turizma. Nadalje, unaprijedit će se i propisi koji imaju velik utjecaj na stvaranje poslovnog okruženja, a nisu izravno vezani za turizam – propisi koji reguliraju pomorsko dobro i morske luke, neprocjenjeno građevinsko zemljište, prostorno planiranje i gradnju. Poboljšat će se i harmonizirati zakonodavni okvir kojim će se unaprijediti sustav podrške investitorima, kao i poslovni uvjeti za turističke projekte, te unaprijediti regulacija kratkotrajanog najma.

Nastaviti će se proces parafiskalnog rasterećenja gospodarstva. U cilju osiguravanja poslovnog okruženja redefinirat će se ekonomski politike vezane za poslovanje u turizmu. Fokus novih ekonomskih politika bit će usmjeren prema povećanju konkurentnosti smještaja više dodane vrijednosti i onoga na područjima niže turističke razvijenosti te redefiniranje uvjeta pružanja ugostiteljskih usluga u domaćinstvu koji imaju značajniji doprinos cjelodobnjem poslovanju.

Administrativne prepreke jedan su od čimbenika koji utječu na poduzetničku klimu i jedan od pokazatelja na ljestvici *Doing business*. Stoga će dodatno unaprijeđenje poslovnih i investicijskih uvjeta obuhvatiti provedbu identifikacije administrativnih opterećenja turističkih projekata više dodane vrijednosti te proces njihove optimizacije prema realnim potrebama.

U cilju dodatnog smanjenja administrativnog opterećenja poduzetnika u turizmu planira se daljnje unaprijeđenje informacijskog sustava razvijenog kroz projekt »Hrvatski digitalni turizam – e-Turizam«, odnosno aplikativno rješenje e-usluge za integrirane upravne i neupravne postupke.

Kako bi se olakšala komunikacija poduzetnika s javnom upravom, razvit će se e-usluge prema životnim situacijama, tako da se, gdje je to potrebno, povežu usluge više tijela u jednu e-uslugu.

Poslovno okruženje obuhvaća i pristup sredstvima financiranja, stoga će se aktivno poduzimati mјere za pristup sredstvima financiranja za razvoj poslovanja i podizanje konkurentnosti malih i srednjih poduzetnika te pružiti podrška ulaganjima koja rezultiraju povećanjem produktivnosti i konkurentnosti. Poticati će se i internacionalizacija poslovanja i uključivanje u međunarodne lancе vrijednosti. Prioritetno područje 3.4. za strateški cilj 3. »Konkurentan i inovativan turizam«: **Poticanje inovacija i digitalne transformacije turizma**

Ključan čimbenik u jačanju konkurenčnosti i inovacija u turizmu je bolje i inovativno korištenje podataka. Korištenje podataka omogućava predviđanje potreba za određenim uslugama, analiziranje profila potrošača i trendova potražnje te u konačnici i veće zadovoljstvo korisnika. Uloga države je potaknuti poduzetnike na korištenje naprednih tehnologija i podataka, što će započeti razvojem naprednih e-usluga i razvojem sustava poslovne inteligencije (*Business intelligence / BI* sustava) koji će i poduzetnicima omogućiti pristup podacima prikupljenim za potrebe praćenja razvoja održivog turizma, njihovu analizu i korištenje u donošenju poslovnih odluka. Tako će se podizati svijest te potaknuti i poduzetnici da razviju inovativne usluge koje podržavaju održivost, potiču potražnju turista ili omogućavaju učinkovite poslovanje i donošenje poslovnih odluka. Navedeno će se poticati i kroz usmjerena ulaganja javnih sredstava u razvoj proizvoda i usluga koje koriste inovacije i digitalna rješenja.

Razvit će se alat za povećanje dostupnosti *online* podataka o turističkoj ponudi kao i alati koji će pomoći upravljanju destinacijom te upravljanju turističkim tokovima u stvarnom vremenu, čiji podaci će također biti dostupni poduzetnicima i pomoći im u donošenju poslovnih odluka.

Važan oblik inovacija je i kružno gospodarstvo u turizmu. Novi modeli koji će se poticati su razvoj tehnologija, procesa koji mogu doprinijeti smanjenju otpada, korištenju energije i resursa, uspostavi lokalnih lanaca opskrbe i drugih modela za razvoj održivog turizma.

8.4. Strateški cilj 4.

»Otporan turizam«

Okolnosti uzrokovanе pandemijom pokazale su ovisnost turizma o vanjskim utjecajima i moguće posljedice budućih kriza. Jednako tako, pandemija je pokazala važnost stvaranja preduvjeta za dugoročnu otpornost i mogućnost upravljanja razvojem tako da osigurava brz odgovor na potencijalne izazove. Uz sposobnost brzog reagiranja na promjene, postizanje otpornosti zahtijeva dugoročnu predanost održivijem načinu poslovanja i upravljanja. Kako bi se stvorili preduvjeti za dugoročnu otpornost turizma, potrebno je provesti sveobuhvatnu reformu sustava upravljanja turizmom (sustav koji brzo djeluje i reagira na krizne situacije) i unaprijediti zakonodavni okvir. Osim toga, jedan od značajnijih izazova s kojima se turizam suočava jesu brze promjene trendova i interesa turista, a s tim je povezana i potreba za diverzifikacijom proizvoda te potreba za planiranjem potrebnih kompetencija zaposlenih u turizmu.

Uspostava sustava učinkovitog planiranja i upravljanja alat je koji će omogućiti razvoj turizma u smjeru održivosti, ali i njegovu dugoročnu otpornost. Preduvjet za učinkovito upravljanje je prikupljanje podataka i donošenje odluka temeljenih na tim egzaktnim podacima. Dodatno, potrebno je koristiti prednosti snažnijeg uključivanja u međunarodna udruženja i organizacije radi rješavanja zajedničkih izazova.

Hrvatska se percipira kao sigurna destinacija, stoga je neophodno nastaviti s dosadašnjim naporima u kontekstu jačanja i razvoja sigurnosti u svim turističkim destinacijama.

Strateški cilj 4. Prioritetna područja		
»OTPORAN TURIZAM«	4.1. Unaprijeđenje zakonodavnog okvira	4.2. Unaprijeđenje sustava turističkih zajednica
	4.3. Unaprijeđenje sustava praćenja podataka	4.4. Odgovor na promjene trendova i potreba
	4.5. Jačanje mehanizama za osiguravanje sigurnosti	
Pokazatelji učinka	Početna vrijednost 2019.	Ciljana vrijednost 2030.
II.02.8.22 Indeks razvoja putovanja i turizma (TTDI – WEP) – Prioritizacija putovanja i turizma	43	≤ 35. mjesta
II.02.8.23 Indeks razvoja putovanja i turizma (TTDI – WEF) – Pokretači potražnje	46	≤ 35. mjesta
II.02.8.24 Indeks razvoja putovanja i turizma (TTDI – WEF) – Zaštita i sigurnost	23.	≤ 15. mjesta

Poboljšanje ciljanog ranga pokazatelja prioritizacija putovanja i turizma iziskuje unaprijeđenje zakonodavnog okvira, unapređivanje sustava turističkih zajednica, uspostavu sustava praćenja podataka, podizanje svijesti o promjenama i dinamici tržišta, izradu Strateškog marketinškog i operativnog plana hrvatskog turizma 2021. – 2025. u funkciji brendiranja i repozicioniranja hrvatskog turizma te povećanje izdatka države za turizam jačajući time otpornost turističkog sustava. U elementima koji se evaluiraju pod sustavom pokretača potražnje Hrvatska ima preduvjeta za iskorak, napose u području prirodnih i kulturnih resursa. Segment vezan za sigurnost posebno je značajan te je cilj ostati najbolji u Europskoj uniji.

Prioritetno područje 4.1. za strateški cilj 4. »Otporan turizam«: **Unaprijeđenje zakonodavnog okvira**

Zakonodavni okvir u kojem se odvija turistička aktivnost je jako širok, a osim »turističkih« propisa, na razvoj turizma velik utjecaj

imaju i brojni drugi propisi, a osobito vezani za fiskalnu i poreznu politiku, prostorno planiranje, poticanje ulaganja, radne odnose i brojni drugi. No, ne postoji propis koji bi osigurao učinkovito provođenje turističke politike i usmjeravanje razvoja turizma u smjeru održivosti. Pri izradi propisa i usmjeravanju turističkih politika važnu ulogu će imati suradnja s organizacijama civilnog društva.

Kako bi se to postiglo, donijet će se Zakon o turizmu kojim će se uspostaviti sustav praćenja i analize podataka, uspostaviti sustav poticanja, praćenja i analize ulaganja, definirati uloge dionika u razvoju turizma, definirati pokazatelje i standarde osiguravanja održivosti turizma. Osim izrade novog zakona, provest će se analiza potrebnih promjena u postojećim propisima kako bi se uskladili s krovnim zakonom. Temeljem novog zakona predložit će se potrebne promjene u propisima vezane za poreze, prostorno planiranje i sl.

Institucionalno će se ojačati suradnja među dionicima koja je ključna za razvoj održivog turizma. Budući da su turisti važan dionik, osobito će se pri uspostavi sustava praćenja podataka osigurati prikupljanje podataka izravno od posjetitelja.

Prioritetno područje 4.2. za strateški cilj 4. »Otporan turizam«: **Unaprjeđenje sustava turističkih zajednica**

Unaprjeđenje sustava upravljanja na svim razinama predstavlja preduvjet otpornog turizma. Područje obuhvaća sveobuhvatni sustav od unaprjeđenja sustava turističkih zajednica (TZ) do preuzimanja novih odgovornosti pojedinih dionika u sustavu.

Fokus se odnosi na unaprjeđenje sustava turističkih zajednica i transformaciju u destinacijske menadžment organizacije (DMO), izmjenu propisa s ciljem reorganizacije sustava TZ na principu DMO i integralnog upravljanja destinacijom, unaprjeđenje sustava upravljanja kvalitetom, kao i sustava izvještavanja te pristupa turističkim podacima i izradu strategije pametnog i održivog turizma na razini destinacija.

Prema Zakonu o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma, turističke zajednice ustrojene su po modelu destinacijske menadžment organizacije. Zakon detaljno propisuje i zadaće i sustav turističkih zajednica. Iako detaljan i sveobuhvatan, Zakon ostavlja prostor za napredak i uskladivanje djelovanja turističkih zajednica s pozitivnim trendovima i kretanjima te najnovijim znanstvenim promišljanjima.

Svjetska turistička organizacija (UNWTO) destinacijski menadžment definira kao menadžment koordinacije svih onih elemenata koji čine destinaciju (atrakcije, dodatni sadržaji, suprastruktura, pristup, promocija i cijena). Takav sveobuhvatni strateški pristup destinacijskog menadžmenta treba ići u smjeru uspješnog povezivanja svih navedenih elemenata.

Prostor za napredak je svakako u ulozi turističkih zajednica u stvaranju održivog i poticajnog okruženja, što podrazumijeva razvoj proizvoda, strateško planiranje i istraživanje, osiguravanje infrastrukture kao i razvoj ljudskih potencijala, i upravo u tom smjeru će se pristupiti izmjeni zakona. Nastavno na to, jačat će se i uloga lokalne zajednice u procesu donošenja odluka, kroz članstvo u tijelima turističke zajednice, a isto tako i kroz predstavnička tijela građana.

Značajnija uloga turističkih zajednica treba osigurati održivi razvoj osiguravanjem uvjeta da se resursi koriste na održivi način, odnosno da se očuva autentičnost, ekološki i resursni integritet prostora.

Jačat će se uloga turističkih zajednica u ublažavanju pojave prekomjernog turizma. Navedeno je moguće uz određivanje prihvatnog kapaciteta destinacije, sudjelovanje lokalnog stanovništva u kreiranju turističke politike destinacije, modernizaciju i prilago-

davanje javne i privatne turističke infrastrukture kao i prometne i komunalne infrastrukture prihvatnom kapacitetu destinacije te na kraju prikupljanjem i analizom podataka o turističkom prometu u destinaciji uključujući jednodnevne posjetitelje. Prihvatni kapacitet je maksimalan broj turista koji istodobno posjećuju destinaciju bez neprihvatljivog poremećaja fizičke, sociokulturene i ekonomske okoline, kao i bez neprihvatljivog smanjenja kvalitete i zadovoljstva turista. Obujam prisutnosti turista mora biti prihvatljiv za lokalno stanovništvo i održiv u budućnosti.

Osim toga, pružit će se veća potpora turističkim zajednicama u cilju digitalizacije njihova djelovanja, poticat će se razvoj IT alata za upravljanje destinacijom kao i jačanje digitalizacije u marketingu i promociji.

Unaprjeđenje sustava eVisitor tako da se iz alata za prikupljanje podataka unaprijedi u snažan izvještajni sustav.

Prioritetno područje 4.3. za strateški cilj 4. »Otporan turizam«: **Unaprjeđenje sustava praćenja podataka**

Predviđen je donošenje kvalitetnih javnih politika, ali i strateškog planiranja na razini destinacije, svakako je prikupljanje podataka. Sustav satelitskih računa održivog turizma Republike Hrvatske (SAT-ROT RH) stvorit će preduvjet za upravljanje i praćenje razvoja turizma pomoću definiranih pokazatelja održivosti turizma na nacionalnoj i regionalnoj razini. SAT-ROT RH bit će utemeljen na metodološkim okvirima nacionalnog računovodstva i okolišno-ekonomskog računovodstva, čime će doprinijeti boljem razumijevanju međutjecaja turizma i povezanih gospodarskih djelatnosti te turizma i okoliša. Na regionalnoj razini uspostaviti će se sustav regionalnih Satelitskih računa održivog turizma uz dodatak specifičnih obilježja turističke aktivnosti na destinacijskoj razini. Osim međupovezanosti turizma i gospodarstva te turizma i okoliša na nacionalnoj razini, SAT-ROT RH omogućiti će i međunarodnu komparaciju i mjerenje napretka održivosti turizma RH. Međunarodna usporedivost postići će se uskladišnjajem SAT-ROT RH s konceptima, definicijama, klasifikacijama i računovodstvenim pravilima sustava okolišno-ekonomskog računovodstva (SEEA), metodološkim pristupom izrade SAT-ROT RH koji počiva na Europskom sustavu nacionalnih i regionalnih računa, Europskim ekonomskim računima okoliša te metodologiji UNWTO-a (*World Tourism Organization*).

Osim kroz SAT-ROT RH, brojni temeljni podaci prikupljati će se kroz registre u okviru Hrvatskog digitalnog turizma kao i kroz sustav eVisitor. Kako bi se ti podaci što učinkovitije koristili, razvit će se već spomenuti sustav poslovne inteligencije (BI sustav) – analitički alat koji je, osim poduzetnicima, podrška i javnom sektoru u donošenju odluka pri kreiranju javnih politika.

Uspostavom učinkovitog sustava za prikupljanje i obradu podataka stvorit će se preduvjeti i za uključivanje EU *tourism data space*, što će omogućiti razmjenu podataka, a time i pristup široj bazi podataka.

Institucionalno će se ojačati suradnja među dionicima koja je ključna za razvoj održivog turizma.

Prioritetno područje 4.4. za strateški cilj 4. »Otporan turizam«: **Odgovor na promjene trendova i potreba**

Formalnim i neformalnim edukacijama i aktivnostima podizati će se svijest svih dionika (javni sektor, gospodarstvo, zaposlenici, lokalno stanovništvo, turisti) o važnosti održivog turizma u svim njegovim aspektima. Posebno je značajno podizati svijest o značaju uključivosti, pristupačnosti, odgovornom upravljanju svim resursima uključujući ljudske potencijale. Također, jačat će se suradnja s organizacijama civilnog društva i lokalnom zajednicom kako bi se što bolje odgovorilo na izazove održivosti, kako okolišne tako i

društvene. Ovime se jača otpornost sustava te istodobno unapređuje kvaliteta destinacije i kvaliteta života lokalnog stanovništva.

Uslijed pandemije i užurbanog načina života, trendovi i potrebe turista mijenjaju se sve brže. Turisti sve više traže održivost, inovativnost i pristupačnost.

U procesu preobrazbe iz »klasičnih« u pametne turističke destinacije, osim tehnoloških inovacija, neophodno je planirati i razvijati inovativna rješenja na području održivosti turističkih proizvoda i usluga te dostupnosti, odnosno pristupačnost turističkih atrakcija i infrastrukture. Taj proces mora se temeljiti na stvarnim i mjerljivim podacima i indikatorima.

Kako bi se razvoj hrvatskog turizma mogao prilagoditi tako brzim promjenama, provodit će se aktivnosti podizanja svijesti o novim trendovima na razini upravljanja destinacijom kroz uključivanje u umrežavanje, povezivanje, razmjenu najboljih praksi i transfer znanja. Osim toga, poticat će se unapredavanje kompetencija zaposlenih u turizmu, razvit će se programi izobrazbe koji će omogućiti zaposlenima i onima koji se žele zaposliti u turizmu, da se što bolje pripreme na nove procese s kojima su suočeni.

Prioritetno područje 4.5. za strateški cilj 4. »Otporan turizam«: Jačanje mehanizama za osiguravanje sigurnosti

Hrvatska je prepoznata kao sigurna destinacija. Kako bi očuvala tu percepciju u uvjetima pandemije i postpandemije, ratnih sukoba te prirodnih nepogoda uslijed klimatskih promjena, poticat će se mјere koje mogu utjecati na sigurnost i otpornost.

Nastaviti će se primjenjivati i unaprjeđivati epidemiološki protokoli, prilagođavati pravila za prelazak granice kao i razmjena i praćenje podataka o boravku turista te jasno komunicirati o svemu poduzetom. Osim toga, poticat će se unaprjeđenje sigurnosnih sustava na razini gospodarskih subjekata, destinacija i na nacionalnoj razini (krizno upravljanje, sigurnosni protokoli).

Nastaviti će se osiguravanje dodatnih timova medicinske pomoći, osnivanje turističkih ambulanti, osiguravanje boravka stranih policajaca tijekom vršne sezone, poticanje efikasnijeg financiranja civilne zaštite i gorske službe spašavanja.

9. MEĐURESORNA SURADNJA U PROVEDBI STRATEGIJE RAZVOJA ODRŽIVOG TURIZMA DO 2030. GODINE

Složenost turizma kao ekonomski i društvene pojavnosti i izuzetan značaj turizma za Republiku Hrvatsku zahtijeva iznimnu međuresornu suradnju, kako na nacionalnoj razini tako i na nižim razinama u cilju aktiviranja svih raspoloživih resursa za razvoj održivog turizma. Iz navedenog razloga za djelotvorno i učinkovito upravljanje turizmu potreban je integriran pristup te direktna i kontinuirana suradnja, usuglašavanje i umreženost resora turizma i drugih resora, kao što su kultura, poljoprivreda, zdravstvo, socijala, promet, sport, gospodarstvo i održivi razvoj, prostorno planiranje, regionalni razvoj i drugi. Uz Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske kao glavnog nositelja realizacije Strategije, s obzirom na obuhvat planiranih aktivnosti, iznimnu važnost pri implementaciji imat će suradnja s ostalim nadležnim tijelima državne uprave, županijama, gradovima, općinama i sustavom turističkih zajednica. Navedeno je posebno značajno za Hrvatsku kao zemlju izrazito ovinsnu o turizmu u razvojnomy kontekstu. Stoga turizam treba sagledati kao čimbenik suradnje stručnjaka, znanstvenika i administracije iz različitih područja koji svojim djelovanjem doprinose unaprjeđenju turističke ponude Hrvatske i jačanju njegovih pozitivnih utjecaja na društvo, doprinoseći time ukupnom razvoju zemlje.

U cilju što efikasnije provedbe Strategije i uvažavajući činjenicu da je za turizam suradnja i usuglašavanje nužno osnovati će se Međuministarsko vijeće za turizam. Međuministarsko vijeće za turizam sastavljeno je od ministara iz resora naružne povezanih s donošenjem odluka o najviše razine značaja za hrvatski turizam (kulturna, poljoprivreda, zdravstvo, socijala, promet, sport, gospodarstvo i održivi razvoj, prostorno planiranje, regionalni razvoj), potpredsjednikom Vlade Republike Hrvatske za gospodarstvo, a predsjeda mu ministar turizma. Iznimno, članovi Međuministarskog vijeća za turizam mogu biti u rangu državnih tajnika. Po posebnim temama od najvišeg značaja za ukupni gospodarski i društveni sustav zemlje tijelo može zasjedati u proširenom sastavu, uz predsjedanje predsjednika Vlade Republike Hrvatske.

10. INDIKATIVNI FINANCIJSKI PLAN

Financijski okvir za provedbu ove Strategije sadržan je u Državnom proračunu Republike Hrvatske, svim izvorima financiranja koji se objedinjuju u državnom proračunu i proračunima koji čine dio proračuna opće države, iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. – 2026. (NPOO), Programa konkurentnosti i kohezija 2021. – 2027. (PKK), Programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021. – 2027., Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027. (ITP) te programa EU fondova.

Hrvatska će iz 750 milijardi eura vrijednog paketa pomoći za gospodarski oporavak država članica te kroz izmjenjeni Višegodišnji financijski okvir, odnosno proračun Europske unije za razdoblje 2021. – 2027., na raspolažanju imati više od 23,5 milijarde eura (što je preko 40 % godišnjeg BDP-a Hrvatske), što predstavlja snažnu poglugu za gospodarski rast i razvoj. Od toga će se dio sredstava odnositi na instrument *Next Generation EU* plana za oporavak i otpornost, čime će se financirati potpora zaposlenicima, malim i srednjim poduzećima, digitalna transformacija te potpore sektorima u potrebi, od turizma do kulture. Više od 30 % sredstava iz plana za oporavak i otpornost trebat će uložiti u niskougljični razvoj radi postizanja klimatske neutralnosti te povećanja otpornosti na klimatske promjene, a oko 20 % u digitalnu tranziciju.

Kroz ključan instrument oporavka Europski mehanizam za oporavak i otpornost (Recovery and Resilience Facility), Hrvatska je osigurala potpore koje će poduprijeti provedbu javnih investicija i reformi za jačanje otpornosti gospodarstva, poticanje zapošljavanja, razvoj vještina, obrazovanje, istraživanje, razvoj i inovacije te jačanje zdravstvenog sustava, javne uprave i financijskog sektora. Ulaganja u navedena područja uskladit će se s višegodišnjim strateškim ciljevima usmjerenima na promicanje gospodarske, društvene i teritorijalne kohezije i konvergencije podržavanjem zelenih i digitalnih prijelaza u obnovi gospodarskog potencijala.

Dugi važan element finansijske omotnice dostupne Hrvatskoj jesu sredstva iz Višegodišnjeg finansijskog okvira za razdoblje 2021. – 2027. u fondovima regionalne politike EU-a, ali i ruralnog razvoja, poljoprivrede i ribarstva te fondovima za sigurnost i migracije. Njima će se još intenzivnije financirati razvojne potrebe Hrvatske i ulagati u strateške ciljeve poput prepoznatljivog, konkurentnog, inovativnog i digitalnog gospodarstva i društva, zelenu i digitalnu tranziciju te ravnomjeran regionalni razvoj. Ta sredstva usmjerit će se i u jačanje kompetencija državne i javne uprave te učinkovitosti pravosuđa, u obrazovanje, demografsku obnovu, zdrav, aktivan i kvalitetan život, razvoj poljoprivrede te u očuvanje kulturne baštine.

Europska komisija u svibnju 2020. godine donijela je prijedlog plana oporavka tako da on bude održiv, ravnomjeran, uključiv i pravedan za sve države članice te predložila stvaranje novog instru-

menta za oporavak pod nazivom EU sljedeće generacije i Višegodišnji finansijski okvir za razdoblje 2021. do 2027. godine čime su državama članicama omogućene 1.824 milijarde eura za oporavak svog gospodarstva. Komisija je također objavila prilagođeni program rada za 2020. godinu u kojem će se dati prioritetne radnje potrebne za poticanje oporavka i otpornosti Europe.⁶⁰ U okviru ovih ciljeva zemlje članice EU mogu planirati svoj budući turistički razvoj.

Uz nacionalna sredstva i aktivaciju privatnog kapitala primici iz europskih fondova na temelju finansijske dodjele u finansijskoj perspektivi 2014. – 2020., kao i oni definirani u novoj finansijskoj perspektivi Europske unije 2021. – 2027., čine dio proračunskog potencijala za financiranje prioriteta ove Strategije. S obzirom na važnost turizma u hrvatskom gospodarstvu, radi se o visokim sredstvima koja imaju značajan razvojni potencijal. Kroz Mechanizam oporavka i otpornosti EU za turizam je Republici Hrvatskoj odobreno 2,2 milijarde kuna. U okviru potkomponente Nacionalnog plana oporavka i otpornosti koja se odnosi na turizam, Ministarstvo turizma i sporta navelo je investicije koje doprinose oporavku, otpornosti te zelenoj i digitalnoj tranziciji turizma. Od 2,2 milijarde kuna 60 % sredstava bit će namijenjeno poduzetnicima u cilju izravnih ulaganja u privatni sektor, dok će preostali dio biti namijenjen ulaganjima u javnu turističku infrastrukturu.

Prihodi od naknada za koncesije za korištenje turističkog zemljišta i prihodi od prodaje turističkog zemljišta, koji pripadaju Republici Hrvatskoj temeljem Zakona o neprocijenjenom građevinskom zemljištu, namjenska su sredstva Fonda za razvoj turizma, kao Aktivnosti 761044 – Fond za turizam u Razdjelu 090 – Ministarstvo turizma i sporta državnog proračuna Republike Hrvatske. Sredstva Fonda koriste se u svrhu razvoja turističke infrastrukture i očuvanja turističke resursne osnove, prema programu koji donosi ministar nadležan za turizam.

Prema proračunu Ministarstva turizma i sporta od 2022. do 2024. godine kao izvori financiranja za pojedine aktivnosti navedene su: A587055 Konkurentnost turističkog gospodarstva, A761044 Fond za turizam i A587001 Turistička promidžba RH koja se transferira Hrvatskoj turističkoj zajednici i ulazi u njihov proračun zajedno s njihovim izvornim prihodima. Finansijski plan Hrvatske turističke zajednice vezan je za Strateški marketinški i operativni plan hrvatskog turizma za razdoblje 2022. do 2026. godine. Za unaprjeđenje ponude, promociju i ostale marketinške aktivnosti značajna sredstva predviđena su kroz cijeli sustav turističkih zajednica.

Ministarstvo turizma i sporta za provedbu aktivnosti osiguralo je u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2022. godinu i projekcijama za 2023. i 2024. godinu ukupan iznos 1.817.228.093,00 kune, od čega je za 2022. godinu 229.204.477,00 kuna, za 2023. godinu 639.050.964,00 kuna i za 2024. godinu 948.972.652,00 kune.

Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike za provedbu mjere aktivne politike zapošljavanja – potpore za zapošljavanje, samozapošljavanje, pripravljenštvo i mjeru »Stalni sezona«, osiguralo je u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2022. godinu i projekcijama za 2023. i 2024. godinu ukupan iznos 196.750.000,00 kune od čega je za 2022. godinu 58.250.000,00 kuna, za 2023. godinu 67.000.000,00 kuna i za 2024. godinu 71.500.000,00 kuna.

Investicija »Jačanje održivosti te poticanje zelene i digitalne tranzicije poduzetnika u sektoru turizma« procijenjene alokacije 1.250.000.000 kn odnosi se na ulaganja poduzetnika u lancu vrijednosti turizma u razvoj diverzificirane turističke ponude. Ulaga-

nja će također biti usmjerena na digitalnu tranziciju poduzetnika u turizmu i ugostiteljstvu, posebno kod malih i srednjih poduzetnika u cilju povećanja produktivnosti njihovih poduzeća i boljeg pozicioniranja na turističkom tržištu.

U okviru investicije predviđen je Poziv za dodjelu bespovratnih sredstava za razvoj turističkih proizvoda prihvatljivih za okoliš, učinkovitost resursa te zelenu i digitalnu tranziciju procijenjene alokacije 1.020.000.000 kn. Pritom će se voditi računa o finansijskom kapacitetu pojedine jedinice kako bi se omogućilo što veće sufinsanciranje iz državnih sredstava jedinicama kojima su sredstva iz državnog proračuna neophodna za financiranje europskih projekata, u skladu s kriterijima koje propisuje Vlada i mogućnostima državnog proračuna. Kako bi se ubrzala provedba europskih fondova, pojednostavnit će se i digitalizirati procedure te uspostaviti sustav upravljanja europskim fondovima po mjeri korisnika. Nastavit će se poticati održivost u provedbi europskih projekata jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave kroz Fond za sufinsanciranje provedbe EU projekata na regionalnoj i lokalnoj razini.

Prema Nacionalnom planu oporavka i otpornosti 2021. – 2026. u okviru potkomponente C1.6. Razvoj održivog, inovativnog i otpornog turizma u okviru reformske mjeru C1.6. R1 Povećanje otpornosti i održivosti turističkog sektora procijenjeni je trošak 10.000.000 kn za razdoblje provedbe od veljače 2020. godine do lipnja 2026. godine.

Za reformsku mjeru C1.6. R1-I1 Regionalna diverzifikacija i specijalizacija hrvatskog turizma kroz ulaganja u razvoj turističkih proizvoda visoke dodane vrijednosti procijenjeni trošak iznosi 930.000.000 kn za razdoblje provedbe od veljače 2020. do lipnja 2026. godine.

Reformska mjeru C1.6. R1-I2 Jačanje održivosti te poticanje zelene i digitalne tranzicije poduzetnika u sektoru turizma procjenjuje trošak od 1.250.000.000 kn za razdoblje provedbe od veljače 2020. do lipnja 2026. godine.

U okviru posljednje reformske mjeru C1.6. R1-I3 Jačanje kapaciteta sustava za otporan i održiv turizam procijenjeni trošak iznosi 10.000.000 kn za razdoblje provedbe od lipnja 2020. do lipnja 2026. godine. Nositelj provedbi svih navedenih reformskih mjeru je Ministarstvo turizma i sporta.

Projekti za razvoj održivog turizma imat će mogućnost financirati se kroz zaseban specifični cilj radi pružanja potpore hrvatskom gospodarstvu koje snažno ovisi o turističkom sektoru. Time će se omogućiti iskorištavanje punog potencijala održivog turizma za gospodarski oporavak, socijalnu uključenost i socijalne inovacije, ne dovodeći u pitanje mogućnosti pružanja potpore iz EFRR-a tim sektorima u okviru drugih specifičnih ciljeva. Tako je planirano financiranje jačanja održivog rasta i konkurenčnosti MSP-ova u turizmu, otvaranjem radnih mjeseta u njima ili pak kroz produktivna ulaganja te poticanje održivog i integriranog razvoja svih vrsta područja i lokalnih inicijativa poticanjem integriranog i uključivog društvenog i gospodarskog razvoja, razvoja u području okoliša, kulture, prirodnih baština, održivog turizma i sigurnosti.

Nacrtom Programa Učinkoviti ljudski potencijali 2021. – 2027. predviđena je podrška ulaganjima u ljude i sustave u politikama zapošljavanja, obrazovanja i socijalne uključenosti čime se podupire ekonomska, socijalna i teritorijalna kohezija.

Nacrt Integriranog teritorijalnog programa 2021. – 2027. (ITP) fokusiran je na teritorijalni razvoj koji posebno adresira potrebe regionalne i lokalne razine, osobito: održivo regionalno gospodarstvo; razvoj urbanih područja kao pokretača regionalnog rasta i razvoja

⁶⁰ https://europa.eu/next-generation-eu/index_hr

njihovih funkcionalnih područja te razvoj održivih i zelenih otoka te fond za pravednu tranziciju.

Ukupna visina proračuna za financiranje svih provedbenih mehanizama bit će poznata nakon završetka pregovora s Europskom komisijom te nakon usklajenja s ostalim nadležnim ministarstvima. Određeni mehanizmi zahtijevaju definiranje pitanja poput obveznog minimalnog ili maksimalnog financiranja određenih mjera, stope sufinanciranja i drugih relevantnih elemenata.

11. OKVIR ZA PRAĆENJE I VREDNOVANJE

Uspješnost provedbe Strategije pratit će se na razini ostvarenja strateških ciljeva do 2030. godine prikupljanjem, analizom i uspostavom podataka o napretku u postizanju vrijednosti odabranih pokazatelja učinka.

Kako bi ključni nositelji strateškog planiranja te šira javnost bili informirani o statusu provedbe Strategije, Ministarstvo turizma i sporta će izvješće o provedbi strateških ciljeva i ostvarenju pokazatelja učinka iz Strategije podnosit u skladu s propisanim rokovima i načelima sustava strateškog planiranja i upravljanja razvojem.

U skladu sa zakonodavnim okvirom sustava strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske, Strategija podliježe postupku vrednovanja tijekom izrade, tijekom provedbe i nakon provedbe. Rezultati, ishodi i učinci utvrđeni postupkom vrednovanja predstavljaju temelj za reviziju javnih politika i daljnje procese strateškog planiranja.

Vrednovanje tijekom izrade Strategije provedeno je kako bi se osiguralo neovisno stručno mišljenje da je Strategija u što većoj mjeri uskladena s razvojnim potrebama, metodologijom i načelima strateškog planiranja te Nacionalnom razvojnom strategijom Republike Hrvatske do 2030. godine i povezanim aktima strateškog planiranja. Zaključci postupka vrednovanja integrirani su u sadržaj Strategije.

Vrednovanje tijekom provedbe Strategije provest će se tijekom 2025. godine kako bi se utvrdili nedostaci u provedbi te u skladu s nalazima vrednovanja poduzeli potrebni koraci ako su potrebne njezine izmjene.

Tijekom 2031. godine predviđeno je naknadno vrednovanje Strategije u okviru kojeg će se sažeto ocijeniti cjelokupni učinak Strategije, odnosno njezina održivost, djelotvornost i učinkovitost.

Izvješća o napretku u provedbi Strategije i nalazi vrednovanja bit će javno dostupni na mrežnim stranicama Ministarstva turizma i sporta.

Klasa: 022-02/22-01/168

Zagreb, 16. prosinca 2022.

HRVATSKI SABOR

Predsjednik
Hrvatskoga sabora
Gordan Jandroković, v. r.

PRILOG 1.

ANALIZA SCENARIJA

1. Uvod

Analiza scenarija sastavni je dio procesa izrade *Strategije razvoja održivog turizma za razdoblje do 2030. godine* (u dalnjem tekstu: Strategija).

Izrada Strategije dio je reformskih procesa koje je pokrenulo Ministarstvo turizma i sporta u cilju sveobuhvatne reforme sustava upravljanja kojim se želi uspostaviti sveobuhvatan i učinkovit okvir, organizacijski i pravni, za upravljanje razvojem održivog turizma.

Strateško usmjereno postavljeno je Nacionalnom razvojnom strategijom do 2030. godine, koja kao jedan od ciljeva ima i razvoj održivog, inovativnog i otpornog turizma.

Izradu Strategije prati i *Strateška procjena utjecaja na okoliš* (u dalnjem tekstu: SPUO) čiji će se zaključci/preporuke i odabir scenarija ugraditi u Strategiju. SPUO je usmjerena na zaštitu prirode i svih sastavnica okoliša, utjecaj, prilagodbu i jačanje otpornosti turizma i povezanih sektora na klimatske promjene. Izradom SPUO obuhvatit će se i odnos s drugim strategijama, planovima i programima, a posebno sa *Strategijom energetskog razvoja RH do 2030. godine s pogledom na 2025. godinu i Integriranim nacionalnim energetskim i klimatskim planom za RH za razdoblje od 2021. do 2023. godine*. Kao srednjoročni strateški dokument, izradit će se i *Nacionalni plan razvoja održivog turizma do 2027. godine*.

Uz Strategiju, koja će odrediti ciljeve i mjere potrebne za ostvarenje tih ciljeva, reforma će obuhvaćati i

- mapiranje sustava turizma te izradu znanstvenih podloga i analiza kao temelj za upravljanje javnim politikama kroz:

- o izradu *Sustava Satelitskih računa održivog turizma* u okviru kojeg je predviđeno i definiranje indikatora održivosti turizma te izradu regionalnih satelitskih računa održivog turizma Hrvatske,

- o uspostavu IT alata za prikupljanje podataka kao nadogradnje postojećeg sustava e-turizma koji će omogućiti redovito prikupljanje i analizu podataka od svih dionika u sustavu,

- izradu Zakona o turizmu koji će predstavljati okvir za praćenje i razvoj turizma.

Analiza scenarija predstavlja proces strateške ocjene potencijalnih alternativnih budućnosti i njihova utjecaja na hrvatski turizam te čini podlogu za određivanje razvojnih smjerova, ciljeva i mjera u Strategiji. Analiza scenarija ujedno predstavlja i podlogu za pokretanje investicija iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021.

– 2026. godine (u dalnjem tekstu: NPOO) jer će pozivi u okviru provedbe NPOO biti u funkciji ostvarenja vizije održivog razvoja turizma.

Poseban naglasak Analiza scenarija stavlja na utjecaj turizma na okoliš i klimatske promjene, kao i utjecaj klimatskih primjena na turizam. Izazovi i smjernice su stoga razmatrani u skladu s relevantnim europskim direktivama i preporukama te sukladno nacionalnoj regulativi, a osobito s:

- Direktivom 92/43/EZ o zaštiti prirodnih staništa i divljih biljnih i životinjskih vrsta (SL L 206, 22. 7. 1992.),
- Direktivom 2009/147/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 30. studenoga 2009. o očuvanju divljih ptica (SL L 20, 26. 1. 2010.),
- Direktivom 2000/60/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2000. o uspostavi okvira za djelovanje Zajednice u području vodne politike (SL L 327, 22. 12. 2000.),
- Direktivom 2008/98/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 19. studenoga 2008. o otpadu i stavljanju izvan snage određenih direktiva (SL L 184, 11. 7. 2015.).

Također, u obzir su uzeti i međunarodno obvezujući propisi, a osobiti konvencije koje se tiču klimatskih promjena i mora (Okvirna konvencija Ujedinjenih naroda o klimatskim promjenama, Konvencija o zaštiti morskog okoliša i obalnog područja Sredozemlja – Barcelonska konvencija).

Osim toga, Analiza scenarija razmatra i doprinos razvoja održivog turizma u svrhu ostvarenja zelene tranzicije u RH u skladu s razvojnim ciljevima s Nacionalnom razvojnom strategijom 2030., ali i ciljevima Zelenog plana za Europu i dokumentima proizišlima iz njega, uvažavajući pritom podjednako sve aspekte održivosti turizma – okolišni, društveni i ekonomski.

U obzir su uzete EU, međunarodne i nacionalne preporuke i primjeri dobre prakse, kako bi se sveobuhvatno i učinkovito pristupilo transformaciji RH turizma k održivosti.

U sve faze izrade Analize scenarija uključeni su ključni dionici turističkog sektora, predstavnici tijela državne vlasti i jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, predstavnici civilnog društva te znanstvenici i stručnjaci za pojedina područja. Identifikacija ključnih izazova te sagledavanje alternativnih budućnosti temeljena je na provedenim analizama, kao i na primarnim istraživanjima stavova lokalnog stanovništva.

2. Identifikacija ključnih izazova povezanih s razvojem održivog turizma

U sklopu procesa izrade Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine provedena je analiza postojećeg stanja temeljem koje je identificirano deset ključnih izazova hrvatskog turizma:

- 1) vremenska i prostorna neujednačenost,
 - 2) utjecaj turizma na okoliš i prirodu,
 - 3) međuodnos turizma i klimatskih promjena,
 - 4) prilagodba ubrzanim tehnološkim promjenama u turizmu,
 - 5) kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva,
 - 6) nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti,
 - 7) neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta,
 - 8) nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje,
 - 9) nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir,
 - 10) utjecaj kriza na turizam te promjene ponašanja i potreba turista.
- Za bolje razumijevanje te potrebe daljnje analize scenarija svaki izazov ukratko je opisan u nastavku:

1. Vremenska i prostorna neujednačenost

- RH ima najvišu sezonalnost turističkog prometa među usporedivim mediteranskim zemljama (84 % prometa u 4 ljetna mjeseca).
- U 4 ljetna mjeseca RH ima najvišu prosječnu opterećenost prostora među usporedivim mediteranskim zemljama (+41 % noćenja po m²), uz veliki nesrazmjer u geografskoj distribuciji (92,5 % ukupnih postelja u Jadranskoj RH).
- Turistički potencijal Hrvatske, osim priobalnog područja, nedostatno je iskorišten. Neujednačenost rezultira niskom iskorištenošću smještajnih kapaciteta tijekom većeg dijela godine, negativnim okolišnim (ekosustav) i sociokulturnim učincima (rast troškova života za stalne stanovnike lokalne zajednice). Dugoročno, izrasta sezonalnost razvoja hrvatskog turizma povećava izloženost i ranjivost hrvatskog turizma krizama (pandemija, geopolitička situacija), a ujedno rezultira i negativnim učincima povezanim s klimatskim promjenama (rast razine mora, rast temperature, nedostatak pitke vode...).

2. Utjecaj turizma na okoliš i prirodu

- Hrvatska je 2020. godine po Environmental Performance Index (EPI) pokazatelju bila na 34. mjestu, što ukazuje na značajnu potrebu za dalnjom prilagodbom. U skladu s EU i nacionalnim zakono-

davstvom, učinkovitije gospodarenje otpadom te podizanje stupnja pročišćavanja otpadnih voda, kao i rast energetske učinkovitosti u turizmu te ravnomjerna razvijenost prometne infrastrukture destinacija, mogu znatno pridonijeti smanjenju ugljičnog intenziteta gospodarstva, očuvanju resursa i prirodnog kapitala te posljedično unaprjeđenju kvalitete života lokalnog stanovništva.

- Korištenje zemljišta i s tim u vezi integralno upravljanje obalnim područjem jedno je od najvećih izazova turističkog sektora. Strategija prostornog razvoja RH prepoznala je potencijal dunavske regije za razvoj posebnih oblika turizma, čime bi se osnažila njezina gospodarska konkurentnost, smanjilo opterećenje na priobalno područje i posljedično doprinjelo ublažavanju sezonalnosti hrvatskog turizma.
- U Hrvatskoj je ovisnost turizma o prirodnim resursima vrlo visoka, što dokazuje i istraživanje TOMAS – stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj 2019. prema kojem za 86 % turista koji dolaze u Republiku Hrvatsku na odmor u Jadransku Hrvatsku, najvažniji motiv dolaska je more (81,5 %) i priroda (56,2 %), dok je turistima koji dolaze u Kontinentalnu Hrvatsku najvažniji motiv priroda (31,7 %). To rezultira rastom opterećenja na morske ekosustave (od iznenadnih onečišćenja morskog okoliša do otpada i buke u moru), kao i sve izraženijim pritiscima na bioraznolikost. Obalna staništa posebice su ugrožena zbog izgradnje, nasipavanja, komunalnog otpada, te raznih rekreacijskih aktivnosti. Dodatno, naselja posidonije su iznimno ugrožena zbog sidrenja. Intenzivan rast posjetitelja prijetnja je turističkim destinacijama Hrvatske, osobito područjima mreže NATURA 2000 te područjima ostalih 9 nacionalnih kategorija zaštite, u kojima se zasad uspješno provode mjere očuvanja ugroženih vrsta i stanišnih tipova u skladu sa zahtjevima zakonodavstva Europske unije. Iako se u području politike morskog okoliša uspješno poduzimaju mjere za postizanje ili održavanje dobrog stanja morskog okoliša, o čemu svjedoči i činjenica da je Hrvatska u samom vrhu europskih zemalja po kvaliteti mora na morskim plažama, visoka sezonalnost hrvatskog turizma može dugoročno ugroziti taj status.
- Usklađena vodna politika vodi računa o osjetljivosti vodnih ekosustava, kao i o kvaliteti voda. Ipak, opterećenje vodnih resursa očituje se kroz značajno povećanje potreba za pitkom vodom u ljetnim mjesecima turističke sezone, tj. u razdoblju hidroloških minimuma, osobito na jadranskom vodnom području.
- Nekontrolirani razvoj turizma vezuje se i za rast količine otpadnih voda, osobito u jadranskom vodnom području. Sezonalni karakter turizma na jadranskoj obali u velikoj mjeri utječe na uvjete i način razvoja javne odvodnje aglomeracija jadranskog vodnog područja. Dodatno je opterećenje proizvodnja mulja iz uređaja za pročišćavanje otpadnih voda, budući da su u turističkim područjima sezonske varijacije u proizvodnji mulja značajan izazov.
- Udio otpada od turizma u proizvedenoj količini komunalnog otpada iznosi oko 9 % i raste u svim županijama (HR NUTS 3) paralelno s porastom turističkog prometa.

3. Međuodnos turizma i klimatskih promjena

- Prema istraživanju TOMAS HRVATSKA 2019, 60 % turista u Hrvatsku dolazi automobilom, a 20 % avionom. Oba tipa prometa vezuju se za više razine emisija stakleničkih plinova, što je bitno sagledati u kontekstu planiranja smanjenja doprinosa turizma daljinjem razvoju klimatskih promjena kroz prizmu scenarija dalnjeg razvoja turizma.

Turizam je izrazito »resursno intenzivna« djelatnost te ima tendenciju generiranja negativnih učinaka na okoliš i prirodne resurse.

- Prilagodba turističkog sektora predstavlja ključan izazov jer zahtjeva izraziti multidisciplinarni pristup te djelotvornu i učinkovitu suradnju s konkretnim rezultatima, kako na nacionalnoj tako i na lokalnim i regionalnim razinama karakterističnih klimatskih obilježja.
- Značajni su pritisci na morske ekosustave, primarno zbog opterećenja s kopna, ali i s mora uslijed aktivnosti nautičkog turizma. Od značajnih opterećenja na ostale prirodne resurse evidentan je i utjecaj na krška područja. Količine otpada iz turizma kontinuirano su u porastu.

4. Prilagodba ubrzanim tehnološkim promjenama u turizmu

- Prema indeksu DESI 2020 Hrvatska je rangirana na 20. mjestu od 28 promatranih država EU. Global Soft power indeks 2020. rangira Hrvatsku na 43. poziciju, a za 2021. godinu Hrvatska je na toj ljestvici na 49. mjestu promatranih država.
- Nedovoljna prilagodba tehnološkim promjenama može dovesti do pada konkurentnosti, osobito u pogledu korištenja promotivnih i prodajnih kanala.
- Novi trendovi pokazuju da turisti sve više očekuju primjenu digitalnih sadržaja.
- Nedovoljno korištenje ili nedostatak alata za analize podataka o turističkim kretanjima i navikama turista znatno umanjuju mogućnost pravovremenog odgovora na potrebe i potražnju a time dovode do smanjenja konkurentnosti.

5. Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva

- Turizam predstavlja 11,4 % izravnog udjela u BDP-u RH, ali se za njega vežu i brojne druge gospodarske djelatnosti, stoga se ukupan (direktni i indirektni) udio turizma kreće na razini od 19,5 % BDP-a (2019.), što je najveći udio u odnosu na druge države članice EU-a. Udio izravno zaposlenih u turizmu iznosi 8,2 % (2019.).
- Sezonska zaposlenost je velik problem budući da stvara nesigurnost i nemogućnost planiranja osoba zaposlenih u manjem dijelu godine.
- Visoka sezonalnost stvara neodrživost velikog dijela poslovnih modela i investicijskih planova te otežano zapošljavanje i mogućnost otvaranja stalnih radnih mjeseta.
- Preopterećenost komunalne infrastrukture u visokoj sezoni dovodi do njezina slabijeg funkcioniranja te smanjenja kvalitete života lokalnog stanovništva.
- Visoke cijene života i stanovanja dovode do raseljavanja određenih gradova.
- U najvećoj mjeri percipiraju negativne učinke turizma (rezultat istraživanja, ocjena: 3,59 od 5) povezane s preopterećenošću turističke destinacije, povećanjem troškova života, rastom cijena nekretnina, prometnim problemima i ugroženošću prostora zbog nekontrolirane izgradnje.
- Nedostatna uključenost lokalnog stanovništva u lance vrijednosti u turizmu.

6. Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti

- Sezonalnost turističkog prometa nepovoljno utječe na sigurnost radnih mjeseta u turizmu.

- U djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hranom 2009. godine udio zaposlenih u ukupnom broju zaposlenih iznosi je 5,8 % dok je 2019. u istoj djelatnosti bilo zaposleno 8,2 %⁶¹, od ukupnog broja zaposlenih.
- Visoka potražnja za radnom snagom u turizmu rezultira time da nedostaje velik broj zaposlenika, što potvrđuje i podatak da je u 2019. godini nedostajalo 42.927 radnika.
- Nekonkurentnost na tržištu rada u turizmu i nekonkurentnost ljudskih potencijala u RH u 2019. godini bila je izrazita, osobito uvezvi u obzir da RH zauzima 103. mjesto od 140 zemalja – pad za 23 mesta u odnosu na 2015. godinu⁶².
- Kvaliteta i kvalifikacije radne snage u turizmu ne odgovaraju na potrebe tržišta rada.

7. Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta

- Obiteljski/privatni smještaj (engl. *short term vacation rentals*) predstavlja 61 %⁶³ ponude te raste najvećom prosječnom godišnjom stopom rasta (4,5 %) u odnosu na ostale vrste smještajnih kapaciteta.
- Udio noćenja u hotelima u Hrvatskoj je 2–3 puta manji u usporedbi s drugim EU destinacijama na Mediteranu.
- Veliki je nesrazmjer ponude smještajnih kapaciteta između kontinentalnog i priobalnog dijela Hrvatske.

8. Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje

- RH ima nepovoljno i nekonkurentno poslovno investicijsko okruženje (prema WEF T&T indeksu konkurentnosti, u kontekstu poslovnog okruženja, RH se u 2019. godini nalazila na 123. od 140 globalnih tržišta).
- U odnosu na druge mediteranske zemlje, razina investicija zaostaje 2,5–5 puta.
- Niži povrat ulaganja kod izgradnje novih smještajnih kapaciteta visoke dodane vrijednosti u turistički razvijenim područjima.
- Relativna nezainteresiranost privatnih ulagača za ulaganja u zelenu i digitalnu tranziciju.

9. Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir

- Nedostaje okvir za praćenje i analizu podataka o relevantnim pokazateljima turističke održivosti koji mogu utjecati na postupak donošenja odluka te investicija.
- Neučinkovita kontrola provedbe zakonom propisanih odredbi i ne-realizacija mjera i aktivnosti utvrđenih strateškim dokumentima dovodi do sporadične pojave degradacije okoliša.
- Kompleksnost zakonodavnog okvira utječe na investicije i poslovanje u turizmu.
- Visoka fragmentacija resursa (proračuna) u sustavu turističkih zajednica ne doprinosi upravljanju destinacijama.

10. Utjecaj kriza na turizam te promjene ponašanja i potreba turista

- Posljednja dva desetljeća obilježio je niz globalnih i regionalnih kriza i šokova različitih tipova (klimatske, geopolitičke, finansijske, zdravstvene).

⁶¹ Podaci Državnog zavoda za statistiku

⁶² World Economic Forum – Travel and Tourism Competitiveness Report, 2019

⁶³ Podaci Državnog zavoda za statistiku, 2019; u sustavu e visitora udio komercijalnog i nekomercijalnog smještaja u 8. mjesecu 2019. iznosi je 74 %.

- Pandemija virusa COVID-19 ukazala je na potencijalne rizike hrvatskog turizma (64 %-tni pad u dolascima 2020./2019. godine) te na potrebu proaktivnog planiranja kako bi se povećala otpornost destinacije u slučaju novih kriznih situacija.
- Krize izazivaju promjene na razini cijelog sustava turističke ponude i potražnje, a nedostatak prikladnog modela upravljanja umanjuje mogućnost uspješnog odgovora i prilagodbe na promjene. U kontekstu utjecaja trenutne pandemije na promjene u potrebama i ponašanju turista, istraživanje je pokazalo kako je za 86 % ispitanika važno da u destinaciji nema rizika od kriminala i terorizma, odnosno rizika od bolesti za 81 % ispitanika. Pozitivno je što prema istom istraživanju, 66 % ispitanika smatra Hrvatsku sigurnom zemljom.
- Značajna je i promjena ponašanja turista, koji sve veće zanimanje pokazuju za ekologiju, aktivnosti na otvorenom te mogućnost fizičkog distanciranja, što za posljedicu može imati i veća opterećenja na prirodna područja, a osobito na zaštićena područja prirode (mreža NATURA 2000 i područja u 9 kategorija nacionalne zaštite prirode).

3. Primarni utjecaj identificiranih izazova na održivost

Analiza scenarija poseban fokus stavlja na održivost, odnosno na njena 3 ključna aspekta – ekonomski, društveni i okolišno-prostorni. Kao polazišna točka za ocjenu njihova kretanja kroz alternativne budućnosti, analizira se povezanost pojedinih izazova sa spomenutim trima aspektima održivosti.

Tablica 1: Povezanost izazova s utjecajem na održivost

Izazovi	Primarni utjecaj na održivost		
	Ekonomsku	Društvenu	Okolišno-prostornu
1 Vremenska i prostorna neujednačenost			
2 Utjecaj turizma na okoliš i prirodu			
3 Međuodnos turizma i klimatskih promjena			
4 Ubrzane tehnološke promjene u turizmu			
5 Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva			
6 Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti			
7 Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta			
8 Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje			
9 Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir			
10 Utjecaj krize na turizam te promjene ponašanja i potreba turista			

Vremenska i prostorna neujednačenost značajno utječe na okolišnu dimenziju održivosti. Pojedini dijelovi Jadranske Hrvatske opterećeni su tijekom ljetnih mjeseci visokim pritiskom turizma, što rezultira velikom opterećenošću prostora i povećanjem onečišćenja okoliša. U dijelovima godine kada turisti ne posjećuju te destinacije infrastruktura je neiskorištena što rezultira gubicima. Neujednačenost je povezana i s društvenom održivošću, osobito zbog rasta troškova života za lokalne zajednice u kojima je turizam razvijeniji, ali i sezonskim poslovima koji ne mogu osigurati kvalitetan život. Vremenska i prostorna neujednačenost čini hrvatski turizam podložnijim raznim negativnim utjecajima što utječe na gospodarsku i društvenu održivost. Nadalje, visoka sezonalnost turizma rezultira rastom oportunitetnog troška povezanog s potencijalnim razvojem drugih, cjelogodišnjih djelatnosti, a sukladno tome i suboptimalnim korištenjem resursa u kontekstu integralnog regionalnog razvoja.

Utjecaj turizma na okoliš i prirodu

Turizam generira učinke na okoliš i prirodu, a naročito na vrste i staništa zaštićenih područja atraktivnih za posjetitelje. Prostor, osobito u priobalju Hrvatske, kao i količine pitke vode, čist zrak, plodno tlo i bioraznolikost ograničeni su prirodnim resursima. Negativni trendovi u resursnoj učinkovitosti uz povećavanje emisija u zrak, tlo, vode i more mogli bi narušiti kvalitetu života i prirodnu ravnotežu ekosustava, ali i temelje funkciranja gospodarstva, pa tako i turizma kao njegove važne grane. Utjecaj turizma na okoliš i prirodu, povezan je i s aspektom ekonomске i društvene održivosti. Opterećenja na morske ekosustave, pa posljedično i opadanje bioraznolikosti, utječe na gospodarski razvoj, ali i na društvo. Gubitak bioraznolikosti i opadanje usluga ekosustava može imati izravne učinke na zdravље ljudi, ali i utjecati na osiguranje izvora prihoda. Kako je resursima potrebno učinkovitije upravljati tijekom čitavog životnog ciklusa, od ekstrakcije, transporta, proizvodnje i potrošnje, pa sve do održivog gospodarenja otpadom, negativni trendovi rasta otpada iz turizma predstavljaju jedan od ključnih izazova Hrvatske.

Međuodnos turizma i klimatskih promjena potrebno je promatrati kroz prizmu doprinosa ove djelatnosti emisijama stakleničkih plinova te utjecaja klimatskih promjena na turistički sektor. Glavnina emisija stakleničkih plinova koje generira turizam dolaze iz cestovnog prometa, osobito u vodećim urbanim turističkim središtima. S druge strane, utjecaj klimatskih ekstrema poput suše i poplava imaju značajan utjecaj na turističku infrastrukturu i turističke aktivnosti. S tim u vezi prilagodba turističkog sektora predstavlja ključan izazov jer zahtijeva izraziti multidisciplinarni pristup i učinkovitu suradnju s konkretnim rezultatima kako na nacionalnoj tako i na lokalnim i regionalnim razinama karakterističnih klimatskih obilježja. Izostanak pravovremenih aktivnosti i planiranja može rezultirati jačanjem negativnih učinaka te njihovim preljevanjem u sferu gospodarskog i razvoja društva u cjelini.

Ubrzane tehnološke promjene u turizmu primarno utječu na ekonomsku održivost. RH se treba pripremiti na snažniju primjenu suvremenih informacijskih i digitalnih tehnologija u turizmu, na razini turističke destinacije i poslovnih subjekata. Imajući u vidu potrebe suvremenih turista i sve veću usmjerenost na digitalne tehnologije u procesu – od izbora destinacija na temelju informacija s društvenih mreža, do platformi za rezervaciju smještaja, kao i važnosti dostupnosti i kvalitete mreže pri izboru destinacije i smještaja, izvjesno je da usporavanje navedenog procesa može rezultirati padom turističkog prometa, a posljedično i padom prihoda od turizma, produktivnosti i profitabilnosti. Digitalizacija osobito pozitivno može utjecati na okolišnu i prostornu održivost kroz upravljanje turističkim tokovima, osobito u preopterećenim destinacijama. Posebno je važno osigurati ubrzavanje procesa digitalizacije u kontekstu utjecaja pandemije. Digitalna transformacija omogućava analizu podataka o turističkim kretanjima i navikama turista, uslijed toga mogućnost predviđanja trendova, a time i veću konkurentnost.

Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva važan su dio društvenog elementa održivosti. Turizam pozitivno utječe na kvalitetu života lokalnog stanovništva osobito kroz pristup sadržajima, priliku za zapošljavanje i pristupačnost te priliku za proizvodnju i pružanje usluga u turizmu. Učinci poput povećanja troškova života uslijed turističkog razvoja, rasta troškova nekretnina, stvaranja fenomena gradova-muzeja koji su ispunjeni sadržajem samo tijekom sezone kao i opterećenosti prostora u turističkoj sezoni, prometnih problema, nekontrolirane izgradnje koja negativno djeluje na ovaj element održivosti.

Izazov nedostatnih ljudskih potencijala u brojnosti i kvaliteti najviše će se reflektirati na ekonomsku i društvenu dimenziju održivosti. Sezonalnost turizma u RH nepovoljno utječe na sigurnost radnih mjeseta u sektoru, čime se potiče fluktuacija dijela radne snage u druge djelatnosti. Očekuje se da će u budućnosti zbog nepovoljnih demografskih kretanja i migracijskih procesa izazovi povezani s radom snagom biti još više izraženi.

Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta. Nekontroliran rast smještaja koji uglavnom posluje u jednom dijelu godine (sezonalni smještaj) stvara sve veći pritisak na prostor (okolišno-prostorna održivost), generira prihod po noćenju manji od usporedivih zemalja i generalno umanjuje konkurentnost hrvatskog turizma (ekonomska održivost) te smanjuje ukupan doprinos turizma cijelom gospodarstvu.

Izazov nepovoljnog poslovnog i investicijskog okruženja utječe primarno na ekonomsku održivost. Zbog sporosti i kompleksnosti reakcije sustava na pripremu investicija, ekonomska dimenzija održivosti najviše je ugrožena. Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje je među glavnim ograničenjima za promjenu strukture i kvalitete smještajnih kapaciteta.

Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir ima primaran utjecaj na socioekonomsku i okolišno-prostornu održivost. Zbog neučinkovite kontrole provedbe zakonom propisanih odredbi i ne-realizacije mjera i aktivnosti utvrđenih strateškim dokumentima u području integracije turizma i okoliša dolazi do sporadične pojave degradacije okoliša, čime se ugrožava okolišni element održivosti. Nedostatnost zakonodavnog i upravljačkog okvira u socioekonomskoj sferi održivosti turizma utječe na nedovoljnu realizaciju potencijala turizma (usko povezano s izazovom nepovoljnog poslovnog i investicijskog okruženja), odnosno smanjenja konkurentnosti hrvatskog turizma te izazova u pogledu pomanjkanja ljudskih resursa.

Utjecaj kriza na turizam te promjene ponašanja i potreba turista primarno djeluju na ekonomsku održivost. Krize poput Domovinskog rata u prošlosti i pandemije bolesti COVID-19 dovode do potpunog ili djelomičnog prekida obavljanja turističke djelatnosti. Utjecaj snažnih kriza potiče promjene u turističkoj potražnji, ali i dostupnosti turističkih proizvoda. Istraživanja ponašanja posjetitelja u uvjetima trenutne pandemije ukazuju na jačanje značaja odgovornosti i održivosti u procesu odabira destinacija i kupnji proizvoda. Kao dugoročni trend posebno je potrebno adresirati potrebe i navike pripadnika takozvanih generacija Y i Z, koje prema brojnim istraživanjima prokazuju višu razinu ekološke osviještenosti. Ignoriranje preferencija turista može se na srednjoročni i dugi rok negativno odraziti na ekonomsku održivost zbog pada potražnje.

4. Analiza scenarija

4.1. Ključni koraci i elementi analize scenarija

Analiza scenarija razvoja hrvatskog turizma napravljena je kroz četiri ključna koraka:

- Prikupljanje ključnih elemenata za analizu scenarija,
- Formiranje scenarija alternativnih budućnosti,
- Procjena utjecaja scenarija na ključne izazove hrvatskog turizma,
- Identifikacija smjernica za »Strategiju razvoja održivog turizma do 2030. godine«.

U prvom koraku fokus je bio na stvaranju podloga za definiranje različitih scenarija alternativnih budućnosti. Uključeni su ključni dijconi, održane su radionice ekspertnih timova MINTS-a i izrađivača

Strategije, provedena je anketa s radnom skupinom, analizirana je relevantna literatura i ostali izvori relevantnih podataka. Cilj je bio identificirati konzervativni scenarij razvoja turizma (bazni scenarij) te identificirati predstavlja li pojedina varijabla (lokalni izazov i/ili globalni trend) primarnu determinantu koja će utjecati na razvoj hrvatskog turizma.

Najvažniji nalazi u prvom koraku:

- Identificiran je konzervativan rast noćenja od 1 do 3 % godišnje kao bazni scenarij razvoja.

Rezultati ankete radne skupine i ekspertne procjene ukazali su na konzervativni rast kao najizgledniju opciju baznog razvojnog scenarija. Primarni argumenti vežu se na povijesnu otpornost turizma od kriza, procjene oporavka relevantnih institucija (npr. UNWTO predviđa potpuni oporavak svjetskog turizma na razinu iz 2019. godine u narednih 2,5 do 4 godine) kao i na činjenicu da je 2019. godina već ukazala na manje stope organskog rasta.

- Unutar globalnih trendova nije pronađena primarna determinantna razvoja

o Uvid u globalne trendove nije ukazao na određeni posebno istaknut trend koji može služiti kao determinanta za oblikovanje alternativnih budućnosti. U kontekstu trendova koji mogu predstavljati ozbiljan problem za razvoj turizma dominantno je istaknuta problematika nedostatka radne snage.

- Unutar lokalnih izazova nije pronađena primarna determinantna razvoja

o Svi identificirani lokalni izazovi ukazali su na značajne barijere razvoja hrvatskog turizma po principima organskog rasta, no u ovom trenutku nije moguće istaknuti poseban izazov koji će usmjeravati njegov razvoj, s obzirom na visoku razinu međusobne korelacije. Problematika je podjednako prioritizirana, uz djelomično veći naglasak na problem trenutne strukture smještaja u turistički razvijenim područjima Jadranske Hrvatske, nedostatka smještajnih kapaciteta u turistički slabije razvijenim područjima Jadranske Hrvatske te u svim područjima u ostalim NUTS 2 regijama.

- Utvrđen je pristup scenarij analizi po principu kontinuiranog, najboljeg i najgoreg ishoda

o S obzirom na visoku razinu neizvjesnosti alternativnih budućnosti kroz primjere dobrih internacionalnih praksi identificirana je najveća primjenjivost »jednostavnih strateških« scenarija (pozitivan »best-case«, kontinuitet »baseline« i negativan »worst-case«) koji uslijed neizvjesnosti moraju biti fokusirani na formiranje širokih strateških okvira. Takvi scenariji izbjegavaju fokusiranje na konkretan izazov, već se primarno vežu na intenzitet i smjer razvoja, a samim time i kretanje povezanih varijabli u navedenim scenarijima. Ključni princip takvog planiranja je pretpostavka simulacije varijabli bez dodatnih intervencija države (izvan današnjih okvira).

4.2. Formiranje scenarija alternativnih budućnosti

Na temelju nalaza iz prvog koraka i kreiranog okvira za izradu scenarija, u drugom koraku procesa definirana su 4 scenarija alternativnih budućnosti koje je relevantno promatrati iz strateške perspektive:

- Scenarij 1: Negativan scenarij (pad intenziteta),
- Scenarij 2: Negativan scenarij (rast intenziteta),
- Scenarij 3: Bazni scenarij,
- Scenarij 4: Pozitivan scenarij.

Tablica 2: Definirani scenariji alternativne budućnosti

Scenarij	Opis
Negativan scenarij (pad intenziteta)	<ul style="list-style-type: none"> Kratkoročni do srednjoročni pad intenziteta turističkih noćenja neovisno o njegovu uzroku. Turistički promet odstupa od ciljnih vrijednosti iz 2019. godine. Intenzitet u sezoni se smanjuje, što generira nedostatak potražnje za mnoge objekte i ostatak lanca vrijednosti (transport, OPG-ovi, suvenirnice i sl.) – prihod generiran od turizma se smanjuje. Velik dio projekata pokazuje se neisplativim za razvoj (smanjuje se atraktivnost novih investicija) – razvoj i nove investicije su ograničene. Ulaganja u tehnološke promjene zelene i digitalne tranzicije su zanemarena. Velik dio smještajnih objekata niske dodane vrijednosti se zatvara (pogotovo u domeni kratkoročnog najma). Značajan pad kvalitete života stanovnika u turistički razvijenim destinacijama zbog visoke ovisnosti prihoda o turizmu, kao i pad prihoda stanovništva koje se sezonski zapošljava u turizmu. Zbog smanjenja broja poslovnih prilika veća je opasnost od iseljavanja, osobito na otocima. Smanjuje se pritisak na javnu, turističku infrastrukturu, destinacijski prostor (posebno prirodne resurse) te se generiraju manje količine otpada. Zbog smanjenja negativnog utjecaja prometa i emisija iz smještajnih objekata stagniraju emisije stakleničkih plinova. Nepovoljna ekonomska situacija, koja je između ostalog posljedica pada prihoda iz turizma, usporava kapitalne projekte prilagodbe klimatskim promjenama (koji su mahom infrastrukturne višegodišnje prirode), što dugoročno predstavlja izrazitu prijetnju dalnjem razvoju turizma.
Negativan scenarij (rast intenziteta)	<ul style="list-style-type: none"> Nastavlja se intenzivan rast broja noćenja (po stopi rasta ili većoj nego u razdoblju 2015. – 2018. godine). Prihod od turizma u cjelini raste, ali se prihod po noćenju smanjuje. Smještajna struktura prati finansijsku logiku te nastavlja svoj razvoj prema sezonalnom smještaju niže dodane vrijednosti što dalje povećava sezonalni model turizma. Problem ljudskih potencijala i potreba za niskokvalificiranom radnom snagom dodatno se pojačava zbog masovnosti turizma. Nema značajnog iskoraka u smislu stvaranja proizvoda više dodane vrijednosti, što se posljedično odražava na razvoj percepcije Hrvatske kao destinacije niske dodane vrijednosti. Sve je veći pritisak na turističku infrastrukturu i destinacijske resurse, rastu količine komunalnog otpada te su povećane emisije stakleničkih plinova iz sektora turizma kao posljedica intenziviranja prometa i turističke ponude koja nije u skladu sa zelenom tranzicijom. Usljed prekomjernog turizma rastu razni vidovi opterećenja na prirodne resurse i ekosustave te na infrastrukturu, čime se smanjuje kapacitet turizma za adekvatnu prilagodbu klimatskim promjenama, što u konačnici rezultira negativnim utjecajima klimatskih promjena na atraktivnost destinacije. Ulaganja u zelenu i digitalnu tranziciju su nedostatna, ne provodi se reforma, ulaze se u brzu zaradu. Rast troškova života i cijena nekretnina kao i pritisci na lokalnu infrastrukturu i narušavanje autentičnosti lokalne zajednice negativno utječu na stanovništvo u opterećenim destinacijama.
Bazni scenarij	<ul style="list-style-type: none"> Turizam nastavlja rasti konzervativnim stopama rasta (1 – 3 % godišnje) do 2030. godine. Prihod od turizma po noćenju stagnira i/ili blago raste primarno na minimalnim pomacima u predsezoni i postsezoni i pokrenut primarno kroz postojeća velika poduzeća u hrvatskom turizmu i manjim privatnim projektima. Nema značajnijeg zaokreta u turističkom modelu, strukturi smještaja, a razvoj turističkih proizvoda je usporen. Problem ljudskih potencijala i dalje je jedan od ključnih izazova. Kvaliteta smještaja za kratkotrajni najam postepeno, ali blago raste pod pritiskom tržišta. Negativni društveni i ekonomski učinci povezani s razvojem turizma imaju tendenciju rasta, međutim još uvijek nisu pretjerano izraženi, dok su vidljivi pozitivni pomaci u smanjenju pritisaka turizma na klimu i okoliš. Lokalno stanovništvo osjeća pozitivne (zapošljavanje, kvaliteta života zbog dostupnosti infrastrukture i sadržaja prvenstveno namijenjenih turistima) kao i negativne učinke turizma (opterećenost osnovne infrastrukture, rast troškova života, rast cijena nekretnina, sezonalnost dostupnosti sadržaja, narušavanje autentičnosti lokalne zajednice). U ograničenom opsegu provodi se reforma u smjeru održivog, digitalnog i zelenog turizma. Ulaganja vezana za zelenu i digitalnu tranziciju uz potporu Mechanizma za oporavak i otpornost provode se u smanjenom opsegu zbog nezainteresiranosti sektora za tranziciju. Model turizma usmjeren na sunce i more i izostanak izrazitije diversifikacije turističke ponude, osobito na kontinentu, dodatno opterećuje priobalne destinacije i smanjuje otpornost na klimatske promjene.
Pozitivan scenarij	<ul style="list-style-type: none"> Unaprjeđuje se koncepcija i model upravljanja razvojem turizma u RH. Zakonodavne promjene povoljno utječu na strateško usmjerjenje, održiva ulaganja i zelenu i digitalnu tranziciju. Sredstva iz NPOO-a iskorištena su u potpunosti i ostvaren je značajan iskorak u oporavku i otpornosti turizma. Turizam se razvija održivo, što se ogleda u jačanju turističkih tijekova izvan glavne sezone kao i u turistički nerazvijenim područjima. Prihod od turizma i prihod po noćenju približava se EU prosjeku zahvaljujući strukturnim promjenama turističke ponude. Razvoj cijelogodišnje smještajne strukture i proizvoda više dodane vrijednosti doprinosi smanjenju krivulje sezonalnosti osiguravajući snažniji multiplikativni efekt na ostale gospodarske sektore. Problem ljudskih potencijala i dalje ostaje izazov, ali je djelomično olakšan kroz produljenju turističku sezonu. Lokalno stanovništvo sve se više uključuje u lanac vrijednosti u turizmu plasmanom lokalnih proizvoda te pružanjem usluga u sklopu inovativnih turističkih proizvoda više dodane vrijednosti. Rast ulaganja u tehnološke promjene zelene i digitalne tranzicije te smanjenje opterećenja na okoliš rezultiraju povećanjem otpornosti prirodnih resursa i ekosustava te adekvatnom prilagodbom na klimatske promjene. Pritisak turista na infrastrukturu se povećava, ali je turizam ravnomjernije vremenski i prostorno raspoređen s ograničenim utjecajem na prirodne resurse destinacije. Smanjuju se količine komunalnog otpada uslijed održivog gospodarenja otpadom, što primarno podrazumijeva uspostavu praksi kružnog gospodarstva na svim razinama – nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj. Participativan pristup planiranju te monitoring ostvarenja ciljeva doprinosi znatnom ograničavanju negativnih učinaka povezanih s intenzivnim razvojem turizma. Priobalne turističke destinacije intenzivnije sagledavaju strategije ublažavanja učinaka klimatskih promjena na cjelokupni turistički sustav. Razvoj turizma u kontinentalnim i ostalim turistički nerazvijenim područjima ujedno ukazuje na dugoročnu prilagodbu klimatskim promjenama na razini cjelokupne destinacije.

4.3. Implikacija scenarija na ključne izazove i razvoj hrvatskog turizma

U trećem koraku napravljena je ocjena utjecaja svakog pojedinog scenarija na ključne izazove hrvatskog turizma i to na područjima različite turističke razvijenosti kao i na generalnu održivost turizma.

4.3.1. Scenarij 1 – Negativan scenarij (pad intenziteta)

Značajan pad intenziteta turizma će imati primaran efekt na pad kvalitete života do 2030. godine i pad atraktivnosti poslovног okruženja. Na kvalitetu života utječu smanjena primanja s obzirom na visoku ovisnost o turizmu, osobito u domeni obiteljskog/privatnog (engl. *short term vacation rentals*) smještaja. Dodatno se s obzirom na pad intenziteta turizma, generalno efekt preljeva na cijelo gospodarstvo i raspoloživa radna mjesta unutar cijelog turističkog lanca vrijednosti. U smislu poslovног i investicijskog okruženja, pad intenziteta dodatno narušava performanse turističkih projekata koje su već danas na rubnoj razini isplativosti te se na temelju navedenog usporava bilo kakav ozbiljniji daljnji razvoj turizma. Pad turističkog prometa odražava se i na smanjenje opterećenja na sastavnice okoliša i prirodne resurse, odnosno na ekosustave. Emisije stakleničkih plinova te emisije onečišćujućih tvari u zrak stagniraju iz turističkih djelatnosti i vezanih aktivnosti (primjerice zgradarstvu i prometu). Količine otpada koje generira turizam manje su u odnosu na pretходna razdoblja, no primjena praksi kružnog gospodarstva nije dovoljno implementirana.

Tablica 3: Pregled utjecaja scenarija 1. na ključne izazove hrvatskog turizma

Vremenska i prostorna neujednačenost	Slab negativan utjecaj
Smanjuje se opterećenje u sezoni, ali je i dalje izražena sezonalnost. Nema pomaka u oživljavanju kontinentalnog turizma.	
Utjecaj turizma na okoliš i prirodu	Slab negativan utjecaj
Smanjen intenzitet turizma rezultira smanjenjem opterećenja na sve sastavnice okoliša, uključujući zrak, vode, more, tlo, krajobraz i bioraznolikost, odnosno na zaštićena područja i ostale ekosustave, kao i na smanjenje količina komunalnog otpada povezanog s turizmom. Poticanje zelene tranzicije, a osobito kružnog gospodarstva, može doprinijeti pozitivnoj transformaciji turističkog sustava, što primarno ovisi o strateškom usmjerenju i oslanjanju na ulaganja iz državnog proračuna.	
Međuodnos turizma i klimatskih promjena	Slab negativan utjecaj
Zbog smanjenja prometa i turističkih aktivnosti, smanjuju se emisije stakleničkih plinova. Nepovoljna ekonomска situacija, koja je između ostaloga posljedica pada prihoda iz turizma, usporava kapitalne projekte prilagodbe klimatskim promjenama (koji su mahom infrastrukturne višegodišnje prirode), što dugoročno predstavlja izrazitu prijetnju dalnjem razvoju održivog turizma.	

Ubrzane tehnološke promjene u turizmu	Slab negativan utjecaj
Sustav se prilagodava na tehnološke promjene – dodatno potaknuta potraga za većom efikasnosti kroz tehnološke mogućnosti.	
Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva	Snažan negativan utjecaj
Kvalitet života pada s obzirom na to da je velikom dijelu stanovništva oduzet primarni izvor prihoda (pogotovo za vlasnike obiteljskog/privatnog (engl. <i>short term vacation rentals</i>) smještaja niže kategorije, dok se nova radna mjesta sprije otvaraju kao rezultat lošijih performansi sektora i značajne ovisnosti niza djelatnosti o turizmu. Žbog smanjenja broja poslovnih prilika veća je opasnost od iseljavanja, osobito na otocima.	
Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti	Slab negativan utjecaj
Pad intenziteta turizma oslobada radnu snagu kroz cijeli lanac vrijednosti te smanjuje potrebu ostatka sektora. Dok kvantiteta ljudskih potencijala ne predstavlja značajni problem, ostaje problem kvalitete s obzirom na manje prilika za obrazovanje radne snage.	
Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta	Slab negativan utjecaj
Smještajna struktura niže kvalitete osjeća primarni udarac pada intenzitetu. Udio smještajne strukture blago se okreće u korist hotelskog smještaja više dodane vrijednosti, ali i s istovremenim smanjenjem hotelskih objekata niže kategorije. Nema značajnih pomaka u novim investicijama s obzirom na lošije cijelogodišnje performanse sektora.	
Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje	Srednji negativan utjecaj
Konkurentnost poslovног i investicijskog okruženja pada kao rezultat lošijih performansi (nema iste razine premija koje se ostvaruju u ljetnoj sezoni) te lošijih investicijskih indikatora. Podjednako utječe na područje više i niže turističke nerazvijenosti.	
Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir	Slab negativan utjecaj
Zakonodavni i upravljački okvir prilagođava se po bržem intenzitetu kako bi ponovno potaknuo normalizaciju sektora (dominantno kroz sustav poticaja). S druge strane država mora raditi intenzivnije prilagodbe i sustav poticaja kako bi se privukli novi investitori.	
Utjecaj kriza na turizam te promjene ponašanja i potreba turista	Slab negativan utjecaj
Pad intenziteta turizma može biti i kao rezultat krizne situacije – u navedenom scenariju grade se mehanizmi kojim će se brže reagirati na krize (npr. pripremljenost na novu pandemiju veća je nego prije 3 godine).	

U smislu usporedbe utjecaja scenarija na područje različite turističke razvijenosti, vidljiv je nešto veći negativan utjecaj na području više razvijenosti (zbog veće ovisnosti), no niti jedno područje u Hrvatskoj u navedenom scenariju ne predstavlja atraktivnu polugu za intenzivniji razvoj projekata.

Tablica 4: Pregled utjecaja scenarija 1 na ključne izazove hrvatskog turizma po područjima razvijenosti

Ključni izazovi	Područja više turističke razvijenosti	Područja niže turističke razvijenosti	Argumentacija
Vremenska i prostorna neujednačenost			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnijeg utjecaja.
Utjecaj turizma na okoliš i prirodu			<ul style="list-style-type: none"> Stanje okoliša i ekosustava generalno gledajući je zadovoljavajuće, iako s tendencijom smanjenja kvalitete pojedinih sastavnica okoliša i ekosustava na nekim priobalnim lokacijama, unatoč smanjenju intenziteta turističkog prometa. U slabije razvijenim kontinentalnim turističkim destinacijama nema značajnog utjecaja na kvalitetu okoliša i prirode.
Međudost turizma i klimatskih promjena			<ul style="list-style-type: none"> Smanjenje su emisiji stakleničkih plinova iz turističkih aktivnosti, osobito iz djelatnosti smještaja i prijevoza. Klimatski ekstremi sporadično utječu na kapacitet prilagodbe klimatskim promjenama, osobito u priobalnom području.
Ubrzane tehnološke promjene u turizmu			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnijeg utjecaja.
Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva	Slab negativan	Srednji negativan utjecaj	<ul style="list-style-type: none"> Smanjuje se u zonama više turističke razvijenosti (zbog veće ovisnosti u turizmu), no utječe i na ostalo područje (primarno kroz ostatak lanaca vrijednosti). Pad troškova života (uz paralelno smanjenje kupovne moći dijela stanovništva koje ovisi o poslovima u turizmu), manje opterećenje infrastrukture i okoliša. Zbog smanjenja broja poslovnih prilika veća je opasnost od iseljavanja, osobito na otocima.
Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnijeg utjecaja.
Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnijeg utjecaja.
Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje			<ul style="list-style-type: none"> Nepovoljno poslovno investicijsko okruženje utječe na turistički razvijena i nerazvijena područja kroz cijeli lanac vrijednosti.
Nedovoljno učinkoviti zakonodavni i upravljački okvir			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnijeg utjecaja.
Utjecaj kriza na turizam te promjene ponašanja i potreba turista			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnijeg utjecaja.

Slab negativan Srednji negativan utjecaj Snažan negativan

Negativan scenarij, koji predviđa pad intenziteta turizma u uvjetima trenutne gospodarske i društvene ovisnosti o razvoju ove djelatnosti, povezuje se s višestrukim negativnim učincima.

Naime, za očekivati je da će usporavanje razvoja turizma, kroz prizmu pada broja dolazaka i noćenja u kratkom roku imati negativne ekonomске i društvene učinke (pad prihoda, zaposlenosti, životnog standarda i blagostanja stanovništva). Istovremeno, smanjenje dimenzioniranosti turističkih tijekova, rezultirat će i svojevrsnim smanjenjem pritiska na prostor, prirodne resurse, ali i emisija stakleničkih plinova te generiranje otpada, pa se može zaključiti da se radi o pozitivnim okolišnim učincima.

Tablica 5: Utjecaj scenarija 1 na održivi razvoj hrvatskog turizma

	Utjecaj	Argumentacija
	Izrazito negativan utjecaj	
	Negativan utjecaj	
	Neutralan utjecaj	
	Positivan utjecaj	
	Izrazito positivan utjecaj	
Sezonalnost turizma		<ul style="list-style-type: none"> Primaran oslonac na sunce i more. Ne postoji poslovna opravdanost za cjelogodišnji rad. Blago raste sezonalnost (povratak prema povijesnim pokazateljima).
Broj noćenja		<ul style="list-style-type: none"> Značajan pad broja noćenja (intenzitet ovisi o uzroku pada).
Prihod po noćenju		<ul style="list-style-type: none"> Prihod po noćenju blago pada kao rezultat sezonalnog modela rada (negativan utjecaj), ali se djelomično kompenzira s boljim performansama više dodane vrijednosti (povijesno otporniji segment smještaja). Udio hotelske ponude stagnira i svih udio zadržava ili blago povećava na temelju intenzivnijeg zatvaranja obiteljskog/privatnog (eng. <i>short term vacation rentals</i>) smještaja.
Razvoj turističkih nerazvijenih područja		<ul style="list-style-type: none"> Smanjena atraktivnost za investicije u turizam u Hrvatskoj, a tako i u turistički nerazvijenim područjima.
Intenzitet uključivanja ostatka lanca vrijednosti		<ul style="list-style-type: none"> Smanjuje se multiplikativni efekt na ostatak lanca vrijednosti s obzirom na dominantanu sezonalni model rada i generalni pad turizma.
Utjecaj na održivost (ekonomski)		<ul style="list-style-type: none"> Pad performansi svih tipova objekata. Značajno se smanjuje doprinos turizma ukupnom gospodarstvu.
Utjecaj na održivost (društvena)		<ul style="list-style-type: none"> Smanjenje prihoda za niz iznajmljivača kao i za pružatelje vezanih usluga. Zbog loše pozicije turizma nema otvaranja novih radnih mjesti i prilika u lancu.
Utjecaj na održivost (prostorno okolišna)		<ul style="list-style-type: none"> Smanjenje intenziteta pritiska na okoliš i prirodu (smanjena konzumacija vode, energetika, količina otpada i otpadnih voda, pritiska na bioraznolikost, odnosno vrste i staništa), uz smanjenje emisiju stakleničkih plinova i implementaciju mjeru radi smanjenja utjecaja klimatskih promjena na turizam. Smanjenje kapaciteta potrebnih za razvoj inovativnih i dugoročno održivih rješenja.
Utjecaj na klimu i obrnuto		<ul style="list-style-type: none"> Razvoj dugoročnih rješenja za smanjenje utjecaja turizma na klimu i obrnuto klimu na okoliš, što uključuje mjeru prilagodbe na klimatske promjene koje se još uвijek ne provodi željenom dinamikom.

4.3.2. Scenarij 2 – Negativan scenarij (rast intenziteta)

Intenzivan i nekontroliran rast turističkog prometa ima izrazito snažan učinak u kontekstu gotovo svih izazova. Nastavak nekontroliranog rasta uz rastuću sezonalnost vodi hrvatski turizam u područje visoke razine okolišne i društveno-ekonomske neodrživosti. Ekspanzija turističke infrastrukture koja prati intenzivni rast turizma, ugrožava sve sastavnice okoliša, a osobito tlo i ekosustave obalnog područja. Nepovoljno investicijsko okruženje u spremi s rastom intenziteta turizma rezultira neadekvatnom pripremljenošću turističke infrastrukture na izazove klimatskih promjena, kao i nespremnošću za smanjenje utjecaja na okoliš i klimu. Negativan utjecaj turizma evidentan je u području prostornog planiranja i korištenja tla te u području kvalitete zraka i stanja morskih ekosustava. Količine otpada značajno rastu, a zelena radna mjesta (npr. kružnog gospodarstva) ne otvaraju se u mjeri u kojoj bi mogla doprinijeti turističkim djelatnostima.

Tablica 6: Utjecaj scenarija 2 na ključne izazove i procjena utjecaja

Vremenska i prostorna neujednačenost	Snažan negativan utjecaj	Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva	Srednji negativan utjecaj
Sve veći pritisak na ključne resurse (more, priroda) i narušavanje kvalitete iskustva posjetitelja zbog prevelike opterećenosti destinacija. Dјelomično se oživjava predsezona i postsezona, kao i nerazvijeni turistički dijelovi, primarno kao prilike za izbjegavanje visokog opterećenja i masovnog turizma.		Vlasnici obiteljskog/privatnog (engl. <i>short term vacation rentals</i>) smještaja i postojećih turističkih usluga imaju prilike za veću zaradu. Trošak života nastavlja svoj rast, kao i dostupnost i cijene nekretnina. Nastavlja se poticanje »rentne« kulture i rada, uz intenziviranje problematike za stanovnike koji ne ostvaruju direktnu ekonomsku korist od turizma.	
Utjecaj turizma na okoliš i prirodu	Snažan negativan utjecaj	Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti	Snažan negativan utjecaj
Sve je veći pritisak turističke infrastrukture na prostor, odnosno na korištenje zemljišta, kao i na kvalitetu zraka. Rastu i količine komunalnog otpada povezane s turizmom. Usljed prekomjernog turizma rastu i razni vidovi opterećenja na prirodne resurse, a osobito morske ekosustave te na infrastrukturu (komunalnu, vodoopskrbnu, i prometnu te na infrastrukturu gospodarenja otpadom), osobito u urbanim sredinama, čime se ujedno smanjuje kapacitet turizma za adekvatnu prilagodbu klimatskim promjenama. Emisije stakleničkih plinova iz sektora turizma su u porastu, osobito u priobalnom području.		Kvantiteta ljudskih potencijala dodatno se smanjuje na domaćem tržištu te se dodatno naglašava izazov radne snage. Turistički model ne mijenja se (nastavak sezonskog »obiranja vrhnja«) i kao takav nema značajnih pomaka u konkurentnosti i povećanju atraktivnosti za uvoz.	
Međuodnos turizma i klimatskih promjena	Snažan negativan utjecaj	Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta	Snažan negativan utjecaj
Emisije povezane s turizmom rastu kao posljedica intenziviranja turističkog prometa. Turizam se, unatoč nastojanju, nije optimalno prilagodio klimatskim promjenama, što u konačnici rezultira negativnim utjecajima klimatskih promjena na turizam.		Struktura smještaja nastavlja svoj smjer u korist povećanja udjela sezonalnog smještaja te se ne događaju suštinski iskoraci u smislu kvalitete i stvaranja dodane vrijednosti.	
Ubrzane tehnološke promjene u turizmu	Slab negativan utjecaj	Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje	Snažan negativan utjecaj
Nema značajnog utjecaja na tehnološke promjene u turizmu.		Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta	
		Zakonodavni okvir postaje sve teže mijenjati u smjeru stvaranja dodane vrijednosti s obzirom na sve veći oslonac populacije na sezonalni model. Upravljački okvir sporije se mijenja jer se dionici u destinaciji fragmentiraju i nema dovoljno kritične mase za unaprjeđenje i profesionalno upravljanje destinacijama.	
		Utjecaj kriza na turizam te promjene ponašanja i potreba turista	Srednji negativan utjecaj
		Utjecaj kriza, različitih tipova, na turizam je izraženiji te je teže kontrolirati posljedice.	

U područjima više turističke razvijenosti produbljuje se postojeća problematika do razine upitnosti isporuke potrebne razine iskustva gosta, kao i generalno osiguranje stabilnih operacija. Ukupni turistički dojam Hrvatske značajno se narušava zbog devastacije okoliša i dojma Hrvatske kao destinacije prekomjernog turizma te kao rezultat navedenog dolazi do pada performansi smještajnih objekata, a samim time i atraktivnosti za investicije u nove turističke projekte. Negativan efekt prelijeva se na područje niže turističke vrijednosti kojim se smanjuje mogućnost oslanjanja na razvijena područja (npr. snažnije uključivanje u njihov lanac vrijednosti).

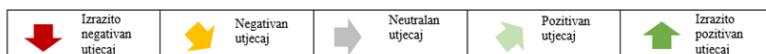
Tablica 7: Pregled utjecaja scenarija 2 na ključne izazove hrvatskog turizma po područjima razvijenosti

Globalni trendovi	Područje više turističke razvijenosti	Područje niže turističke razvijenosti	Argumentacija
Vremenska i prostorna neujednačenost			<ul style="list-style-type: none"> Povećava se intenzitet sezonalnosti na turistički više razvijenim područjima. Nerazvijena područja postepeno prate razvijena područja, ali bez značajnih iskoraka.
Utjecaj turizma na okoliš i prirodu			<ul style="list-style-type: none"> Uslijed prekomjernog turizma rastu razni vidovi opterećenja na prirodne resurse, a osobito na korištenje zemljišta i zaštićena područja, kao i kvaliteta zraka, voda i mora za kupanje te na ekosustavce, osobito u priobalnom području. Radi rasta intenziteta i sezonalog karaktera hrvatskog turizma, u urbanim se područjima bilježi ozbiljan pritisak na infrastrukturu (komunalnu, vodoopskrbu i prometnu) te na infrastrukturu gospodarenja otpadom), što smanjuje kvalitetu života lokalnog stanovništva. Ipak, zakonodavni i upravljački okvir ulaze u okolišni održivost turizma, no prioritetno u turistički razvijenim područjima gdje je pritisak najizraženiji.
Međuodnos turizma i klimatskih promjena			<ul style="list-style-type: none"> Rast intenziteta turističkih aktivnosti i stagnacija naprednih rješenja zelene tranzicije rezultira povećanjem emisija stakleničkih plinova. Prilagodba klimi sporo se provodi, što za posjednici ima vrlo nisku otpornost sustava na ekstremne klimatske prilike i druge implikacije promjene klime.
Ubrzane tehnološke promjene u turizmu			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnog utjecaja na tehnološke promjene u turizmu.
Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva			<ul style="list-style-type: none"> Daljnja ekspanzija turizma niže dodane vrijednosti ima pozitivan efekt za dio stanovnika u području više razvijenosti, dok na području niže turističke razvijenosti predstavlja manje prilika za uključivanje u lanac vrijednosti i manje radnih mjeseta.
Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti			<ul style="list-style-type: none"> Nedostatak ljudskih potencijala snažnije se iskazuje na području više razvijenosti, odnosno većih potreba za ljudskim potencijalima.
Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta			<ul style="list-style-type: none"> Dok se na području više turističke razvijenosti nastavlja povećanje udjela sezonskog smještaja, isti smjer se događa i na slabije razvijenim područjima.
Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje			<ul style="list-style-type: none"> Sezonalan model turizma i ovisnost o velikom broju sezonskog smještaja smanjuje atraktivnost investicija na cijelom području.
Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir			<ul style="list-style-type: none"> Zakonodavni i upravljački okvir primarno orijentiran na rješavanje razvijenih područja, dok je upravljanje u manje razvijenom području u sekundarnom fokusu.
Utjecaj krize na turizam te promjene ponašanja i potreba turista			<ul style="list-style-type: none"> Nema sistematičnog pristupa upravljanju krizama; manje je izražen na području niže turističke razvijenosti zbog manje ovisnosti o turizmu.

Slab negativan utjecaj Srednji negativan utjecaj Snažan negativan utjecaj

Scenarij intenzivnog rasta turizma predstavlja najmanje održiv scenarij razvoja. Osim problematike iskoraka u sferu niske tržišne konkurenčnosti turizma niske dodane vrijednosti, kroz navedeni model intenzivno se koriste resursi koji su ključna privlačna snaga hrvatskog turizma (more, priroda i sl.).

Tablica 8: Utjecaj scenarija 2 (rast intenziteta) na održivi razvoj hrvatskog turizma

	Utjecaj	Argumentacija
Sezonalnost turizma		<ul style="list-style-type: none"> Primarno povećanje noćenja kroz sezonu. Djelomičan rast kroz pred i post sezonu.
Broj noćenja		<ul style="list-style-type: none"> Značajan rast broja noćenja dominantno u ljetnoj sezonu.
Prihod po noćenju		<ul style="list-style-type: none"> Pad prihoda po noćenju kao rezultat sve značajnijeg usmjerenja prema masovnom turizmu niske dodane vrijednosti.
Udio hotelske ponude		<ul style="list-style-type: none"> Nastavlja se povećanje udjela sezonalnog smještaja, s obzirom na to da predstavlja dalje profitabilnije proizvode nižeg rizika u sezonalnom modelu rada.
Razvoj turistički nerazvijenih područja		<ul style="list-style-type: none"> Usporen razvoj turistički nerazvijenih regija (naglasak na obalu gdje je veća sigurnost investicije).
Intenzitet uključivanja ostatka lanca vrijednosti		<ul style="list-style-type: none"> Struktura smještaja i smjer manje dodane vrijednosti umanjuje intenzitet uključivanja ostatka lanca vrijednosti (optimizacija troškova kao smjernica).
Utjecaj na održivost (ekonomsku)		<ul style="list-style-type: none"> Smjer prema sve manje konkurentnom neodrživom modelu turizma. Pad kvalitete pod pritiskom visoke ponude na tržištu.
Utjecaj na održivost (društvenu)		<ul style="list-style-type: none"> Pad kvalitete života lokalnog stanovništva zbog preopterećenosti turističke destinacije.
Utjecaj na održivost (prostorno okolišnu)		<ul style="list-style-type: none"> Izrazito negativan utjecaj na održivost s pritiskom na okoliš i prirodne resurse..
Utjecaj na klimu i obrnuto		<ul style="list-style-type: none"> Izrazito negativan utjecaj turizma na klimu, ali i klime na turističku infrastrukturu i aktivnosti.

4.3.3. Scenarij 3 – Bazni scenarij

Bazni scenarij nastavlja produbljivati već aktualne izazove i samim time postepeno se smanjuje konkurentnost hrvatskog turizma. Iako upravljačko-investicijski pokretači usmjeravaju razvoj turizma k većoj održivosti, nisu učinjeni značajni pomaci u sferi smanjenja utjecaja turističkih aktivnosti na okoliš i prirodu te u učinkovitom upravljanju resursima. Unatoč tome što se turizam odvija u predsezoni i postsezoni, ovaj novi i poželjni trend nije dovoljan za smanjenje okolišnog opterećenja na razvijena turistička područja. Turistička infrastruktura i aktivnosti nisu u dovoljnoj mjeri uskladjeni sa zahtjevima u području smanjenja i prilagodbe klimatskim promjenama.

Tablica 9: Utjecaj scenarija 3 na ključne izazove i procjena utjecaja

Vremenska i prostorna neujednačenost	Srednji negativan utjecaj
Nastavlja se visok intenzitet u sezoni, uz minimalne pomake u predsezoni i postsezoni. Manje turistički razvijena područja razvijaju se s manjim pomacima, primarno bazirana na pojedinim individualnim inicijativama.	
Utjecaj turizma na okoliš i prirodu	Srednji negativan utjecaj
Pritisci turizma na okoliš i prirodne resurse i dalje su prisutni, a još uvijek značajna sezonalnost znatno ograničava dinamiku ostvarenja pozitivnih promjena.	
Međuodnos turizma i klimatskih promjena	Snažan negativan utjecaj
Emisije stakleničkih plinova iz turizma stagniraju. Ipak nema kvalitetne prilagodbe klimatskim ekstremima, koji se sve učestalije pojavljuju, pa je upitna dugoročna održivost turističkog sektora i njegova otpornost.	
Ubrzane tehnološke promjene u turizmu	Slab negativan utjecaj
Nema značajnog utjecaja na tehnološke promjene u turizmu.	
Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva	Srednji negativan utjecaj

Kvaliteta života za većinu stanovnika smanjuje se u odnosu na današnje stanje. Cijena nekretnina i troškova života nastavljaju svoj rast, dok rast konkurentnosti ostalih destinacija onemoguće povećanje cijene turističkih usluga istim intenzitetom.

Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti	Snažan negativan utjecaj
--	---------------------------------

Bazen domaće radne snage postepeno se smanjuje te paralelno pada i konkurentnost. Zbog nemogućnosti intenzivnog iskoraka u cjelogodišnjem turizmu ne postoji mogućnost za značajnije povećanje plaća/konkurenčnosti. Jaz u radnoj snazi nastavlja se pokrivati uvozom, ali uz sve veće kontinuirane deficite koje ograničavaju pojedine prilike i rad.

Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapacita	Srednji negativan utjecaj
--	----------------------------------

Stagnacija udjela ili blagi rast udjela sezonskog smještaja. Struktura smještaja hotela primarno se mijenja kroz »brownfield« inicijative postojećih igrača. Rast kvalitete smještaja je vidljiv, ali predstavlja manji udio u ukupnoj strukturi.

Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje	Srednji negativan utjecaj
---	----------------------------------

Nema značajnih pomaka u kontekstu unaprjeđenja poslovnog i investicijskog okruženja. Pod pretpostavkom pozitivnog razvoja novih konkurenata/destinacija, konkurenčnost/atraktivnost za investiranje u Hrvatskoj postepeno pada.

Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir	Slab negativan utjecaj
--	-------------------------------

Nema značajnih pomaka u upravljanju i promjeni zakonodavnih okvira (s obzirom na to da nije dovoljno naglašena potreba i smjer razvoja u izgradnji dodane vrijednosti).

Utjecaj kriza na turizam te promjene ponašanja i potreba turista	Srednji negativan utjecaj
--	----------------------------------

Hrvatska je i dalje dominantno oslonjena na sezonalni turizam – manji iskorak u dodanoj vrijednosti (dokazano najotporniji oblik turizma) povećava osjetljivost na eventualne krize.

U smislu razlike između područja više i niže turističke razvijenosti, utjecaj scenarija je nepovoljniji za područja više turističke razvijenosti, s obzirom na to da su na navedenim područjima postojeći izazovi izraženiji.

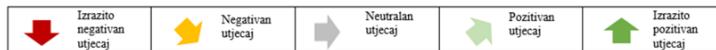
Tablica 10: Pregled utjecaja scenarija 3 na ključne izazove hrvatskog turizma po područjima razvijenosti

Globalni trendovi	Područje više turističke razvijenosti	Područje niže turističke razvijenosti	Argumentacija
Vremenska i prostorna neujednačenost			<ul style="list-style-type: none"> Turizam se u nerazvijenim područjima razvija postepeno, ali bez značajnijih iskoraka.
Utjecaj turizma na okoliš i prirodu			<ul style="list-style-type: none"> U turistički razvijenim priobalnim područjima vidljivi su pritisici na prostor, more, bioraznolikost, a rastu i količine otpada. U nerazvijenim turističkim područjima nema značajnih pritisaka turizma na okoliš i prirodne resurse.
Međudnos turizma i klimatskih promjena			<ul style="list-style-type: none"> Emisije stakleničkih plinova u zrak smanjuju se i u turistički razvijenim i u turistički nerazvijenim područjima, no ipak nedovoljno željenom dinamikom. Iako su u turistički bolje razvijenim priobalnim područjima pokrenute mjere prilagodbe klimatskim promjenama, klimatski ekstremi značajno utječu na turistički sektor. Turistički slabije razvijena područja nisu adekvatno pripremljena na klimatske ekstreme, no nemaju značajnijih utjecaja klime na turizam, niti turizma na klimu u vidu emisija stakleničkih plinova. •
Ubrzane tehnološke promjene u turizmu			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnog utjecaja.
Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva			<ul style="list-style-type: none"> Na područjima niže turističke razvijenosti nema značajnijih pomaka u smislu povećanja kvalitete života.
Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti			<ul style="list-style-type: none"> Na prostorima više turističke razvijenosti i dalje je prisutan problem radne snage za razvoj novih projekata.
Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta			<ul style="list-style-type: none"> Nastavak razvoja strukture smještaja u skladu s dosadašnjim trendovima – razvoj na manje razvijenim područjima ovisi o manjim projektima pojedinaca i poticajima.
Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnih pomaka u kontekstu unaprjeđenja poslovnog i investicijskog okruženja na razini turističke destinacije.
Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnih pomaka u upravljanju i promjeni zakonodavnih okvira na cijelom području.
Utjecaj krize na turizam te promjene ponašanja i potreba turista			<ul style="list-style-type: none"> Niže razvijena područja s obzirom na manju ovisnost o turizmu, imaju manju turističku osjetljivost na krizu.

Slab negativan Srednji negativan utjecaj Snažan negativan

Hrvatska je već duboko u području neodrživosti, a kroz bazni scenarij nije ostvaren pozitivan pomak, dapače vidljiv je negativan utjecaj scenarija po svim aspektima održivosti.

Tablica 11: Utjecaj scenarija 3 (bazni scenarij) na održivi razvoj hrvatskog turizma

	Utjecaj	Argumentacija
Sezonalnost turizma		<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnijih iskoraka u promjeni intenziteta sezone.
Broj noćenja		<ul style="list-style-type: none"> Broj noćenja konzervativno raste.
Prihod po noćenju		<ul style="list-style-type: none"> Prihod po noćenju stagnira kao rezultat „brownfield“ stvaranja proizvoda dodane vrijednosti i sezonskog smještaja kao primarnog pokretača turizma.
Udio hotelske ponude		<ul style="list-style-type: none"> Blagi pad udjela hotelske ponude na temelju dosadašnjih povijesnih trendova.
Razvoj turistički nerazvijenih područja		<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnih iskoraka.
Intenzitet uključivanja ostatka lanca vrijednosti		<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnih iskoraka.
Utjecaj na održivost (ekonomsku)		<ul style="list-style-type: none"> Nastavak negativnog utjecaja na održivost, ključni izazovi se zadržavaju. Postepeni pad konkurentnosti turizma i cijena.
Utjecaj na održivost (društvenu)		<ul style="list-style-type: none"> Nema razvoja značajnog broja novih prilika za ljudе koji nisu vlasnici turističkog smještaja. Povećava se pritisak na lokalne zajednice.
Utjecaj na održivost (prostorno okolišnu)		<ul style="list-style-type: none"> Očituju se pritisici turizma na okoliš i prirodu.
Utjecaj na klimu i obrnuto		<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljno je smanjenje emisija stakleničkih plinova, a klimatski ekstremi smanjuju otpornost turističkog sektora.

4.3.4. Scenarij 4. Pozitivan scenarij

Pozitivan scenarij podrazumijeva razvoj svijesti o utjecaju internih i eksternih izazova na razvoj turizma u RH te dugoročnu prilagodbu i tranziciju prema razvoju utemeljenom na načelima održivosti i otpornosti. Zakonska reforma strateški usmjerava razvoj i ulaganja u održivi turizam. Problem ljudskih potencijala i dalje predstavlja značajan izazov te raste potreba strukturirane akvizicije radne snage kroz uvoz, no s druge strane otvara se niz prilika za zadržavanje lokalnog stanovništva.

Intenzivirani rast ulaganja u zelenu i digitalnu tranziciju rezultira smanjenjem opterećenja na okoliš i povećanjem otpornosti prirodnih resursa, sastavnica okoliša te adekvatnom prilagodbom na klimatske promjene. Turizam je ravnomjernije vremenski i prostorno raspoređen s ograničenim utjecajem na ekosustave destinacije, što je osobito poželjan trend u priobalnom području države. Smanjuju se količine komunalnog otpada uslijed održivog gospodarenja otpadom i značajnije implementacije prakse kružnog gospodarstva. Razvidni su pozitivni učinci rasta turističkog prometa na svim razinama, rast zadovoljstva i unaprjeđenje kvalitete života lokalnog stanovništva.

Tablica 12: Utjecaj scenarija 4 na ključne izazove i procjena utjecaja

Vremenska i prostorna neujednačenost	Slab negativan utjecaj	Ubrzane tehnološke promjene u turizmu	Slab negativan utjecaj
Poticanje cjelogodišnjeg turizma, pozitivno utječe na rješavanje niza problema koje je Hrvatska imala sa sezonalnim modelom rada (počevši od kvalitetnijeg kapacitiranja infrastrukture). Turistički tijekovi u razdoblju izvan glavne sezone se intenziviraju. Razvoj proizvoda više razine dodane vrijednosti u turistički razvijenim područjima kreira priliku za uključivanje turistički nerazvijenih zajednica u lanac vrijednosti.		Povećava se konkurentnost i smanjuje sezonalnost hrvatskog turizma. Samim time, djelatnost postaje atraktivna za daljnju apsorpciju radne snage. Poduzimaju se aktivnosti usmjerenе na osnaživanje i jačanje ljudskih kapaciteta u cijelom lancu vrijednosti turizma i obrazovanje za potrebe tržišta rada s naglaskom na digitalne i zelene vještine.	Srednji negativan utjecaj
Utjecaj turizma na okoliš i prirodu	Slab negativan utjecaj	Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta	Slab negativan utjecaj
Značajno se smanjuju razni vidovi opterećenja iz turizma na prirodne resurse, odnosno na ekosustave i sastavnice okoliša. Smanjen je pritisak na turističku infrastrukturu, osobito u vodećim urbanim područjima priobalnog dijela države i u područjima pod nekim od oblika zaštite. Rješenja kružnog gospodarstva i održivog gospodarenja otpadom rezultiraju smanjenjem količine komunalnog otpada. Ulaganja vezana za zelenu i digitalnu tranziciju uz potporu Mehanizma za oporavak i otpornost omogućavaju bržu prilagodbu.		Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje	Slab negativan utjecaj
Međuodnos turizma i klimatskih promjena	Srednji negativan utjecaj	Veći naglasak na cjelogodišnjem turizmu povećava atraktivnost za investicije. Pojavom većeg broja ozbiljnijih igrača na tržištu, povećava se vjerojatnost unaprjeđenja cijelog investicijskog okruženja. Ulaganja vezana za zelenu i digitalnu tranziciju uz potporu Mehanizma za oporavak i otpornost osiguravaju ostvarenje strateških ciljeva.	
Smanjuju se emisije iz stakleničkih plinova iz turizma. Dinamičnija prilagodba klimatskim promjenama i implementacija načela održivosti u svim sferama turističkog sektora osiguravaju otpornost. Turizam se adekvatno suočava s izazovima koje donose klimatske promjene.		Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir	Slab negativan utjecaj
		Razvoj cjelogodišnjeg turizma olakšava provedbu zakonskih izmjena. Razvoj socijalnog kapitala doprinosi unaprjeđenju kvalitete upravljanja destinacijom. Posljedično dolazi do unaprjeđenja učinkovitosti organizacijskog sustava hrvatskog turizma, te kreiranju adekvatnog okvira za upravljanje održivim razvojem.	
		Utjecaj krize na turizam te promjene ponašanja i potreba turista	Srednji negativan utjecaj
		Povećanje održivosti turizma, ali uz povećanje ovisnosti o turizmu (barem u srednjem roku) kao rezultat rasta velikog broja subjekata u cijelom lancu vrijednosti na te temelju turizma.	

Navedeni scenarij ima neznatno pozitivniji utjecaj na turističke razvijena područja u odnosu na ona nerazvijena. Ključni efekt scenarija je preljevanje dodane vrijednosti iz razvijenih u nerazvijene krajeve, čime se kreira osnova za dugoročno održiv razvoj utemeljen na rastu turizma.

Tablica 13: Pregled utjecaja scenarija 4 na ključne izazove hrvatskog turizma po područjima razvijenosti

Globalni trendovi	Područje više turističke razvijenosti	Područje niže turističke razvijenosti	Argumentacija
Vremenska i prostorna neujednačenost			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnog utjecaja.
Utjecaj turizma na okoliš i prirodu			<ul style="list-style-type: none"> Snažan je trend smanjenja opterećenja na prirodne resurse i ekosustave u obalnim destinacijama. U manje razvijenim turističkim središtima bilježe se niske razine opterećenja, koja se uspješno i u vrijeme uklanjuju. U turistički razvijenim i nerazvijenim područjima, aktivnosti usmjerenе na zelenu tranziciju i kružno gospodarstvo imaju stimulativan učinak na zaštitu okoliša i prirodne resurse na svim razinama.
Međuodnos turizma i klimatskih promjena			<ul style="list-style-type: none"> Smanjenje emisija stakleničkih plinova i adekvatna prilagodba klimatskim promjenama rezultiraju razvojem turističke infrastrukture i dizajnom turističkih aktivnosti na načelima održivosti i otpornosti.
Ubrzane tehnološke promjene u turizmu			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnog utjecaja.
Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnog utjecaja.
Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti			<ul style="list-style-type: none"> Ljudski potencijali ostaju problem – no moguće je kvalitetnije zadržavanje ljudi kao rezultat više prilika u turizmu i povezanim lancu vrijednosti.
Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnog utjecaja.
Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnog utjecaja.
Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnog utjecaja.
Utjecaj krize na turizam te promjene ponašanja i potreba turista			<ul style="list-style-type: none"> Nema značajnog utjecaja.

Slab negativan Srednji negativan utjecaj Snažan negativan

Pozitivan scenarij integrira sve preduvjete ključne za iskorak prema održivosti – uz napomenu kako je za potpuni efekt, bez obzira na pozitivne indikatore, ipak nužan set mjera koji će adresirati temeljne probleme.

Tablica 14: Utjecaj scenarija 4 (pozitivan scenarij) na održivi razvoj hrvatskog turizma

	Utjecaj	Argumentacija
Sezonalnost turizma	↑	<ul style="list-style-type: none"> Vršna sezonalnost se smanjuje uz manje vršne pritiske.
Broj noćenja	↑	<ul style="list-style-type: none"> Broj noćenja raste kroz period pred i post sezone.
Prihod po noćenju	↑	<ul style="list-style-type: none"> Prihod po noćenju značajno raste kao rezultat značajnog podizanja kvalitete u cijelom lancu vrijednosti.
Udio hotelske ponude	↑	<ul style="list-style-type: none"> Hotelska ponuda raste u smještajnoj strukturi kroz izgradnju hotela visoke dodane vrijednosti.
Razvoj turistički nerazvijenih područja	↑	<ul style="list-style-type: none"> Aktivacija turistički nerazvijenih područja u turističke svrhe i diversifikacija turističke ponude.
Intenzitet uključivanja ostatka lanca vrijednosti	↑	<ul style="list-style-type: none"> Značajno uključivanje i valorizacija cijelog turističkog lanca vrijednosti.
Utjecaj na održivost (ekonomsku)	↑	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje ekonomskog blagostanja baziranog na cjelogodišnjem turizmu.
Utjecaj na održivost (društvena)	↑	<ul style="list-style-type: none"> Smanjivanje jaza društvenog blagostanja uz poticanje razvoja turistički nerazvijenih područja.
Utjecaj na održivost (prostorno okolišna)	↑	<ul style="list-style-type: none"> Uklapanje održivih turističkih aktivnosti i infrastrukture koje imaju neznatan pritisak na okoliš i prirodu.
Utjecaj na klimu i obrnuto	↑	<ul style="list-style-type: none"> Turistički sektor nema značajnog utjecaja na klimu te je optimalno pripremljen na učinke klimatskih promjena.

Analiza utjecaja scenarija na ključne izazove i održivi razvoj hrvatskog turizma

Tablica 15: Sažetak utjecaja alternativnih budućnosti na izazove hrvatskog turizma

Globalni trendovi	Sc.1 Negativan scenarij (pad intenziteta)	Sc.2 Negativan scenarij (rast intenziteta)	Sc.3 Bazni scenarij	Sc.4 Pozitivan scenarij
Vremenska i prostorna neujednačenost				
Utjecaj turizma na okoliš i prirodu				
Međuodnos turizma i klimatskih promjena				
Ubrzane tehnološke promjene u turizmu				
Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva				
Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti				
Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta				
Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje				
Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir				
Utjecaj krize na turizam te promjene ponašanja i potreba turista				

Slab negativan utjecaj Srednji negativan utjecaj Snažan negativan utjecaj

Tablica 15. ukazuje na to kako scenarij rasta intenziteta turizma ima najsnažniji negativan utjecaj na trenutne izazove. Izgledno je kako bez kontrole rasta turizma u ljetnoj sezoni neće biti moguće stvoriti dodanu vrijednost turizma niti postići njegovu održivost. Čak i realizacija baznog scenarija predstavlja svojevrsnu kriznu situaciju s tendencijom približavanja točki potpune neodrživosti turizma s obzirom na to da se većina izazova i dalje produbljuje. Navedeno dovodi do zaključka kako je u prvim trima scenarijima (scenariji koji su realni bez dodatne intervencije od države) vidljiv značajan negativan utjecaj turizma na okoliš i prirodu te klimu kao i negativan utjecaj klime na turizam i na blagostanje stanovništva, odnosno njegovu kvalitetu života.

Dodatno je napravljena analiza utjecaja pojedinih scenarija na elemente održivosti turizma i odabrane pokazatelje.

Tablica 16: Utjecaj različitih scenarija na održivi razvoj hrvatskog turizma i odabrane pokazatelje

	Izrazito negativan utjecaj	Negativan utjecaj	Neutralan utjecaj	Pozitivan utjecaj	Izrazito pozitivan utjecaj
Sezonalnost turizma	84,10 %	↑	↑	→	↗
Broj noćenja¹	108,7 mil.	↓	↑	↗	↑
Prihod po noćenju	121 EUR	↑	↓	→	↑
Udio hotelske ponude²	9,4 %	→	↓	↑	↗
Razvoj turistički nerazvijenih područja		↓	↓	→	↗
Intenzitet uključivanja ostatka lanca vrijednosti		↑	↑	→	↑
Utjecaj na održivost (ekonomski)		↑	↓	→	↑
Utjecaj na održivost (društvena)		↓	↑	↑	↗
Utjecaj na održivost (okolišno prostorna)			↓	↑	↑
Utjecaj na klimu i obrnuto		↑	↓	↑	↗

Iz grafičkog prikaza analize vidljivo je kako postoji tendencija daljnje narušavanja održivosti po svim elementima u svim scenarijima, osim u *Scenaruju 4* koji zahtijeva značajnu intervenciju države u kontekstu redefiniranja putanje i pristupa upravljanju razvojem turizma. **Pozitivan scenarij**, koji integrira sve preduvjetne ključne za tranziciju turizma u RH prema višim razinama održivosti i otpornosti, ostvaruje isključivo uz implementaciju seta mjer.

4.4. Identifikacija smjernica za »Strategiju održivog razvoja turizma do 2030. godine«

Temeljem prethodno provedene analize definiran je set smjernica koje će usmjeravati proces izrade nove Strategije.

Smjernice za razvoj održivog turizma:

1. Poticanje stvaranja turističkih proizvoda više dodane vrijednosti na cijelom području Hrvatske kako bi se osigurali preduvjeti za:

- razvoj inovativne destinacijske ponude prilagođene klimatskim i prostornim značajkama, povjesnom i kulturnom nasljeđu te eno-gastro osobitostima, utemeljene na načelima autentičnosti i visoke dodane vrijednosti,
- smanjenje sezonalnosti i ublažavanje učinaka povezanih s prekomjernim turizmom u najrazvijenijim turističkim destinacijama,
- unaprjeđenje uvjeta za privlačenje i zadržavanje radne snage,
- povećanje prihoda po noćenju konzumiranjem proizvoda više dodane vrijednosti i povećanje kvalitete života lokalnog stanovništva smanjenjem sezonalnog pritiska na destinaciju, zahvatima u infrastrukturu i uključivanjem lokalnog stanovništva u proizvodnju, pružanje usluga i zapošljavanje u turizmu,
- povećanje dodane vrijednosti u turistički razvijenim područjima u cilju povezivanja s turistički nerazvijenim područjima i njihove aktivacije,
- stvaranje i jačanje lanaca vrijednosti te povećanje multiplikativnog učinka turizma na ostale gospodarske grane uz uključivanje lokalnog stanovništva.

2. Poticanje razvoja turističke infrastrukture i proizvoda u turistički nerazvijenim područjima kako bi se postepeno postizalo prostorno rasterećenje i smanjio pritisak na turistički najrazvijenija područja.

3. Poticanje prookolišnog i društveno odgovornog ponašanja prvenstveno podizanjem razine svijesti i posjetitelja i dionika u turističkoj destinaciji.

4. Jačanje uloge održivog turizma u gospodarskom razvoju, društvenoj uključivosti i socijalnim inovacijama.

5. Provedba aktivnosti kojima se dionicima turističkog sustava jačaju kompetencije potrebne za uvođenja održivih načina poslovanja – u skladu s očuvanjem okoliša i prirode, praksama kružnog gospodarstva te u skladu sa zahtjevima za smanjenje utjecaja na klimu i za prilagodbu klimatskim promjenama.

6. Prilagodba sektorskih obrazovnih programa potrebama tržišta i zelenoj i digitalnoj tranziciji.

7. Unaprjeđenje zakonodavnog okvira i razvoj sustava monitoringa odabranih pokazatelja održivosti turizma uz pomoć unaprjeđenja postojećeg sustava e-turizma, uspostave sustava satelitskih računa održivog turizma i dr.

8. Upravljanje održivim razvojem smještajnih kapaciteta s ciljem povećanja kvalitete i dodane vrijednosti koju generiraju.

9. Stvaranje efikasnijeg i otpornijeg sustava podrške turističkim investicijama (od pripreme investicija do realizacije). Podrška turističkim investicijama, a posebice njihovo financiranje iz javnih sredstava treba biti u skladu s *Nacionalnom razvojnom strategijom Republike Hrvatske do 2030. godine, Zelenim planom za Europu i dokumentima proizišlima iz njega*⁶⁴, razvojnim regionalnim/lokalnim planovima te uvjetovano implementacijom načela »ne nanosi bitnu štetu« iz Uredbe (EU) 2020/852 Europskog parlamenta i Vijeća od 18. lipnja 2020. o uspostavi okvira za olakšavanje održivih ulaganja i izmjeni Uredbe (EU) 2019/2088. Odabir investicija za podršku treba se temeljiti na njihovu doprinosu:

dokumentima proizišlima iz njega⁶⁴, razvojnim regionalnim/lokalnim planovima te uvjetovano implementacijom načela »ne nanosi bitnu štetu« iz Uredbe (EU) 2020/852 Europskog parlamenta i Vijeća od 18. lipnja 2020. o uspostavi okvira za olakšavanje održivih ulaganja i izmjeni Uredbe (EU) 2019/2088. Odabir investicija za podršku treba se temeljiti na njihovu doprinosu:

– diversifikaciji turističke ponude proizvodima više dodane vrijednosti uz uspostavu lanaca vrijednosti koji uključuju lokalnu zajednicu,

– usvajanju i primjeni novih tehnologija, osobito digitalne, te poslovnih procesa potrebnih za prilagodbu klimatskim promjenama i dekarbonizaciji turističkog sektora,

– ublažavanju klimatskih promjena i izgradnji buduće turističke infrastrukture otpornije na vremenske ekstreme,

– zaštiti i očuvanje okoliša i ekosustava,

– smanjenju količine otpada, posebice otpada od hrane i jednokratne plastike.

Radi zaštite i obnove bioraznolikosti i ekosustava, za investicije smještene u blizini područja u kojima se nalaze prirodni stanišni tipovi i staništa divljih vrsta osjetljivih ili u njima samima (uključujući mrežu zaštićenih područja Natura 2000, UNESCO-ove svjetske baštine i ključna područja biološke raznolikosti KBA, kao i druga zaštićena područja), nužna je podrška uvjetovana provedbom odgovarajuće procjene u skladu s odredbama Strategija EU-a za bioraznolikost do 2030. – Vraćanje prirode u naše živote» (COM(2020)0380), Direktivi o očuvanju divljih ptica (2009/147/EZ) i člankom 6. stavkom 3. Direktive o staništima(92/43/EEC) – temeljene na ciljevima očuvanja zaštićenog područja. Sve podržane investicije moraju biti i u skladu Direktivom 2000/60/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2000. o uspostavi okvira za djelovanje Zajednice u području vodne politike (SL L 327, 22. 12. 2000.) Direktivom 2008/98/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 19. studenoga 2008. o otpadu i stavljanju izvan snage određenih direktiva (SL L 184, 11. 7. 2015.).

10. Osiguravanje koordiniranog pristupa javnog i privatnog sektora u ostvarivanju pozitivnog scenarija. Sinergijom aktivnosti javnog i privatnog sektora mogu se optimizirati učinci povezani s razvojem turizma, poduzeti mjere prilagodbe klimatskim promjenama na razini turističke destinacije te potaknuti zelenu i digitalnu tranziciju.

Metodologija izrade dokumenta analize scenarija

Izrada dokumenta analize scenarija bila je strukturirana u 4 koraka.

Koraci u izradi Analize scenarija

Korak	Cilj koraka	Aktivnosti
Prikupljanje ključnih elemenata za analizu scenarija	<ul style="list-style-type: none"> • Identifikacija ključnih izazova hrvatskog turizma • Identifikacija mogućih globalnih razvojnih smjerova turizma • Identifikacija ključnih elemenata koji utječu na razvoj alternativnih budućnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Uključivanje relevantnih nalaza analize sadašnjeg stanja (ključni izazovi hrvatskog turizma) • Analiza relevantne dokumentacije na temu analize scenarija u turizmu (npr. WTTC) • Analiza dokumentacije Europske komisije (EC): Transition Pathway for tourism • Definiranje prijedloga: • Ključni izazovi • Ključni faktori utjecaja na alternativne budućnosti • Anketa s radnom skupinom

⁶⁴ Popis dokumenata nalazi se na https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:b828d165-1c22-11ea-8c1f-01aa75ed71a1.0019.02/DOC_2&format=PDF

Formiranje scenarija alternativnih budućnosti <ul style="list-style-type: none"> Definiranje scenarija alternativnih budućnosti Definiranje scenarija na temelju ključnih faktora utjecaja (iz koraka 1) – s posebnim fokusom na korištenje identificiranih primjera u praksi (npr. scenariji u WTTC) Analiza povijesnih trendova hrvatskih i europskih turističkih kretanja primarno na bazi nočenja/dolazaka (identifikacija statističkih trendova rasta/pada/stagnacije) – podloga za procjenu intenziteta scenarija Radionica s Ministarstvom turizma i sporta (u dalnjem tekstu: MINTS) za potvrdu mogućih alternativnih budućnosti 	Procjena utjecaja scenarija na ključne izazove hrvatskog turizma <ul style="list-style-type: none"> Strateška procjena utjecaja scenarija na ključne izazove hrvatskog turizma (fokusirano na identifikaciju snagu utjecaja) Procjena utjecaja pojedinih scenarija na područjima različite turističke razvijenosti 	Procjena utjecaja scenarija na ključne izazove hrvatskog turizma <ul style="list-style-type: none"> Na temelju procjene utjecaja alternativnih budućnosti na ključne izazove hrvatskog turizma identificirati suštinske probleme koje je potrebno adresirati u novoj strategiji
Identifikacija smjernica za »Strategiju razvoja održivog turizma do 2030. godine« <ul style="list-style-type: none"> Na temelju procjene utjecaja alternativnih budućnosti na ključne izazove hrvatskog turizma identificirati suštinske probleme koje je potrebno adresirati u novoj strategiji 	Identifikacija smjernica za »Strategiju razvoja održivog turizma do 2030. godine« <ul style="list-style-type: none"> Identificirati suštinske probleme/rizike koje je potrebno adresirati u novoj strategiji kroz analizu matrice utjecaja 	

Svaki od pojedinih koraka prepostavlja je adekvatnu uključenost ključnih dionika i eksperata.

U prvom koraku, cilj je bio identificirati ključne izazove i globalne trendove koji potencijalno mogu utjecati na smjer razvoja hrvatskog turizma – odnosno biti primarne determinante razvoja (»nezavisne varijable«).

U navedenom koraku koristili su se ključni nalazi analize sadašnjeg stanja iz prve faze izrade »Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine« – odnosno identificirani ključni izazovi. S druge strane, kroz razgovore s nizom eksperata, analizom stručne literature i dokumenata međunarodno priznatih institucija, identificirani su ključni globalni trendovi.

Ilustrativan primjer odabira ključnih izazova i globalnih trendova za analizu

	Definiranje izazova na koje će se procijeniti snaga utjecaja pojedinih scenarija	Definiranje faktora utjecaja omogućiti će formiranje okvira budućih alternativnih scenarija
1.	Vremenska i prostorna neujednačenost	

Za svaki od identificiranih izazova i trendova napravljena je ocjena njegova utjecaja na razvoj hrvatskog turizma. Ocjena utjecaja napravljena je kroz 3 ključna alata:

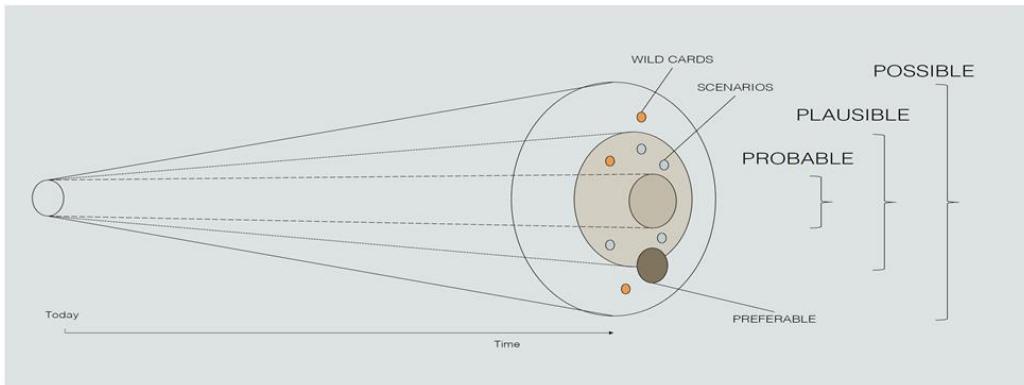
- interna radionica ekspertnog multidisciplinarnog tima,
- ekspertne procjene utjecaja pojedinih varijabli,
- anketiranje članova radne skupine,
- radionica s članovima radne skupine.

Nakon ocjene utjecaja pojedinih izazova razvijeni su konkretni scenariji, odnosno alternativne budućnosti.

Ključni principi alternativnih budućnost:

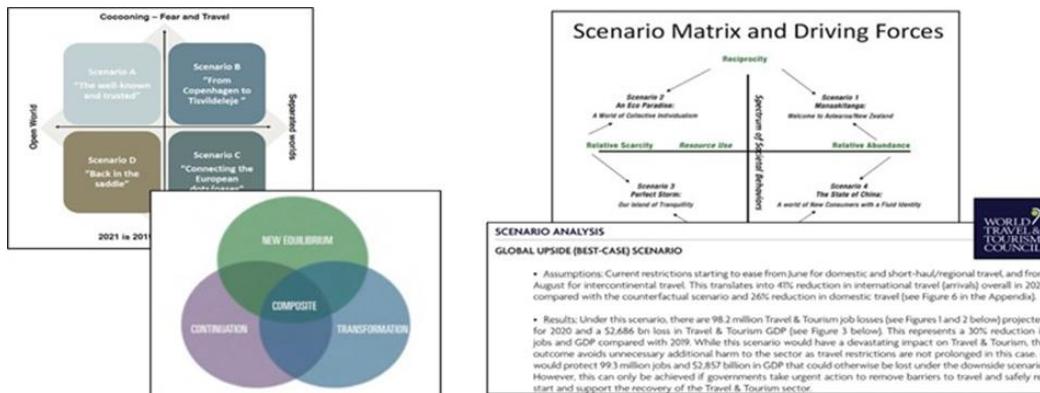
- postoji širok raspon mogućih alternativnih budućnosti,
- scenariji imaju različitu vjerojatnost nastanka,
- alternativne budućnosti za strateško planiranje treba promatrati bez novih intervencija od donositelja odluka (RH) s obzirom na to da iste predstavljaju osnovu za strateško planiranje.

Ilustrativan primjer pristupa odabira alternativnih budućnosti (scenarija)

Osim identifikacije ključnih faktora utjecaja na razvoj hrvatskog turizma, za odabir scenarija napravljena je i analiza postojećih primjera dobre prakse u izradi scenarij analiza.

Ilustrativni primjeri identificiranih analiza scenarija

Nakon definiranja konkretnih scenarija, nastavilo se s ocjenom utjecaja pojedinih scenarija na ključne izazove hrvatskog turizma, s ciljem identifikacija mogućih zona rizika, pogotovo sa stajališta održivosti.

Za procjenu utjecaja korištena su 3 različita pristupa:

1. Utjecaj pojedinih scenarija na ključne izazove iz perspektive cjelokupnog turizma,
2. Utjecaj pojedinih scenarija na ključne izazove iz perspektive turistički razvijenih i nerazvijenih područja,
3. Utjecaj pojedinih scenarija na odabrane pokazatelje održivosti.

Ilustrativni primjer aplikacije procjene utjecaja po pojedinim scenarijima i područjima

Indeks turističke razvijenosti	Utjecaj na područje više/niže turističke razvijenosti																																																							
<p>Legenda: ■ h. kategorija ■ m. kategorija ■ n. kategorija ● Informacije ? Pomoć </p>	<table border="1"> <thead> <tr> <th colspan="6">Definirani scenariji (iz koraka 2)</th> </tr> <tr> <th>Definirani klijent/izlaznici (iz koraka 1)</th> <th>Very High</th> <th>Very High</th> <th>High</th> <th>Very High</th> <th>High</th> <th>Very High</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Definirani klijent/izlaznici (iz koraka 1)</td> <td>Very High</td> <td>Very High</td> <td>Medium</td> <td>Low</td> <td>Medium</td> <td>High</td> </tr> <tr> <td></td> <td>High</td> <td>High</td> <td>Low</td> <td>Medium</td> <td>Medium</td> <td>High</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Low</td> <td>Low</td> <td>Medium</td> <td>Low</td> <td>Very High</td> <td>High</td> </tr> <tr> <td></td> <td>High</td> <td>High</td> <td>Medium</td> <td>Medium</td> <td>Low</td> <td>Medium</td> </tr> <tr> <td></td> <td>High</td> <td>Medium</td> <td>Medium</td> <td>Medium</td> <td>Medium</td> <td>Medium</td> </tr> <tr> <td></td> <td>Low</td> <td>Low</td> <td>High</td> <td>Low</td> <td>Low</td> <td>Low</td> </tr> </tbody> </table>	Definirani scenariji (iz koraka 2)						Definirani klijent/izlaznici (iz koraka 1)	Very High	Very High	High	Very High	High	Very High	Definirani klijent/izlaznici (iz koraka 1)	Very High	Very High	Medium	Low	Medium	High		High	High	Low	Medium	Medium	High		Low	Low	Medium	Low	Very High	High		High	High	Medium	Medium	Low	Medium		High	Medium	Medium	Medium	Medium	Medium		Low	Low	High	Low	Low	Low
Definirani scenariji (iz koraka 2)																																																								
Definirani klijent/izlaznici (iz koraka 1)	Very High	Very High	High	Very High	High	Very High																																																		
Definirani klijent/izlaznici (iz koraka 1)	Very High	Very High	Medium	Low	Medium	High																																																		
	High	High	Low	Medium	Medium	High																																																		
	Low	Low	Medium	Low	Very High	High																																																		
	High	High	Medium	Medium	Low	Medium																																																		
	High	Medium	Medium	Medium	Medium	Medium																																																		
	Low	Low	High	Low	Low	Low																																																		

Uključivanje dionika u proces izrade Analize scenarija

U sve faze izrade Analize scenarija uključeni su ključni dionici turističkog sektora, predstavnici tijela državne uprave i jedinica lokalnih i područnih (regionalnih) samouprava, predstavnici civilnog društva te znanstvenici i stručnjaci za pojedina područja.

Identifikacija ključnih izazova te sagledavanje alternativnih budućnosti temeljeni su i na primarnim istraživanjima stavova lokalnog stanovništva.

Participacija ključnih dionika turističkog sektora, predstavnika tijela državne uprave i jedinica lokalnih i područnih (regionalnih) samouprava, predstavnika civilnog društva i znanstvene i stručne zajednice osigurana je kroz formiranje i rad radne skupine.

Dodatna participacija znanstvene i stručne zajednice osigurana je kroz provođenje ciljanih radionica.

Pregled sudjelovanja dionika po pojedinim koracima izrade Analize scenarija

Korak	Uključeni dionici	Aktivnosti
Prikupljanje ključnih elemenata za analizu scenarija	Lokalno stanovništvo Radna skupina Ekspertna skupina	Primarno istraživanje stavova lokalnog stanovništva. Radionice s članovima radne skupine i ekspertnog tima u cilju definiranja ključnih izazova hrvatskog turizma. Anketa provedena među članovima radne skupine u cilju definiranja trendova i utjecaja ključnih varijabli na izazove hrvatskog turizma u alternativnim budućnostima.
Formiranje scenarija alternativnih budućnosti	Radna skupina Ekspertna skupina Opća populacija	Radionica ekspertne skupine za izradu prijedloga alternativnih budućnosti temeljena na istraživanjima stavova lokalnog stanovništva.
Procjena utjecaja scenarija na ključne izazove hrvatskog turizma	Radna skupina Ekspertna skupina	Radionica ekspertne skupine za procjenu snage utjecaja pojedinih varijabli u pojedinim scenarijima. Anketa provedena među članovima radne skupine i ekspertnog tima o procjeni utjecaja scenarija na odabrane okolišne i klimatske pokazatelje.
Identifikacija smjernica za »Strategiju razvoja održivog turizma do 2030. godine«	Ekspertna skupina	Temeljem inputa koraka 1 – 3
Završna verzija dokumenta	Ekspertna skupina Radna skupina Europska komisija	Nacrt dokumenta Analiza scenarija upućen je na savjetovanje Europskoj komisiji i članovima radne skupine. Na temelju pristiglih komentara, ekspertna skupina finalizira dokument.

Uključivanje lokalnog stanovništva i ostalih relevantnih dionika u proces izrade Analize scenarija

Za potrebe izrade Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine, a u cilju dobivanja cjelovite slike stanja turizma kao i adekvatne podloge za buduće održivo razvojno usmjerenje turizma Hrvatske, proveden je niz primarnih istraživanja koja su uključivala ključne dionike turizma i njihove percepcije i stavove o turizmu. Kao input u prvom koraku izrade Analize scenarija uzeti su u obzir stavovi i percepcije lokalnog stanovništva kao i razine njihove potpore dalnjem razvoju turizma. U obzir su uzete i razlike u stavovima s obzirom na različitost regija.

Osnovni ciljevi istraživanja stavova lokalnog stanovništva o turizmu i uključivali su utvrđivanje:

- razine zadovoljstva pojedinim elementima turizma njihove županije,
- percepcije pozitivnih i negativnih ekonomskih, ekoloških i sociokulturoloških utjecaja koje turizam generira,
- razine potpore dalnjem razvoju turizma,
- u kojoj mjeri je lokalno stanovništvo uključeno u aktivnosti vezane za turizam i ţele li biti aktivnije uključeni u procese vezane za turizam,
- koje oblike turizma lokalno stanovništvo drži da je važno razvijati u njihovoj županiji.

U istraživanju stavova lokalnog stanovništva sudjelovalo je 1166 ispitanika. Kontrola kvalitete ispunjavanja upitnika provedena je tijekom i nakon istraživanja po kriterijima načina odgovaranja i stupnju dovršenosti upitnika. Upitnici koji nisu prošli kontrolu kvalitete isključeni su iz uzorka i obrade rezultata.

Profil ispitanika

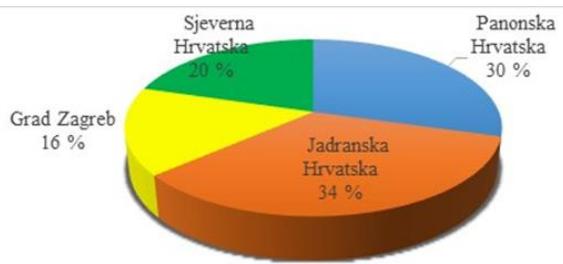
Istraživanjem su obuhvaćene sve županije Hrvatske. Tablica 17. Zastupljenost ispitanika po županijama prikazuje distribuciju ispitanika po županijama. Najveći je udio ispitanika iz Grada Zagreba (16 %), slijede ispitanici iz Splitsko-dalmatinske (9,9 %) i Primorsko-goranske županije (7,2 %).

Tablica 17. Zastupljenost ispitanika po županijama, N = 1166

Županija	N	%
Bjelovarsko-bilogorska	31	2,7
Brodsko-posavska	48	4,1
Dubrovačko-neretvanska	31	2,7
Grad Zagreb	186	16,0
Istarska	63	5,4
Karlovačka	32	2,7
Koprivničko-križevačka	30	2,6
Krapinsko-zagorska	55	4,7
Ličko-senjska	26	2,2
Međimurska	17	1,5
Osječko-baranjska	78	6,7
Požeško-slavonska	27	2,3
Primorsko-goranska	84	7,2
Sisačko-moslavačka	53	4,5
Splitsko-dalmatinska	116	9,9
Šibensko-kninska	24	2,1
Varaždinska	58	5,0
Virovitičko-podravska	24	2,1

Vukovarsko-srijemska	50	4,3
Zadarska	55	4,7
Zagrebačka	78	6,7

S obzirom na raznolikost i neujednačenu regionalnu turističku razvijenost Hrvatske, pri analizi rezultata posebna se pažnja posvetila razlikama u stavovima i percepcijama stanovnika sukladno strukturi HR NUTS 2 regija (HR_NUTS 2021).

Grafikon 5 Zastupljenost ispitanika po HR NUTS 2 regijama, N = 1166

Profil ispitanika sukladno HR NUTS 2 regijama

Obilježje	Ukupno N= 1166	Panonska Hrvatska N= 343	Jadranska Hrvatska N= 399	Grad Zagreb N= 186	Sjeverna Hrvatska N= 238
%					
Spol					
Muški	32,4	33,5	31,3	34,4	31,1
Ženski	67,0	65,6	68,2	65,1	68,5
Ostalo	0,6	0,9	0,5	0,5	0,4
Obrazovanje					
Osnovna škola	0,3	0,6	0,3	0,0	0,0
Srednja škola	20,5	25,7	20,8	12,9	18,6
Viša škola	9,6	11,7	10,5	8,1	6,3
Fakultet	47,0	45,2	45,9	48,4	50,2
Magisterij ili doktorat znanosti	22,2	16,6	22,1	30,1	24,5
Ostalo	0,4	0,3	0,5	0,5	0,4
Status					
Zaposlen u turizmu	16,8	11,1	24,8	15,1	13,1
Zaposlen u drugim djelatnostima	64,5	69,4	59,4	66,7	64,6
Nezaposlen	3,9	5,0	3,8	3,2	3,4
Umirovljenik	4,2	4,7	5,3	1,6	3,8
Student, učenik	7,4	7,0	4,0	9,7	11,8
Ostalo	3,1	2,9	2,8	3,8	3,4
Prosječna dob	40,7	41,1	41,6	39,9	39,5

Najvažniji nalazi istraživanja

Istraživanje stavova lokalnog stanovništva rezultiralo je sljedećim najvažnijim nalazima u kontekstu Analize scenarija⁶⁵:

- Većina ispitanika ocjenjuje kako je umreženost turizma i ostalog gospodarstva, uključenost lokalnog stanovništva u razvoj turizma kao i kvaliteta upravljanja turizmom na nezadovoljavajućoj razini.

⁶⁵ Cjelokupno istraživanje i svi nalazi sastavni su dio Strategije.

Nadalje, drže kako je turistička ponuda nedovoljno inovativna te su svjesni problematike radne snage i nedovoljnog plasiranja lokalno proizvedene hrane i pića kroz turizam. Polovica ispitanika drži da je u njihovoj županiji očuvanost okoliša (51,3 %) i uređenost javnih površina (50,3 %) na zadovoljavajućoj ili izrazito zadovoljavajućoj razini. Tek 35,3 % ispitanika drži da je stanje turizma u njihovoj županiji zadovoljavajuće dok njih 32,8 % nije zadovoljno stanjem turizma u svojoj županiji;

– 53,4 % ispitanika slaže se s tvrdnjom da razvoj turizma pridonosi ostanку mlađih u Hrvatskoj;

– Preko polovice ispitanika (52,2 %) drži kako je u njihovoj županiji turizam privukao dodatne investicije i generirao nove poslove (52,9 %). Ispitanici percipiraju kako se razvojem turizma unaprjeđuje komunalna i prometna infrastruktura te kako lokalno stanovništvo i poslovni subjekti imaju ekonomski koristi od turizma;

– Rezultati ukazuju i na to da ispitanici nešto snažnije percipiraju pozitivne ekološke i sociokulturološke učinke koje turizam generira u njihovim županijama. Naime, 59 % ispitanika slaže se kako turizam potiče na povećanje svijesti o važnosti očuvanja okoliša, dok njih 55,8 % drži kako turizam potiče zaštitu i unaprjeđenje kvalitete okoliša. Pored navedenog, čak 75,5 % ispitanika drži da turizam potiče proizvodnju autohtone hrane i pića dok se njih 75,3 % slaže da turizam potiče očuvanje kulturne baštine;

– Rezultati istraživanja ukazuju na to da ispitanici u većoj mjeri ne percipiraju da turizam generira negativne učinke u njihovim županijama (ukupna prosječna ocjena slaganja iznosi 3,03 od 5). Tako se primjerice preko 64 % ispitanika ne slaže s tvrdnjom da turizam ugrožava kvalitetu života lokalnog stanovništva kao i da je zbog turizma povećana stopa vandalizma, kriminala i upotreba narkotika. 41,8 % ispitanika smatra kako je turizam razlog gužvama na javnim prostorima, a 44,5 % smatra kako nekontrolirana izgradnja ugrožava prostor njihove županije;

– Među negativnim učincima turizma, više od polovine ispitanika (njih 55 %) drži da su se uslijed turističkog razvoja povećali troškovi života lokalnog stanovništva;

– Uspoređujući stavove ispitanika prema regijama iz kojih dolaze, može se zaključiti kako su ispitanici iz turistički najrazvijenije regije, Jadranske Hrvatske, oni koji u najvećoj mjeri percipiraju negativne učinke turizma (ukupna prosječna ocjena iznosi 3,59 od 5), slijede ispitanici iz Grada Zagreba (3,08 od 5), a potom ispitanici Sjeverne Hrvatske (2,76 od 5) i Panonske Hrvatske (2,49 od 5);

– Ispitanici Jadranske Hrvatske u najvećoj mjeri percipiraju povećanje troškova života uslijed turističkog razvoja (prosječna ocjena slaganja iznosi visokih 4,2 od 5), potom kako turizam uzrokuje prometne probleme (4,1 od 5) te da je prostor Jadranske Hrvatske ugrožen zbog nekontrolirane izgradnje (4,0 od 5).

Članovi Radne skupine i njihov doprinos izradi Analize scenarija

Radna skupina formirana je odlukom MINTS-a kao tijelo koje sudjeluje u radu Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine te Nacionalnog plana razvoja održivog turizma do 2027. godine.

Radna skupina sastoji se od 49 članova te 42 zamjene članova (ukupno 91⁶⁶). Sudjelovanje na sastancima Radne skupine omogućeno je kako članovima tako i njihovim zamjenicima. Prilikom anketiranja, anketni upitnici šalju se i članovima i njihovim zamjenicima.

⁶⁶ Ukupan broj članova i njihovih zamjenika nakon proširenja radne skupine u prosincu 2021. godine

Ključni doprinos radne skupine izradi scenarija sastoji se u:

- davanju prijedloga mišljenja i konačnoj potvrdi ključnih izazova hrvatskog turizma,
- sudjelovanju u definiranju trendova i utjecaju ključnih varijabli na izazove hrvatskog turizma u alternativnim budućnostima – anketni upitnik,
- sudjelovanju u procjeni utjecaja scenarija na odabrane okolišne i klimatske pokazatelje – anketni upitnik,
- davanju prijedloga mišljenja na završni nacrt cjelokupnog dokumenta Analize scenarija.

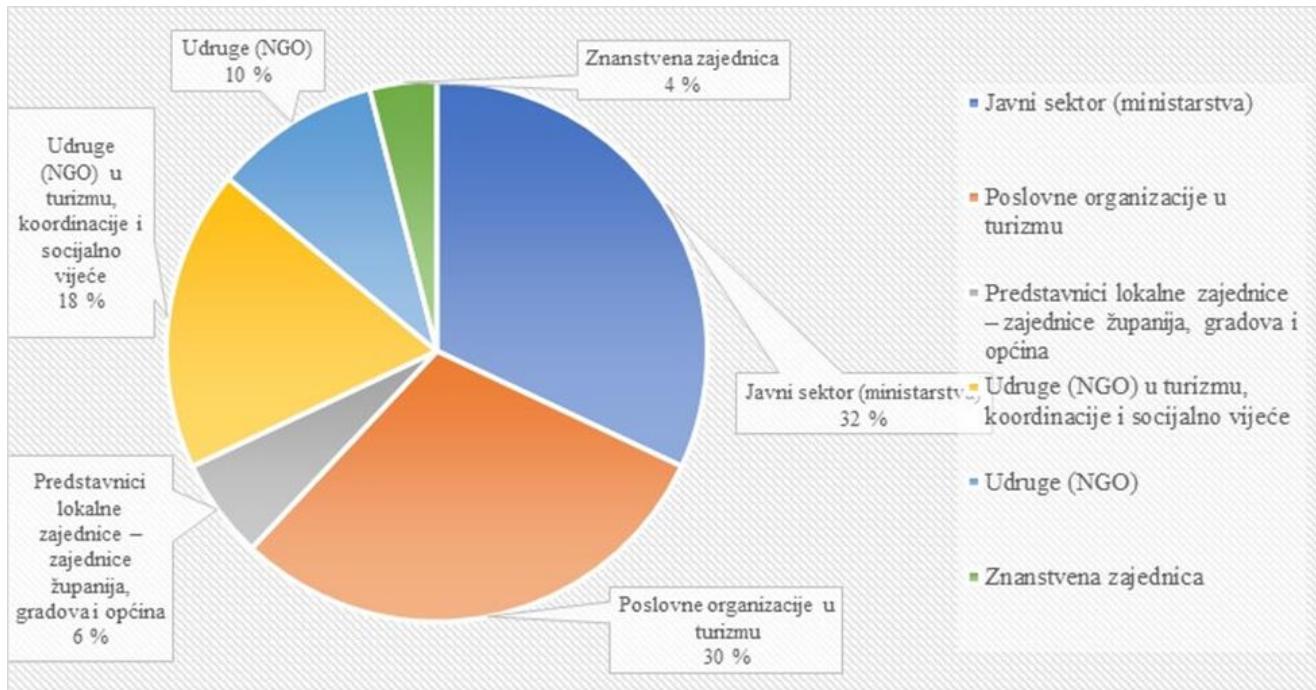
Pregled sastava i strukture članova Radne skupine

Naziv institucije	Broj predstavnika institucije (član RS)	Broj predstavnika institucije (zamjena člana RS)	Broj predstavnika institucije (ukupno)
1. Ministarstvo turizma i sporta	8	2	10
2. Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova EU	1	1	2
3. Ministarstvo financija	1	1	2
4. Ministarstvo kulture i medija	1	1	2
5. Ministarstvo poljoprivrede	1	1	2
6. Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine	1	1	2
7. Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja	2	3	5
8. Ministarstvo zdravstva	1	1	2
9. Hrvatska zajednica županija	1	1	2
10. Hrvatska zajednica općina	1	1	2
11. Udruga gradova	1	0	1
12. Hrvatska udruga poslodavaca	1	1	2
13. Hrvatski planinarski savez	1	1	2
14. Udruga nastavnika u djelatnosti ugostiteljskog obrazovanja (UNUO)	1	1	2
15. Hrvatska gospodarska komora	9	8	17
16. Hrvatska obrtnička komora	1	1	2
17. Hrvatska turistička zajednica	1	1	2
18. Udruga poslodavaca u hotelijerstvu Hrvatske	1	1	2

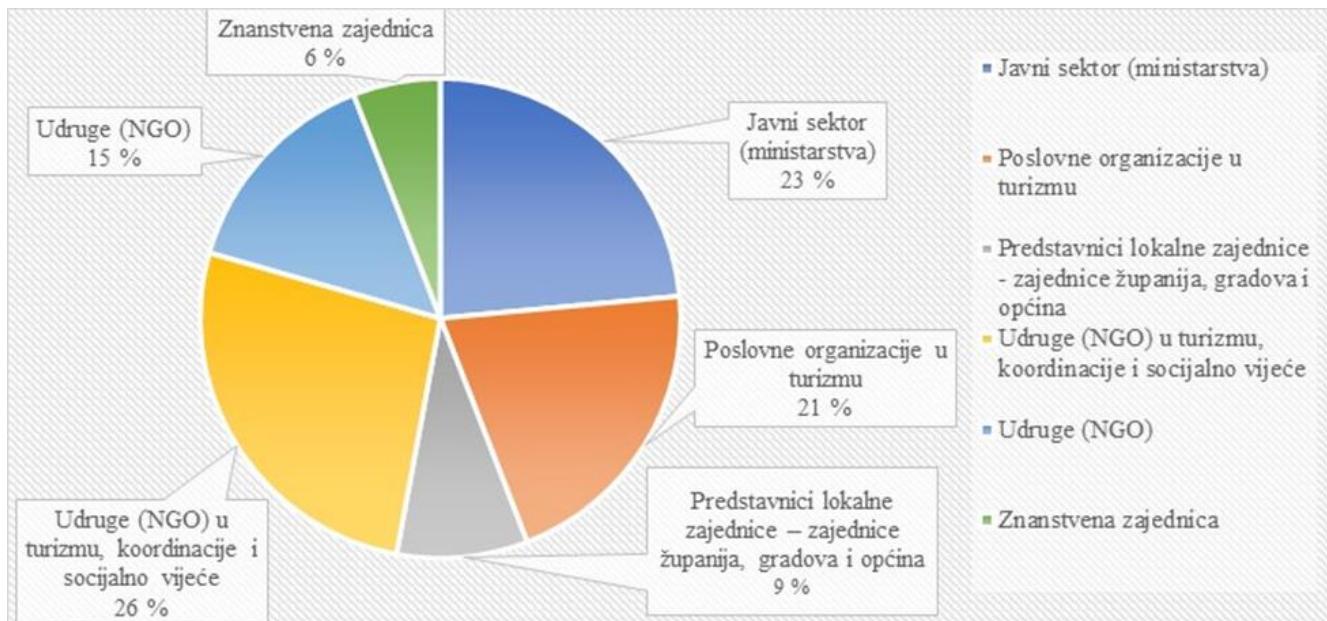
19. Udruga hrvatskih putničkih agencija	1	1	2
20. Nacionalna udruga obiteljskih i malih hotela	1	1	2
21. Kamping udruženje Hrvatske	1	1	2
22. Hrvatska udruga turizma	1	1	2
23. Nacionalna udruga ugostitelja	1	1	2
24. Udruga ruralnog turizma Hrvatske	1	1	2
25. Socijalno vijeće za turizam	1	1	2
26. Institut za turizam	1	1	2
27. Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu	1	1	2
28. Koordinacijsko tijelo za razvoj cikloturizma	1	1	2
29. Udruga za zaštitu prirode i okoliša te promicanje održivog razvoja Argonauta	1	1	2
30. Udruga za zaštitu prirode i okoliša Zeleni Osijek	1	1	2
31. Hrvatski ronilački savez	1	1	2
32. Interpret Europe, Hrvatska	1	1	2
33. Udruga »MI« – Split	1	1	2
UKUPNO:	49	42	91

Struktura Radne skupine

Naziv institucije	Broj predstavnika institucije (član RS)	Broj predstavnika institucije (zamjena člana RS)	Broj predstavnika institucije (ukupno)
Javni sektor (ministarstva)	16	11	27
Poslovne organizacije u turizmu	15	14	29
Predstavnici lokalne zajednice – zajednice županija, gradova i općina	3	2	5
Udruge (NGO) u turizmu, koordinacije i socijalno vijeće	9	9	18
Udruge (NGO)	4	4	8
Znanstvena zajednica	2	2	4
UKUPNO	49	42	91

Grafikon 1 Zastupljenosti institucija (% od ukupno članova) u radnoj skupini

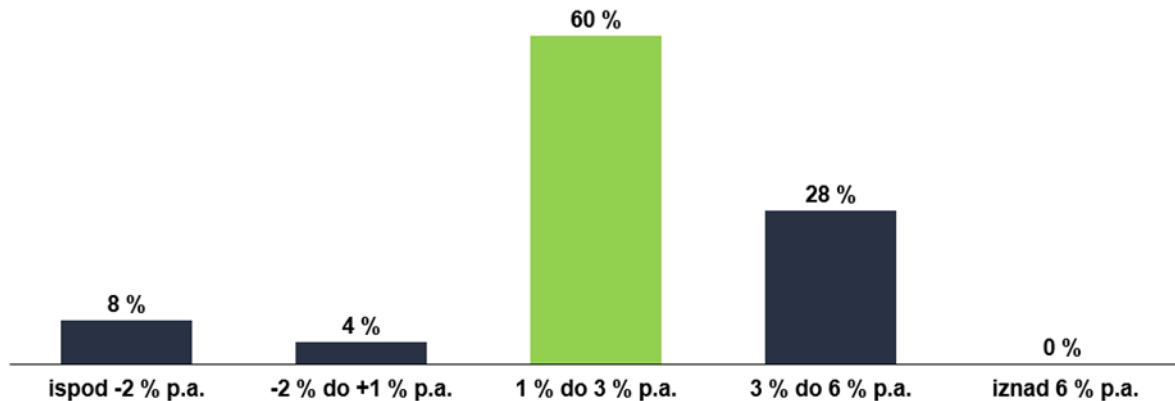
Grafikon 2 Zastupljenosti institucija (po broju institucija) u radnoj skupini

Doprinos članova Radne skupine u definiranju trendova i utjecaja ključnih varijabli na izazove hrvatskog turizma u alternativnim budućnostima.

U sklopu izrade analize scenarija članovi radne skupine sudjelovali su u anketi za procjenu utjecaja pojedinih trendova i izazova na

razvoj hrvatskog turizma te na radionici na kojoj su se isti trendovi prezentirali. Anketni upitnik bio je upućen svim članovima radne skupine i njihovim zamjenama te je u vremenu trajanja ankete zaprimljeno ukupno 27 odgovora. Odgovori na pojedina pitanja u anketnom upitniku prezentirani su u nastavku.

Rezultat ankete prema Radnoj skupini: Koja je očekivana prosječna stopa rasta broja noćenja u Hrvatskoj od 2022. do 2030. godine?

Grafikon 3 Očekivana stopa rasta broja noćenja u Hrvatskoj 2022. – 2030. godine prema procjeni članova radne skupine

Rezultati ankete: Utjecaj relevantnih trendova na budućnost RH turizma

	Ekološka osviještenost i održivost	Tehnološke promjene	Dostupnost znanja	Ubrzanost promjena	Akvizicija kvalitetne radne snage	Demografske promjene	Intenzivna globalizacija	Fokus na zdravlje	Ekonomski rast
1	4 %	0 %	0 %	8 %	16 %	8 %	0 %	0 %	0 %
2	4 %	4 %	4 %	20 %	40 %	20 %	8 %	4 %	20 %
3	36 %	20 %	40 %	32 %	12 %	32 %	48 %	32 %	44 %
4	40 %	60 %	40 %	24 %	12 %	28 %	44 %	48 %	32 %
5	16 %	16 %	16 %	16 %	20 %	12 %	0 %	16 %	4 %

Rezultati ankete: Utjecaj očekivanog razvoja hrvatskog turizma na ključne izazove

	Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti	Neadekvatna struktura i kvaliteta smještaja	Visoka sezonalnost i neprimjerena opterećenost prostora	Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje	Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir	Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva	Međuodnos turizma i klimatskih promjena	Utjecaj krize na turizam te promjene ponašanja i potreba turista	Ubrzane tehnološke promjene u turizmu
1	40 %	4 %	8 %	12 %	8 %	0 %	8 %	8 %	8 %
2	36 %	24 %	36 %	20 %	44 %	36 %	32 %	28 %	12 %
3	4 %	56 %	28 %	44 %	12 %	44 %	36 %	40 %	32 %
4	4 %	8 %	12 %	16 %	32 %	20 %	16 %	12 %	44 %
5	16 %	8 %	16 %	8 %	4 %	0 %	8 %	12 %	4 %

Doprinos članova Radne skupine procjeni utjecaja scenarija na odabrane okolišne i klimatske pokazatelje – anketni upitnik

U sklopu izrade analize scenarija članovi radne skupine sudjelovali su u anketi za procjene utjecaja scenarija na odabrane okolišne i klimatske pokazatelje. Anketni upitnik poslan je svim članovima radne skupine i njihovim zamjenama te je zaprimljeno ukupno 48 odgovora. Odgovori na pitanja u anketnom upitniku prezentirani su u nastavku.

Negativan scenarij – pad intenziteta	Izrazito negativan utjecaj	Negativan utjecaj	Neutralan utjecaj	Pozitivan utjecaj	Izrazito pozitivan utjecaj
Utjecaj na prostor	15 %	21 %	19 %	42 %	4 %
Utjecaj na ekološki status vodenih površina s naglaskom na rijeke	6 %	23 %	31 %	38 %	2 %
Utjecaj na ekološki status vodenih površina s naglaskom na jezera	8 %	21 %	27 %	42 %	2 %
Utjecaj na ekološki status vodenih površina s naglaskom na more	15 %	19 %	19 %	38 %	10 %
Utjecaj na tlo i zemljište	8 %	23 %	31 %	33 %	4 %
Utjecaj na prirodne resurse	13 %	21 %	31 %	27 %	8 %
Utjecaj na ekološki status šuma i šumskog zemljišta	10 %	6 %	38 %	40 %	6 %
Utjecaj stanje šuma i šumskih zemljišta s obzirom na biotičke čimbenike	10 %	15 %	33 %	35 %	6 %
Utjecaj na stanje šuma i šumskih zemljišta s obzirom na abiotičke čimbenike	10 %	19 %	31 %	35 %	4 %

Utjecaj na bio raznolikost, očuvanje prirodnih staništa i pritisak na staništa ugroženih životinja	10 %	15 %	25 %	44 %	6 %
Utjecaj na količinu generiranog komunalnog otpada	13 %	19 %	10 %	48 %	10 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na cestovni prijevoz	13 %	27 %	19 %	38 %	4 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na zračni prijevoz	13 %	25 %	23 %	35 %	4 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na morski prijevoz	13 %	29 %	33 %	25 %	0 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na riječni prijevoz	17 %	23 %	46 %	15 %	0 %
Utjecaj CO ₂ emisija s naglaskom na utjecaj nove energetski efikasne smještajne strukture koja koristi obnovljive izvore energije i okolišno prihvatljivije materijale u izgradnji i opremanju	15 %	17 %	46 %	19 %	4 %
Utjecaj CO ₂ emisija s naglaskom na utjecaj održivih oblika prijevoza kao posljedica poticanja izgradnje električnih punionica, jačanja javnog prijevoza te uključivanja intermodalnog prijevoza u destinaciji	10 %	25 %	44 %	19 %	2 %
Procjenite utjecaj na onečišćenje zraka primarno iz cestovnog prometa, a osobito u urbanim sredinama	10 %	17 %	19 %	50 %	4 %

Negativan scenarij – rast intenziteta	Izrazito negativan utjecaj	Negativan utjecaj	Neutralan utjecaj	Pozitivan utjecaj	Izrazito pozitivan utjecaj
Utjecaj na prostor	50 %	38 %	8 %	4 %	0 %
Utjecaj na ekološki status vodenih površina s naglaskom na rijeke	21 %	52 %	19 %	8 %	0 %
Utjecaj na ekološki status vodenih površina s naglaskom na jezera	23 %	52 %	19 %	6 %	0 %
Utjecaj na ekološki status vodenih površina s naglaskom na more	52 %	33 %	10 %	2 %	2 %
Utjecaj na tlo i zemljište	46 %	40 %	10 %	4 %	0 %
Utjecaj na prirodne resurse	17 %	52 %	23 %	8 %	0 %
Utjecaj na ekološko stanje šuma i šumskih zemljišta	21 %	67 %	8 %	4 %	0 %
Utjecaj na stanje šuma i šumskog zemljišta s obzirom na biotičke čimbenike	23 %	58 %	13 %	6 %	0 %
Utjecaj na stanje šuma i šumskog zemljišta s obzirom na abiotičke čimbenike	2 %	33 %	52 %	10 %	2 %
Utjecaj na bio raznolikost, očuvanje prirodnih staništa i pritisak na staništa ugroženih životinja	38 %	50 %	6 %	6 %	0 %
Utjecaj na količinu generiranog komunalnog otpada	52 %	35 %	6 %	4 %	2 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na cestovni prijevoz	38 %	44 %	8 %	10 %	0 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na zračni prijevoz	19 %	40 %	25 %	17 %	0 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na morski prijevoz	15 %	44 %	23 %	19 %	0 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na riječni prijevoz	10 %	38 %	38 %	15 %	0 %
Utjecaj CO ₂ emisija s naglaskom na utjecaj nove energetski efikasne smještajne strukture koja koristi obnovljive izvore energije i okolišno prihvatljivije materijale u izgradnji i opremanju	19 %	52 %	17 %	8 %	4 %
Utjecaj CO ₂ emisija s naglaskom na utjecaj održivih oblika prijevoza kao posljedica poticanje izgradnje električnih punionica, jačanja javnog prijevoza te uključivanja intermodalnog prijevoza u destinaciji	10 %	35 %	31 %	19 %	4 %
Utjecaj na onečišćenje zraka primarno iz cestovnog prometa, a osobito u urbanim sredinama	46 %	44 %	6 %	4 %	0 %

Bazni scenarij	Izrazito negativan utjecaj	Negativan utjecaj	Neutralan utjecaj	Pozitivan utjecaj	Izrazito pozitivan utjecaj
Utjecaj na prostor	0 %	50 %	35 %	13 %	2 %
Utjecaj na ekološki status vodenih površina s naglaskom na rijeke	0 %	31 %	52 %	17 %	0 %
Utjecaj na ekološki status vodenih površina s naglaskom na jezera	0 %	31 %	54 %	15 %	0 %
Utjecaj na ekološki status vodenih površina s naglaskom na more	6 %	42 %	38 %	13 %	2 %
Utjecaj na tlo i zemljište	2 %	42 %	44 %	10 %	2 %

Utjecaj na prirodne resurse	2 %	29 %	58 %	8 %	2 %
Utjecaj na ekološko stanje šuma i šumskih zemljišta	2 %	35 %	50 %	8 %	4 %
Utjecaj na stanje šuma i šumskih zemljišta s obzirom na biotičke čimbenike	2 %	42 %	46 %	8 %	2 %
Utjecaj na stanje šuma i šumskih zemljišta s obzirom na abiotičke čimbenike	2 %	33 %	52 %	10 %	2 %
Utjecaj na bio raznolikost, očuvanje prirodnih staništa i pritisak na staništa ugroženih životinja	4 %	50 %	33 %	10 %	2 %
Utjecaj na količinu generiranog komunalnog otpada	10 %	56 %	25 %	4 %	4 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na cestovni prijevoz	6 %	44 %	40 %	8 %	2 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na zračni prijevoz	0 %	29 %	50 %	17 %	4 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na morski prijevoz	2 %	23 %	56 %	13 %	6 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na riječni prijevoz	2 %	15 %	75 %	4 %	4 %
Utjecaj CO ₂ emisija s naglaskom na utjecaj nove energetski efikasne smještajne strukture koja koristi obnovljive izvore energije i okolišno prihvatljivije materijale u izgradnji i opremanju	0 %	29 %	50 %	13 %	8 %
Utjecaj CO ₂ emisija s naglaskom na utjecaj održivih oblika prijevoza kao posljedica (poticanje izgradnje električnih punionica, jačanja javnog prijevoza te uključivanja intermodalnog prijevoza u destinaciji)	0 %	21 %	48 %	25 %	6 %
Utjecaj na onečišćenje zraka primarno iz cestovnog prometa, a osobito u urbanim sredinama	6 %	48 %	35 %	6 %	4 %

Pozitivan scenarij	Izrazito negativan utjecaj	Negativan utjecaj	Neutralan utjecaj	Pozitivan utjecaj	Izrazito pozitivan utjecaj
Utjecaj na prostor	4 %	4 %	21 %	44 %	27 %
Utjecaj na ekološki status vodenih površina s naglaskom na rijeke	2 %	6 %	17 %	54 %	21 %
Utjecaj na ekološki status vodenih površina s naglaskom na jezera	0 %	10 %	23 %	44 %	23 %
Utjecaj na ekološki status vodenih površina s naglaskom na more	4 %	10 %	23 %	44 %	19 %
Utjecaj na tlo i zemljište	4 %	13 %	19 %	42 %	23 %
Utjecaj na prirodne resurse	2 %	10 %	17 %	52 %	19 %
Utjecaj na ekološko stanje šuma i šumskih zemljišta	4 %	13 %	21 %	46 %	17 %
Utjecaj na stanje šuma i šumskih zemljišta s obzirom na biotičke čimbenike	4 %	10 %	23 %	46 %	17 %
Utjecaj na stanje šuma i šumskih zemljišta s obzirom na abiotičke čimbenike	4 %	6 %	35 %	35 %	19 %
Utjecaj na bio raznolikost, očuvanje prirodnih staništa i pritisak na staništa ugroženih životinja	2 %	15 %	19 %	44 %	21 %
Utjecaj na količinu generiranog komunalnog otpada	8 %	21 %	21 %	29 %	21 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na cestovni prijevoz	4 %	17 %	25 %	40 %	15 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na zračni prijevoz	2 %	13 %	25 %	33 %	27 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na morski prijevoz	2 %	13 %	23 %	35 %	27 %
Utjecaj očekivanog kretanja povećanja udjela transporta uslijed povećanja intenziteta turizma s naglaskom na riječni prijevoz	0 %	6 %	48 %	33 %	13 %
Utjecaj CO ₂ emisija s naglaskom na utjecaj nove energetski efikasne smještajne strukture koja koristi obnovljive izvore energije i okolišno prihvatljivije materijale u izgradnji i opremanju	2 %	4 %	23 %	33 %	38 %
Utjecaj CO ₂ emisija s naglaskom na utjecaj održivih oblika prijevoza kao posljedica (poticanje izgradnje električnih punionica, jačanja javnog prijevoza te uključivanja intermodalnog prijevoza u destinaciji)	0 %	4 %	21 %	35 %	40 %
Utjecaj na onečišćenje zraka primarno iz cestovnog prometa, a osobito u urbanim sredinama	4 %	27 %	13 %	42 %	15 %

Članovi ekspertnog tima

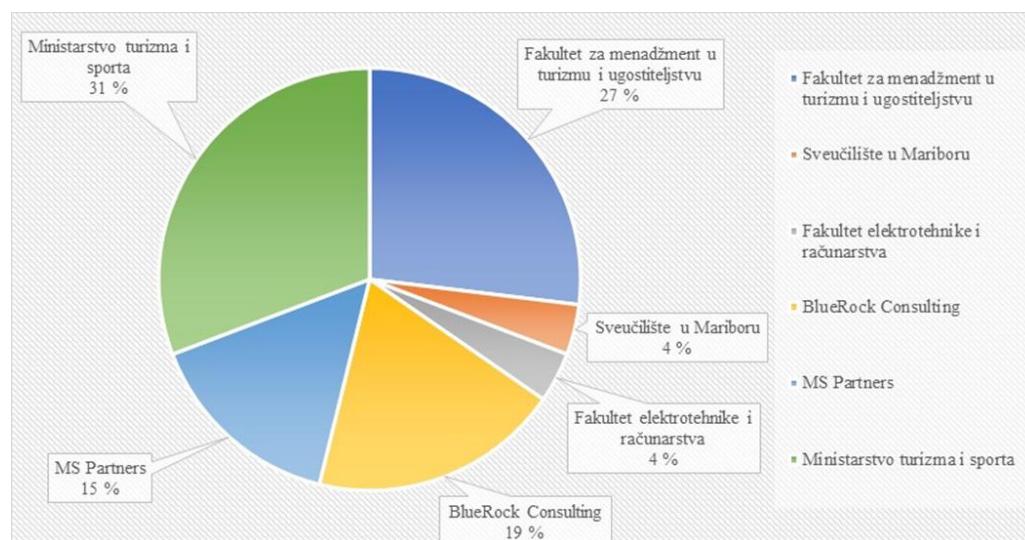
Članove ekspertne skupine sačinjavali su članovi tima za izradu strategije i osoba imenovanih od strane Ministarstva turizma i sporta. Na izradi i reviziji analize scenarija sudjelovalo je ukupno 25 članova tima koji su bili uključeni u sve korake izrade analize scenarija.

Pregled sastava i strukture članova ekspertnog tima

Sastav ekspertnog tima

Naziv organizacije	Broj članova
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu	7
Sveučilište u Mariboru	1
Fakultet elektrotehnike i računarstva	1
BlueRock Consulting	5
MS Partners	4
Ministarstvo turizma i sporta	8

Pregled strukture članova ekspertnog tima

Grafikon 4 Pregled strukture članova ekspertnog tima

Rezultati odabranih radionica

Utjecaj globalnih izazova na razvoj hrvatskog turizma (ekspertna procjena)

Interni izazovi	Snaga utjecaja	Argumentacija
Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti	■ ■ ■ ■ ■	Nedovoljan broj domaće radne snage i neujednačenost obrazovnog sustava s potrebama tržišta rada koje rastu, uz nepovoljne uvjete za uvoz radne snage
Neadekvatna struktura i kvaliteta smještaja	■ ■ ■ ■ ■	Dominanta zastupljenost i trend nekontroliranog rasta visoko sezonalnog privatnog smještaja niske razine kvalitete, uz mnogo sporiji (i skupljii) razvoj hotela i kampova
Visoka sezonalnost i neprimjerena opterećenost prostora	■ ■ ■ ■ ■	Neodrživo prekapacitiranje infrastrukture – komunalne, cestovne, gradske, kupališne – i posljedično smanjenje kvalitete isporučenog iskustva radi previsokog vršnog opterećenja u kratkom razdoblju
Nepovoljno poslovno i investicijsko okruženje	■ ■ ■ ■ ■	Nepovoljni uvjeti za investicije (posebno greenfield), i poslovanje, uz visoko administrativno, fiskalno i legislativno ograničavajuće okruženje
Nedovoljno učinkovit zakonodavni i upravljački okvir	■ ■ ■ ■ ■	Visoko politizirani, nedovoljno profesionalni i visoko fragmentirani sustav upravljanja
Kvaliteta života i dobrobit lokalnog stanovništva	■ ■ ■ ■ ■	Visoka sezonalnost dovodi do turističke eksploracije životnih prostora, snižava kvalitetu života, posebno u mjesecima vršnog opterećenja i pasivnog oslanjanja na djelatnosti povezane s turizmom

Procjena relevantnosti globalnih trendova kao moguće dominantne variabile scenarija

Globalni trendovi	Smjer utjecaja	Snaga utjecaja	Argumentacija
Ekološka osviještenost i održivost			Okolišna osviještenost je nedovoljna, očituje se primjerice u visokoj opterećenosti prostora priobalnog područja u sezoni.
Tehnološke promjene			Sektor se postepeno prilagođava na tehnološke promjene, nema značajnog gubitka u konkurentnosti
Dostupnost znanja			Transparentnija konkurenčija smanjuje na pojedinim destinacijama sezonske premje (mogući pad prihoda i potreba za korekcijom cijena)
Ubrzanost promjena			Zbog oslonca na rentni model koji sociološki efektom uzrokuje nedostatak inovativnosti te ne prati ubrzanu razinu promjena
Povećanje konkurentnosti za akviziciju radne snage			Globalna nekonkurenčija u atraktivnosti rada i legislativna ispričenost u efikasnom upravljanju ponudom i potražnjom na međunarodnom tržištu rada
Demografske promjene			Starenje stanovništva, iseljavanje mlađeg radno sposobnog stanovništva i sve manji broj mlađih zainteresiranih za dugoročni rad u turizmu visoke vrijednosti
Intenzivna globalizacija			Otvorenost tržišne konkurenčije kako za međunarodni turistički promet (npr. ukidanje viza) tako i na tržištu rada
Fokus na zdravље			Potreba za razvojem novih turističkih proizvoda, primarno zdravstvenog turizma, i očuvanjem prirodnih atributa RH pogodnih za zdravlje (npr. čist zrak)
Ekonomski rast			Povećanje kupovne moći na emitivnim tržištima, odnosno povećanje tržišta za kupovinu proizvoda visoke dodane vrijednosti

PRILOG 2.

PESTLE i SWOT ANALIZA

Hrvatski turizam karakterizira vrlo visoka razina kompleksnosti i neizvjesnosti, uzrokovanih procesima globalizacije, depopulacije, širenjem granica tehnoloških mogućnosti, kao i ostalim kriznim situacijama (pandemije, klimatske promjene, terorizam). Stoga, kako bi se što bolje sagledalo sadašnje stanje turizma, provedena je PESTLE analiza – analiza političkih (P), ekonomskih (E), socioloških (S), tehnoloških (T), pravnih (L) i ekoloških (E) činitelja okruženja u kojem se nalazi hrvatski turizam. Nakon PESTLE analize izvršena je i SWOT analiza – sa-gledane su snage (S), slabosti (W), mogućnosti (O) i prijetnje (T) turizma na razini cijele Hrvatske, a kao podloge i zasebne PESTLE i SWOT analize na HR NUTS 2, odnosno za Jadransku Hrvatsku, Sjevernu Hrvatsku, Grad Zagreb i Panonsku Hrvatsku.

PESTLE analiza

Temeljem analize sekundarnih podataka i prethodnih istraživanja, te uvažavajući inpute dobivene kroz dubinske intervjuje i radionice/fokus grupe s ključnim dionicima turističkog razvoja na NUTS 2 razinama, u analizu su uzete nekontrolirane variabile iz okruženja, s ciljem da se prepozna i ukaže na kritične činitelje koji bitno utječu na sadašnjost i budućnost hrvatskog turizma.

Cilj PESTLE analize je prepoznati i ukazati na kritične čimbenike koji bitno utječu na hrvatski turizam, što prikazuje sljedeća tablica, u kojoj su identificirani faktori značajni za razvoj održivog i otpornog turizma budućnosti.

Tablica 18. PESTLE analiza

Politički čimbenici		Ekonomski čimbenici	
S povoljnim utjecajem (+)	S nepovoljnim utjecajem (-)	S povoljnim utjecajem (+)	S nepovoljnim utjecajem (-)
<ul style="list-style-type: none"> članstvo u Europskoj uniji programi pomoći EU vezani za NPOO i VFO uvodenje eura integrirani pristup razvoju usmjerenje ka kontinuiranom razvoju turizma pristupanje Schengenu 	<ul style="list-style-type: none"> velik stupanj centralizacije regionalna nejednakost nedovoljna komunikacija između središnje, regionalne i lokalne vlasti geopolitički odnosi u regiji nedovoljna suradnja javnog, privatnog i civilnog sektora 	<ul style="list-style-type: none"> članstvo u Europskoj uniji programi pomoći EU vezani za NPOO i VFO uvodenje eura integrirani pristup razvoju usmjerenje ka kontinuiranom razvoju turizma pristupanje Schengenu 	<ul style="list-style-type: none"> gospodarska kriza uzrokovana pandemijom visoka porezna opterećenja (PDV) dominacija turizma u Jadranskoj Hrvatskoj, uz zanemarivanje ostalih djelatnosti nedovoljna iskorištenost EU fondova nedovoljno uključivanje turističkog privatnog sektora u lokalne investicije nedovoljna umreženost turističkih subjekata s ostalim djelatnostima gospodarstva

Sociološki čimbenici		Tehnološki čimbenici	
S povoljnim utjecajem (+)	S nepovoljnim utjecajem (-)	S povoljnim utjecajem (+)	S nepovoljnim utjecajem (-)
<ul style="list-style-type: none"> očuvana kulturno-povijesna baština i prirodni resursi jačanje svijesti dionika o odgovornom i održivom poslovanju želja turista za sigurnošću digitalni nomadi 	<ul style="list-style-type: none"> negativan demografski pokazatelji (iseljavanje stanovništva) nedostatak kadrova (uključujući njihove primjerene kompetencije) turizmu komplicirane procedure za uvoz radne snage nedovoljno uključivanje stanovništva u turističke razvojne projekte (aktivnija participacija građana) 	<ul style="list-style-type: none"> očuvana kulturno-povijesna baština i prirodni resursi jačanje svijesti dionika o odgovornom i održivom poslovanju želja turista za sigurnošću digitalni nomadi 	<ul style="list-style-type: none"> visoki troškovi ICT infrastrukture slaba dostupnost otvorenih podataka iz područja turizma niska pozicioniranost na DESI indeksu
Ekološki čimbenici		Pravni čimbenici	
S povoljnim utjecajem (+)	S nepovoljnim utjecajem (-)	S povoljnim utjecajem (+)	S nepovoljnim utjecajem (-)
<ul style="list-style-type: none"> sve veći broj međunarodne regulative s ciljem zaštite okoliša raspoloživi fondovi EU povezani s EE, OIE, okolišem prilagodba klimatskim promjenama 	<ul style="list-style-type: none"> globalni rast zagadenja nemogućnost utjecaja na incidentne situacije u regiji (industrijsko zagadenje Jadranskog mora iz Italije te otpad iz Albanije) zagadenje zraka (Slavonija) 	<ul style="list-style-type: none"> sve veći broj međunarodne regulative s ciljem zaštite okoliša raspoloživi fondovi EU povezani s EE, OIE, okolišem prilagodba klimatskim promjenama 	<ul style="list-style-type: none"> globalni rast zagadenja nemogućnost utjecaja na incidentne situacije u regiji (industrijsko zagadenje Jadranskog mora iz Italije te otpad iz Albanije) zagadenje zraka (Slavonija)

Izvor: rezultati radionica, sastanci s Upravljačkim odborom i Radnom skupinom.

SWOT analiza

SWOT analiza nastala je na temelju analize obilježja turističke ponude Hrvatske, resursa s kojima Hrvatska raspolaže, trendova na turističkom tržištu kao i na temelju rezultata niza primarnih istraživanja, provedenih dubinskih intervjuja te održanih radionica.

Snage	Slabosti
<ul style="list-style-type: none"> Različitost prirodnih i kulturnih atrakcija i resursa Očuvana i zaštićena područja Bogata kulturna baština Bogatstvo materijalne i nematerijalne baštine pod zaštitom UNESCO-a Šigurnost Raznolikost i jedinstvenost hrvatskih regija Geoprometni položaj Tradicija u turizmu Razvijenost pojedinih posebnih oblika turizma Prepoznatljivost pojedinih turističkih destinacija Hrvatske Povoljna klima Kvaliteta života Brojnost muzeja, galerija i drugih kulturnih institucija Autentična eno i gastronomска ponuda Bogatstvo mora, riječnih i močvarnih područja Ljekoviti termalni i mineralni izvori Ljubaznost i gostoljubivost stanovništva 	<ul style="list-style-type: none"> Zakonodavni okvir / nedostatak sinergije Vremenska i prostorna neujednačenost turističkog prometa i poslovanja Nedostatni ljudski potencijali u brojnosti i kvaliteti Naglašena sezonalnost (najveća na Mediteranu) Neadekvatna struktura i kvaliteta smještajnih kapaciteta Neefikasan sustav upravljanja turizmom Nepovoljno poslovno okruženje Slaba iskorištenost EU fondova te slabi kapaciteti za pripremu i provedbu EU projekata Nedostatna i nefunkcionalna prometna i komunalna infrastruktura u turističkim destinacijama Nedostatak svijesti o potrebi razvoja održivog turizma, zaštite prirodne i kulturne baštine Nedostatak novih turističkih atrakcija Nedostatne marketinške aktivnosti za promociju ruralnog turizma Hrvatske Manjak inovativnosti Nedostatna umreženost turizma i ostalog gospodarstva
Prilike	Prijetnje
<ul style="list-style-type: none"> Potencijal fondova Europske unije Potencijal ruralnog i kontinentalnog prostora Javno privatno partnerstvo u realizaciji turističkih projekata i razvoja proizvoda Porezni sustav poticajan za unapređenje kvalitete i konkurentnosti turizma Aktivacija napuštene i neiskorištenе državne imovine Povezivanje turizma i poljoprivrede te drugih djelatnosti gospodarstva Hrvatske Razvoj digitalnih tehnologija Prilagodba ubrzanim tehnološkim promjenama u turizmu Rast potražnje za posebnim oblicima turizma Promjene u globalnim turističkim trendovima Rast interesa turista za održivim i eko turističkim destinacijama Interes lokalnih zajednica za uključivanje u procese planiranjem turističkog razvoja Snažnije uključivanje u međunarodne mreže i asocijacije Jačanje lanca vrijednosti (opskrbe) – zeleno-plavo Blizina emitivnih tržišta 	<ul style="list-style-type: none"> Krizne situacije (pandemije, ratovi, terorizam, klimatske promjene, ekonomska kriza i dr.) Percepcija Hrvatske kao ljetne turističke destinacije Razvoj turističkih proizvoda i posebnih oblika turizma u konkurenčkim zemljama Kontinuirana i sve agresivnija globalna konkurenčija Negativan trend pada lojalnosti gostiju Brze promjene trendova na globalnom turističkom tržištu Međuodnos turizma i klimatskih promjena Utjecaj turizma na okoliš i prirodu

Sustav pokazatelja za praćenje održivosti turizma

U nastojanju da se Hrvatska etablira i nametne kao održiva turistička destinacija, pri čemu održivost počiva na jasno utvrđenim i mjerljivim pokazateljima, 2016. godine osnovan je **Hrvatski opservatorij održivog razvoja turizma – CROSTO** (engl. *CROatian Sustainable Tourism Observatory*). CROSTO je osnovan kao višegodišnji istraživački projekt u okviru kojeg se razvija turizam, njegovi ekonomski, okolišni i društveni učinci prate putem primjene sustava pokazatelja *ETIS* (engl. *European Tourism Indicators System*) koji je razvila Europska komisija. Danas CROSTO vodi Institut za turizam u suradnji s Ministarstvom turizma i sporta Republike Hrvatske, Zavod za zaštitu okoliša i prirode, Hrvatske turističke zajednice i Državnog zavoda za statistiku. CROSTO opservatorij prati stanje održivosti turizma na području Jadranske Hrvatske, pri čemu se mjerjenje na regionalnoj razini odvija u sedam priobalnih županija: Istarskoj županiji, Primorsko-goranskoj županiji, Ličko-senjskoj županiji, Zadarskoj županiji, Šibensko-kninskoj županiji, Splitsko-dalmatinskoj županiji i Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Navedene županije obuhvaćaju većinu turističke aktivnosti u Hrvatskoj te time predstavljaju najzanimljivije područje za uspostavu sustava mjerjenja na regionalnoj razini. Nedostatak mjerjenja je što nije obuhvaćeno područje cijele Hrvatske i što na lokalnoj razini postoje velike razlike u podacima, pa su stoga rezultati prikaz prosječnih vrijednosti i nude općeniti uvid u stanje održivost.

Održivost hrvatskog turizma prema UNWTO pokazateljima

Tema	Pokazatelj	Vrijednost																		
Zadovoljstvo lokalnog stanovništva turizmom	Razina zadovoljstva lokalnog stanovništva turizmom (anketa) ^a	<ul style="list-style-type: none"> • 2,9 prosječna ocjena na ljestvici od 1 izrazito nezadovoljan do 5 – izrazito zadovoljan 																		
Učinci turizma na lokalnu zajednicu	<p>Omjer broja stranih turista i lokalnih stanovnika (prosječno i u vrhu sezone)^b</p> <p>Postotak lokalnog stanovništva koje vjeruje da turizam može pomoći u izgradnji infrastrukture i pružanju novih usluga (anketa)^a</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prosječno mjesečno: 0,34 stranih turista na 1 stanovnika • U kolovozu: 1,02 stranih turista na 1 stanovnika • 58,05 % slaže se da se razvojem turizma unapređuje infrastruktura • 66,00 %slaže se da razvojem turizma lokalno stanovništvo ima na raspaganju veći broj sadržaja (sportskih, kulturnih, zabavnih, ...). • 75,00 %slaže se da se razvojem turizma unapređuje ponuda događaja (sportskih, kulturnih, zabavnih, ...). 																		
Održavanje zadovoljstva turista	<p>Razina zadovoljstva posjetitelja (anketa)^c</p> <p>Postotak povrataka turista^c</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 80,6 % turista iskazalo vrlo visok stupanj zadovoljstva ukupnim boravkom – • 38,5 % – udio ponovljenih posjeta destinaciji tijekom zadnjih pet godina 																		
Sezonalnost turizma	<p>Noćenja turista u periodu vršne sezone (lipanj – rujan 2019.) u %</p> <p>Stopa popunjenoosti smještajnih kapaciteta po vrstama godišnje i vrh sezone (2019.)</p> <p>Ukupan broj zaposlenih i udio u ukupnoj zaposlenosti u turizmu (2019)^d</p> <p>Ukupan broj zaposlenih i udio u ukupnoj zaposlenosti u turizmu u sezoni (u kolovozu, 2019)^d</p>	<table border="1"> <tr> <td>• 84 %</td> <td>Godišnje</td> <td>Kolovoz</td> </tr> <tr> <td>Ukupno svi smještajni kapaciteti</td> <td>31,4 %</td> <td>79,6 %</td> </tr> <tr> <td>Hoteli i sličan smještaj</td> <td>48,2 %</td> <td>97,7 %</td> </tr> <tr> <td>Odmaračišta i slični objekti za kraći odmor (sobe, apartmani i dr.)</td> <td>27,6 %</td> <td>76,9 %</td> </tr> <tr> <td>Kampovi i mjesata za kampiranje</td> <td>20,9 %</td> <td>75,2 %</td> </tr> <tr> <td>Ostali smještaj</td> <td>11,2 %</td> <td>46,1 %</td> </tr> </table> <ul style="list-style-type: none"> • 115.018 zaposlenih (djelatnost I) • 7,39 % (djelatnost I u ukupnoj zaposlenosti) • 1.341.924 ukupno broj zaposlenih (u pravnim osobama, kolovoz) • 97.858 zaposlenih (djelatnost I, u pravnim osobama, kolovoz) • 7,29 % (djelatnost I u ukupnoj zaposlenosti, kolovoz) 	• 84 %	Godišnje	Kolovoz	Ukupno svi smještajni kapaciteti	31,4 %	79,6 %	Hoteli i sličan smještaj	48,2 %	97,7 %	Odmaračišta i slični objekti za kraći odmor (sobe, apartmani i dr.)	27,6 %	76,9 %	Kampovi i mjesata za kampiranje	20,9 %	75,2 %	Ostali smještaj	11,2 %	46,1 %
• 84 %	Godišnje	Kolovoz																		
Ukupno svi smještajni kapaciteti	31,4 %	79,6 %																		
Hoteli i sličan smještaj	48,2 %	97,7 %																		
Odmaračišta i slični objekti za kraći odmor (sobe, apartmani i dr.)	27,6 %	76,9 %																		
Kampovi i mjesata za kampiranje	20,9 %	75,2 %																		
Ostali smještaj	11,2 %	46,1 %																		
Gospodarske koristi od turizma	<p>Ukupni broj zaposlenih prema spolu u turizmu (2019)^d</p> <p>Nedostatak ljudskih potencijala^d</p> <p>Udio turizma u BDP-u (2019.)^e</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 53.411 ukupno (djelatnost I, pravne osobe) <ul style="list-style-type: none"> – 28.742 žene (djelatnost I) – 53,8 % – 24.669 muškarci (djelatnost I) – 46,2 % • nedostajući broj zaposlenika (ukupno): 42.927 <ul style="list-style-type: none"> oko 17.600 zaposlenih stranaca (41 %) nepotpunjenih radnih mesta: 25.327 (59 %) • 19.50 % 																		
Upravljanje energijom	Potrošnja energije turista u odnosu na potrošnju energije stalnog stanovništva (po noćenju) ^f	• 0.22																		
Upravljanje vodom	<p>Potrošnju vode turista u odnosu na potrošnju vode stalnog stanovništva (po noćenju)^f</p> <p>Postotak otpadnih voda destinacije tretiranih do najmanje sekundarne razine prije ispuštanja^f</p>	<ul style="list-style-type: none"> • 0.28 • 5.6 % 																		

Gospodarenje otpadom	<i>Omjer proizvodnje komunalnog otpada u odnosu na proizvodnju komunalnog otpada stalnog stanovništva (po noćenju)^f</i>	• 0.17
Kontrola razvoja	<i>Postojanje procesa planiranja turističkog razvoja (postojanje Strategije razvoja ili Plana razvoja turizma za regionalnu razinu do 2020.)</i>	• 100 % svaka županija i Grad Zagreb imaju planski dokument (različite forme) koji obrađuje temu turističkog razvoja
Kontroliranje intenziteta turizma	<i>Ukupan broj turističkih dolazaka (kolovoz 2019.)</i> <i>Plažni prostor u m² po kupaču</i>	• 4.712.039 • 6,7m ² (visoki standard zahtjeva 20 – 30 m ² plažnog prostora po kupaču)

^a Istraživanje stavova lokalnog stanovništva 2021, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija & Blue Rock Consulting, Zagreb

^b Pokazatelj je na razini Hrvatske, no važno je naglasiti kako postoje velika odstupanja s obzirom na županije. Primjerice, pokazateli za najposjećeniju županiju Hrvatske, Istarsku županiju ukazuju da je po stanovniku te županije u prosjeku 1,67 stranih turista, odnosno u kolovozu 5,35 stranih turista po stanovniku. S druge strane, u Virovitičko-podravskoj županiji, koja je 2019. ostvarila najmanji broj dolazaka, u prosjeku dolazi 0,005 stranih turista po stanovniku, odnosno u kolovozu 0,01 strani turist po stanovniku.

^c Institut za turizam (2020). Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj, TOMAS Hrvatska 2019.

^d Državni zavod za statistiku RH, objavljeni podaci – statističke informacije., <https://www.dzs.hr/>

DZS, Zaposleni prema djelatnostima, u kolovozu 2019., https://grabancijas.com/wp-content/uploads/2019/09/9-2-1_8_Zaposleni-prema-djelatnostima-u-kolovozu-2019.pdf

Državni zavod za statistiku RH, Statistika u nizu: Zaposlenost – pregled za RH (1.5), Zaposlenost i plaće u 2009. (31. 3. 2009), <https://www.dzs.hr/>

Hrvatski zavod za zapošljavanje, Anketa poslodavci – 2019, https://www.hzz.hr/content/stats/0220/HZZ_Anekta-poslodavaca_2019.pdf

^e Turizam u brojkama 2009. – 2019., Ministarstvo turizma Republike Hrvatske

^f Croatian Sustainable Tourism Observatory 2019 Report – Focal area: Adriatic Croatia, siječanj 2021.

Rast turističkog prometa povećava opterećenje na okoliš i prirodu pa je potrebno kontrolirati opterećenje od prekomjernog turizma, naročito u zaštićenim područjima. Upravo zbog velike koncentracije opterećenja u kratkom vremenskom razdoblju (sezoni) te prostorne određenosti hrvatskog turizma koja se očituje u koncentraciji turističkih sadržaja i posjetitelja na vrlo uskom priobalnom prostoru, potrebno je pažljivo koristiti prirodne i kulturne vrijednosti, nastojeći pritom očuvati okoliš u cjelini. Stoga je nužno da svi nositelji turističke i gospodarske politike budu svjesni potrebe održivog razvoja turizma. Mogući načini rješavanja ovih izazova su, uz produljenje turističke sezone na obali, osnaživanje kontinentalnog turizma, ali i »ozelenjivanja« postojećih turističkih aktivnosti i unaprjeđenje vrednovanja prirodne baštine. Opterećenje turizma na okoliš izraženo je u razdoblju sezonske koncentracije turista (od lipnja do kraja rujna). U razdoblju intenzivnih turističkih kretanja dolazi do pojačane, pa i nekontrolirane potrošnje pitke vode, intenzivnog trošenja različitih oblika energije, a i opterećuje se okoliš velikim količinama različitih vrsta otpada. Održivot razvoja turizma dugoročno može biti ugrožena i narušavanjem bioraznolikosti te neprovodenjem mjera prilagodbe klimatskim promjenama. U primorskim županijama potrebno je utvrđivanje prihvatnog kapaciteta određene destinacije ili lokaliteta (npr. plaže, parka prirode itd.). Iako se za poticanje ravnomjernije i uravnoteženje regionalne raspodjele turističkog prometa kontinuirano provode aktivnosti kao što su raspodjela opterećenja s primorske na kontinentalne turističke destinacije te produljenje turističke sezone (npr. razvoj ruralnog turizma), zasad nema značajnijih pomaka. Zbog interdisciplinarnosti turizma potrebno je na nacionalnoj razini razraditi konkretne programe i mјere koje će finansijski i tehnički omogućiti provedbu održivog razvoja turizma. S obzirom na rast turističkog prometa i značajke pojedinog oblika turizma, raste i opterećenje na okoliš.

Na osnovi pregleda najznačajnijih međunarodnih metodologija za razvoj sustava za ocjenu i praćenje održivosti turizma te analize raspoloživosti relevantnih podataka u službenoj statistici, može se zaključiti da postojeća podatkovna osnova nije najbolja, ali je do-

statna za uspostavu eksperimentalnog sustava pokazatelja za ocjenu i praćenje održivosti turizma. Nedostaci se ogledaju u:

- neadekvatnoj pokrivenosti određenih aspekata održivosti;
- nedostupnosti podataka za sve razine teritorijalno-administrativnog ustroja (prije svega niže od županijskih) te
- nedostupnosti podataka za sve jedinice iste razine teritorijalno-administrativnog ustroja.

Shodno tome, kvaliteta podatkovne osnove za uspostavu sustava pokazatelja održivosti turizma mogla bi se značajno unaprijediti prikupljanjem podataka na svim razinama administrativno-teritorijalnog ustroja te donošenjem zakona koji bi propisali prikupljanje dodatnih podataka relevantnih za ocjenjivanje određenih kategorija održivosti. Trenutno je najizvedivija uspostava sustava pokazatelja održivosti turizma na razini cjelokupne države i na razini županija, a analiza, preporuke i smjernice dane u ovoj analizi poslužit će kao polazište za definiranje strateških ciljeva i mјera u Strategiji razvoja održivog turizma do 2030.

Analizirajući sadašnje stanje te izvješće o održivosti okoliša i turizma, temeljem svih istaknutih pokazatelja (ljudski potencijali, smještajna struktura, prihodi po noćenju, stavovi lokalnog stanovništva, utjecaj na prostor) dosadašnji model razvoja turizma može se ocijeniti dugoročno neodrživim. Reformom, odnosno uspostavom okvira upravljanja razvojem održivog turizma, izradom, usvajanjem i provedbom Strategije razvoja održivog turizma do 2030. te Nacionalnim planom razvoja održivog turizma 2027. godine dat će se strateško usmjerenje prema održivom turizmu. Analiza stanja pokazala je da ne postoji uspostavljen sveobuhvatan i kontinuirani sustav prikupljanja i analize podataka o održivom turizmu u Republici Hrvatskoj.

Postizanje ciljeva Programa za održivi razvoj do 2030. i Pariškog sporazuma zahtijevat će hitne mјere u svakoj dimenziji održivosti tijekom sljedećih deset godina. Održivot turizma treba postati vodeće načelo ambicioznih i dosljednih politika i mјera. Kako bi se omogućile korjenite promjene, potrebna je suradnja na svim područjima i razinama upravljanja.

PRILOG 3.

OSNOVNA OBILJEŽJA TURISTIČKE POLITIKE ODABRANIH ZEMALJA

Europska unija definirala je krovnu turističku politiku za Europu kao vodeću svjetsku destinaciju s ciljem maksimalnog doprinosa rastu, razvoju i međusobne suradnje između zemalja EU i primarno kroz razmjenu dobroih praksi. Uloga EU u turizmu definirana je kao podrška i koordinacija u implementaciji aktivnosti članica.

Europska komisija je u lipnju 2010. usvojila novu strategiju i akcijski plan u kojem su prioritizirana 4 ključna područja:

1. Stimulirati konkurentnost europskog turizma,
2. Promoviranje razvoja održivog i odgovornog turizma te više dodane vrijednosti,
3. Konsolidacija imidža Europe kao kolekcija održivih i visokokvalitetnih destinacija,
4. Maksimizirati potencijal EU finansijskih politika za razvojne oblike turizma.

Turizam predstavlja značajnu polugu ekonomskog razvoja u Hrvatskoj, ali i u ostalim konkurentnim zemljama. Međuzavisnost turizma i gospodarskih djelatnosti evidentna je kroz brojne pokazatelje koji ukazuju na ključnu ulogu turizma u ostvarivanju ekonomskog blagostanja i zaposlenosti na nacionalnoj razini (npr. direktni utjecaj turizma na BDP, stopa zaposlenih u turizmu...). U tom kontekstu ključni su: praćenje i usporedba turističkih politika zemalja visoke razine konkurentnosti u turizmu, usporedba načina upravljanja razvojem turizma te implementacija strateških dokumenata iz područja turizma, usporedba konkurentnosti ljudskih potencijala, usporedba poreznog opterećenja, usporedba ključnih poticaja i rasterećenja na razini odabralih zemalja EU. Turističke politike moraju se analizirati sveobuhvatno u najvažnijim područjima za konkurentnost turizma (WEF T&T indeks konkurentnost) kao što su administrativno i fiskalno rasterećenje poduzetnika, poticanje investicija (analiza poslovne okoline) i ulaganje u ljudske potencijale.

Sukladno zadanim projektnom zadatku koji je definiralo Ministarstvo turizma i sporta Republike Hrvatske kao naručitelja, odabrano je 5 zemalja koje su članice EU i 3 zemlje koje nisu članice EU, a koje se nalaze među 20 vodećih zemalja prema Indeksu konkurenčnosti putovanja i turizma (Travel&Tourism Competitiveness Index TTCI) 2019. godine i to kako slijedi: a) pet EU zemalja: Francuska, Španjolska, Italija, Njemačka i Austrija, te b) tri zemlje izvan EU: Kanada, Švicarska i Australija.

U usporednoj analizi pokazatelja bitno je članstvo i aktivna uloga Hrvatske u međunarodnim organizacijama i udruženjima. Osim vodeće uloge EU, UNWTO posjaje suradnju i međunarodnu razmjenu informacija i analitičkog okvira između zemalja te osigurava kontinuitet u promicanju uspješnije i konkurentnije turističke politike. Za Hrvatsku će ulazak u članstvo OECD-a predstavljati značajan instrument za daljnji razvoj i rad na implementaciji novih inovativnih pristupa i omogućiti međunarodnu usporedivost podataka i razmjenu iskustava s drugim turističkim zemljama.

U nastavku su dane osnovne smjernice turističke politike OECD zemalja u razdoblju od 2009. – 2020. godine. Radi se o razdoblju koje je obilježio velik turistički rast u vrlo promjenjivom ekonomskom i političkom okruženju. Nositelji turističke politike i dionici na turističkom tržištu kontinuirano su suočeni s različitim izazovima što je utjecalo na promjenu i dinamiku turističke i ukupne ekonomske politike zemalja. Osnovne smjernice evidentno ukazuju na promjenu, ali i zajedničke smjernice turističkih zemalja u ostvarivanju turističkog i ukupnog gospodarskog rasta.

Globalne smjernice turističke politike OECD zemalja

Razdoblje 2009. – 2010.

- Turizam se suočava s posljedicama globalne ekonomske krize 2008. i 2009. godine.
- Potrebna je aktivna turistička politika prema inovacijama za konkurenčnost u globalnom turizmu.
- Potrebitost horizontalne i vertikalne konekcije ukupnog gospodarstva s turizmom:
 - o investicije u kvalitetu i ljudske resurse i vještine,
 - o marketing usmjeren prema novih tržišta i tržišnim nišama,
 - o razvoj ekološki održivog turizma i poticanje aktivnosti s manjom potrošnjom goriva,
 - o razvoj proizvoda i inovacije uz ciljeve održavanja konkurenčnosti i održivosti,
 - o dugoročno strateško planiranje,
 - o smanjenje barijera za turistički razvoj (smanjivanje poreza, prilagođavanje carinskih i graničnih kontrola uz istovremenu veću sigurnost),
 - o potrebitost praćenja i izvještavanja o turističkim pokazateljima,
 - o kooperacija i partnerstvo.
- Smjernice za razvoj turističkih politika – Riva del Garda akcijski plan za jačanje konkurenčnosti i održivosti u turizmu.

Razdoblje 2011. – 2012.

- Tijekom 2012. godine i dalje je velik naglasak na ekonomsku krizu i posljedice.
- Razdoblje prirodnih posljedica: tsunami u Japanu i potres na Novom Zelandu; politički sukobi na Bliskom Istoku i mediteranskim zemljama.
- Efikasna turistička politika mora slijediti promjene u poslovnom i političkom okruženju.
- Dobro upravljanje na središnjoj razini doprinosi integriranom pristupu i rezultati iz područja turizma.
- Rastuća potreba za kontinuiranim praćenjem turističkih rezultata.
- Nedostatak radne snage na tržištu.
 - o Sve veća potreba za educiranom radnom snagom na tržištu rada; nedostatak kulture učenja i menadžerskih vještina.
 - o Potrebna podrška vlade za integraciju migranata u radnu snagu na turističkom tržištu.

Razdoblje 2013. – 2014.

- Uloga turističke politike je sve veća, s naglaskom na konkurenčnost, vrednost na novac i održivi rast.
- Turističke politike i planiranje je sve više specifično i kreirano po potrebi svake zemlje te poprima dugoročniji karakter. S druge strane, potrebne su brze i dinamične prilagodbe u mjerama, prilagodbe u budžetiranju, prilagodbe u ekonomskim i demografskim okvirima.
- Turistička politika postaje sve složenija i sve izloženija potrebitoj suradnji s ostalim ekonomskim politikama. Turizam se integrira sve više u nacionalne ekonomske planove kako bi se iskoristile mogućnosti otvaranja novih radnih mesta, potaknuto regionalni razvoj i veći prihodi od turizma.
- Zemlje traže optimalne modele konkurenčnosti i daljnog turističkog rasta. Mnoge zemlje koriste prednosti domaćeg turizma i stimuliraju njegov rast.
- Vlade traže modele jednostavnijeg putovanja za sve turiste: jednostavniji sustav izдавanja visa, putničkih autorizacija, brži proces na graničnim prijelazima.
- Globalna finansijska kriza stavlja pritisak na javni budžet i financiranje iz područja turizma. S jedne strane, oporezivanje turizma doprinosi povećanju javnih prihoda, no potrebita su porezna rasterećenja i potpore kako bi se potaknuo turistički rast. Mnoge zemlje uvode smanjeni porez na dodanu vrijednost, što se primarno odnosi hotelijerstvo i ugostiteljstvo.
- Potrebna je bolja suradnja između prijevoza, turističke politike i energetske učinkovitosti zbog razvoja zračnog prijevoza i mogućih klimatskih promjena.

Razdoblje 2015. – 2016.

- Potrebitost veće kohezije unutar ekonomskih politika kako bi se prevladala sektorska fragmentacija i iskoristili ukupni pozitivni učinci turizma na ukupno gospodarstvo.
- Potrebitost daljnje diversifikacije proizvoda (ruralni turizam, gastro turizam, događaji), konkurentnosti (ponuda skupljih i jeftinijih turističkih proizvoda).
- Potrebitost promoviranja pozitivnog okruženja, dobrodošlice, sigurnog okruženja.
- Naglašena važnost prijevoza:** poticanje kritičke evaluacije ukupnog iskustva prijevoza, uključujući kvalitetu veze između prijevoznih sredstava, udobnost, prikupljanje mišljenja turista. Putovanje je integralni dio turističkog iskustva i potrebna je sinergija s turizmom (multimodalne opcije prijevoza – pozvezivanje aerodroma, terminala za kruzere i željezničke stanice), kvalitetna razrada mreže prijevoza od međunarodne do lokalna razine. Integrirano kupovanja karata, informacije na više jezika, mape, karte, posebni uvjeti putovanja za hendi kepirane osobe, smart-kartice u destinacijama, aplikacije na mobilnim telefonima – sve su to elementi koje poboljšavaju iskustva turista.
- Prilagodna prema ekonomiji dijeljenja:** jačanje ekonomije dijeljenje, novi poslovni modeli (p2p peer-to-peer), novi modeli potrošnje. Sve to zahtijeva prilagodbe postojećih politika koje ne zadovoljavaju u svim segmentima poslovanje putem platformi (pitanje oporezivanja, kvalitete, naplate turističke pristoje).

Razdoblje 2017. – 2018.**Potrebitost integralnog pristupa razvoju turizma**

- Održivi razvoj turizma ovisit će o mogućnosti zemlje na prilagodbu novim ekonomskim, društvenim, političkim, ekološkim i tehnološkim trendovima u okruženju.

Novi turistički mega trendovi

- Turističke politike zemalja uglavnom su srednjoročne i dugoročne sa sličnim prioritetima koji su usmjereni na: konkurenčnost, održivost, sezonost, kvalitetu i diversifikaciju turističke ponude.
 - Naglašena je važnost upravljanja i promocije na razini lokalnih destinacija i destinacijsko planiranje.
 - Nove mogućnosti turističke politike kroz digitalizaciju i analitiku podataka.
 - Jačanje emitivnog tržišta Azije prilika je za sve turističke zemlje.
 - Potrebitost boljeg povezivanja, smanjenje barijera u putovanju, lakši postupak dobivanja viza, jačanje sigurnosti, jačanje domaćeg turizma.
- Ulaganje i financiranje za održivi razvoj turizma**
- Poticanje ulaganja u turističku ponudu, jednostavnija regulativa ulaganja i pokretanja poslovanja u turizmu.
 - Nedostatak radne snage ključno je ograničenje u mnogim zemljama – potrebno je povećati atraktivnost i karijere u turizmu uz odgovarajući program obrazovanja.
 - UN je 2017. godinu proglašio godinom održivog razvoja turizma čime su još više naglašeni ciljevi UN agende. Dan je još veći naglasak na važnost turizma i učinaka turizma u ekonomiji, poticanje novih finansijskih instrumenata i turistički rast.

Razdoblje 2019. – 2020.

- Integrirana turistička politika usmjerenja prema budućnosti:** opći trendovi rasta u ovom razdoblju su pozitivni. Turističke politike traže kako maksimirati ekonomske, ekološke i društvene učinke turizma. Uvode se mjere koje se bave: prevelikim opterećenjem popularnih destinacija, širenjem pozitivnih učinaka i turističkog prometa na manje opterećena turistička područja, razvoj novih proizvoda koji bi produžili turističku sezonu, poticanje veće produktivnosti, boljeg korištenja resursa i kontinuiranog zaposljavanja. Cilj je implementirati digitalnu tehnologiju i provesti mјere održive turističke politike.
- U cilju ostvarivanja navedenih mјera turističke zemlje uvođe nove sustave upravljanja turizmom, moderniziraju zakonodavstvo, prihvataju nova digitalna rješenja, naglašavaju bolju koordinaciju na svim razinama upravljanja.
- Digitalna budućnost i turizam:** brz razvoj novih tehnologija: brzo širenje ekonomije dijeljenja, sustavi on-line plaćanja, virtualna stvarnost, umjetna inteligencija..., sve to ubrzano zahtijeva novu regulativu za veće mogućnosti, ali i zaštitu potrošača. Zadatak je turističke politike da omogući brzu i sigurnu digitalnu transformaciju u turizmu.
- Pozitivni turistički učinci cilj su svih dionika u sustavu turizma. Umjesto prethodnog motiva (broj dolazaka, radnih mјesta, prihoda), potrebitno je zadovoljiti lokalnu zajednicu i istaknuti pozitivne učinke.

Turističke politike (odabranih) zemalja EU moraju se uklopiti u prijedlog plana oporavka uslijed pandemije virusa COVID-19. Europska komisija je u svibnju 2020. godine donijela prijedlog plana oporavka tako da on bude održiv, ravnopravni, uključiv i pravedan za sve države članice te je predložila stvaranje novog instrumenta za oporavak pod nazivom EU sljedeće generacije te Višegodišnji finansijski okvir za razdoblje 2021. do 2027. godine čime je državama članicama omogućeno 1.824 milijarde eura za oporavak svog gospodarstva. Komisija je također objavila prilagođeni program rada za 2020. godinu u kojem će se dati prioritetne radnje potrebne za poticanje oporavka i otpornosti Europe.⁶⁷ U okviru tih ciljeva, zemlje članice EU mogu planirati svoj budući turistički razvoj. Pet EU ciljeva kao strateški okvir za provedbu Kohezijske politike u programskom razdoblju 2021. – 2027. su:

- Pametnija Europa promicanjem inovativne i pametne gospodarske preobrazbe;
 - Zelenija Europa s niskom razinom emisija ugljika promicanjem prelaska za čistu i pravednu energiju, zelenih i plavih ulaganja, kružnog gospodarstva, prilagodbe klimatskim promjenama i upravljanja rizikom i njegova sprječavanja;
 - Povezanija Europa jačanjem mobilnosti i regionalne povezanosti ICT-a;
 - Europa s istaknutijom socijalnom komponentom provedbom europskog stupa socijalnih prava;
 - Europa bliža građanima poticanjem održivog i integriranog razvoja urbanih, ruralnih i obalnih područja te lokalnih inicijativa.
- Nakon globalnih smjernica turističkih politika na razini OECD-a i plana oporavka na razini EU, analiziraju se turističke politike odabranih zemalja.

Analiza turističkih politika odabranih zemalja i primjeri dobre prakse

Međunarodna usporedivost na području turističke politike složena je zbog specifičnosti pojedinih zemalja koje se razlikuju u organizaciji ekonomskog, političkog i turističkog sustava. Organizacija donošenja i provođenja turističke politike različita je i u velikoj mjeri ovisi o značaju turizma u ukupnom gospodarstvu zemlje. Prepostavka je da što je veći udio turizma u ukupnom BDP-u zemlja, da će provođenje i komunikacija po pitanju turističke politike i implementacija svih pitanja povezanih s turizmom i ukupnim gospodarstvom biti učinkovitija.

Istraživanjem je obuhvaćeno 8 zemalja čiji je odabir definiran od Ministarstva turizma i sporta kako bi se dao pregled politika i to u pet zemalja iz EU i tri zemlje izvan EU, a koje se nalaze među 20 vodećih zemalja prema Indeksu konkurenčnosti putovanja i turizma (Travel & Tourism Competitiveness Index TCCI), koji objavljuje prema svojoj metodologiji Svjetski gospodarski forum (World Economic Forum). Vodećih 11 zemalja prema TCCI indeksu iz 2019. godine prikazano je u sljedećoj tablici. Hrvatska se 2019. godine nalazila na 27 mjestu s prosječnom ocjenom 4.5.

Tablica 19. Vodećih 11 zemalja prema TCCI indeksu iz 2019. godine

Rang	Zemlja	Vrijednost indeksa
1	Španjolska	5.4
2	Francuska	5.4
3	Njemačka	5.4
4	Japan	5.4

⁶⁷ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:flebd6bf-a0d3-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0015.02/DOC_1&format=PDF (27. 5. 2020.)

5	SAD	5.3
6	Velika Britanija	5.2
7	Australija	5.1
8	Italija	5.1
9	Kanada	5.1
10	Švicarska	5.0
11	Austrija	5.0

Izvor: The Travel&Tourism Competitiveness Report 2019.

U nastavku su prikazana temeljna obilježja turizma i turističkih politika zemalja članica EU: Francuske, Španjolske, Italije, Njemačke i Austrije, te triju zemalja izvan EU: Kanade, Švicarske i Australije. S obzirom na članstvo u EU, detaljnije su razrađeni primjeri zemalja članica EU budući da je isto procijenjeno relevantnijim iskustvima i za mogućnost korištenja navedenih iskustava i politika u Hrvatskoj. No, svakako je nužno napomenuti da prikazi jasno ukazuju na kontinuirane prilagodbe i unaprjeđenja politika i praksi uvjetima na turističkom tržištu i globalnom okruženju, iz čega slijedi da odabrani primjeri mogu biti korisna iskustva za Hrvatsku, međutim da nije moguće pojednostavljeno preuzimanje primjera budući da Hrvatska mora uzeti u obzir specifične gospodarske i društvene uvjete, ključne ciljeve i sve to u kontekstu kretanja u globalnom okruženju.

Turizam ima veliku ekonomsku važnost u svim promatranim zemljama. Podaci o direktnim učincima turizma na BDP pokazuju da se radi o značajnim turističkim receptivnim destinacijama u kojima su ostvareni rezultati značajno viši u odnosu na prosjek EU i svijeta. Prema podacima iz 2019. godine direktni utjecaj turizma na BDP EU iznosio je 3,9 %. Među promatranim zemljama najviši direktni utjecaj turizma na BDP ostvaruje Austrija i to 7,77 %, slijedi Italija s 5,7 %, Španjolska s 5,44 %, Francuska s 3,95 % i Njemačka s 3,48 %. Najniži udio ostvarila je Kanada i to 1,99 %. U razdoblju 2000. – 2019. godine učinak turizma u BDP-u nije značajnije oscilirao; Italija i Austrija ostvarile su blago povećanje važnosti turizma, dok su ostale zemlje imale blago smanjenje važnosti turizma za ukupno gospodarstvo (wtc.org/Research/Economic-Impact).

Iskazano u finansijskim pokazateljima ostvareni prihod od turizma u nacionalnom BDP-u u 2019. godini u skupini odabralih turističkih zemalja bio je najviši u Njemačkoj (141,7 milijardi USD), a najniži u Švicarskoj (19,8 milijardi USD). Usporedbom ostvarenih prihoda u odnosu na broj dolazaka inozemnih turista najbolji rezultat ostvarila je Australija (4,63 USD), slijede Austrrija (3,83 USD) i Njemačka (3,58 USD). Znatno slabije rezultate ostvarile su Švicarska (1,68 USD), Italija (1,25 USD) i Kanada (1,08 USD).

Najslabije rezultate ostvarile su vodeće turističke destinacije svi-jeta Španjolska (0,64 USD) i Francuska (0,55 USD) (prilagođeno prema podacima s UNWTO Statistics preuzeto sa www.unwto.org/tourism-statistics-data).

Važno je istaknuti da su promatrane EU turističke zemlje usmje-rene najvećim dijelom na velika i ekonomski razvijena europska emitivna tržišta Njemačke, Velike Britanije, Francuske i zemlje Beneluxa (top 3 emitivna područje Hrvatske su: Njemačka, Slovenija i Austrija). To su glavna emitivna tržišta koja ostvaruju najveći dio inozemne turističke potrošnje. Za Australiju i Kanadu, kao i neke druge EU zemlje značajno je tržište SAD i Kine, koja su ujedno i vo-deći turistički potrošači u svijetu. Turistička politika treba sagledati potencijale i potrebe turističkih tržišta i sukladno ponudi i potražnji formirati i oblikovati odgovarajuću turističku politiku.

Tablica 20. Turističke zemlje i top 3 emitivna turistička tržišta

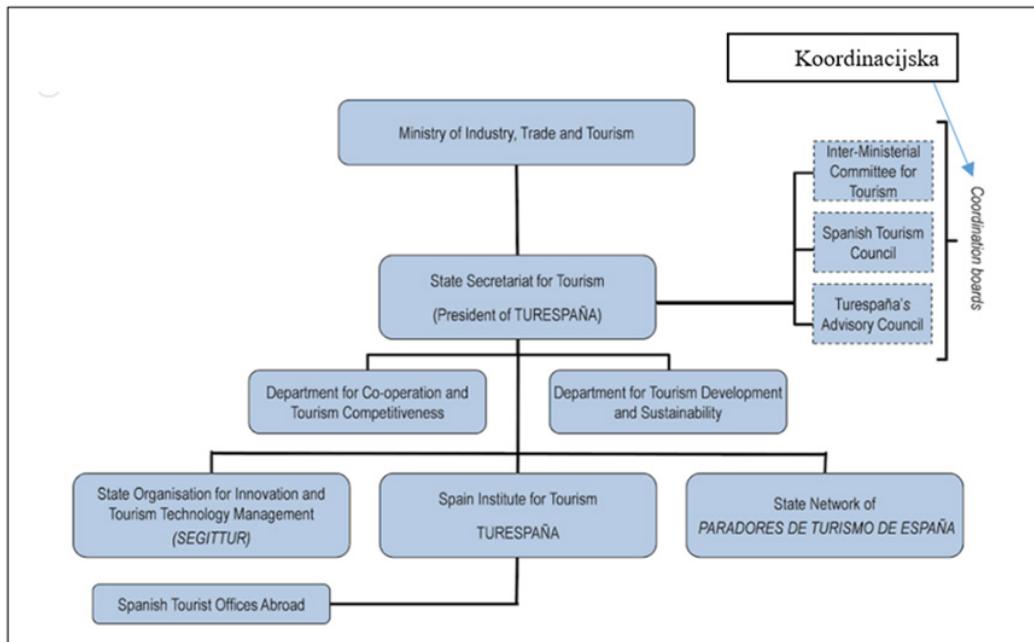
Turistička zemlja	Top 3 emitivna tržišta
Australija	Kina, Novi Zeland, Velika Britanija
Španjolska	Velika Britanija, Njemačka, Francuska
Francuska	Velika Britanija, Njemačka, zemlje Beneluxa
Njemačka	Nizozemska, Švicarska, SAD
Italija	Njemačka, SAD, Francuska
Austrija	Njemačka, Nizozemska, Velika Britanija
Kanada	SAD, Velika Britanija, Kina
Švicarska	Njemačka, Velika Britanija, SAD

Izvor: UNWTO Statistics database.

Španjolska

Upravljanje turizmom od 2018. godine provodi Ministarstvo industrije, trgovine i turizma. Odgovornost za definiranje, razvoj, koordiniranje i implementiranje turističke politike ima *Državno tajništvo za turizam* (*The State Secretariat for Tourism*). To je centralno nadležno tijelo koje koordinira s institucijama na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Na nacionalnoj razini koordinira radom triju organizacija: *Turespana* (*Spain Institute for Tourism* je autonomno tijelo koje je odgovorno za međunarodni marketing i promociju), *Paradores de Turismo* (javno društvo koje upravlja javnom mrežom hotelsko-turističkih resursa i zapošljava preko 4000 djelatnika) i *SEGITUR* (*State Organisation for Innovation and Tourism Technology Management*) koje je javno tijelo odgovorno za implementaciju novih tehnologija u turizam. Turistički rezultati koje ostvaruje Španjolska svakako su rezultat izvrsne koordinacije središnje vlasti i 17 autonomnih regija.

Slika 1. Španjolska: Organizacijska struktura upravljanja turizmom

Izvor: OECD, prilagođeno prema Ministry of Industry, Trade and Tourism, 2020, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/8ed5145b-en/index.html?itemId=/content/component/8ed5145b-en>

Slijedi prikaz osnovnih smjernica turističke politike Španjolske u razdoblju 2009. – 2020. godine kroz mjerne turističke politike i primjere dobre prakse u pojedinom razdoblju.

Osnovne smjernice turističke politike Španjolske

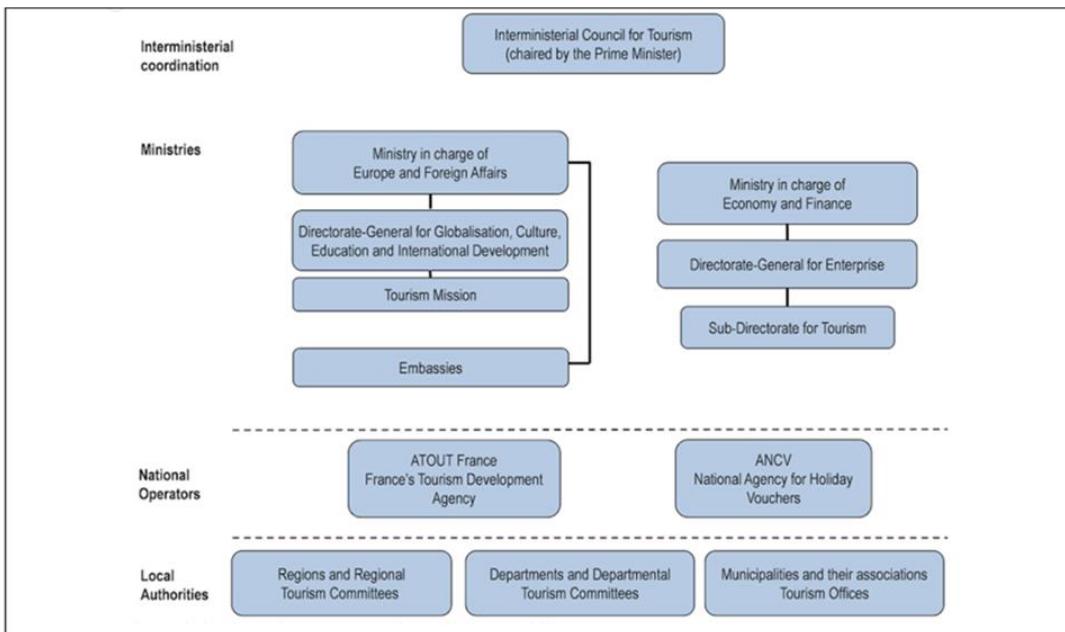
Razdoblje 2009. – 2010.	
Smjernice turističke politike	<ul style="list-style-type: none"> Novi finansijski programi <ul style="list-style-type: none"> Turizam dobiva prioritetu poziciju u Ministarstvu znanosti i inovacija kako bi se podržala ulaganja u istraživanje i razvoj. Podržava se osnivanje centra Turističke inovacije, razvoj i istraživanje i Centar za gastronomске inovacije i istraživanje. Uspostavljen je istraživački centar zajedno s 14 sveučilišta za promoviranje tehnologije Interneta i istraživanja u turizmu.
Zračni prijevoz	<ul style="list-style-type: none"> Poticajne mjerne kroz smanjenje poreza, troškova i izdvajanja u zračnom prijevozu te promjene u korištenju zračnog prostora. Mjere smanjuju troškove benzina, smanjuju emisiju CO₂ i smanjuju prijedeni broj km aviona. Tourism Air and Traffic Promotion Plan je uspostavljen za jednostavniji ulazak turista na španjolske aerodrome, povećanje broja aerodroma i bolje konekcije.
Sezonalnost	<p>Turismo Senior Europa projekt za povećanje broja turista izvan glavne sezone. Cilj su turisti starosne skupine 55-75 godina koji inače ne putuju u inozemstvo.</p>
Kvaliteta	<ul style="list-style-type: none"> Pokrenut je projekt Anfitriones s više projekata niže razine. Cultura del Detalle (Naglasak na detaljima) projekt usmjeren na povećanje percepcije kvalitete od strane turista. Naglasak je na promoviranju detalja, ljubaznosti i radnih vještina. Godine 2009. organizirano je 800 tečajeva u 40 destinacija s 12000 učenika, napisano je 26 priručnika, formirana je web-stranica programa.

	<ul style="list-style-type: none"> Destine en Detalle (Naglasak na detalje u destinaciji) projekt ima cilj istaknuti poseban karakter i jedinstvenost destinacije. Formiran je Internet portal i web-stranica projekta u koje turisti unose svoje doživljaje, a lokalni management može u realnom vremenu ocijeniti svoju izvornost. Spanish Tourism Quality System (SCTE) uspostavljen je u cilju uvođenja novih proizvoda. U okviru plana SICTED 2012 uvode se 3 nova sektora: zaštita prirodnih ljestvica, tečajevi golfa i plaže. Standardizacija 5 novih područja: noćni klubovi, aktivne turističke tvrtke, usluge jedrenja, industrijski turizam i turistička tijela. Implementacija AENOR standarda kvalitete.
Primjeri dobre prakse	<p>Plan RenovE Program španjolske vlade u vrijednosti od 1 milijarde EUR kreditiranje uz niske kamatne stope i povrat 5-12 godina. Cilj programa: smanjiti negativne učinke finansijske krize u turizmu; povećati turističku ponudu (održivost, ulaganja, dostupnost) i olakšati kredite za male turističke poduzetnike. Velika je prednost to za hotele, kampove, turističke apartmance, ruralne sadržaje, putničke agencije. Uvjeti za dobivanje kredita su: veća dostupnost turističkog sadržaja za hendikepirane osobe, stvaranje veće dodane vrijednosti proizvoda i usluga, povećanje kvalitete (mjeri se iskazivanje višeg rangiranja subjekta), povećanje održivosti, uštede vode i energije, zaštita okoliša, smanjenje onečišćenja vode, gospodarenje otpadom, smanjenje buke, povećanje sigurnosti osoba i požara, bolja kvaliteta kontrole hrane, ulaganja u sustav kvalitete kontrole i uvođenje novih tehnologija.</p> <p>Plan FuturE FUTUR-E Plan ima u cilju promoviranje turističke eko učinkovitosti i inovacije. Obuhvaća kreditne linije u iznosu od 500 milijuna EUR za pomoć turističkim tvrtkama za povećanje održivosti i eko-efikasnosti. Jednostavnije i brže dobivanje kreditnih linija za turističke projekte koji povećavaju ili poboljšavaju: održivost turističkih sadržaja, uštede energije i učinkovitost, sustav održivog upravljanja, implementaciju sustava kvalitete, uvođenje inovacija i novih tehnologija, diferencijacija turističke ponude.</p>

Nacionalni budžet za turizam	718,1 milijuna EUR (2009. godina)	Razdoblje 2011. – 2012.	Razdoblje 2015. – 2016.
Smjernice turističke politike	<p>Pravna regulativa</p> <ul style="list-style-type: none"> Pravna regulativa iz područja turizma dodijeljena je autonomnim regijama. Turizam je obuhvaćen zakonskom regulativom koja se odnosi na opće zakone: prava potrošača, prijevoz, javno zdravstvo i okruženje. Godine 2010. naglašena je potreba da autonomne regije dobiju veća zakonska prava za turizam: putničke agencije, ugostiteljstvo, smještajni objekti i kampovi. Zakonodavstvo se u ovom razdoblju usklađuje se EU regulativama iz područja usluga. <p>Turistički projekti i incijative</p> <ul style="list-style-type: none"> Daljnji razvoj i implementacija Customer and Relationship Management (CRM) sustava koji je pokrenut 2006. godine. To je značajna baza za praćenje i komunikaciju s kupcima i prodajne učinje. Intelitur projekt u cilju povećanja i transfera znanja o turizmu, jačanje inovacija i tehnologija, promocija tehnoloških novosti. Tourism Plan Horizon 2020 u cilju poticanja povećanja kvalitete, praćenje kvalitete turističkih poduzeća i destinacija, jačanje »kulture detalja« prije, tijekom i nakon putovanja. Plan RenovE i plan FuturE su dva državna projekta koja su u dvije godine otvorila 77000 radnih mjeseta u turizmu. Tourism Infrastructures Modernisation Fund (FOMIT) projekt u vrijednosti 200 milijuna EUR podržava ulaganje u javnu turističku infrastrukturu. Izrada novog plana razvoja turizma u cilju potrebe redefiniranja priobalnog turizma pod nazivom 21st Century Plan for Coastal Tourism. 	<p>Smjernice turističke politike</p> <ul style="list-style-type: none"> Postojeća zakonodavna regulativa predstavlja djelomično ograničenje turističkog razvoja – potrebna je harmonizacija između različitih regionalnih zakona. Temelja područja interesa su: održivo korištenje prirodnih resursa, potreba za planiranjem i upravljanjem u okviru turističke politike, sezonalnost, geografska diverzifikacija turističkih područja (obalna i kontinentalna područja), diverzifikacija turističke potražnje i emitivnih tržišta. Razvoj oblika turizma: ruralni turizam, urbani turizam, gastronomija, kupovina, zdravstveni turizam, golf turizam, ekoturizam, religijski turizam (Plan for Shopping Tourism focused on Asian market; Rural tourism promotion plan 2014). Mjere usmjerene na destinacije koje je potrebno »osvježiti« – posebne kreditne linije za obnovu turističke infrastrukture, uvođenje upravljanja zadovoljstvom klijenata, standardizacija smještaja i kategorizacija, jačanje brenda kulture i prirodnih ljepota, inovacije, dizajn Smart Destinations, dizajn Smart Cities. Sustav statističkog praćenja podataka: National Institute of Statistics i Turespana. Sustav financiranja malih i srednjih turističkih poduzetnika Research, Development and Innovation (R+D+I) projekti i za razvoj inovativnih proizvoda. Kreditne linije za mlade poduzetnike i njihove projekte. 	
Nacionalni budžet za turizam	722,6 milijuna EUR (2011. godina)	Nacionalni budžet za turizam	323,72 milijuna EUR (2015. godina)
Razdoblje 2013. – 2014.	Razdoblje 2017. – 2018.		
Smjernice turističke politike	<ul style="list-style-type: none"> Donesen je National Tourism Plan 2012-15 kako bi se povećala konkurentnost turizma i destinacija u cilju jačanja španjolskog brenda u turizmu »Brand Spain« koji će potaknuti bolju percepciju na sve ostala područja i izvoz. Donesena je sukladno strategiji i nova marketinška strategija. Smanjivanje sezonalnosti: poboljšanja u turističkoj infrastrukturi, brza promjena u strukturi radne snage, fleksibilniji uvjeti na aerodromima. Brži postupak izdavanja viza zbog sve veće potražnje s novih tržišta (niži troškovi izdavanja viza). Nove fiskalne mjere za male gradove koji privlače specifične segmente tržišta i produžuju sezonalnost. Novi sustav klasifikacije smještajnih objekata. Poticanje kulturnog i gastronomskog turizma (hrana, vino, ulje). Naglasak na lokalnu kuhinju i vinska područja. Kreditne mogućnosti za inovativne turističke projekte, mlađe poduzetnike. Postavljena je inicijativa potrebite evaluacije svih zakonskih okvira koji se donose u EU i Španjolskoj na nacionalnoj, regionalnoj ili lokalnoj razini i njihov utjecaj na turizam. 	<p>Smjernice turističke politike</p> <ul style="list-style-type: none"> Izraduje se nova nacionalna strategija s prioritetima: diverzifikacija proizvoda, održivost i fokus na glavne segmente – turisti iz gradova veće potrošačke moći motivirani kulturnom, umjetnošću, posebnim iskustvima, gastronomijom i kupovinom. Razvojni model turizma temelji se na održivosti (veća profitabilnost, veća kvaliteta i duži boravak), inovacijama i znanju, digitalizaciji (inovacije u korištenju podataka, Smart Tourism destinacije), specijalizaciji i kvaliteti. Smart Destinations projekt ima u cilju promovirati Španjolsku kao vodeću svjetsku turističku destinaciju. 	<p>Primjeri dobre prakse</p> <p>Smart Destinations projekt</p> <p><i>Smart Destination</i> ili pametna destinacija je inovativna turistička destinacija koja koristi najmoderniju tehnologiju za održivi razvoj turističkih područja što poboljšava i olakšava integraciju turista za lokalnom sredinom, povećava kvalitetu i pozitivno iskustvo turista uz veće zadovoljstvo lokalnog stanovništva. Ovaj projekt pokrenuo je SEGITTUR za pozicioniranje Španjolske kao vodeće turističke destinacije kako bi se potaknuo razvoj i promocija s lokalne razine uz odgovarajuću implementaciju tehnologija što će osigurati najvišu konkurenčnost na nacionalnoj razini.</p> <p>Cilj svake destinacije je da postane pametna destinacija tako da implementira odgovarajuću strategiju konkurenčnosti kroz održivo upravljanje prirodnim i kulturnim resursima, staranje novih inovativnih proizvoda i vrijednosti. U procesu stvaranja pametne destinacije potrebno je integrirati sve dijoničke koji se moraju prilagoditi potrebama i mogućnostima pametne destinacije.</p>
Nacionalni budžet za turizam	394 milijuna EUR (2013. godina)	Nacionalni budžet za turizam	332,9 milijuna EUR (2016. godina)

Razdoblje 2019. – 2020.	
Smjernice turističke politike	<ul style="list-style-type: none"> Osnovni smjer u kojemu se kreće turistička politika Španjolske su principi održivosti, inovacije i znanja u cilju razvoja pametnog i specijaliziranog visoko kvalitetnog proizvoda za novu digitalnu generaciju potrošača. Mjere turističke politike usmjerenе su na povećanje profitabilnosti, poboljšanje kvalitete, smanjenje sezonalnosti i efikasnije korištenje resursa. U tom smjeru 2019. godine napravljena je nova strategija održivog razvoja Strategy of Sustainable Tourism for 2030 uskladena sa smjernicama UN-a, prema kojoj se turistički rast Španjolske treba temeljiti na pet temeljnih principa: socioekonomski rast, zaštita prirodnih i kulturnih resursa, društvena korist, široka uključenost i povezanost društva i gospodarstva, te stalne prilagodbe dinamičnom okruženju uz isticanje važnosti digitalizacije i modernizacije cijelog sektora u cilju povećanja konkurentnosti usluga. Digitalizacija i modernizacija i dalje se nastavlja u okviru projekta Smart Tourist Destination. Zakonodavni okvir u Španjolskoj definirao je ustroj u kojemu je istaknuta važnost koordinacije svih mjeru i članova koji se bave turizmom. Zakonski okvir uskladen je na nacionalnoj i regionalnoj osnovi. Nacionalni zakoni koji reguliraju aktivnosti vezane za turizam odnose se na modernizaciju turističke infrastrukture (Real Decreto 937/2010 od 23.07), zaštita potrošača (Real Decreto 1/2007 od 16.11 i Decreto 1945/83 od 22.06), usluge i tržiste (Ley 17/2009 od 23.11; Ley 25/2009 od 22.12; Ley 20/2013 od 9.12; Ley 1/2004 od 21.12), <i>time sharing</i> model ponude (Ley 4/2012 od 06.07).
Primjeri dobre prakse	<p>Koordinacija upravljanja u turizmu</p> <p>Ovo je primjer koordinacijskog tijela i upravljanja koji nema posebnu formu, budžet i zaposlene osobe. Oni se okupljaju pri Ministarstvu turizma i zajednički razmatraju teme koje bitne za turistički razvoj poput sljedećih tema: Brexit, Strateški plan turizma Španjolske, regulativa iznajmljivanja, insolventnost Thomas Cook i slično. Ova forma komunikacije i koordinacije imat će značajnu pozitivnu ulogu u razvoju turističke politike (radi se o tijelima uključenim u organizacijsku strukturu turizma Španjolske).</p>

Slika 2. Francuska: Organizacijska struktura upravljanja turizmom

Izvor: OECD, prilagođeno prema Directorate-General for Enterprise, 2020 (<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/99da245e-en/index.html?itemId=/content/component/99da245e-en>)

Slijedi prikaz osnovnih smjernica turističke politike Francuske u razdoblju 2009. – 2020. godine kroz mjere turističke politike i primjere dobre prakse u pojedinom razdoblju.

Osnovne smjernice turističke politike Francuske

Razdoblje 2009. – 2010.

Smjernice turističke politike	<ul style="list-style-type: none"> Zakonodavni okvir turističke politike definiran je u dokumentu <i>Tourism Code</i> (Turistički kod). Strateški plan turizma donesen je 2008. godine s glavnim područjima: osvajanje novih tržišta (Kina, Indija, Brazil i Meksiko, Istočna Europa, Rusija), povećati potrošnju turista, održivi razvoj turista uz održavanje prirodnog balansa i uvjeta života lokalnog stanovništva, poticanje razvoja domaćeg turizma, turizam treba učiniti dostupnim svima. Udruživanje klastera, lanaca i udruženja u promociju održivog turizma – primjeri Champing Qualité mreža, Chouette nature oznaka, brend Parcs, brend Cle Verte. Smanjivanje stope poreza na dodanu vrijednost na 5,5 % u 2009. godini za sektor ugostiteljstva kao poticaj većem zapošljavanju i snižavanju cijena. Vlada je potaknula istraživanje o programima visokog obrazovanja u turizmu i potrebama na tržištu rada, zapošljavanju prevoditelja i turističkih vodiča. Usmjereno na klimatske promjene i onečišćenje okoliša potaknuto je projekte: turističke agencije primaju doprinose za smanjenje emisije štetnih plinova, prijevoznici za kupovinu ekološki prihvatljivijih prijevoznih sredstava, turisti za putovanje bez automobila i aviona, nove forme putovanja u gradovima i ekološki prihvatljiva putovanja (bicikl, pješačenje).
Primjeri dobre prakse	National Agency for Holiday Vouchers (ANCV) projekt Inicijative koje potiču razvoj domaćeg turizma: starija populacija, hendikepirane osobe, ekonomski ugrožene osobe. Ove skupine dobivaju bon za domaća turistička putovanja.

Nacionalni budžet za turizam	594 milijuna EUR (2007. godina)
-------------------------------------	---------------------------------

Razdoblje 2011. – 2012.

Smjernice turističke politike	<ul style="list-style-type: none"> Renoviranje i modernizacija turističkih proizvoda: reforma započeta 2009. godine obuhvaća povećanje kvalitete smještajne ponude i renoviranje smještajnih objekata. Politika potiče uvođenje standarda <i>Tourism Quality</i> koji je dobio 5.400 objekata do sredine 2011. godine. Iskorištavanje povjesne i kulturne baštine: uvedena je klasifikacija francuske gastronomije, državni festival hrane (23.9.), formirano je savjetodavno tijelo za klasifikaciju vina (<i>High Council for Wine Tourism</i>), implementacija vinskih tura, poslovni turizam, turizam dogadaja, krstarenja, cikloturizam, gradski turizam i drugi oblici. Promotivne aktivnosti Francuske u inozemstvu: zajednička koordinacija nacionalnih i regionalnih tijela i udruženja, Internet promocija (<i>Rendez-vous en France</i>). Dobrodošlica i zadovoljstvo gostiju nakon povratka s putovanja: prati se putem istraživanja i on-line portala. <p>Zakonodavni okvir</p> <ul style="list-style-type: none"> Definiran je dokumentom <i>Tourism Code</i>. 2009. godine donijet je zakon Act on Developing and Modernising Tourism Services treba uspostaviti okvir za konkurentnost poslovanja u turizmu. Obuhvaćene su sljedeće reforme: Provizija za posrednike (turističke operatere) su niže, proces jednostavniji, veća razina zaštite za turiste, definirana su pravila za taksi službe.
--------------------------------------	--

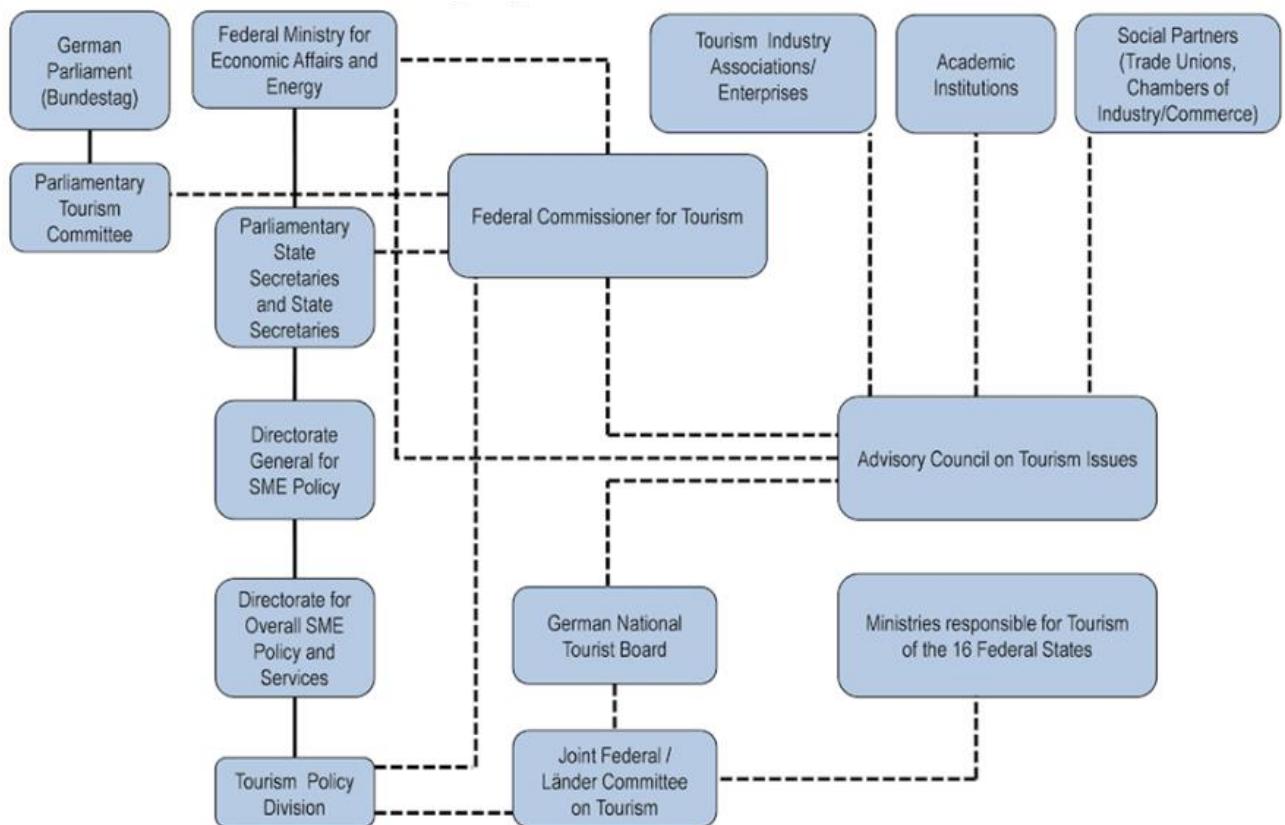
Nacionalni budžet za turizam	<ul style="list-style-type: none"> Nova pravila za renoviranje svih oblika smještajnih jedinica, uspostavljena je nova klasifikacija koja vrijedi pet godina, rangiranje unutar 1-5 zvjezdica, Ministarstvo daje garantiju klasifikacije. Značajno je formiranje organizacije <i>Atout France</i> koja je odgovorna za turizam – važno za modernizaciju turističke ponude. Poticajno djeluje na domaći turizam i distribuciju vaučera za putovanja. Projekti za stimuliranje turističke potrošnje – formiranje ponude prema potražnji <i>Tourism Quality Plan</i>. Porezna rasterećenja za ulaganja u nekretnine za iznajmljivanje (privatni smještaj), snižena stopa poreza na dodanu vrijednost za kampove, hotele i restorane.
-------------------------------------	--

Razdoblje 2013. – 2014.

Smjernice turističke politike	<p>Jačanje promotivnih aktivnosti Francuske u inozemstvu</p> <ul style="list-style-type: none"> To je zadatak organizacije <i>Atout France</i> koja posebno promovira na novim rastućim tržištima, primjerice BRIC tržišta. Diverzifikacija marketinga na starosne i platežno sposobne skupine; obitelji, mladi ljudi i starija populacija na tržištu Europe i udaljenim destinacijama; srednja klasa na BRIC tržištima. Slogan <i>Rendez-vous en France</i>. <p>Modernizacija ponude</p> <ul style="list-style-type: none"> Tourism Quality Plan predstavlja nacionalnu oznaku kvalitete, potiče bolje strukturiranje i umrežavanja turističke ponude i dionika. <p>Pravo na godišnji odmor</p> <ul style="list-style-type: none"> U okviru programa ANCV i vaučera za godišnji odmor, sukladno zakonu iz 2005. godine svi imaju jednakopravo na godišnji odmor. To se posebice odnosi na hendikepirane osobe i potiče se razvoj socijalnog turizma. Financirano 2007-13 projektom »Tourism and Handicap«. Poticanje podršci i razvoja socijalnog turizma posebice za mlade obitelji 18-25 i samohrane roditelje. <p>Primjeri dobre prakse</p> <p>Reforma sustava klasifikacije</p> <ul style="list-style-type: none"> Reforma je donesena 2009. godine i do kraja 2012. godine klasificirano je 68 % hotela i 77 % ukupnih smještajnih kapaciteta; 65 % kampova i 77 % smještajnih kapaciteta u kampovima. U razdoblju 2011. – 2012. klasificirani smještajni objekti bilježili su rast popunjenošći od 1,1 % dok su nekласificirani bilježili pad od 2,9 %. Uvođenje sustava klasifikacije pozitivno je utjecalo na kvalitetu i rast turističke ponude. <p>Novi oblici turističke ponude</p> <ul style="list-style-type: none"> Industrijski turizam – posjete tvrtkama: novi oblik turizma koji je posebno interesantan za tradicionalne turističke destinacije i poslovni turizam. U Francuskoj je otvoreno oko 5000 tvrtki koje imaju 10 milijuna posjetitelja. Osnovano je i udruženje i javno-privatni projekt koji obuhvaća sve tvrtke koje su otvorene za javnost (www.enterprise-decouverte.fr). Memorijalni turizam: velik broj memorijalnih mesta koja redovito posjećuju strani turisti (16 mesta sa 4,25 milijuna posjetitelja u 2012. godini). Projekti »Great War«, obilježavanje stogodišnjice Prvog svjetskog rata i 70-e godišnjice oslobođenja u Drugom svjetskom ratu.
Nacionalni budžet za turizam	369,1 milijuna EUR (2013. godina)

Razdoblje 2015. – 2016.		Nacionalni budžet za turizam	70 milijuna EUR (2016. godina)
Smjernice turističke politike	<ul style="list-style-type: none"> Jačanje promocije i poslovnih rezultata kao ključni izazov: Francuska je suočena s gubitkom tržišnog udjela. Tri dominantne regije (Paris, Rivijera i skijaško područje Alpa) trebaju zadržati svoj položaj uz jačanje ostalih regija – novi proizvodi i oblici turizma. Planirane mјere: jačanje digitalnih tehnologija (besplatan wifi), brže procedure dobivanja visa, obrazovni programi za nova radna mjesta, ulaganja turizmu posredstvom agencije i/ili javne investicijske banke (posebne finansijske ustanove za financiranje turizma: Caisse des Depots i Banque publique d'investissement). Program promocije »Gout de France« Jednostavnija i brža zakonska regulativa – 2015. godine održana konferencija s nizom prijedloga iz tog područja. 		
Primjeri dobre prakse	<p>Program ulaganja za ostvarivanje boljih poslovnih rezultata Godine 2015. pokrenuta je nova inicijativa na javnom investicijskom agencijom <i>Caisse des Depots</i> koja će idućih 5 godina plasirati 1 milijardu EUR u turizam s 3 cilja.</p> <ul style="list-style-type: none"> Investicije u smještaj: primarne su investicije u smještajne kapacitete u destinacijama s jakim razvojnim potencijalom. Investicije u opremu i infrastrukturu (marine, centri, spa, kulturne atrakcije i slično) Investicije u mala i srednja poduzeća u turizmu <p>Destination Contact – program suradnje odabranih destinacija i promocija Francuske Primjeri suradnje su: Mont-Saint-Michel (destinacija pod zaštitom UNESCO-a), dolina Loare, regija Champaign, Louvre-Lens regija (zaštitu UNESCO-a). Cilj projekta je korištenjem međunarodno poznatih destinacija ostvariti bolje zajedničke rezultate promocije destinacijskog i nacionalnog turističkog tržišta. Tijekom 2014. – 2015. potpisano je 20 ugovora.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Na sljedećem ICT sastanku održanom 2018. godine dođatno su usmjerena sredstva u financiranje posredstvom vladine agencije <i>Caisse des depots</i> i javne investicijske banke <i>Bpifrance</i>. Na sastanku održanom u 2019. godine naglasak je dan zapošljavanju te održivom razvoju turizma. Veliku važnost u razvoju turističke ponude ima privatni smještaj, koji je zbog važnosti počeо značajno utjecati na cijene nekretnina u zemlji. Značajan doprinos u proširivanju turističke ponude, ali i sprečavanju daljnje rasta cijena nekretnina, je prihvaćanje zakona koji se odnosi na kupovinu nekretnina i iznajmljivanje istih u turističke svrhe što je regulirano <i>ELAN zakonom</i> iz 2018. godine (2018 Law on Changes in Housing, Land Management and Digital Technology), a prema kojemu se nekretnine može iznajmiti maksimalno 120 dana godišnje. 	69-75 milijuna EUR (2018. godina)
Nacionalni budžet za turizam	68 milijuna EUR (2015. godina)		
Razdoblje 2017. – 2018.		Nacionalni budžet za turizam	
Smjernice turističke politike	<p>Na sastanku CIT-a 2017. godine istaknuto je 6 ključnih područja za budućnost turizma Francuske.</p> <ul style="list-style-type: none"> Kvaliteta usluga i sigurnosti: važnost za zadovoljstvo turista i lojalnost destinaciji; implementacija prepoznatljivog sustava kvalitete (Qualité Tourisme oznake). Koordinirana turistička ponuda: usmjerenost prema tržišnim nišama, »Destination contract« projekti. Državni poticaji kroz ulaganja i bolju povezanost – razvedeno kroz France Tourism Development Fund. Edukacija i zapošljavanje: ključni element Poticaj digitalizaciji i uvodenju informacija: DATAtourism projekt Promocija dostupnosti odmora za obitelji, starije i hendekipirane osobe (socijalni turizam) <p>Brži postupak izdavanja vize: unutar 48 sati za 10 novih zemalja do 6. 2018.; kraće vrijeme na aerodromskim granicama na 30 minuta na EU stanovnike i 45 minuta za sve ostale posjetitelje od 1. 1. 2018.</p> <p>Novi sustav koordinacije i komuniciranja: regularni sastanci s definiranim programom rada.</p> <p>Političke nestabilnosti i teroristički napadi (7. i 9. 2016.): zahtijevale su dodatna ulaganja od strane Atout France.</p> <p>Nove digitalne platforme i utjecaj na klasične oblike turističkog smještaja: plaćanje, oporezivanje, zaštita potrošača.</p>	<p>Iako gospodarstvo Njemačke spada u red najrazvijenijih i najjačih u Europi, turizam zauzima značajno mjesto i izrazito pozitivno utječe posebice za tržište rada. Njemačka postaje sve popularnija turistička destinacija i trend rasta posebno je izražen posljednjih godina. Njemačka je posebno popularna među domicilnim stanovništvom koje ostvaruje 82 % ukupnih turističkih noćenja u zemlji. U turizmu Njemačke posebno mjesto zauzimaju mala i srednja poduzeća te je dan strateški naglasak na njihovo financiranje.</p> <p>Turističku politiku Njemačke provodi središnja vlada i to u nadležnosti Ministarstva ekonomije i energetike (<i>Federal Ministry for Economic Affairs and Energy BMWi</i>) koje je osnovalo Centar izvrnosti turizma (<i>Centre of Excellence for Tourism</i>). Ministarstvo surađuje sa savjetodavnim tijelom za turizam (<i>Advisory Council on Tourism Issues</i>) koji koordinira interes vlade, turizam i ostale interesne skupine. Posebna Komisija za turizam (<i>The Commissioner for Tourism</i>) odgovorna je za koordinaciju turističke politike unutar vlade i parlamenta. Federalne države su odgovorne za oblikovanje i promociju turističke politike na regionalnoj razini te organizaciju provođenja na regionalnoj, lokalnoj i općinskoj razini.</p> <p>Njemačka turistička zajednica (<i>German National Tourist Board, GNTB</i>) odgovorna je za predstavljanje Njemačke u inozemstvu i marketinške aktivnosti i usko surađuje s nacionalnim i međunarodnim organizacijama.</p>	

Slika 3. Njemačka: Organizacijska struktura upravljanja turizmom

Izvor: OECD, prilagođeno prema Federal Ministry for Economic Affairs and Energy, 2020., <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/9633dbda-en/index.html?itemId=/content/component/9633dbda-en>

Slijedi prikaz osnovnih smjernica turističke politike Njemačke u razdoblju 2009. – 2020. godine kroz mjere turističke politike i primjere dobre prakse u pojedinom razdoblju.

Osnovne smjernice turističke politike Njemačke

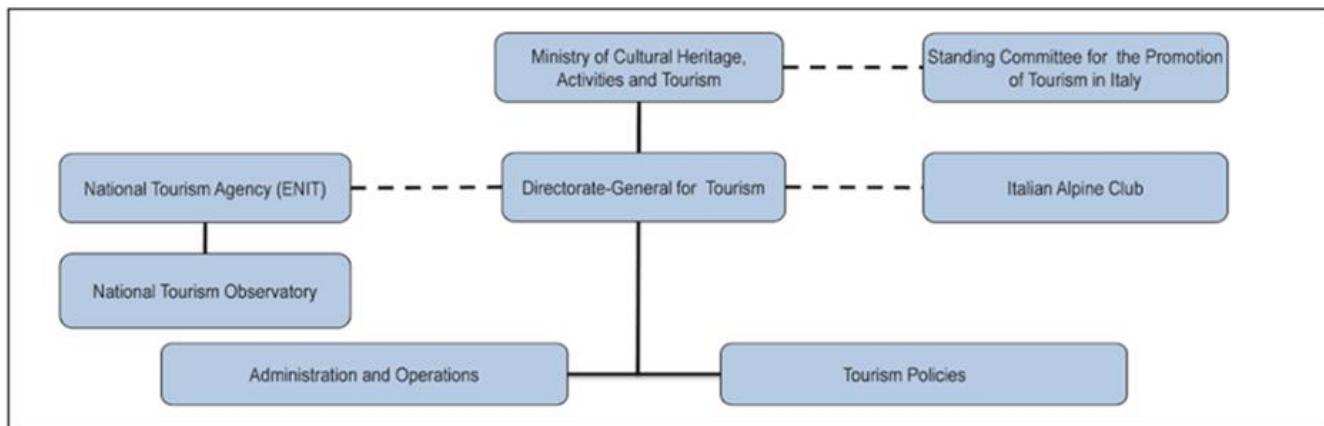
Razdoblje 2009. – 2010.	
Smjernice turističke politike	<ul style="list-style-type: none"> Prihvaćen je German Federal Government Guidelines on Tourism u 2008. godini u kojemu je istaknuto: turizam je važan za ekonomski rast i zapošljavanje, važnost ekologije i održivosti, razvoj održivog razvoja turizma, demografske promjene i utjecaj na turizam, povećanje kvalitete turističke usluge, poboljšanje vještina i zapošljavanja u turizmu, poboljšanje infrastrukture i inovacija, razvoj domaćeg turizma, sinergija turizma. Posebno je istaknuta važnost klimatskih promjena i demografskih promjena (pad broja stanovništva). Prepoznata važnost i potencijal zdravstvenog turizma.
Nacionalni budžet za turizam	35 milijuna EUR (2009. godina)

Razdoblje 2011. – 2012.

Smjernice turističke politike	<ul style="list-style-type: none"> Zdravstveni turizam: povezivanje turizma i zdravlja. U 2011. godini završen je projekt <i>Gesundheitstourismus</i> (Inovativni zdravstveni turizam) s brojnim primjerima i ponudama iz zdravstvenog turizma. Turizam i održivost: prirodni turistički sadržaji i ponuda (planinarenje, cikloturizam i riječni turizam; vodi se računa o klimatskim promjenama i prilagodbama). Ruralna područja: projekt iz 2011. godine <i>Tourismussperspektiven in ländlichen Räumen</i> (Turističke perspektive u ruralnim područjima) – poticanje razvoja i poslovanja u ruralnim područjima. TSA metodologija: od 2012. godine prate se i evaluiraju podaci i provodi ekonomska analiza utjecaja turizma. Projekt Water Tourism (Riječni turizam): jačanje specifičnog turističkog proizvoda i ponude; organizacija sajma Boot 2012 (jačanje riječnog i nautičkog turizma). Turizam bez ograničenja: uvođenje oznake <i>tourism-without-barriers</i>, Internetsko oglašavanje, prezentacija koncepta i ponude.
Nacionalni budžet za turizam	29,3 milijuna EUR (2012. godina)

Razdoblje 2013. – 2014.		Primjeri dobre prakse	Održive destinacije
Smjernice turističke politike	<p>Naglasak podrške malim i srednjim poduzećima u turizmu Oni predstavljaju glavni potencijal za rast i zapošljavanje, počivaju na održivim modelima i potiču društvenu odgovornost.</p> <p>Razvoj ruralnih područja Projekt <i>Tourism prospects in rural areas</i> naglašava važnost radnih mjesti i prihoda u ruralnim područjima.</p> <p>Projekt Tourism for children and adolescence za poticanje turizma za mlade, organizacije događaja i kongresa na tu temu. Zajednička kampanja i promotivne aktivnosti sa Švicarskom i Austrijom protiv seksualnog iskorišćavanja djece i mladih.</p> <p>Demografske promjene i nedostatak radne snage Kontinuirano naglašavanje važnosti kontinuiranog rada na edukaciji i osposobljavanju radne snage za turizam. Program edukacije za agenta privatnih i poslovnih putovanja i certificirani turistički službenik.</p>		Njemačko turističko udruženje (<i>German Tourist Association</i>) definiralo je 40 ekoloških, ekonomskih, društvenih i upravljačkih kriterija za definiranje održivosti turističke destinacije.
Nacionalni budžet za turizam	29,9 milijuna EUR (2013. godina)	Nacionalni budžet za turizam	30,6 milijuna EUR (2016. godina)
Razdoblje 2015. – 2016.			Razdoblje 2019. – 2020.
Smjernice turističke politike	<p>Nastavak osnovnih smjernica turističke politike iz prethodnog razdoblja.</p> <p>Poticanje turističkih putovanja osoba s ograničenim mogućnostima i obiteljima s malom djecom: posebno označavanje i osnivanje lanca usluga za takve potrebe. Poseban sustav označavanja <i>Tourism for All labelling</i> sistem; organiziran događaj <i>Accessible Tourism Day</i> na Sajmu turizma u Berlinu 2013. godine.</p> <p>Ruralni turizam: ruralna područja zauzimaju 60 % teritorija Njemačke i imaju 32 % smještajnih kapaciteta, ali samo 12 % ostvarene dodane vrijednosti. Nezadovoljavajuća je struktura ponude, kvalitete, zaposlenosti i prihoda.</p> <p>Nedostatak radne snage: velika potražnja za kvalificiranom radnom snagom</p>	Smjernice turističke politike	<ul style="list-style-type: none"> Smjernice turističke politike dane su u dokumentu <i>Federal Government Report on Tourism Policy</i> iz 2017. godine. Glavne smjernice turističke politike u Njemačkoj usmjerenе su na: poticanje malih poduzeća za razvoj kompetitivnih prednosti i potencijala za rast i zapošljavanje, dostupnost informacija i usluga za što veći broj potencijalnih potrošača, jačanje ruralnog turizma, osnaživanje radne snage, projekt digitalizacije, razvoj novih receptivnih tržišta, osiguravanje principa održivosti na svim razinama. Njemačka vlada je u 2019. prihvatile temeljne principe nacionalne strategije turizma (<i>2019 National Tourism Strategy</i>) s trima glavnim prioritetima: porast dodane vrijednosti domaćeg turizma, povećanje kvalitete života domaćinskog stanovništva i jačanje globalne stabilnosti. Ministarstvo je 2019. godine podržalo razvoj programa LIFT (jačanje aktivnosti i promocija inovacija u turizmu), čime se financiraju novi inovativni projekti za mala i srednja turistička poduzeća.
Primjeri dobre prakse	<p>Projekt Skilled Labour for the Tourism Industry – Fit for the Future Dualni sustav obrazovanja: formalno obrazovanje u stručnim školama i stručnog osposobljavanja kroz praksu, strukovna udruženja, sindikate. Poslodavci i radnici kontinuirano komuniciraju oko potrebe za modernizacijom sustava obrazovanja i prakse. Stručno osposobljavanje provode centri izvrsnosti koji podupiru mlade i odabir buduće profesije.</p>	Primjeri dobre prakse	<p>Centar izvrsnosti za turizam Centar je osnovalo odgovorno ministarstvo za turizam u cilju podrške u definiranju i implementaciji ispravne turističke politike. Ona se redovito prati, analiziraju ekonomske, tehničke i društvene promjene u putovanjima i turizmu. Poseban program <i>Tourism 2030</i> kroz koji centar surađuje s privatnim sektorom i znanstvenicima na razradi dugoročnih scenarija i mogućnosti za kretanje turizma u Njemačkoj. Centar ima savjetodavnu ulogu i okuplja predstavnike iz glavnih turističkih udruženja. Novije promjene nastale su pod utjecajem digitalizacije i dijeljenja ekonomije, rasta mobilnosti, personalizacije putovanja, utjecaja sve starije populacije na module putovanja, rastuća potražnja u zemljama u razvoju za udaljene turističke destinacije. Centar istražuje održivost, klimatske promjene, terorizam i političke nestabilnost te njihov utjecaj na turizam.</p>
Nacionalni budžet za turizam	30,6 milijuna EUR (2015. godine)	Nacionalni budžet za turizam	32,6 milijuna EUR (2018. godina)
Razdoblje 2017. – 2018.			Italija
Smjernice turističke politike	<p>Nastavak turističke politike iz prethodnih razdoblja.</p> <p>Potencijal kulturnog turizma: izazovi za bolje korištenje potencijala, posebice u manjim turističkim destinacijama i regijama.</p> <p>Sinergija kulturnog i ruralnog turizma: projekt <i>The Destination as a Stage: How can Cultural Tourism Make Rural Areas Successful</i>. Pilot-projekt na 5 ruralnih regija. Istraživanje se nastavlja u 2018. godini.</p> <p>Digitalizacija: nužnost prilagodne zakonske regulative za rezervaciju smještajnih kapaciteta.</p> <p>Projekt ekološke i energetske učinkovitosti smještajnih kapaciteta: provodi se na 30 hotela i hostela – <i>Check-in Energy Efficiency</i> pilot-projekt.</p>		<p>U posljednjih nekoliko godina Italija je imala promjena po pitanju upravljanja turizmom. Od 2019. godine turizam je pod odgovornošću Ministarstva kulture, aktivnosti i turizma (<i>Ministry of Cultural Heritage, Activities and Tourism, MIBACT</i>). Generalni odbor za turizam pri ministarstvu donio je strateški plan koji je koordiniran s regijama i autonomnim pokrajinama, te nacionalnom turističkom agencijom (<i>National Italian Tourism Agency, ENIT</i>).</p>

Slika 4. Italija: Organizacijska struktura upravljanja turizmom

Izvor: OECD, prilagođeno prema Ministry of Cultural Heritage, Activities and Tourism, 2020., <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/3d4192c2-en/index.html?itemId=/content/component/3d4192c2-en>.

Slijedi prikaz osnovnih smjernica turističke politike Italije u razdoblju 2009. – 2020. godine kroz mjere turističke politike i primjere dobre prakse u pojedinom razdoblju.

Osnovne smjernice turističke politike Italije

Razdoblje 2009. – 2010.	
Smjernice turističke politike	<p>Nacionalna strategija turizma</p> <ul style="list-style-type: none"> Smjernice strategije turizma dane su 2008. godine u dokumentu <i>National Strategy to Enhance the Development of Tourism in Italy</i>. Osnovni ciljevi: promocija Italije kao turističke destinacije, bolja interakcija i koordinacija turističke politike na lokalnoj i nacionalnoj razini (potpisani dokument <i>Agreement for Synergistic Promotion in Tourism</i>), ugovori s ključnim međunarodnim turopolatorima, privlačenje kulturnih i sportskih događanja, obrazovni programi i zapošljavanje, nove tehnologije, organizacija prikupljanja turističkih podataka. <p>Zakonodavstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> Nacionalni zakon koji regulira turizam donesen je 2001. godine i predstavlja je značajnu reformu cijelog turističkog sustava. Turistički zakoni i regulative donose se na razini 20 regija. Godine 2002. država je donijela dokument kojim sve regije moraju prihvati zakonodavstvo EU i nacionalne zakone. <p>Mjere za oporavak od ekonomске i finansijske krize i stabilizacija</p> <ul style="list-style-type: none"> Brži i lakši proces planiranja, kooperacije javnog i privatnog sektora, diferencija ponude, bolje i lakše obrazovanje, bolji uvjeti za manja poduzeća. Posebne mjere za socijalno ugrožene obitelji i pomoći za turistička putovanja u Italiju izvan glavne sezone: posebni popusti za obitelji uz istovremeno održavanje radnih mesta izvan glavne sezone. Zajednička promocija s Francuskom i Španjolskom prema novim udaljenim emitivnim tržištima.
Primjeri dobre prakse	<p>MOTUS projekt Projekt je obuhvatio 1000 nezaposlenih mladih ljudi koji su odabrani u regijama južne Italije i to kroz sveučilišta, srednje škole i zavode za rad te im je pružena edukacija iz područja turizma. Nakon edukacije i medusobnog upoznavanja s poslodavcima bila je to prilika za zapošljavanje u turizmu. Studenti su dobili mogućnost stipendiranja i smanjivanja troškova školarina te su tako formirali visoko obrazovani ljudski potencijali. Projekt je rezultirao povećanjem kvalitete i konkurentnosti 259 poduzeća, od kojih je 159 iz južne Italije čime je smanjenja stopa nezaposlenosti.</p> <p>Vaučeri za odmor Usljed ekonomske krize vlada je 2009. godine donijela odluku o vaučerima za odmor (engl. <i>holiday vouchers</i>) za domaće turiste s niskim primanjima. Vaučeri su se mogli koristiti od 6. siječnja do prvog tjedna u srpnju i od početka rujna do 20. prosinca. Država je plaćala 20 – 45 % prosječnih troškova obiteljskog odmora (ovisno o prihodima i veličini obitelji).</p> <p>Zajednički meduregionalni turistički projekti Država je potencirala meduregionalne projekte u nizu područja: smještajni kapaciteti u selima, mediteranska hrana i piće, turizam u kontinentalnom dijelu, zajednička promocija kvalitete turističkog sustava, praćenje kvalitete u hotelima, poboljšanje kvalitete turističke ponude, promocija kulturnog turizma, razvoj turističkih i kulturnih ruta, razvoj planinskih destinacija.</p>
Nacionalni budžet za turizam	76,5 milijuna EUR (2009. godina)
Razdoblje 2011. – 2012.	
Smjernice turističke politike	<p>Regionalni i lokalni razvoj</p> <ul style="list-style-type: none"> Projekti konvergencije i bržeg turističkog i ekonomskog razvoja za regije Kalabrija, Campania, Puglia i Sicilija u cilju: I) ubrzavanja ekonomskog rasta (EU projekti ERDF 2007-13), II) EU projektni programi razvoja kulturnih, prirodnih i turističkih atrakcija i III) EU projekti programi ekonomska istraživanja.

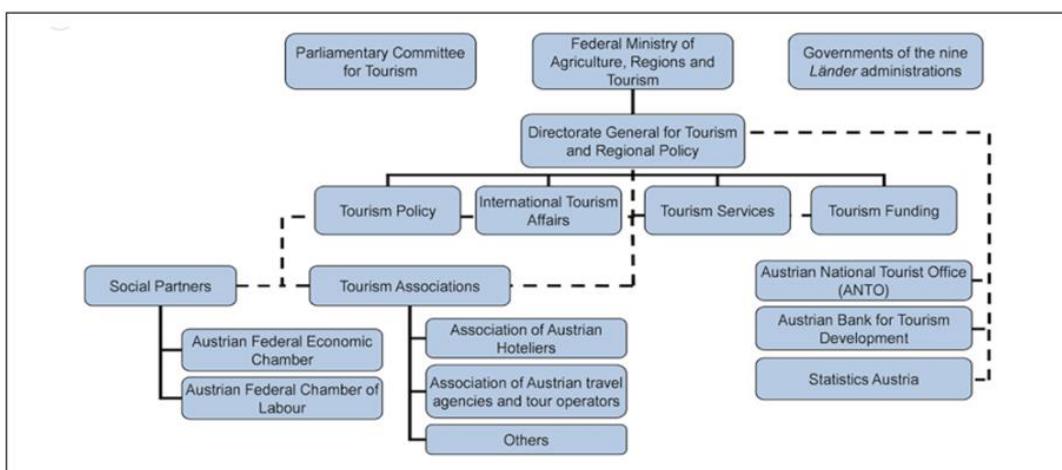
<ul style="list-style-type: none"> Godine 2010. potpisani je dokument o suradnji Ureda za turizam i regija kroz zajedničku podršku i financiranje projekata (regije moraju sudjelovati s minimalno 10 % financiranja u svojim projektima). <p>Zakonodavni okvir</p> <ul style="list-style-type: none"> Godine 2011. donesen je turistički kodeks (<i>Codice della normativa statale in tema di ordinamento e mercato del turismo</i>), kojim je definiran zakonski okvir i sukladnost sa zakonima EU. <p>Vaučeri za odmor</p> <ul style="list-style-type: none"> Nastavlja se korištenje vaučera za odmor koji se mogu koristiti tijekom cijele godine. <p>Programi i projekti</p> <ul style="list-style-type: none"> Projekti obuhvaćaju područje društvene politike i ekonomski plan oporavka, financirani su iz domaćih i EU izvora. Nastavlja se program MOTUS iz prethodnog razdoblja. Nastavljaju se započeti meduregionalni projekti iz prethodnog razdoblja. Povodom 150-e godišnjice ujedinjenja Italije pokrenut je projekt promoviranja obrazovnih programa putovanja za učenike srednjih škola na mesta gdje se slavi godišnjica. To se prvenstveno odnosi na učenike iz područja turizma, koji se tako upoznaju s povijesnim činjenicama i prirodnim ljepotama; ujedno se proširuje turistička sezona. Promocija Italije kao brenda (<i>Destination Italy, Made in Italy</i>) za poticanje stranih ulaganja u turizam. Zajednički projekt Italije i Francuske Via Francigena – zajednička dugoročna strategija za zaštitu i promociju zajedničke kulturne baštine i ruta. Zajedničke promotivne aktivnosti Italije, Francuske i Španjolske za turiste iz Kine, Indije i Brazila Projekt Jewels of Italy i Magic Tour of Italy – promocija turističkih gradova Italije Projekt Easy Italy – informativna višejezična online podrška za turiste, prva B2B virtualna platforma. 	<p>Sinergija turizma i prijevoza: poboljšanje intermodalnog prijevoza i turističke mobilnosti kroz programe cikloturizma. Implementacija sustava Art Bonus Decree. Projekt suradnje s talijanskim željeznicama.</p> <p>Sinergija turizma i zračnog prijevoza: Nacionalni plan razvoja zračnog prijevoza; odabранo je 11 aerodroma od strateškog interesa i 26 od nacionalnog interesa. Važan je razvoj aerodomske infrastrukture i modalnog pristupa.</p> <p>Primjeri dobre prakse</p> <p>Poticanje digitalizacije u turizmu: formiranje laboratorija za digitalni turizam koji razvija strategiju digitalizacije u turizmu; definiranje kreditnih mjera i poreznih poticaja za ulaganja u digitalni turizam i razvoj komunikacije i promocije digitalnog turizma u Italiji.</p> <ol style="list-style-type: none"> Laboratory for Digital Day definirao je strategiju 2014. godine s 27 akcijskim prijedloga. Art Bonus Decree: Mjera donesena zakonom br. 83 od 31. 5. 2014. godine koja donosi jasne mjere i poticanje za finansiranje obnove javnog kulturnog bogatstva. To se odnosi na oslobađanje plaćanja poreza kao potpora za obnovu i nadogradnju turističke strukture kako bi se investiralo u efikasnije i održive zgrade. Zakon obuhvaća i aktivnosti iz područja digitalnog turizma. Art Bonus priznaje smanjenje 30 % troškova uloženih u modernizaciju i digitalizaciju turističkih usluga u razdoblju 2014. – 2018. uključujući troškove: a) web-stranica i web-portala; b) programa koji će se integrirati na web stranice i društvene mreže; c) programi automatizacije sustava rezervacija i online usluga; d) komunikacija, promocija i marketing i e) razvoj aplikacija za promociju turističkih usluga. Digital Tourism: promocija turizma Italije kroz kulturu, hranu, vina, umjetnost, kreativnu industriju. <p>Nacionalni budžet za turizam</p> <p>30 milijuna EUR (2015. godine)</p>
<p>Razdoblje 2017. – 2018.</p>	
<p>Smjernice turističke politike</p>	<ul style="list-style-type: none"> Uvodi se novi Nacionalni strateški plan turizma 2017. – 2022. U izradu plana uključeni su svи turistički dionici uz naglašenu koordinaciju i kooperaciju. Istaknuta su četiri područja: teritorij i baština, konkurentnost i zapošljavanje, turist u središtu te integracija i kooperacija uz strateške princip održivosti, inovacija i pristupačnosti. Art Bonus Decree porezne olakšice iz 2014. godine koristit će se do 2020. godine za modernizaciju turističkih kapaciteta. Prihvaćen je novi sustav klasifikacije hotela uz naglasak na održivosti i dostupnosti.
<p>Primjeri dobre prakse</p>	<p>Naglasak na mobilnosti i povezanosti turizma i prijevoza Specijalni plan turističke mobilnosti za razdoblje 2016. – 2024. obuhvaća ulaganja u <i>soft mobility</i> mrežu (staze za bicikle, turističke staze), turističke staze (<i>Camini</i>) poput <i>Via Francigena</i> i <i>Via Appia</i>. Godina 2016. bila je godina talijanskih staza u cilju osvježavanja kulturnih staza. Tijekom cijele godine provođene su aktivnosti i promocije oglašavane na www.camminiditalia.it.</p>
<p>Razdoblje 2019. – 2020.</p>	
<p>Smjernice turističke politike</p>	<ul style="list-style-type: none"> Nacionalni okvir turizma definiran je strateškim planom <i>National Strategic Plan for Tourism 2017-2022 (PST Piano Strategico del Turismo)</i> koji naglašava principe održivosti, inovacije i konkurentnosti, a koji je usmjerjen na četiri ključna područja: kultura i prirodna baština, konkurentnost i zapošljavanje, turist kao središte aktivnosti te integracija i suradnja na svim razinama. Talijanska središnja vlada u posljednjih nekoliko godina kontinuirano ulaze sredstva kako bi se realizirali strateški dokumenti. Tako su 2016. godine uložena značajna finansijska sredstva u digitalizaciju turizma; napravljen je plan ulaganja za povećanje mobilnosti u turizmu i infrastrukturna ulaganja za period 2016. – 2024. U razdoblju 2014. – 2020. na snazi je poseban model oporezivanja turizma <i>Art Bonus Decree</i> u cilju modernizacije turističkih smještajnih jedinica.

<ul style="list-style-type: none"> Uveden je novi sustav klasifikacije hotela usmjeren na povećanje održivosti. Marketinške aktivnosti koje provodi ENIT usmjerenе su prema manje poznatim, ali značajnim kulturnim i turističkim resursima zemlje kako bi se diversificirala ponuda i potaknuo regionalni razvoj manje razvijenih područja. Strateško usmjerenje Italije je diversifikacija i razvoj niša turističkih proizvoda u skladu s potrebama i očekivanjima suvremenih turista. Velik naglasak je na razvoju kulturnog turizma te razvoju manjih kulturnih središta umjetnosti. Financiranje turizma u Italiji osim iz nacionalnog budžeta velikim je dijelom ovisno o financiranju iz EU strukturnih fondova, od kojih je veliki dio finansijskih sredstava usmjeren prema kulturnim središtima manje razvijenih regija. Godine 2014. formiran je <i>Tourism Investment Fund</i> koji je pod kontrolom vlade i kojim upravlja državna banka <i>Bank Cassa Depositi e Prestiti</i>. Taj fond predstavlja vezu između javnog i privatnog tržista.

Austrija

Turizam je značajan za austrijsku ekonomiju u kojoj se ostvaruje najveći udio zaposlenosti. Specifičnost veličine i prirodnih resursa Austrija kombinira s valorizacijom bogate kulturne baštine, gastronomije, visokom kvalitetom usluga, koja je velikim dijelom usmjerena na manje obiteljske subjekte u turizmu. Velika važnost turizma prepoznata je na svim razinama gospodarstva te se podupire kroz nacionalno zakonodavstvo poštujući EU zakone i direktive. Na nacionalnoj razini od početka 2020. godine turističku politiku provodi Ministarstvo poljoprivrede, regija i turizma (*Ministry of Agriculture, Regions and Tourism BMLRT*) koji surađuje s Odborom za turizam pri vlasti te predstvincima osam austrijskih pokrajina. Strateški plan turizma na nacionalnoj razini koordiniran je sa strategijama turizma i turističkih organizacija na federalnoj i regionalnoj razini. Marketinške aktivnosti provodi *Austrian National Tourism Office ANTO*.

Slika 5. Austrija: Organizacijska struktura upravljanja turizmom

Izvor: OECD, prilagođeno prema Federal Ministry of Ministry for Agriculture, Regions and Tourism, 2020., <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/5c26359f-en/index.html?itemId=/content/component/5c26359f-en>

Slijedi prikaz osnovnih smjernica turističke politike Austrije u razdoblju 2009. – 2020. godine kroz mjere turističke politike i primjere dobre prakse u pojedinom razdoblju.

Osnovne smjernice turističke politike Austrije

Razdoblje 2009. – 2010.

Smjernice turističke politike	Jačanje kvalitete i konkurentnosti turističkog sektora <ul style="list-style-type: none"> Izvrstan primjer suradnje javno-privatnog sektora kroz financiranje putem državne banke <i>Austrian Bank for Tourism Development</i>, koja je zadužena za financiranje malih i srednjih poduzeća u turizmu (www.oehrt.at). Vlada od 1999. godine daje državnu nagradu za turizam (<i>National Award for Tourism</i>). Svake godine posebna je tema nagrade (2007. godine: Vrtovi u Austriji, 2009. godine: Energetska efikasnost). Poticanje suradnje i umrežavanje dionika u turizmu – primjer <i>Imperial Austria Residences</i> i <i>Creative Austria</i>. Austria je sudjelovala u EU projektu iz 2007. godine: <i>Projekt EDEN – European Destinations of Excellence</i>. Svake godine posebna je tema u okviru koje se provodi natjecanje i odabir iz područja inovativnog proizvoda i promocija koja obuhvaća društvenu, kulturnu i ekološku održivost.
-------------------------------	---

- Poticanje koncepta *Tourism for All* i *Friend of Fairness* u cilju ukidanja/sprečavanja barijera i ograničenja za turizam i putovanja.

Poticanje održivog razvoja turizma i klimatske promjene

- Vlada redovito publicira i informira sve dionike o važnosti navedenih promjena kroz publikacije i primjere, kontakte, sastanke i prezentacije novih proizvoda iz ovih područja, suradnja s ostalim ministarstvima.
- Vlada potiče program istraživanja klimatskih promjena (*StartClim*) i studije iz tog područja.

Jačanje tržista radne snage

- Publikacija *A Job in the Tourism and Leisure Industry – Attractive and Promising* namijenjen je studentima, učenicima, roditeljima, svima koji rade u području turizma. Poticajno za obrazovanje i odabir budućeg obrazovanja.
- Uspostavljen je sustav kontinuiranog obrazovanja i usavršavanja zaposlenih u turizmu kroz regionalne kvalifikacijske programe, sustav obrazovanja prije sezone, obrazovanje na daljinu za novu radnu snagu.

Jačanje međunarodne i prekogranične suradnje

- Austria potiče sve oblike suradnje i predstavlja dobar primjer zemlje koja potiče suradnju sa susjednim zemljama i organizacijama okupljanja i skupova.

Evaluacija turizma i praćenje podataka	Nacionalni budžet za turizam	61,9 milijuna EUR (2011. godina)
Razdoblje 2013. – 2014.		
Smjernice turističke politike	Nastavak elemenata turističke politike iz prethodnog razdoblja.	
Razdoblje 2015. – 2016.		
Smjernice turističke politike	<ul style="list-style-type: none"> Nastavak implementacije Nacionalne turističke strategije iz 2010. godine kroz glavna područja. Marketing: uska suradnja turističkih organizacija i devet turističkih marketinških organizacija regija u području brendiranja, marketinga, IT, istraživanja i komunikacija. Financije i ulaganja: nastavak suradnje s <i>Austrian Bank for Tourism Development</i>. Zapošljavanje i ljudski potencijali: od 2014. godine održavaju se redoviti sastanci na temu nedostatka radne snage i razvijen je prijedlog novog oblika naukovanja. Edukacija se promovira kroz suradnju s poslovnim okruženjem, informacijske brošure i sustav komunikacije. Bolja dostupnost, povezanost i prijevoz: brojni skupovi i istraživanja usmjereni su na povezivanje turizma i prijevoza (<i>Tourism-Mobility-Day</i>); potiče se osježavanje zakonske i regulatorne osnove. Klimatske promjene: istraživanja, transfer znanja i informacije; korištenje subvencija. Inovacije: nastavak aktivnosti iz prethodnih razdoblja. 	
Nacionalni budžet za turizam	59 milijuna EUR (2008. godina)	
Razdoblje 2011. – 2012.		
Smjernice turističke politike	<p>Nacionalna turistička strategija temelji se na 5 područja koja detaljno definiraju zadatke i ciljeve: marketing, subvencije, inovacije, infrastruktura i poslovno okruženje.</p> <ul style="list-style-type: none"> Marketing: zajednička suradnja svih dionika na nacionalnoj i lokalnoj razini. Projekt <i>Austria Unique Selling Propositions (USPs)</i>. Ključni elementi turističke ponude su: Alpe, Dunav, jezera, gradovi i kultura. Subvencije: nastavlja se suradnja javno/privatnog sektora kroz aktivnosti <i>Austrian Bank for Tourism Development</i>, privatne banke koja podupire kreditiranje malih i srednjih programa u turizmu. Inovacije: svake dvije godine dodjeljuje se nagrada najbolje prakse iz inovacija; organiziraju se radionice o inovativnim proizvodima; povećane su subvencije za inovacije; primjer subvencija Innovationsmillion, projekt vrijedan milijun EUR godišnje. Infrastruktura: proširenje infrastrukture u ljetnim mjesecima, infrastruktura u planinskim predjelima, veća mobilnost javnog prijevoza prema, unutar i od turističkih regija; poticanje projekta <i>Tourism for All</i> – posebni poticaji za smještajne kapacitete i on-line platforme koje potiču ovaj projekt. Poslovno okruženje: malo administrativno opterećenje, povoljni radni uvjeti, veća konkurentnost radne snage u turizmu (poticanje radionica u školama, finansijska podrška za staziranje u turizmu). <p>Statistika i ekomska evaluacija turizma</p> <ul style="list-style-type: none"> Redovito se provodi ekomska evaluacija turizma i to je osnova za strateško odlučivanje. TSA analiza i T-MONA – nastavak aktivnosti. Od 2000. godine postavljen je TourMIS (<i>Tourism Marketing-Information-System</i>) s informacijama za odlučivanje; on line podaci istraživanja turista. Podaci dostupni za sve turističke organizacije, konzultante, poduzeća. <p>Umrežavanje, istraživanje i razvoj proizvoda</p> <ul style="list-style-type: none"> Naglasak na istraživanju i klimatskim promjenama. Publikacije o dobrom praksama, subvencije za turizam u području čiste energije, vode i mobilnosti. 	
Nacionalni budžet za turizam	51 milijuna EUR (2015. godine)	
Razdoblje 2017. – 2018.		
Smjernice turističke politike	<p>Nastavak elemenata turističke politike iz prethodnog razdoblja.</p> <p>Turizam i održivi razvoj: on line platforma kako turizam Austrije potiče održivi razvoj kroz 17 ciljeva, praktičnih primjera i mišljenja eksperata; organizacija brojnih događanja.</p> <p>Skupno financiranje: 2015. godine prihvaćen je zakon o alternativnim finansijskim mogućnostima. 2016. godine osnova je skupna platforma <i>we4tourism</i> za brže i veće mogućnosti financiranja turizma.</p>	
Nacionalni budžet za turizam	52 milijuna EUR (2016. godina)	
Razdoblje 2019. – 2020.		
Smjernice turističke politike	<p>Godine 2010. donesen je strateški plan turizma na nacionalnoj razini, a 2019. godine izrađen je aktualni strateški plan turizma Austrije <i>Plan T – Masterplan für Tourismus</i> koji se temelji na održivom razvoju turizma i predstavlja osnovu za političke odluke po pitanju turizma na svim razinama. Nova kvaliteta turizma moguća je jedino kroz održivi razvoj i izrazitu kooperaciju na svim razinama. Strateški plan prate odgovarajući akcijski planovi doneseni za implementaciju mjera i aktivnosti. Strateški plan temelji se na razvojnim principima: uravnoteženog razvoja turizma, koordinacije turizma i gospodarstva, digitalizacije i uvođenja novih tehnologija, razvoja novog optimalnog modela gospodarstva, kontinuirani rad na edukaciji radne snage, važnost kooperacije turizma i ukupnog gospodarstva, potpora malih gospodarskim subjektima u turizmu, održivost na svim razinama i potrebitost statističkog praćenja i izvještavanja.</p>	

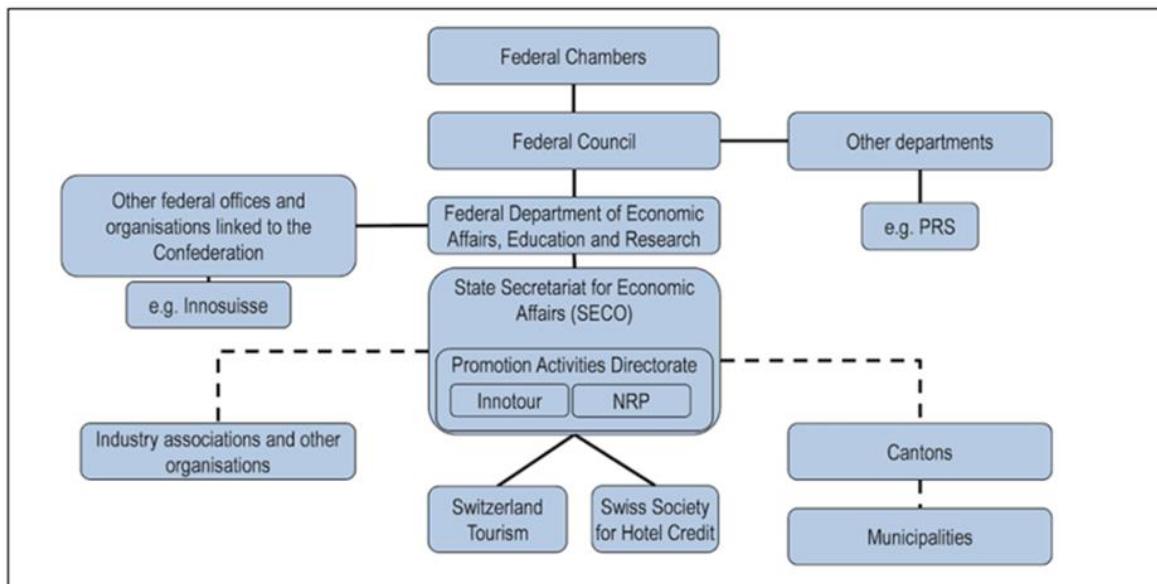
	<ul style="list-style-type: none"> Korištenje <i>Climate and Energy</i> fonda za bržu i učinkovitiju energetsku učinkovitost i klimatske prilagodbe. Olakšavanje administrativnih okvira za turistička poduzeća: 2018. godine snižena je stopa poreza na dodanu vrijednost za noćenja s 13 % na 10 %.
Nacionalni budžet za turizam	69,8 milijuna EUR (2018. godina)

Švicarska

U Švicarskoj vodeću ulogu u provođenju turističke politike ima *Schweizerische Eidgenossenschaft Confederation Suisse* (SECO State Secretariat for Economic Affairs) koji je federalni centar izvrsnosti zadužen za održivi ekonomskih razvoj, visoku zaposlenost i eko-

nomske uvjete rada. Ova organizacija zadužena je za organizaciju *Innotour*, koja provodi promociju inovacija, kooperaciju i implementaciju znanja u turizam te nadgleda rad organizacija *Switzerland Tourism*, koja je zadužena za marketing, i *Swiss Society for Hotel Credit*, koja potiče investicije u smještajne resurse. S obzirom na važnost turizma i specifičnu organizaciju države velika važnost pridaje se turizmu, dugoročnom razvoju i strategiji, kao i na koordinaciji na svim razinama i institucijama unutar zemlje i s inozemstvom. U tom kontekstu uspostavljena je platforma *Tourism Forum Switzerland* (TFS) kao radna skupina koja uključuje privatni sektor, kantone, federalnu vlast, turističke organizacije i koja se redovito sastaje po pitanju turizma i turističke politike, a koja se pokazala izrazito pogodnom za promociju start-up aktivnosti i subjekata.

Slika 6. Švicarska: Organizacijska struktura upravljanja turizmom

Izvor: OECD, prilagođeno prema State Secretariat for Economic Affairs, 2020., <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/50e854cd-en/index.html?itemId=/content/component/50e854cd-en>

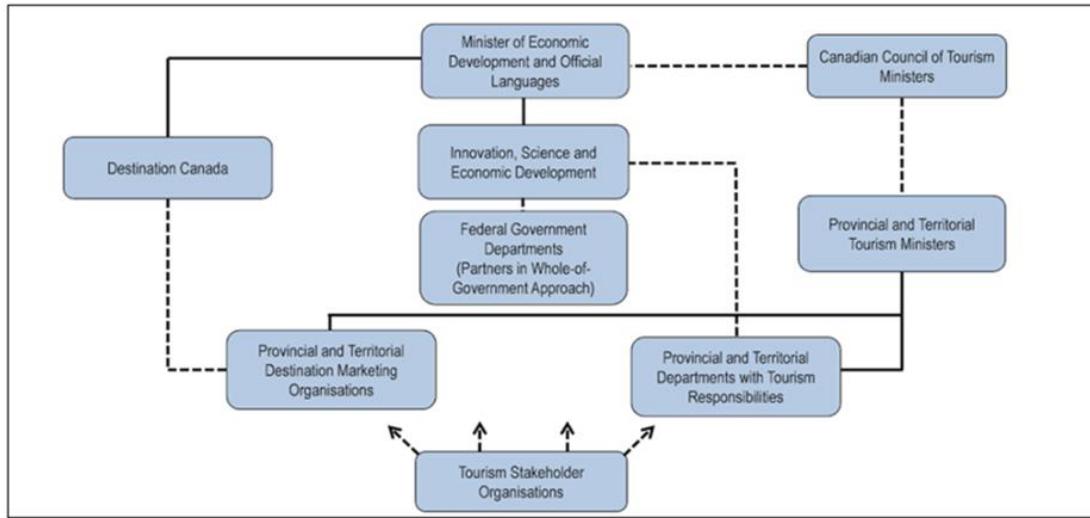
Veliki izazovi postavljeni su uslijed rastućih troškova, novih tržišnih trendova, novih standarda i digitalizacije te je 2017. godine postavljena nova strategija razvoja turizma *Tourism Strategy of the Swiss Confederation* u kojoj su postavljeni prioriteti: poboljšanje okvira za poslovanje u turizmu, promoviranje i poticanje poduzetništva u turizmu te jačanje atraktivnosti i tržišnog udjela. Iste godine formirano je savjetodavno tijelo za turizam koje prati implementaciju strategije (*Tourism Policy Advisory Group*).

Godine 2019. uvedena je na nacionalnoj razini platforma *MySwitzerland.com* u cilju provođenja ciljeva strategije. Poticanje poduzetništva istaknuto je zbog oblika turističkog poslovanja i subjekata koji su prisutni u turističkom gospodarstvu ove zemlje. SECO i turistički poduzetnici surađuju s agencijom *Innosuisse*, zaduženom za istraživanje implementaciju inovacija u turizmu kako bi se što više iskoristio stečena podrška u znanju i koristila za unaprijeđenje poslovanja u turizmu.

Kanada

U Kanadi je naglašena važnost turizma u svim dijelovima zemlje iz čega proizlazi bitnost koordinirane aktivnosti na svim razinama u ostvarivanju turističkih rezultata i rasta. Središnje tijelo odgovorno za turizam je *Federal Ministry of Innovation, Science and Economic Development*, dok je središnje tijelo za marketing organizacija *Destination Canada*, koja surađuje s javnim i privatnim sektorom. Regionalne vlade zadužene su za domaću turističku promociju i razvoj. Kanada ima razrađeni sustav horizontalne i vertikalne koordinacije i suradnje po pitanju turizma, pri čemu ključnu ulogu ima tijelo *Canadian Council of Tourism Ministers*. Ono na godišnjoj razini okuplja ministre i odgovorne osobe na svim razinama koji identificiraju situaciju i mogućnosti u odnosu turizam.

Slika 7. Kanada: Organizacijska struktura upravljanja turizmom

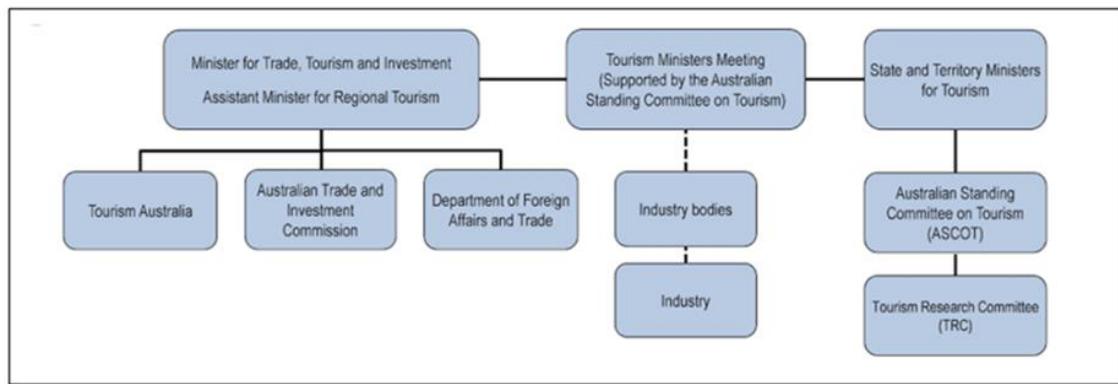
Izvor: OECD, prilagođeno prema Department of Innovation, Science and Economic Development, 2020., <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/2e3a791a-en/index.html?itemId=/content/component/2e3a791a-en>

Prioritetne smjernice turističke politike vlade Kanade su stvaranje novih radnih mjeseta, diversifikacija turističke ponude, privlačenje investicija u turistički sektor. Destination Canada objavila je 2018. godine strateški dokument *Unlocking the Potential of Canada's Visitor Economy* u kojem su istaknuti glavni izazovi turizma te zemlje: koncentrirana potražnja u velikim urbanim sredinama i izražena sezonalnost, nedostatak radne snage i vještina, dostupnost zbog udaljenosti i troškova prijevoza, nužnost ulaganja i izazovi upravljanja. Godine 2019. objavljenja je strategija pod nazivom *Creating Middle Class Jobs: A Federal Tourism Growth Strategy* s naglaskom na veća ulaganja u turizam, privlačenje ulaganja i javno-privatnu suradnju u turizmu.

Australija

Odgovorno tijelo za provođenje turističke politike *Austrade* (*The Australian Trade and Investment Commission*) surađuje s organizacijom *Tourism Australia*, koja djeluje pri Ministarstvu vanjskih poslova i trgovine i *Tourism Research Australia*, koja je zadužena za prikupljanje turističkih podataka i međunarodnu suradnju. Redovito organiziraju *Tourism Ministers Meetings* (TMM) na kojemu se okupljaju svi ministri koji zajednički raspravljaju o turizmu i povezanim pitanjima, kao i implementaciji nacionalne strategije *Tourism 2020*.

Slika 8. Australija: Organizacijska struktura upravljanja turizmom

Izvor: OECD, prilagođeno prema Australian Government, 2020., <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/0ad35b5f-en/index.html?itemId=/content/component/0ad35b5f-en>

Tourism 2020 je dugoročna strategija objavljena 2011. godine i obuhvaća razdoblje do kraja 2020. godine. To je ujedno bila prva strategija usmjerena na povećanje turističke potražnje, investicijske aktivnosti, plan zapošljavanja i radne snage, jačanje i razvoj zračnog prometa sastavljena na nacionalnoj razini. Cilj te strategije bio je dvostruko povećanje broja noćenja do 2020. godine. Način na koji je strategija postavljena i implementirana tijekom razdoblja čine dobru praksu i nužnost rada na novoj strategiji *Tourism 2030* koja je u procesu. Izazovi s kojima se susreće turizam su: održivi razvoj uz nužno povećanje broja turističkih dolazaka, uravnoteženje prihoda od turizma kroz balansiranje tržišnih udjela s više emitivnih tržišta, modeliranje optimalne strukture ponude uz nužna veća ulaganja u turizam, izgradnja kapaciteta i ulaganje u radnu snagu (razvijen je *Tourism Employment Plans*, TEPS) uz kontinuirani rad na dostupnosti i razvoju zračnog prijevoza.

Analiza potvrđuje da različite zemlje imaju različite turističke politike i različitu organizacijsku shemu ključnih nositelja turizma kao odgovor na izazove suvremenog turističkog tržišta. U provođenju turističkih politika ključna je efikasnost i djelotvornost upravljačke strukture, odnosno mogućnost ključnih nositelja turističkih politika da pozitivno djeluju u interakciji s ključnim nositeljima ostalih područja (sektora) u izmjenama zakonodavnog okvira i ostalih politika (investicijska, porezna politika, politika ljudskih potencijala) u funkciji poticanja pozitivnog poslovnog okruženja i ostvarenja turističkog razvoja. Analiza odabralih zemalja pokazuje da neke zemlje imaju samostalno ministarstvo nadležno za turizam, druge resor turizma povezuju s drugim područjima (npr. Ministarstvo poljoprivrede, regija i turizma u Austriji) ili je za resor turizma nadležno ministarstvo koje odgovara za resor gospodarstva (npr. Ministarstvo ekonomije i energetike u Njemačkoj).

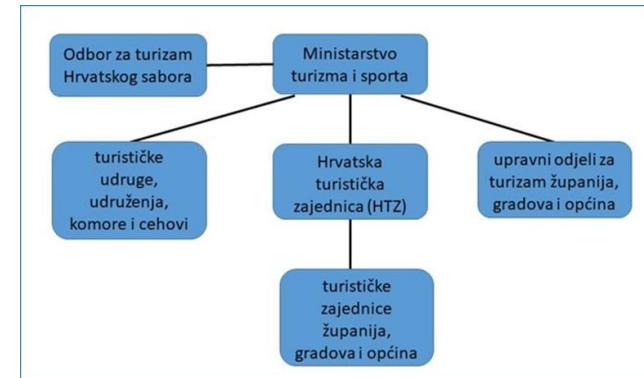
Organizacijska struktura upravljanja turizmom u Hrvatskoj

Organizacijska shema nositelja hrvatskog turizma pokazuje da se na vrhu nalazi Ministarstvo turizma i sporta (u sastavu Ministarstva turizma i sporta na čelu s ministrom/ministricom ustrojavaju se: Kabinet ministra, Glavno tajništvo, Uprava za strateško planiranje, digitalizaciju i EU fondove, Uprava za održivi razvoj i konkurentnost turističke destinacije, Uprava za razvoj poduzetništva, investicije i konkurentnost turističkoga gospodarstva, Uprava za sustav turističkih zajednica, kategorizaciju i pravne poslove, Uprava za sport, Samostalni sektor sportske inspekcije, Samostalna služba za drugostupanjski upravni postupak i Samostalna služba za unutarnju reviziju)⁶⁸koje je povezano s Hrvatskom turističkom zajednicom (tijela HTZ-a su Glavni ured na čelu s direktorom, Skupština i

⁶⁸ Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva turizma i sporta, NN 97/20, objavljeno 31. 8. 2021.

Turističko vijeće, dok je predsjednik/predsjednica HTZ-a ministar/ministrica turizma i sporta) s definiranim obvezama i odgovornošćima po područjima djelovanja i Odborom za turizam Hrvatskog sabora. Niže upravljačke razine su upravni odjeli za turizam i turističke zajednice županija, gradova i općina (predsjednici turističkih zajednica su župani, gradonačelnici, općinski načelnici) te turističke udruge, udruženja, komore i cehovi.

Slika 9. Hrvatska: Organizacijska struktura upravljanja turizmom

Izvor: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e1fa2868-en/index.html?itemId=/content/component/e1fa2868-en> (4. 8. 2021.).

Na temelju pozitivnih primjera turističkih politika i modela organizacijske strukture turizma promatranih odabralih zemalja, hrvatski turizam mora implementirati inovirana rješenja prilagođena vlastitim posebitostima u funkciji veće efikasnosti turističkih politika.

PRILOG 4.

DOPRINOS STRATEŠKIH CILJEVA ODRŽIVOG TURIZMA HRVATSKE CILJEVIMA PROGRAMA UJEDINJENIH NARODA
ZA ODRŽIVI RAZVOJ 2030.

Strateški cilj	Doprinos ciljevima Programa UN-a (SDG) 2030.
1. Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženji turizam	
2. Turizam uz očuvanje okoliša, prostor i klimu	
3. Konkurentan i inovativitan turizam	
4. Otporan turizam	

ПРИЛОГ 5.

PRIKAZ STRATEŠKIH CILJEVA I POKAZATELJA UČINKA STRATEGIJE RAZVOJA ODRŽIVOG TURIZMA DO 2030. GODINE

Strateški cilj	Pokazatelj	Jedinica mjere	Izvor podataka za praćenje	Učestalost prikupljanja podataka	Godina početne vrijednosti	Početna vrijednost	Ciljana vrijednost
1. Cjelogodišnji i regionalno uravnoteženiji turizam	II.02.8.25 Udio ostvarenog BDV-a djelatnosti I u Kontinentalnoj Hrvatskoj u ukupno ostvarenom BDV-u u Republici Hrvatskoj	%	DZS	Godišnje	2019.	28,3 %	37,4 %
	II.02.8.26 Udio prihoda od turizma u 1., 2. i 4. kvartalu u ukupnim prihodima od turizma	%	HNB	Kvartalno	2019.	37,1 %	44,2 %
2. Turizam uz očuvan okoliš, prostor i klimu	II.02.8.21 Indeks razvoja putovanja i turizma (TTDI – WEF) – Okolišna održivost	Mjesto na ljestvici	WEF – Travel & Tourism Development Indeks – Environmental sustainability	Svake dvije godine	2019.	25	≤ 15. mjesta
	II.02.8.27 Emisije CO ₂ u zrak prema NACE (revizija II) aktivnostima u turizmu	t	Eurostat	Godišnje	2019.	46196 t	27717 t
3. Konkurentan i inovativan turizam	II.02.8.01 Ukupni indeks razvoja putovanja i turizma (TTDI – WEF)	Mjesto na ljestvici	WEF – Travel & Tourism Development indeks	Svake dvije godine	2019.	42	≤ 35. mjesta
	II.02.8.29 Prijihod po stranom noćenju – u odnosu na prosjek EU	%	DZS, HNB	Godišnje	2019.	57 %	67 %
	II.02.8.28 Bruto dodana vrijednost po zaposlenome u djelatnosti I – u odnosu na prosjek EU	%	Eurostat	Godišnje	2019.	81,8 %	100 %
4. Otporan turizam	II.02.8.22 Indeks razvoja putovanja i turizma (TTDI – WEF) – Prioritizacija putovanja i turizma	Mjesto na ljestvici	WEF – Travel & Tourism Development indeks – Prioritization of Travel and Tourism	Svake dvije godine	2019.	43	≤ 35. mjesta
	II.02.8.23 Indeks razvoja putovanja i turizma (TTDI – WEF) – Pokretni potražnje	Mjesto na ljestvici	WEF Travel & Tourism Development indeks – Travel & Tourism Demand Drivers	Svake dvije godine	2019.	46	≤ 35. mjesta
	II.02.8.24 Indeks razvoja putovanja i turizma (TTDI – WEF) – Zaštita i sigurnost	Mjesto na ljestvici	WEF Travel & Tourism Development indeks – Travel & Tourism Demand Drivers	Svake dvije godine	2019.	23	≤ 15. mjesta

PRILOG 6.
**STRATEŠKA PROCJENA UTJECAJA NA OKOLIŠ
STRATEGIJE RAZVOJA ODRŽIVOG TURIZMA DO 2030.
GODINE**

Sukladno odredbama Zakona o zaštiti okoliša (»Narodne novine«, broj 80/13., 153/13., 78/15., 12/18 i 118/18) i Uredbe o strateškoj procjeni utjecaja strategije, plana i programa na okoliš (»Narodne novine«, broj 3/17) za Strategiju provodi se postupak strateške procjene utjecaja na okoliš (u daljem tekstu: postupak SPUO), koji je započeo u prosincu 2020. godine Odlukom o započinjanju postupka strateške procjene utjecaja na okoliš Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine i Nacionalnog plana razvoja održivog turizma do 2027. godine. Sukladno Rješenju Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja, u okviru postupka SPUO provodi se i postupak Glavne ocjene prihvatljivosti Strategije za ekološku mrežu.

Nakon postupka utvrđivanja sadržaja Strateške studije utjecaja na okoliš Strategije (u dalnjem tekstu: Strateška studija) u kojem su sudjelovala relevantna tijela zadužena za pojedine sastavnice okoliša, jedinice područne (regionalne) samouprave, kao i ostala relevantna tijela i zainteresirana javnost, te donošenja Odluke o sadržaju strateške studije utjecaja na okoliš Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine, odabran ovlaštenik je izradio nacrt Strateške studije. Po utvrđivanju cijelovitosti i stručne utemeljenosti Strateške studije od strane Povjerenstva za stratešku procjenu utjecaja na okoliš Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine i Nacionalnog plana razvoja održivog turizma do 2027. godine, Strateška studija i nacrt Strategije su Odlukom Ministarstva turizma i sporta upućeni u javnu raspravu u razdoblju od 20. srpnja do 19. kolovoza 2022. godine, o čemu se u svrhu informiranja javnosti objavljuje Obavijest/informacija na internetskim stranicama Ministarstva te u dnevnom tisku.

Kao rezultati Strateške studije proizašle su mjere zaštite okoliša kako bi se prepoznati negativni utjecaji do kojih može doći provedbom Strategije sveli na najmanju moguću razinu. Također, u okviru Glavne ocjene prihvatljivosti za ekološku mrežu predložene su mjere ublažavanja negativnih utjecaja Strategije na ciljne vrste, stanišne tipove i ciljeve očuvanja te cjelovitost područja ekološke mreže. Nadalje, Strateškom studijom zaključeno je da se primjenom predloženih mjera može isključiti mogućnost značajnog negativnog utjecaja provedbe mjera Strategije na okoliš i ekološku mrežu te se ne predlaže program praćenja stanja okoliša i ekološke mreže. U nastavku su dani tablični pregledi predloženih mjera.

Tablica 21. Mjere zaštite okoliša

R. br.	Mjera zaštite okoliša	Prioritetno područje na koje se mjera zaštite odnosi	Sastavnica okoliša/ okolišna tema
1.	Poticati korištenje ekoloških poljoprivrednih proizvoda u turizmu.	1.3., 2.1.	Zrak Tlo i poljoprivreda Bioraznolikost Zaštićena područja
2.	Poticati razvoj turističkih projekata na <i>brownfield</i> područjima (napuštene nekretnine koje se ne koriste).	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2.	Tlo i poljoprivreda Šume i šumarstvo Lovstvo i divljač Krajobraz
3.	Poticati sadnju višegodišnje autohtone vegetacije kod izgradnje turističkih sadržaja i infrastrukture s ciljem sprječavanja pojave erozije tla.	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2.	Tlo i poljoprivreda

4.	Provoditi izgradnju turističke i prometne infrastrukture uz planiranje adekvatne odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda sukladno relevantnom zakonodavstvu.	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2.	Tlo i poljoprivreda Vode i more
5.	Ograničiti gubitak tla prenamjenom na najvrjednijim površinama poljoprivrednog zemljišta (osobito vrijedno obradivo (P1) i vrijedno obradivo (P2) poljoprivredno zemljište).	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2.	Tlo i poljoprivreda
6.	Poticati agrokulturni identitet prepoznatih područja te uključivanje istog u turističku prezentaciju/ponudu u sklopu samih poljoprivrednih gospodarstava, čija je primarna poljoprivredna djelatnost te prerađa i prodaja vlastitih poljoprivrednih proizvoda.	1.3.	Tlo i poljoprivreda Krajobraz Kulturna baština
7.	Provoditi unaprjeđenje i izgradnju turističke infrastrukture u skladu s trenutačnim mogućnostima i kapacitetima sustava odvodnje te u skladu s planiranim aktivnostima unaprjeđenja sustava.	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2.	Tlo i poljoprivreda Vode i more
8.	Izgradnju infrastrukture na vodnim tijelima planirati u skladu s ciljem Okvirne direktive o vodama – postizanje najmanje dobrog stanja vodnih tijela.	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2.	Vode i more
9.	Izgradnju turističkih sadržaja i infrastrukture planirati uz minimalne negativne utjecaje na ocjenu općekorisnih funkcija šuma te gospodarske i zaštitne funkcije šuma.	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2.	Šume i šumarstvo Lovstvo i divljač
10.	Prijevoditi načelo integralnog pristupa pri planiranju turističke namjene, odnosno sveobuhvatno sagledavanje korištenja i zaštite prostora tako da se u najvećoj mogućoj mjeri očuva stabilnost i bioraznolikost šumskih ekosustava, zadrže površine šumske sastojine visokog uzgojnog oblika te izbjegnu fragmentaciju cjelovitog šumskog kompleksa, posebice u zaštićenom obalnom području mora.	2.2.	Šume i šumarstvo Lovstvo i divljač
11.	Pri pošumljavanju birati autohtone vrste šumskog drveća i niskog raslinja u sastavu vegetacije okolnog područja lokacije, u najvećoj mogućoj mjeri vrste otporne na utjecaj nastanka i širenja šumskih požara te koristiti šumske sadnice iz rasadnika s istog područja kako bi se spriječio unosa biljnih i životinjskih invazivnih vrsta.	2.3.	Šume i šumarstvo Lovstvo i divljač

12.	Poticati planiranje i izgradnju zelene infrastrukture te primjenu rješenja temeljenih na prirodi (NbS).	2.1., 2.2., 2.3.	Tlo i poljoprivreda Šume i šumarstvo Lovstvo i divljač Krajobraz Stanovništvo i zdravlje ljudi Bioraznolikost Zaštićena područja Vode i more Zrak Kulturna baština	19.	Izgradnju infrastrukture u najvećoj mogućoj mjeri planirati izvan područja rasprostranjenosti stroga zaštićenih vrsta i ugroženih i/ili rijetkih stanišnih tipova, planirati ih u blizini ili na već izgrađenom području i <i>brownfield</i> područjima te uz primjenu koncepta i mjera zelene infrastrukture.	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2.	Bioraznolikost Zaštićena područja prirode
13.	Izgradnju turističkih sadržaja i infrastrukture planirati uz minimalne negativne utjecaje na vitalnost populacija divljači i proizvodnu sposobnost prirodnih staništa divljači.	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2.	Lovstvo i divljač	20.	U obrani od poplava mora gdje je to moguće primijeniti obalni odmak.	2.3.	Bioraznolikost Zaštićena područja prirode Krajobraz
14.	Promicati održivo korištenje šuma i očuvanje prirodnih staništa divljači u skladu sa šumskogospodarskim planovima i lovognogospodarskim planovima.	2.1.	Lovstvo i divljač	21.	Izgradnju nove infrastrukture unutar zaštićenih područja prirode planirati tako da ne dolazi do negativnog utjecaja na prirodne vrijednosti zbog kojih je područje zaštićeno.	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 2.3., 3.2.	Zaštićena područja prirode
15.	Pri izgradnji turističkih sadržaja i infrastrukture uzeti u obzir očuvanje bioraznolikosti i ekološke ravnoteže prirodnih staništa divljači, divlje faune i flore, posebice očuvanje cijelovitih šumskih područja i ritova. Nadalje, u najvećoj mogućoj mjeri osigurati mir u prirodnim staništima divljači, očuvati izvore vode i osigurati nesmetani pristup divljači vodi.	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2.	Lovstvo i divljač	22.	Odrediti prihvatni turistički kapacitet destinacije/područja, koji će u obzir uzeti i svu potrebnu infrastrukturu za boravak turista (promet, vodoopskrba i odvodnja, gospodarenje otpadom, energetika...).	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.5., 1.6., 3.2.	Bioraznolikost Zaštićena područja prirode Georaznolikost Kulturna baština Krajobraz Vode i more Šume i šumarstvo
16.	Obnovu objekata za iskorištavanje potencijala vode u energetske svrhe provoditi tako da se za smještaj postrojenja koristi postojeća građevina, da se koristi postojeća vodna infrastruktura (vodozahvat), da se ne pogorša hidrološki režim i hidromorfološko stanje vodotoka, da se ne povećava visina eventualne postojće pregrade odnosno prirodne barijere, da se ne produbljuje korito rijeke ispred i iza pregrade te da se osigura linearna povezanost i neometana uzvodna i nizvodna prohodnost za rive.	2.3.	Vode i more Bioraznolikost Zaštićena područja	23.	Poticati postavljanje ekološki prihvathljivih sidrišta.	1.3.	Bioraznolikost
17.	Obnovu objekata za iskorištavanje potencijala vode u energetske svrhe potrebno provoditi tako da se rekonstruirana mlinica i pregrada izgledom (boje, materijali, gabariti) maksimalno uklopi u krajobraz.	2.3.	Kulturna baština Krajobraz	24.	Razvoj ribarstva i akvakulture u funkciji turizma provoditi poticanjem okolišno održivih i inovativnih praksi, a što uključuje smanjenje postojećeg pritiska na riblje stokove i morska staništa te smanjene emisije onečišćujućih tvari u vodenim okolišima.	2.1.	Bioraznolikost Zaštićena područja prirode
18.	Obnovu objekata za iskorištavanje potencijala vode u energetske svrhe potrebno provoditi tako da se za smještaj postrojenja koristi postojeća građevina te da se koristi postojeća vodna infrastruktura (vodozahvat).	2.3.	Georaznolikost	25.	Zahvate izgradnje nove i unapređenja postojeće infrastrukture na nepokretnom kulturnom dobru, kao i na području unutar granica kulturnog dobra, prije pokretanja postupka za izdavanje lokacijske dozvole utvrditi posebne uvjete zaštite kulturnog dobra.	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2., 4.2.	Kulturna baština
				26.	Ako će pojedini zahvati biti planirani unutar arheoloških lokaliteta i zona, prije izgradnje zahvata provesti terenske pregledne lokacije na kojima se planira zahvat te po potrebi provesti zaštitna arheološka istraživanja i adekvatnu zaštitu nalazišta.	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2., 4.2.	Kulturna baština
				27.	Izgradnju nove infrastrukture i unapređenje postojeće infrastrukture u najvećoj mogućoj mjeri planirati izvan područja značajnijih georaznolikosti te ih planirati u blizini ili na već izgrađenom području i <i>brownfield</i> područjima	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 4.2.	Georaznolikost

28.	Izgradnju nove infrastrukture i objekata planirati tako da se što je moguće bolje uklopi u postojeći krajobraz (posebice u obalnom području) te ju u najvećoj mogućoj mjeri planirati izvan vrijednih prirodnih, doprirodnih i kulturnih krajobraza i zaštićenih područja prirode.	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2., 4.2.	Krajobraz	4.	Izgradnju infrastrukture provoditi uz planiranje odgovarajuće tehnologije pročišćavanja otpadnih voda, u skladu s trenutnim mogućnostima i kapacitetima sustava odvodnje i uskladiti je s planiranim aktivnostima unaprjeđenja sustava.	1.1. Razvoj uravnoteženijeg i uključivog turizma 1.2. Prostorno ravnomjernije raspoređen turistički promet 1.3. Razvoj posebnih oblika turizma i strukturirani razvoj proizvoda 1.4. Unapređenje domaće i međunarodne prometne povezanosti 1.6. Stvaranje boljih uvjeta života i rada 3.2. Unapređenje strukture i kvalitete smještajnih kapaciteta
29.	Turističke sadržaje i infrastrukturu planirati u skladu sa zabilježenim i predviđenim klimatskim promjenama te primijeniti odgovarajuće mjere prilagodbe (primjena mjera zelene infrastrukture i rješenja temeljenih na prirodi (NBS – <i>nature-based solutions</i>), primjena izgradnja infrastrukture na kotu na kojoj se ne očekuju negativni utjecaji plavljenja zbog podizanja razine mora, izbjegavanje izgradnje na područjima s velikim rizikom od plavljenja i sl.)	1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.6., 3.2.	Klimatske promjene (prilagodba)	5.	Odrediti prihvatni turistički kapacitet destinacije/područja, koji će u obzir uzeti i svu potrebnu infrastrukturu za boravak turista (promet, vođopskrba i odvodnja, gospodarenje otpadom, energetika...).	1.1. Razvoj uravnoteženijeg i uključivog turizma 1.2. Prostorno ravnomjernije raspoređen turistički promet 1.3. Razvoj posebnih oblika turizma i strukturirani razvoj proizvoda 1.4. Unapređenje domaće i međunarodne prometne povezanosti 1.5. Repozicioniranje Hrvatske kao cjelogodišnje autentične destinacije održivog turizma 1.6. Stvaranje boljih uvjeta života i rada 3.2. Unapređenje strukture i kvalitete smještajnih kapaciteta

Tablica 22. Mjere ublažavanja negativnih utjecaja provedbe Strategije na ekološku mrežu

R. br.	Mjera ublažavanja negativnih utjecaja	Prioritetno područje Strategije na koji se mjera ublažavanja odnosi	1.	2.	3.
1.	Izgradnju infrastrukture u najvećoj mogućoj mjeri planirati izvan područja rasprostranjenosti ciljnih stanišnih tipova i staništa ciljnih vrsta.	1.1. Razvoj uravnoteženijeg i uključivog turizma 1.2. Prostorno ravnomjernije raspoređen turistički promet 1.3. Razvoj posebnih oblika turizma i strukturirani razvoj proizvoda 1.4. Unapređenje domaće i međunarodne prometne povezanosti 1.6. Stvaranje boljih uvjeta života i rada 3.2. Unapređenje strukture i kvalitete smještajnih kapaciteta			
2.	Izgradnju infrastrukture planirati u potpunosti izvan područja rasprostranjenosti prioritetnih ciljnih stanišnih tipova.	1.1. Razvoj uravnoteženijeg i uključivog turizma 1.2. Prostorno ravnomjernije raspoređen turistički promet 1.3. Razvoj posebnih oblika turizma i strukturirani razvoj proizvoda 1.4. Unapređenje domaće i međunarodne prometne povezanosti 1.6. Stvaranje boljih uvjeta života i rada 3.2. Unapređenje strukture i kvalitete smještajnih kapaciteta			
3.	Osigurati očuvanje prirodnih plaža u prirodnom stanju i očuvanje prirodne vegetacije na stijenama.	1.1. Razvoj uravnoteženijeg i uključivog turizma 1.2. Prostorno ravnomjernije raspoređen turistički promet 1.3. Razvoj posebnih oblika turizma i strukturirani razvoj proizvoda 1.4. Unapređenje domaće i međunarodne prometne povezanosti 1.6. Stvaranje boljih uvjeta života i rada 3.2. Unapređenje strukture i kvalitete smještajnih kapaciteta			

PRILOG 7.

SAŽETAK IZVJEŠĆA O PROVEDENOM POSTUPKU PRETHODNOG VREDNOVANJA

Prethodno vrednovanju Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine (u dalnjem tekstu: Strategija) obavljeno je u skladu s Ugovorom broj 16/2022 o nabavi usluga Prethodnog vrednovanja Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine, od 25. siječnja 2022. Za provedbu navedene usluge Naručitelj, Ministarstvo turizma i sportske, zadužio je Institut za razvoj i međunarodne odnose iz Zagreba. Prethodno vrednovanje Strategije realizirano je u potpunosti sukladno pristupu i metodologiji koja je zadana Pravilnikom o provedbi postupka vrednovanje (»Narodne novine« 66/19). Uz vrednovanje Strategije, tim za vrednovanje je ujedno usmjeravao proces izrade te

odobravao ključne korake u izradi Nacionalnog Plana razvoja održivog turizma 2021. – 2027. s obzirom na to da je Plan logičan slijed izrađene Strategije.

Svrha provedenog postupka prethodnog vrednovanju bila je dati argumentiranu podlogu za poboljšanje Nacrta Strategije i Nacionalnog plana održivog razvoja turizma te time doprinijeti u cjelini poboljšanju kvalitete isporuka Izrađivača Strategije i osiguranju okvira za njezinu učinkovitu i djelotvornu provedbu u budućnosti. Tako je osigurana i održivost planiranih ishoda Strategije.

Prijedlozi tima za vrednovanje vezano za poboljšanja analize stanja, SWOT te PESTLE analize su usvojeni, analitika je osnažena dodatnim ocjenama trenutnog stanja u turizmu te je postignuta bolja uskladenost analitičkog dijela Strategije sa SWOT analizom. Rasprave s Izrađivačem i Naručiteljem doprinijele su boljem razumijevanju nužnog razlikovanja razvojnih potreba u odnosu na razvojne potencijale. Sadržajno preslagivanje uz poboljšane opise potreba u analitičkom dijelu Nacrta Strategije omogućilo je formuliranje argumentirane osnove potrebne za izradu prijedloga strateškog okvira. Postizanje ove povezanosti kroz jasno obrazložene opis sa relevantnim ključnim podacima predstavljalo je jedan od ključnih zadataka tijekom procesa unaprjeđenja kvalitete Nacrta Strategije. Pozornost se usmjerila i provjeri u kojoj mjeri analitički dio Strategije odražava najnovije razvojne teme ključne za područje turizma, a što je ocijenjeno izuzetno zadovoljavajućim. Predloženo je da se napravi dodatni osrvt za nekoliko relevantnih, a nedovoljno istaknutih tema, kao što je to primjerice potreba smanjenja pritisaka turizma na prostor. Postupak vrednovanja posebno je bio usmjeren provjeri unutrašnje vertikalne logike ključnih elemenata Strategije. U prvom Nacrta Strategije nije u potpunosti bila postignuta unutarnja uskladenost. U svrhu osiguravanja konzistentnosti i unutarnje neophodne logike dokumenta tim za vrednovanje je sugerirao da se u matričnoj formi prikaže povezanost izazova i potreba te strateških ciljeva i prioritetsnih područja. Matrica je ujedno olakšala provjeru je li unutarnja logika podjele strateškog dijela Nacrta na strateške ciljeve i prioritetna područja jasna i odgovarajuća. Dalnjom doradom Nacrta Strategije postignuto je da strateški dio Nacrta Strategije u cijelosti proizlazi iz osnovnih nalaza analize stanja i SWOT analize, da je formuliranje strateških ciljeva i prioritetsnih područja zadovoljavajuće te da je unutarnja vertikalna logika Strategije uglavnom ostvarena.

Vezano za vanjsku uskladenost Strategije, vidljivo je da su sva četiri strateška cilja Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine u potpunosti uskladena s razvojnim smjerom 1 (RS1) – održivo gospodarstvo i društvo iz Nacionalne razvojne strategije RH do 2030. godine. Ta je uskladenost izravno vidljiva i u viziji razvoja održivog turizma u Hrvatskoj koja je postavljena kao jasna i fokusirana predodžba željene promjene, a formulirani strateški ciljevi i prioritetna područja bi očekivano trebali doprinijeti njenom ostvarenju.

Vrednovanje je ujedno potvrdilo vanjsku uskladenost Strategije s drugim relevantnim strateškim smjernicama (Strategijom prilagodbe klimatskim promjenama u Republici Hrvatskoj za razdoblje do 2040. godine s pogledom na 2070. godinu; Strategijom niskouglijčnog razvoja do 2030. godine s pogledom na 2050. godinu, s Ciljevima održivog razvoja (SDG /sustainable development goals) i dr.).

Temeljem načina na koji su formulirani i opisani strateški ciljevi, može se zaključiti da su sva četiri cilja međusobno naglašeno komplementarna. Nema preklapanja među njima te je »hijerarhija« ciljeva u odnosu na prioritetna područja primjerena. Vidljivo je da je komplementarnost prioritetsnih područja najizraženija u okviru istih ciljeva, ali je skoro u jednakoj mjeri naglašena i između prioritetsnih područja različitih ciljeva, što smatramo posebno značajnim.

Spomenute međuvisnosti i sinergijski učinci samo su potvrda da se na holistički način sagledavao daljnji razvoj održivog turizma. Primijenjen pristup prilikom formuliranja strateškog okvira omogućit će sinergijske efekte u provedbi Strategije. Ovakva naglašena komplementarnost ujedno naglašava važnost sustavne primjene intenzivnog i svrhovitog participativnog pristupa tijekom provede Strategije, tj. djelotvorne i učinkovite suradnje i koordinacije svih relevantnih dionika i aktera koji mogu posredno ili neposredno pri-donijeti uspješnoj realizaciji zacrtanih ciljeva i prioriteta Strategije. Suprotstavljeni ili međusobno pobijajući učinci na razini strateških ciljeva i prioritetsnih područja nisu uočeni.

Razmatran je i kriterij učinkovitosti koji se uobičajeno koristi u okviru postupka vrednovanja strateških dokumenata tijekom njihove provedbe. Ipak, tijekom postupka prethodnog vrednovanja, moguće je dati samo načelnu prosudbu vezano za raspoloživost finansijskih, institucionalnih i ljudskih resursa potrebnih za provedbu strateškog dokumenta. Ono što je potrebno istaknuti u ovoj fazi je da je učinkovitost nadovezana i na nužnost primjene integriranog pristupa prilikom promišljanja daljnog održivog razvoja turizma u smislu kontinuirane učinkovite kao i djelotvorne međusektorske suradnje relevantnih resora s obzirom na izuzetnu povezanost problematike razvoja turizma s problematikom pokrivenom drugim javnim politikama – regionalnom, gospodarskom, poljoprivrednom, kulturnom, klimatskom, socijalnom, zdravstvenom i drugima. Preporuka je da se razina i kvaliteta suradnje prati tijekom razdoblja provedbe Strategije te da se primjeni ovog kriterija posveti posebna pozornost prilikom predstojećeg vrednovanja Strategije usred njene provedbe. Ova preporuka slijedi jedan od zaključaka prethodno realiziranog vrednovanja tijekom provedbe Strategije razvoja turizma u okviru prethodne finansijske perspektive, do 2020 godine.

Radna skupina za izradu Strategije bila je uzorna po broju članova kao i po raznolikosti, što je izuzetno značajno u svrhu osiguravanja djelotvorne međusektorske suradnje, holističkog i integriranog pristupa razvoju održivog turizma te prethodno spomenute djelotvorne suradnje i komplementarnosti mjera, a što će biti u jednakoj mjeri značajno tijekom procesa finalizacije izrade Plana za održivi razvoj turizma. Uz brojno i izuzetno angažirano sudjelovanje predstavnika, vršnih stručnjaka iz Ministarstva turizma i sporta (uključujući na svim sastancima i radionicama održanim u okviru provedbe postupka prethodnog vrednovanja) te se temeljem praćenja razine aktivne uključenosti ključnih dionika može potvrditi da se radi o uzorno participativnom procesu prilikom izrade Nacrta strategije.

Zaključno, tijekom provedenog postupka vrednovanja korišteni su propisani kriteriji vrednovanja te uobičajena evaluacijska pitanja koja se koriste prilikom realizacije prethodnog vrednovanja. Postupak vrednovanja odvijao se kroz niz koraka i prijedlozi tima za vrednovanje usvajali su se tijekom izrade svake daljnje verzije Nacrta Strategije. Iz odgovora na evaluacijska pitanja vidljivo je da nije moguće potpuno izdvojeno razmatrati pojedine kriterije tijekom provedbe postupka vrednovanja. Niz kriterija je međusobno povezan i upravo ti međuodnosi su značajni kada je riječ o stvaranju osnove za uspješnu provedbu Strategije. To je primjerice slučaj s kriterijem konzistentnosti i unutarnje uskladenosti, kriterijem djelotvornosti i komplementarnosti te kriterijem jasnoće u odnosu na sve druge kriterije. Ovakav pristup prilikom vrednovanja svake verzije zaprimljenog Nacrta omogućio je holističko i integrirano sagledavanje problematike, uz kontinuirano promišljanje kako stvoriti prepostavke za što djelotvorniju i učinkovitiju provedbu Strategije, kao i onih za postizanje održivosti očekivanih relevantnih učinaka.

Temeljem uvida u zadnji cjelovit Nacrt Strategije bilo je vidljivo da se usvajali brojni komentari i sugestije za poboljšanje tima za

vrednovanje. Tijekom rada na izradi posljednjih verzija Nacrta, bila je naglašena odlična, izrazito predana suradnja s istaknutim stručnjacima Ministarstva turizma i sporta te su svi uključeni od strane Ministarstva pokazali visoku razinu profesionalnosti, odgovornosti, predanosti i vlasništva u odnosu na ovaj ključni strateški dokument za politiku razvoja održivog turizma.

Temeljem iznesenog, tim za vrednovanje smatra da nacrt Strategije razvoja održivog turizma do 2030. godine predstavlja kvalitetan strateški okvir za donošenje ostalih strateških dokumenata te razradu provedbenih instrumenata u funkciji razvoja održivog turizma u Republici Hrvatskoj do 2030. godine.

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

19

Na temelju članka 31. stavka 4. Zakona o Vladi Republike Hrvatske (»Narodne novine«, br. 150/11., 119/14., 93/16., 116/18. i 80/22.) i članka 7. stavka 4. Zakona o osnivanju Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (»Narodne novine«, br. 30/09. i 56/13.), Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 22. prosinca 2022. donijela

RJEŠENJE

O RAZRJEŠENJU I IMENOVANJU ČLANICE UPRAVNOG VIJEĆA AGENCIJE ZA PLAĆANJA U POLJOPRIVREDI, RIBARSTVU I RURALNOM RAZVOJU

1. Razrješuje se IVANA VARGAŠEVIĆ ČONKA dužnosti članice Upravnog vijeća Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju.

2. Imenuje se KATARINA NESTEROVIĆ članicom Upravnog vijeća Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju.

Klasa: 080-02/22-02/112

Urbroj: 50301-15/07-22-02

Zagreb, 22. prosinca 2022.

Predsjednik

mr. sc. Andrej Plenković, v. r.

20

Na temelju članka 31. stavka 4. Zakona o Vladi Republike Hrvatske (»Narodne novine«, br. 150/11., 119/14., 93/16., 116/18. i 80/22.) i članka 4. stavka 3. Sporazuma o osnivanju Nacionalnog vijeća za umirovljenike i starije osobe, od 21. rujna 2020., Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 22. prosinca 2022. donijela

RJEŠENJE

O RAZRJEŠENJU I IMENOVANJU PREDSTAVNIKA VLADE REPUBLIKE HRVATSKE U NACIONALNOM VIJEĆU ZA UMIROVLJENIKE I STARIJE OSOBE

1. Razrješuje se DRAGAN JELIĆ dužnosti predstavnika Vlade Republike Hrvatske u Nacionalnom vijeću za umirovljenike i starije

osobe, na koju je imenovan na prijedlog ministra nadležnog za mirovinski sustav i socijalnu politiku.

2. Imenuje se IVAN VIDIŠ predstavnikom Vlade Republike Hrvatske u Nacionalno vijeće za umirovljenike i starije osobe, na prijedlog ministra nadležnog za mirovinski sustav i socijalnu politiku.

Klasa: 080-02/22-02/110

Urbroj: 50301-15/07-22-02

Zagreb, 22. prosinca 2022.

Predsjednik
mr. sc. Andrej Plenković, v. r.

21

Na temelju članka 31. stavka 4. Zakona o Vladi Republike Hrvatske (»Narodne novine«, br. 150/11., 119/14., 93/16., 116/18. i 80/22.) i članka 46. stavka 1. Zakona o sustavu državne uprave (»Narodne novine«, broj 66/19.), Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 22. prosinca 2022. donijela

RJEŠENJE

O RAZRJEŠENJU DRŽAVNE TAJNICE U MINISTARSTVU GOSPODARSTVA I ODRŽIVOG RAZVOJA

Razrješuje se NATAŠA MIKUŠ ŽIGMAN dužnosti državne tajnice u Ministarstvu gospodarstva i održivog razvoja, s danom 31. prosinca 2022., na osobni zahtjev.

Klasa: UP/I 080-02/22-02/43

Urbroj: 50301-15/28-22-03

Zagreb, 22. prosinca 2022.

Predsjednik
mr. sc. Andrej Plenković, v. r.

22

Na temelju članka 31. stavka 4. Zakona o Vladi Republike Hrvatske (»Narodne novine«, br. 150/11., 119/14., 93/16., 116/18. i 80/22.) i članka 46. stavka 1. Zakona o sustavu državne uprave (»Narodne novine«, broj 66/19.), Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 22. prosinca 2022. donijela

RJEŠENJE

O RAZRJEŠENJU DRŽAVNOG TAJNIKA U MINISTARSTVU POLJOPRIVREDE

Razrješuje se ŠIME MRŠIĆ dužnosti državnog tajnika u Ministarstvu poljoprivrede, na osobni zahtjev.

Klasa: UP/I 080-02/22-02/44

Urbroj: 50301-15/28-22-02

Zagreb, 22. prosinca 2022.

Predsjednik
mr. sc. Andrej Plenković, v. r.

23

Na temelju članka 31. stavka 4. Zakona o Vladi Republike Hrvatske (»Narodne novine«, br. 150/11., 119/14., 93/16., 116/18. i 80/22.) i članka 46. stavka 1. Zakona o sustavu državne uprave

(»Narodne novine«, broj 66/19.), Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 22. prosinca 2022. donijela

RJEŠENJE O IMENOVANJU DRŽAVNE TAJNICE U MINISTARSTVU ZNANOSTI I OBRAZOVANJA

Imenuje se dr. sc. IVA IVANKOVIĆ državnom tajnicom u Ministarstvu znanosti i obrazovanja.

Klasa: UP/I 080-02/22-01/93

Urbroj: 50301-15/07-22-02

Zagreb, 22. prosinca 2022.

Predsjednik
mr. sc. Andrej Plenković, v. r.

24

Na temelju članka 31. stavka 4. Zakona o Vladi Republike Hrvatske (»Narodne novine«, br. 150/11., 119/14., 93/16., 116/18. i 80/22.) i članka 203. stavaka 2. i 8. Zakona o vodama (»Narodne novine«, br. 66/19. i 84/21.), Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 22. prosinca 2022. donijela

RJEŠENJE O RAZRJEŠENJU ČLANA UPRAVNOG VIJEĆA HRVATSKIH VODA

Razrješuje se RADIMIR ČAČIĆ dužnosti člana Upravnog vijeća Hrvatskih voda.

Klasa: 080-02/22-02/114

Urbroj: 50301-15/28-22-02

Zagreb, 22. prosinca 2022.

Predsjednik
mr. sc. Andrej Plenković, v. r.

MINISTARSTVO PRAVOSUĐA I UPRAVE

25

Na temelju članka 3. stavka 9. Zakona o sudskom registru (»Narodne novine«, broj 1/95., 57/96., 1/98., 30/99., 45/99., 54/05., 40/07., 91/10., 90/11., 148/13., 93/14., 110/15., 40/19. i 34/22.) ministar nadležan za poslove pravosuđa donosi

PRAVILNIK O DOPUNAMA PRAVILNIKA O NAČINU UPISA U SUĐSKI REGISTAR

Članak 1.

U Pravilniku o načinu upisa u sudski registar (»Narodne novine«, broj 121/19.) u članku 79. dodaje se novi stavak 3. koji glasi:

»Na aktivnom izvatu koji je prikazan na internetskoj stranici sudskog registra pored podataka o temeljnog kapitalu koji je izražen u kunama objavit će se naznaka preračunate vrijednosti temeljnog kapitala u eurima te napomena koja glasi:

Napomena:

Iznos temeljnog kapitala informativno je prikazan u euru i ne utječe na prava i obveze društva niti članova društva.

Društva su u obvezi temeljni kapital uskladiti sukladno Zakonu o izmjenama Zakona o trgovackim društvima (»Narodne novine«, broj 114/22.).«.

Dosadašnji stavak 3. postaje stavak 4.

Članak 2.

U članku 85. dodaje se stavak 5. koji glasi:

»U aktivnom izvatu iz sudskog registra koji sadržava podatke o temeljnog kapitalu koji je izražen u kunama pored iznosa u kunama dodaje se naznaka preračunate vrijednosti temeljnog kapitala u eurima te napomena koja glasi:

Napomena:

Iznos temeljnog kapitala informativno je prikazan u euru i ne utječe na prava i obveze društva niti članova društva.

Društva su u obvezi temeljni kapital uskladiti sukladno Zakonu o izmjenama Zakona o trgovackim društvima (»Narodne novine«, broj 114/22.).«.

Članak 3.

Ovaj Pravilnik stupa na snagu prvoga dana od dana objave u »Narodnim novinama«.

Klasa: 011-02/22-01/98

Urbroj: 514-04-01-02-02/01-22-01

Zagreb, 27. prosinca 2022.

Ministar
dr. sc. Ivan Malenica, v. r.

MINISTARSTVO POLJOPRIVREDE

26

Na temelju članka 28. stavka 7. Zakona o akvakulturi (»Narodne novine«, broj 130/17., 111/18 i 144/20), ministrica poljoprivrede donosi

PRAVILNIK O IZMJENAMA I DOPUNI PRAVILNIKA O UVJETIMA, KRITERIJIMA I NAČINU DODJELE POTPORE U OKVIRU MJERE II.10. »AKVAKULTURA KOJA OSIGURAVA USLUGE ZAŠTITE OKOLIŠA«

Članak 1.

U Pravilniku o uvjetima, kriterijima i načinu dodjele potpore u okviru mjere II.10. »Akvakultura koja osigurava usluge zaštite okoliša« (»Narodne novine«, broj 46/20 i 86/21), u članku 3. stavku 4. iza riječi: »Ugovora« dodaju se riječi: »odnosno odgovarajućeg aktu«.

Članak 2.

U članku 4. stavku 1. točki b) riječi: »Ugovora koji definira pravo korištenje voda za obavljanje akvakulture« zamjenjuju se riječima: »Ugovora odnosno akta koji definira pravo korištenja voda za obavljanje akvakulture«.

Članak 3.

U članku 9. stavku 3. iza riječi: »osobno« dodaju se riječi: »ili putem elektroničke pošte«.

Članak 4.

U članku 15. stavak 2. mijenja se i glasi:

»(2) Zahtjev za isplatu podnosi se od 1. svibnja do 1. srpnja za prethodnu godinu, a zaključno u 2023. godini.«.

Članak 5.

U članku 16. stavku 4. iza riječi: »osobno« dodaju se riječi: »ili putem elektroničke pošte«.

Članak 6.

U članku 18. stavak 1. mijenja se i glasi:

»(1) Kontrolu na terenu provode djelatnici Upravljačkog tijela prije plaćanja i tijekom petogodišnjeg razdoblja nakon izvršenog konačnog plaćanja, u skladu s člankom 2. stavkom 1. točkama c) i k) ovog Pravilnika.«.

U stavku 3. točki g) točka na kraju rečenice briše se i dodaje se točka h) koja glasi:

»h) provjeravati da predmet potpore nije sufinanciran drugim javnim izdacima.«.

Članak 7.

U članku 20. stavci 1. i 2. mijenjaju se i glase:

»(1) U slučaju da je korisniku izdano Rješenje o povratu sredstava, iznimno od članka 19. stavka 4. ovoga Pravilnika korisnik može iznos duga vratiti u obročima, uz suglasnost Upravljačkog tijela koja se daje na temelju obavijesti o namjeri obročnog vraćanja duga.

(2) Obavijest o namjeri obročnog vraćanja duga iz stavka 1. ovoga članka korisnik dostavlja Upravljačkom tijelu u roku od petnaest dana od dana zaprimanja Rješenja o povratu sredstava.«.

U stavku 4. riječi: »izvansudske nagodbe« zamjenjuju se riječima: »suglasnosti za obročnu otplatu duga iz stavka 1. ovoga članka«.

Članak 8.

Prilog I. Kriteriji za odabir u okviru mjere II.10. »Akvakultura koja osigurava usluge zaštite okoliša« u okviru Operativnog programa za pomorstvo i ribarstvo Republike Hrvatske za programsко razdoblje 2014. – 2020. zamjenjuje se novim Prilogom I. koji je sastavni dio ovoga Pravilnika.

Članak 9.

U Prilogu II. Izračun potpore za dodatne troškove i/ili izgubljene prihode u okviru mjere II.10. »Akvakultura koja osigurava usluge zaštite okoliša« u prvom odlomku u riječima: »A= iznos potpore za dodjelu (kn)« zgrade i riječ »kn« brišu se.

Riječi: »B = iznos kompenzacije po hektaru proizvodne površine = 365 eura u protuvrijednosti u kunama izračunatoj primjenom mjesecnog tečaja Europske komisije za mjesec u kojem je podnesen Zahtjev za potporu« zamjenjuje se riječima: »B = iznos kompenzacije po hektaru proizvodne površine = 356 eura«.

U drugom odlomku broj: »365« zamjenjuje se brojem: »356«.

U posljednjem odlomku riječi: »za koju su dostupni finansijsko-računovodstveni izvještaji u skladu s posebnim propisima« zamjenjuju se riječima: »koja prethodi godini podnošenja Zahtjeva za isplatu«.

Članak 10.

(1) Postupci započeti po odredbama Pravilnika o uvjetima, kriterijima i načinu dodjele potpore u okviru mjere II.10. »Akvakultura koja osigurava usluge zaštite okoliša« (»Narodne novine«, broj 46/20 i 86/21), dovršit će se po odredbama toga Pravilnika.

(2) Postupci se smatraju započetim donošenjem rješenja iz članka 11. stavka 2. točke a) Pravilnika o uvjetima, kriterijima i načinu dodjele potpore u okviru mjere II.10. »Akvakultura koja osigurava usluge zaštite okoliša« (»Narodne novine«, broj 46/20 i 86/21).

Članak 11.

Ovaj Pravilnik stupa na snagu dan nakon objave u »Narodnim novinama«.

Klasa: 324-05/20-04/09

Urbroj: 525-12/737-22-8

Zagreb, 27. prosinca 2022.

Ministrica poljoprivrede
Marija Vučković, v. r.

PRILOG I.

Kriteriji za odabir u okviru mjere II.10. »Akvakultura koja osigurava usluge zaštite okoliša« u okviru Operativnog programa za pomorstvo i ribarstvo Republike Hrvatske za programsko razdoblje 2014. – 2020.

Kriteriji	Bodovi
1. Zaštićena područja* (najviše 5 bodova)	
1.1. Operacijom je obuhvaćeno uzgajalište koje se nalazi na zaštićenom području kategorije posebni rezervat ili park prirode	5
2. Veličina proizvodne površine obuhvaćena operacijom (najviše 5 bodova)	
2.1. > 1.200 ha	5
2.2. > 800 ha ≤ 1.200 ha	4
2.3. > 400 ha ≤ 800 ha	3
3. Povezanost s EUSAIR-om (najviše 3 boda)	
3.1. Operacija je vezana uz EUSAIR aktivnosti	3

* Kategorije zaštićenih područja (posebni rezervat i park prirode) u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode

GRAD BELIŠĆE

27

Na temelju članka 13., stavak 2. Zakona o uvođenju eura (»Narodne novine« br. 57/22 i 88/22), članka 20. Stavka 1. Zakona o lokalnim porezima (»Narodne novine« broj 115/16) i 38., stavak 1., točke 3. i 29. Statuta grada Belišća (»Službeni glasnik grada Belišća« broj 5/09, 3/13, 11/14 , 7/15, 1/16, 3/16, 1/18, 1/20 i 1/21), Gradsko vijeće grada Belišća, na 17. sjednici, održanoj 22. prosinca 2022. godine, donijelo je

ODLUKU O IZMJENAMA I DOPUNAMA ODLUKE O GRADSKIM POREZIMA

Članak 1.

U Odluci o gradskim porezima, u članku 13., stavak 1., riječi »5,00 kn« zamjenjuju se riječima: »0,66 eura«.

Članak 2.

U članku 15., stavak 1., u točkama 1. – 4., zamjenjuju se riječi kako slijedi:

1. Riječi: »800,00 kn«, zamjenjuju se riječima: »106,18 eura/m²«
2. Riječi: »400,00 kn«, zamjenjuju se riječima: »53,09 eura/m²«
3. Riječi: »za 1 m² = 5,00 kn«, zamjenjuju se riječima: »za 1 m² = 0,66 eura/m²«
4. Riječi »za 1 m² = 0,20 kn«, zamjenjuju se riječima: »za 1 m² = 0,03 eura/m²«.

Članak 3.

U svim ostalim odredbama Odluka o gradskim porezima ostaje neizmijenjena.

Članak 4.

Ova Odluka objavit će se u »Službenom glasniku grada Belišća«, a stupa na snagu na dan uvođenja eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj, s danom 1. siječnja 2023. godine.

Klasa: 024-01/22-03/11

Urbroj: 2158-3-7/1-22-14

Belišće, 22. prosinca 2022.

GRADSKO VIJEĆE GRADA BELIŠĆA

Predsjednik Gradskog vijeća

Dario Fletko, mag. ing. comp., v. r.

OPĆINA TINJAN

28

Na temelju članka 42. Zakona o lokalnim porezima (»Narodne novine« broj 115/16, 101/17, 114/22) i članka 20. Statuta Općine Tinjan (»Službene novine Općine Tinjan« broj 04/17 – pročišćeni tekst, 3/20, 3/21, 2/22) Općinsko vijeće Općine Tinjan, na sjednici održanoj 24. studenoga 2022. godine donosi

ODLUKU O POREZIMA OPĆINE TINJAN

OPĆE ODREDBE

Članak 1.

Ovom Odlukom utvrđuju se vrste lokalnih poreza koji pripadaju Općini Tinjan, visina stope poreza, način obračuna i plaćanja poreza te nadležno porezno tijelo za utvrđivanje i naplatu poreza u skladu sa Zakonom o lokalnim porezima.

VRSTE POREZA

Članak 2.

Općini Tinjan pripadaju sljedeći porezi:

1. Prirez porezu na dohodak
2. Porez na potrošnju
3. Porez na kuće za odmor
4. Porez na korištenje javnih površina.

PRIREZ POREZU NA DOHODAK

Članak 3.

Stopa priresa porezu na dohodak na području Općine Tinjan iznosi 5 %.

POREZ NA POTROŠNJU

Članak 4.

Stopa poreza na potrošnju iznosi 3 %.

Članak 5.

Poslove utvrđivanja i naplate poreza na potrošnju za Općinu Tinjan obavlja Istarska županija putem svog nadležnog upravnog odjela.

POREZ NA KUĆE ZA ODMOR

Članak 6.

Porez na kuće za odmor za cijelo područje Općine Tinja plaća se 1,99 EUR/m² korisne površine kuće za odmor.

Članak 7.

Poslove utvrđivanja i naplate poreza na kuće za odmor za Općinu Tinjan obavlja Istarska županija putem svog nadležnog upravnog odjela.

POREZ NA KORIŠTENJE JAVNIH POVRŠINA

Članak 8.

Porez na korištenje javnih površina Općine Tinjan plaćaju fizičke i pravne osobe kojima je nadležno tijelo Općine Tinjan odobrilo korištenje javne površine.

Javnom površinom u smislu stavka 1. ovog članka smatraju se nerazvrstane ceste, javne prometne površine na kojima nije dopušten promet motornim vozilima, javna parkirališta i javne zelene površine sukladno Zakonu o komunalnom gospodarstvu.

Članak 9.

Za korištenje javnih površina unutar svih naselja plaća se porez u visini prema sljedećim namjenama:

1. Za postavljanje štandova:

– Pečenje i prodaja plodina (kesteni, kokice, kukuruz, fritule, šećerna vuna, palačinke, kolači, bomboni i drugi slatki i slani proizvodi) 46 EUR/m² na dan Prodaja poljoprivrednih proizvoda, proizvoda od drva i željeza 33 EUR/m² na dan

– Prodaja ostalih proizvoda 39 EUR/m² na dan.

2. Za pružanje ugostiteljskih usluga postavom šanka, terasa, šatora 5,30 EUR/m² dnevno.

3. Za promotivnu prodaju te promociju proizvoda i usluga (izložbeni prostori autokuća, poljoprivrednih i radnih strojeva, montažnih objekata i sl.) 4,00 EUR/m² dnevno.

4. Za zabavnu radnju 33,00 EUR/m².

5. Za zabavni park 4,00 EUR/m².

6. Za postavu kioska za obavljanje registrirane djelatnosti 9,50 EUR/dnevno

7. Za postavu reklama (pano, uređaj, reklamni ormarić, stup i sl.) 0,10 EUR/m² dnevno.

Visina poreza iz stavka 1. točka 1. – 5. ovog članka primjenjuje se za manifestacije Internacionalni sajam pršuta (ISAP) i Ljetni festival istarskog pršuta (FIP), a za ostale manifestacije, blagdane, druge prigode i ostale dane u godini umanjuje se za 50 %.

U slučaju da je za korištenje iste javne površine zainteresirano više ponuditelja raspisuje se javni natječaj u kojem je visina poreza iz stavka 1. ovog članka početna visina poreza za raspisivanje natječaja za dodjelu javne površine na korištenje.

Korištenje javne površine za provođenje humanitarnih aktivnosti, promocije kulturne baštine i sl. odobrava se bez plaćanja poreza na korištenje javnih površina, o čemu rješenje donosi nadležni upravni odjel Općine Tinjan.

Članak 10.

Porez na korištenje javne površine plaća se u roku 15 dana od dana dostave rješenja o utvrđenju poreza izdanog od strane nadležnog upravnog odjela Općine Tinjan kao nadležnog tijela za utvrđivanje i naplatu poreza na korištenje javnih površina.

PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 11.

Stupanjem na snagu ove Odluke prestaje važiti Odluka o porezima Općine Tinjan (»Službene novine Općine Tinjan« broj 1/18) i Odluka o porezu na korištenje javne površine na području Općine Tinjan (»Službene novine Općine Tinjan« broj 7/22).

Članak 12.

Ova Odluka objavit će se u »Narodnim novinama« i »Službenim novinama Općine Tinjan«, a stupa na snagu 1. siječnja 2023. godine.

Klasa: 410-01/22-01/4

Urbroj: 2163-37-02/02-22-2

Tinjan, 24. studenoga 2022.

OPĆINSKO VIJEĆE OPĆINE TINJAN

Predsjednik Općinskog vijeća

Igor Antolović, v. r.

OPĆINA SRAČINEC

29

Na temelju članka 20. stavka 1. i članka 42. Zakona o lokalnim porezima (»Narodne novine«, broj 115/16, 101/17 i 114/22), članka 35. Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (»Narodne novine«, broj 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 150/11, 144/12, 19/13 – pročišćeni tekst, 137/15 – Ispravak, 123/17, 98/19 i 144/20) i članka 43. Statuta Općine Sračinec (»Službeni vjesnik Varaždinske županije«, broj 24/21) Općinsko vijeće Općine Sračinec na 14. sjednici održanoj 27. prosinca 2022. godine, donosi

ODLUKU

O IZMJENAMA I DOPUNAMA ODLUKE O OPĆINSKIM POREZIMA OPĆINE SRAČINEC

Članak 1.

U Odluci o općinskim porezima Općine Sračinec (»Narodne novine«, broj 95/17 i 122/17 i »Službeni vjesnik Varaždinske županije«, broj 52/17 i 69/17) u članku 9. stavak 1. mijenja se i glasi:

Porez na potrošnju plaća se po stopi od 2 %.

Članak 2.

U članku 12. stavak 1. mijenja se i glasi:

»Porez na kuće za odmor plaća se godišnje u iznosu od 1,50 eura po m² korisne površine kuće za odmor.«

Članak 3.

Članak 16. mijenja se i glasi:

»Na korištenje javnih površina plaća se porez na svaki m² površine po danu, i to:

a) u naseljima Općine Sračinec za:

– ljetne terase – 0,15 eura

– prodajne stolove, klupe i zamrzivače – 0,40 eura

– reklamne panoe – 0,30 eura

– zabavišta i drugo – 0,10 eura

b) u naseljima Općine Sračinec za posebne prigode:

– prodajne stolove, klupe i zamrzivače – 3,00 eura

– reklamne panoe – 0,60 eura

– zabavišta i drugo – 0,30 eura.

Porez na ljetne terase obračunava se od 1. svibnja do 30. rujna tekuće godine.«

Članak 4.

Ova Odluka stupa na snagu dan nakon objave u »Narodnim novinama«, a primjenjuje se od 1. siječnja 2023. godine.

Klasa: 410-01/22-01/3

Urbroj: 2186/07-02/1-22-1

Sračinec, 27. prosinca 2022.

Općinsko Vijeće
Predsjednik
Krunoslav Lukacić, v. r.

VODOVOD – OSIJEK D.O.O.

30

Na temelju članka 52. Zakona o financiranju vodnoga gospodarstva, (»Narodne novine«, br. 153/09, 90/11, 56/13, 154/14, 119/15, 120/16, 127/17, 66/19 i 34/22), članka 23. stavka 1. postavka 4. Zakona o vodnim uslugama (»Narodne novine«, br. 66/19) i članka 23. Društvenog ugovora Vodovod – Osijek d.o.o., Skupština trgovackog društva Vodovod – Osijek d.o.o. na 75. sjednici održanoj 30. prosinca 2022. godine, donijela je

ODLUKU

O NAKNADI ZA RAZVOJ TRGOVAČKOG DRUŠTVA VODOVOD – OSIJEK d.o.o.

Članak 1.

Ovom Odlukom o naknadi (u dalnjem tekstu: Odluka) utvrđuje se obveza plaćanja naknade za razvoj na području nadležnosti javnog isporučitelja vodnih usluga Vodovod – Osijek d.o.o. (u daljem tekstu: Isporučitelj) te se utvrđuju:

– obveznici plaćanja naknade za razvoj,

– osnovica plaćanja,

– namjene kojima služi prihod od naknade za razvoj,

– visina naknade,

– način i rokovi plaćanja naknade te

– nadzor nad obračunom i naplatom naknade za razvoj.

Članak 2.

Na području pružanja vodnih usluga Isporučitelja koje čine područja: Grad Osijek i općine: Antunovac, Čepin (naselja Livana i Bekteinci), Ernestinovo, Erdut, Vuka, Vladislavci i Šodolovci plaća se naknada za razvoj.

Naknada za razvoj prihod je Isporučitelja.

Članak 3.

Obveznik plaćanja naknade za razvoj je obveznik plaćanja cijene vodne usluge uz koju se obračunava naknada za razvoj.

Članak 4.

Osnovica za obračun naknade za razvoj je:

- za korisnike koji koriste vodu isključivo iz vodoopskrbnog sustava – jedinica mjere je m³ isporučene vode iz vodoopskrbnog sustava,
- za potrošače koji koriste vodu iz vodoopskrbnog sustava i zahvaćaju vodu i iz drugih izvora – jedinica je mjere m³ isporučene vode iz vodoopskrbnog sustava i jedinica je mjere m³ stvarno ispuštene vode u sustav javne odvodnje,
- za potrošače koji zahvaćaju vodu samo iz drugih izvora – jedinica mjere je m³ stvarno ispuštene vode u sustav javne odvodnje.

Članak 5.

Naknada za razvoj obračunava se u sljedećim iznosima:

A) GRAD OSIJEK

- za korisnike vodne usluge u stambenom prostoru iz članka 4. podstavka 1. ove odluke u iznosu od 0,18 EUR/1,38 kn po m³ vode isporučene putem vodoopskrbnog sustava
- za korisnike vodne usluge u poslovnom prostoru iz članka 4. podstavka 1. ove odluke u iznosu od 0,32 EUR/2,38 kn po m³ vode isporučene putem vodoopskrbnog sustava
- za potrošače iz članka 4. podstavka 2. ove odluke u iznosu od 0,13 EUR/1,00 kn po m³ vode isporučene putem vodoopskrbnog sustava i u iznosu od 0,18 EUR/1,38 kn po m³ stvarno ispuštene vode u sustav javne odvodnje
- za potrošače iz članka 4. podstavka 3. ove odluke u iznosu od 0,18 EUR/1,38 kn po m³ stvarno ispuštene vode u sustav javne odvodnje.

B) OPĆINE ANTUNOVAC, ERNESTINOVO, ŠODOLOVCI, VLADISLAVCI, VUKA

- za korisnike iz članka 4. podstavka 1. ove Odluke u iznosu od 0,32 EUR/2,38 kn po m³ vode isporučene putem vodoopskrbnog sustava,
- za potrošače iz članka 4. podstavka 2. ove Odluke u iznosu od 0,13 EUR/1,00 kn po m³ vode isporučene putem vodoopskrbnog sustava i u iznosu od 0,18 EUR/1,38 kn po m³ stvarno ispuštene vode u sustav javne odvodnje,
- za potrošače iz članka 4. podstavka 3. ove Odluke u iznosu od 0,18 EUR/1,38 kn po m³ stvarno ispuštene vode u sustav javne odvodnje.

C) OPĆINA ČEPIN (naselja Livana i Beketinci)

- za korisnike iz članka 4. podstavka 1. ove Odluke u iznosu od 0,27 EUR/2,00 kn po m³ vode isporučene putem vodoopskrbnog sustava.

D) OPĆINA ERDUT

- za korisnike iz članka 4. podstavka 1. ove Odluke u iznosu od 0,23 EUR/1,70 kn po m³ vode isporučene putem vodoopskrbnog sustava,
- za korisnike iz članka 4. podstavka 2. ove Odluke u iznosu od 0,23 EUR/1,70 kn po m³ vode isporučene putem vodoopskrbnog

sustava i u iznosu od 0,23 EUR/1,70 kn po m³ stvarno ispuštene vode u sustav javne odvodnje,

- za korisnike iz članka 4. podstavka 3. ove Odluke u iznosu od 0,23 EUR/1,70 kn po m³ stvarno ispuštene vode u sustav javne odvodnje.

Članak 6.

Naknada za razvoj iz ove Odluke obračunava se putem računa za vodnu uslugu, na kojima se zasebno iskazuje.

Naknada za razvoj plaća se u rokovima dospijeća cijene vodne usluge po računima za vodnu uslugu.

Članak 7.

Isporučitelj vodnih usluga u obvezi je prikupljena sredstva naknade za razvoj evidentirati u svojim poslovnim knjigama na zasebnim pozicijama.

Članak 8.

Prihodi od naknade za razvoj koriste se za financiranje gradnje komunalnih vodnih građevina sukladno Planu gradnje komunalnih vodnih građevina za 2023. godinu, koji je objavljen na internetskoj stranici www.vodovod.com.

Prihodi od naknade za razvoj koriste se i za financiranje otplate zajmova i kredita za gradnju komunalnih vodnih građevina sukladno finansijskom planu Isporučitelja vodnih usluga.

Članak 9.

Nadzor nad obračunom i naplatom naknade za razvoj provodi unutarnja revizija Isporučitelja.

Članak 10.

Neutošena sredstva naknade za razvoj prikupljena do stupanja na snagu ove Odluke koriste se u skladu s člankom 8. ove Odluke.

Članak 11.

Ova Odluka objavljuje se u »Narodnim novinama« i stupa na snagu 1. siječnja 2023. godine.

Osijek, 30. prosinca 2022.

Predsjednik Skupštine
Vodovod – Osijek d.o.o.
Ivan Radić, mag. oec.,
zastupan po opunomoćeniku
mr. sc. Igoru Mediću, v. r.

USTAVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE

ODLUKU

I. Ustavna tužba se usvaja.

II. Općinski sud u Crikvenici, Stalna služba u Krku dužan je u najkraćem mogućem roku, ali ne duljim od pet (5) dana, računajući od prvog idućeg dana nakon objave ove odluke u »Narodnim novinama«, poduzeti radnje o žalbi podnositelja od 31. listopada 2022. izjavljenoj protiv presude tog suda broj: P-162/2019 od 26. rujna 2022. Nakon isteka roka za odgovor na žalbu odnosno po primitku odgovora na žalbu, Općinski sud u Crikvenici, Stalna služba u Krku, računajući od prvog sljedećeg dana, dužan je u najkraćem mogućem roku, ali ne duljim od pet (5) dana, izraditi dostavnu naredbu te ju pisarnici tog suda dostaviti kako bi se bez odgađanja u sustavu eSpis označilo slanje spisa po žalbi na viši sud.

III. Nakon što je u sustavu eSpis označeno slanje spisa po žalbi na viši sud, Općinski sud u Crikvenici, Stalna služba u Krku dužan je bez odlaganja poslati papirnatni spis na odabranu županijski sud.

IV. Istovremeno sa slanjem papirnatog spisa, Općinski sud u Crikvenici, Stalna služba u Krku dužan je odabranom županijskom судu dostaviti i odluku Ustavnog suda broj: U-IIIA-4975/2022 od 24. studenoga 2022., kako bi isti mogao postupiti po nalogu Ustavnog suda iz točke V. izreke ove odluke.

V. Odabrani županijski sud dužan je donijeti odluku o žalbi podnositelja od 31. listopada 2022. u najkraćem mogućem roku, ali ne duljim od šest (6) mjeseci, računajući od prvog idućeg dana nakon što mu je Općinski sud u Crikvenici, Stalna služba u Krku dostavio papirnati spis tog suda broj: P-162/2019.

VI. Na temelju članka 63. stavka 3. Ustavnog zakona o Ustavnom судu Republike Hrvatske (»Narodne novine« broj 99/99., 29/02. i 49/02. – pročišćeni tekst) podnositelju ustavne tužbe Aleksandru Milenkoviću, vl. građevinskog obrta AM-Grad, Omišaljska 11, Krk, određuje se primjerena naknada zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku, zajamčenog člankom 29. stavkom 1. Ustava Republike Hrvatske (»Narodne novine« broj 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14.) u iznosu od 15.200,00 kn.

VII. Naknada iz točke VI. izreke ove odluke bit će isplaćena iz državnog proračuna u roku od tri (3) mjeseca od dana podnošenja zahtjeva podnositelja Ministarstvu pravosuđa i uprave Republike Hrvatske za njezinu isplatu.

VIII. Ova odluka objavit će se u »Narodnim novinama«.

Obrazloženje

I. POSTUPAK PRED USTAVNIM SUDOM

1. Aleksandar Milenković, vl. građevinskog obrta AM-Grad, Omišaljska 11, Krk (u dalnjem tekstu: podnositelj), kojeg u postupku pred Ustavnim sudom zastupa Nikola Kožuharov, odvjetnik u Krku, podnio je Ustavnom судu ustavnu tužbu smatrajući da mu je zbog dugotrajnosti postupka koji se vodi pred Općinskim sudom u Crikvenici, Stalnoj službi u Krku (u dalnjem tekstu: sud) pod brojem P-162/2019 povrijeđeno ustavno pravo na suđenje u razumnom roku zajamčeno člankom 29. stavkom 1. Ustava.

1.1. U ustavnoj tužbi podnositelj navodi da je parnični postupak (radi isplate) pokrenuo 2014. godine i da još uvijek nije okončan. Smatra da postupak traje nerazumno dugo i da sredstvo za ubrzanje postupka koje je prethodno koristio nije djelotvorno s obzirom na to da predmet još uvijek nije okončan.

1.2. S obzirom na razloge i navode ustavne tužbe, Ustavni sud ocjenjuje da je ustavna tužba podnesena na temelju članka 63. Ustavnog zakona o Ustavnom судu Republike Hrvatske (»Narodne

novine« broj 99/99., 29/02. i 49/02. – pročišćeni tekst; u dalnjem tekstu: Ustavni zakon), radi zaštite prava na suđenje u razumnom roku zajamčenog člankom 29. stavkom 1. Ustava, povrijeđenog nerazumno dugim trajanjem parničnog postupka koji se u trenutku podnošenja ustavne tužbe vodio pred Općinskim sudom u Crikvenici, Stalnoj službi u Krku pod brojem P-162/2019.

2. Za potrebe ustavosudskog postupka pribavljen je sudske spis broj: P-162/2019.

II. PREGLED RADNJI U POSTUPKU

3. Parnični postupak pokrenut je 8. kolovoza 2014. tužbom podnositelja radi isplate.

3.1. U nastavku, Ustavni sud će iznijeti kronološki prikaz radnji poduzetih u postupku, mjerodavnih za ocjenu povrede prava podnositelja na suđenje u razumnom roku.

U postupku su poduzete sljedeće radnje:

- podneskom od 24. rujna 2014. podnositelj je predložio zakazivanje ročišta za glavnu raspravu;

- rješenjem Ureda predsjednika nadležnog suda broj: 29 Su-68/2015-2 od 16. veljače 2015., uvažen je zahtjev uredujućeg suca za izuzeće od 13. veljače 2015., te je odlučeno da će se predmet dodijeliti u rad drugom uredujućem sucu;

- odgovor na tužbu zaprimljen je kod suda 9. listopada 2015.;

- ročište je održano 12. listopada 2015. na kojem je glavna rasprava odgođena radi očitovanja podnositelja na ročištu uručeni mu odgovor na tužbu;

- na ročištu održanom 16. ožujka 2016. odlučeno je provesti dokaz saslušanjem stranaka;

- na ročištu održanom 29. lipnja 2016. sud je proveo dokaz saslušanjem stranaka te je određeno provođenje dokaza građevinskim vještačenjem;

- podnescima od 17. listopada 2019. i 23. prosinca 2019. podnositelj je predložio zakazivanje glavne rasprave;

- podneskom od 31. siječnja 2020. podnositelj je predložio da se vještačenje provede po drugom vještaku;

- podneskom od 14. travnja 2020. podnositelj je predložio nastavak postupka;

- podneskom od 27 svibnja 2020. podnositelj je ponovo predložio sudske spise provedbu očevida na licu mjestu;

- podnositelj je 30. lipnja 2020. podnio prijedlog za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku;

- rješenjem suda broj: Su-Gzp I-38/2020 od 30. lipnja 2020. uvažen je prijedlog podnositelja te je uredujućem sucu naloženo da predmet riješi u roku od dvanaest (12) mjeseci;

- na ročištu održanom 14. rujna 2020. glavna rasprava je odgođena te je odlučeno da će se o samom vještačenju i osobi vještaka riješiti posebnim rješenjem;

- podneskom od 8. prosinca 2020. podnositelj je predložio nastavak postupka;

- dopisom od 9. prosinca 2020. sud je uputio poziv vještaku radi provođenja vještačenja;

- dopisom od 22. prosinca 2020. vještak je obavijestio sud da prihvata provesti vještačenje u konkretnom postupku;

- na poziv suda, podnositelj se podneskom od 29. prosinca 2020. očitovala kako prihvata da se vještačenje provede po predloženom vještaku te je pozvao sud da ga pozove na plaćanje troškova vještačenja;

– podneskom od 18. siječnja 2021. podnositelj je predložio nastavak postupka;

– podneskom od 27. siječnja 2021. podnositelj je predložio nastavak postupka;

– podneskom od 2. veljače 2021. podnositelj je ponovo predložio nastavak postupka, podsjećajući sud da je u predmetu već utvrđena nerazumna duljina dosadašnjeg tijeka postupka i rok u kojem je sud dužan dovršiti postupak;

– rješenjem od 3. veljače 2021. sud je odredio provođenje građevinskog vještačenja;

– očevid na licu mesta održan je 7. svibnja 2021. te je vještaku naloženo da u određenom roku izradi nalaz i mišljenje;

– nalaz i mišljenje vještaka sud je zaprimio 4. kolovoza 2021. te je isti upućen strankama radi očitovanja;

– podneskom od 15. rujna 2021. podnositelj je dostavio primjedbe na nalaz i mišljenje vještaka;

– dopisom od 3. kolovoza 2021. zamjenica predsjednice suda pozvala je uredujućeg suca da dostavi očitovanje o tome je li predmet rješen u roku koji je određen rješenjem broj: Su Gzp I-38/2020 od 21. srpnja 2020., te ukoliko nije da dostavi izvješće o razlozima zbog kojih postupak još uvek nije okončan;

– dopisom od 7. listopada 2021. uredujući sudac dostavio je zatraženo izvješće;

– podneskom od 15. listopada 2021. podnositelj je predložio nastavak postupka;

– podneskom od 20. siječnja 2022. vještak se očitavao na primjedbe podnositelja o izvršenom vještačenju;

– dopisom od 19. siječnja 2022. predsjednica suda pozvala je uredujućeg suca na dostavu izvješća o poduzetim radnjama u postupku;

– podneskom od 3. veljače 2022. podnositelj se očitavao na podnesak vještaka od 20. siječnja 2022.;

– podneskom od 20. travnja 2022. podnositelj je podnio zahtjev za izuzeće uredujućeg suca zbog neučinkovitog vođenja postupka, s prijedlogom da, ukoliko se predmet dodijeli u rad drugom sucu, povlači zahtjev za izuzeće;

– dopisom od 6. lipnja 2022. uredujući sudac predložio je preraspodjelu spisa drugom sucu;

– dopisom od 8. lipnja 2022. predsjednica suda zatražila je od uredujućeg suca izvješće o poduzetim radnjama u postupku;

– dopisom od 10. lipnja 2022. predsjednica suda nije prihvatala prijedlog uredujućeg suca za preraspodjelu konkretnog spisa;

– izvješće o poduzetim radnjama uredujući sudac dostavio je predsjednici suda dopisom od 7. srpnja 2022.;

– rješenjem broj: 29 Su-541/2022 od 4. kolovoza 2022. odbijen je zahtjev podnositelja za izuzeće uredujućeg suca;

– rješenjem od 16. rujna 2022. odbijen je prijedlog podnositelja za ponovnim provođenjem građevinskog vještačenja te je glavna rasprava zakazana za 26. rujna 2022.;

– na ročištu održanom 26. rujna 2022. glavna rasprava je zaključena;

– presudom broj: P-162/2019 od 26. rujna 2022. tužbeni zahtjev podnositelja je u cijelosti odbijen;

– protiv pravstupanske odluke podnositelj je 31. listopada 2022. izjavio žalbu;

– u trenutku odlučivanja o ustavnoj tužbi podnositelja, predmet se nalazio u referadi uredujućeg suca radi dostave žalbe podnositelja na odgovor.

III. MJERODAVNO PRAVO

4. U odluci broj: U-IIIA-1031/2014 od 27. travnja 2016., u točkama 4. – 11. (»Narodne novine« broj 50/16.) Ustavni sud opisao je razvoj pravne zaštite ustavnog prava na suđenje u razumnom roku od trenutka njegovog uvođenja u hrvatski pravni sustav, stupanjem na snagu Promjene Ustava Republike Hrvatske 9. studenoga 2000. (»Narodne novine« broj 113/00.) sve do 14. ožujka 2013., kada je stupio na snagu Zakon o sudovima (»Narodne novine« broj 28/13., 33/15., 82/15., 82/16. – Uredba, 67/18., 126/19. – rješenje USRH broj: U-I-4658/2019 i dr. i 21/22.).

IV. DOPUŠTENOST USTAVNE TUŽBE

5. Sukladno stajalištu Ustavnog suda iz rješenja broj: U-IIIA-322/2014 od 23. prosinca 2014. (»Narodne novine« broj 8/15.), jedna od pretpostavki za dopuštenost ustavne tužbe podnesene na temelju članka 63. Ustavnog zakona zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku jest ta da su podnositelji prethodno koristili dopušteno pravno sredstvo protiv nerazumne duljine postupka.

5.1. Podnositelj je Općinskom sudu u Crikvenici, Stalnoj službi u Krku podnio zahtjev za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, o kojem je odlučeno rješenjem tog suda broj: Su-Gzp I-38/2020 od 21. srpnja 2020. na način da je uredujućem sucu zaduženom za predmet podnositelja naloženo da u istom doneše odluku u roku od dvanaest (12) mjeseci.

6. Budući da je podnositelj prije podnošenja ustavne tužbe koristio dopuštena pravna sredstva u svrhu ubrzanja sudskog postupka, Ustavni sud utvrđuje da je ustavna tužba u konkretnom slučaju dopuštena te će razmotriti njezinu osnovanost.

V. OSNOVANOST USTAVNE TUŽBE

7. Ustavni sud ponavlja da se razumnost duljine postupka uviđek mora procjenjivati u svjetlu okolnosti konkretnog slučaja prema sljedećim kriterijima: složenosti predmeta, ponašanju podnositelja i mjerodavnih tijela, te važnosti predmeta postupka za podnositelja.

1) Duljina sudskog postupka

8. Sudski postupak pokrenut je tužbom podnositelja od 8. kolovoza 2014. radi isplate.

8.1. Detaljni tijek postupka opisan je u točki 3.1. obrazloženja ove odluke. U trenutku odlučivanja o ustavnoj tužbi podnositelja predmet je bio u fazi poduzimanja odgovarajućih radnji u povodu žalbe koju je podnositelj izjavio protiv pravstupanske odluke.

9. Ustavni sud utvrđuje da je postupak u razmatranom razdoblju, od 8. kolovoza 2014. do 24. studenoga 2022. (dana donošenja odluke Ustavnog suda), trajao ukupno osam (8) godina, tri (3) mjeseca i šesnaest (16) dana.

2) Složenost sudskog predmeta

10. Ustavni sud ocjenjuje da se u konkretnom slučaju ne radi o složenom predmetu.

3) Postupanje nadležnih sudova

11. Kako to proizlazi iz točke 3.1. obrazloženja ove odluke, postupak se u razmatranom razdoblju vodio jedino pred sudom prvog stupnja.

U trenutku odlučivanja o ustavnoj tužbi predmet se, iako je pravstupanski sud donio odluku o meritumu spora, i dalje nalazio pred sudom prvog stupnja zbog poduzimanja radnji u povodu žalbe podnositelja.

4) Ponašanje podnositelja ustavne tužbe

12. Ustavni sud ocjenjuje da podnositelj ustavne tužbe nije doprinio duljini trajanja postupka. Naprotiv, podnescima je kontinuirano požurivao rad suda te je, nezadovoljan dinamikom poduzimanja sudskih radnji, podnio i zahtjev za izuzeće uredujućeg suca.

VI. OCJENA USTAVNOG SUDA

13. Ustavni sud utvrđuje da se parnični postupak u razmatranom razdoblju vodio preko osam (8) godina, te da u trenutku odlučivanja o ustavnoj tužbi podnositelja postupak još uvijek nije okončan.

Imajući u vidu ukupno trajanje parničnog postupka, a posebno razdoblja neaktivnosti suda, kao i izrazitu neučinkovitost prvostupanjskog suda u vođenju postupka, te činjenicu da nije riječ o složenoj pravnoj stvari, Ustavni sud ocjenjuje da je podnositelju povrijeđeno pravo da sud u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama, koje je zajamčeno člankom 29. stavkom 1. Ustava.

14. Utvrđivši da je ustavna tužba osnovana, u smislu članka 63. stavaka 1. i 3. Ustavnog zakona donesena je odluka kao u točkama I., II., III., V., VI. i VII. izreke.

14.1. Na temelju članka 31. stavka 5. Ustavnog zakona odlučeno je kao u točki IV. izreke.

14.2. Objava ove odluke (točka VIII. izreke) temelji se na članku 29. Ustavnog zakona.

Ustavni sud utvrdio je visinu naknade zbog povrede ustavnog prava na suđenje u razumnom roku uzimajući u obzir okolnosti konkretnog slučaja, uz istodobno uvažavanje ukupnih gospodarskih i socijalnih prilika u Republici Hrvatskoj.

Broj: U-IIIA-4975/2022

Zagreb, 24. studenoga 2022.

USTAVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE

Predsjednica Vijeća
Ingrid Antičević Marinović, v. r.